

**COMPLEXUL MUZEAL
BISTRITA-NĂSĂUD**

**STUDII ȘI CERCETĂRI
ETNOCULTURALE
XX**

**BISTRITA
2015**

COMPLEXUL MUZEAL BISTRIȚA – NĂSĂUD

STUDII ȘI CERCETARI ETNOCULTURALE

XX

Bistrița
2015

COLECTIVUL DE REDACTIE:

Redactor responsabil: muzeograf Mihaela Bolog

Consultant științific: cercet. pr. Mircea Prahase

**[Orice corespondență referitoare la această publicație se va adresa
Complexului Muzeal Bistrița Năsăud, str. General Grigore Bălan, nr 19,
Cod poștal 420016, tel. 0263-211063, fax 0263-230046]**

CUPRINS

I.ȚARA NĂSĂUDULUI ÎN AMINTIRI	5
Glanetașii printre noi	7
Niculae Gheran	
II.COȘBUCIANA	13
Muzeul Coșbuc și influența sa asupra comunității hordouane	15
Constantin Catalano	
III. REBRENIANA	23
Romanul cel mai iubit	25
Andrei Moldovan	
IV.ETNOGRAFICA	31
Mărgăritare ale folclorului și artei populare din Județul Bistrița – Năsăud	33
Mircea Prahase	
Portul popular al sâtenelor române din județul Bistrița – Năsăud.	43
G. T. Niculescu Varone	
Contribuții la studiul arhitecturii rurale tradiționale din județul Bistrița – Năsăud	45
Ioan Bâca	
Simeon Florea Marian – contemporanul nostru	55
Mircea Prahase	
Nunta în județul Bistrița – Năsăud	61
Menuț Maximinian	
V. DOCUMENT	85
O altă recenzie a lui Nestor Șimon	87
Adrian Onofreiu	
VI. PROFIL	99
Tudor Jarda comemorat la Leșu	101
Veronica Oșorheian	
VII. ASTRA Năsăudeană	117
Raport anual al Astrei	119
Ioan Seni	
Rezoluție Astra Năsăudeană	153
Ioan Seni	
Program – Invitație	155
Ioan Seni	

Proces verbal	157
Ioan Seni	
VIII. VARIA	165
Societatea de ajutorare "Vasile Nașcu" din Năsăud (30 decembrie 1889)	167
Ironim Marțian	
Prolegomene pentru o istorie a învățământului în județul Bistrița Năsăud	189
Adrian Onofreiu	
Se duc țaranii	201
Victor Bumbu	
Ce n-aș da	203
Victor Bumbu	
IX. RECENZII	205
Mircea Prahase și studiile etnoculturale la volumul XIX	207
T. Săsărman	
Runcu Salvei în pagini monografice	209
Ion Buzași	
Locul unde se fabrică timpul	211
Ioan S. Pop	
Nestor Șimon, schițe monografice	213
Viluț Cărbune	

ȚARA NĂSĂUDULUI ÎN AMINTIRI

GLANETAȘII PRINTRE NOI *

Niculae GEDRAN

Supărat peste măsură de repetatele întrebări ale gazetarilor privind prototipurile personajelor din propria-i operă, autorul lui Ion declara ritos că, dacă eroii săi ar semăna cu fapăturile din realitate, ar fi niște monștrii. Fără îndoială, afirmație pripită, epitetul de „mediocri”, părând mai potrivit. Deși s-ar putea spune, nici el nu este cel mai nimerit, ținând seama de problematica realității evocate de romancier în genea diferitelor scrieri, deloc comună. Cazul lui Ion al Glanetașului – pe adevăratul său nume Ioan Boldijer, din Prislop- și al Rodovicăi, nevasta lui, este, fără îndoială, cel mai concludent. În jurul lor s-a creat o întreagă mitologie, în pofida faptului că viața personajelor din realitate și a celor din roman nu erau convergente. Ancheta falimentară întreprinsă de Bogdan Duică și de studenții săi din Cluj, cu scopul de a identifica modelele folosite de prozator – culminată cu descoperirea a zeci de prototipuri – a fost doar începutul investigațiilor istoriografice, o puzderie de gazetari risipind multă cerneală în jurul acelorași mistificări. Dacă în roman, Ion se ridică la cer plătind prețul pământului răvnit și al iubirii neostoite, praful și pulberea rămânând după el, Boldijer din Prislopul real umple ograda cu odrasle, să-l perpetueze în eternitate. Supus, îmbracă haina cătănească în zile de război, de unde are bafta să se întoarcă, zbatându-se apoi în aceeași sărăcie, alături de baba lui. În roman Ana lui Vasile Baciuc, fire tăcută și oropsită, menită parcă să cunoască numai suferință în viață, -o părăsește, de tânără, cu ștreangul de gât. În pulberea realității, Rodovica avea să trăiască mult după moartea sărăntocului de bărbat, dând interviuri unor distinși confrăți din București și Cluj, impresionați în tinerețea lor, de mitomania bieteii bătrâne.

Nu trebuie să ne mire de ce, pe plan local, oameni de bună credință s-au grăbit să achiziționeze și să expună în case memoriale piese felurite, cum ar fi un chimir al Glanetașului sau o ie a Rodovicăi. Precum o candelă, flacăra acestei religiozități trebuia într-un fel întreținută. Mai ales în perioada în care vechea orânduire invita mereu scriitorii să se inspire din clocotul vieții, așa cum au făcut marii lor înaintași.

Despre Ion al Glanetașului, romancierul ne-a lăsat numeroase mărturisiri. Cităm, între altele: „el trăiește și azi, necăjit și amărât, copleșit de copii, vreo șapte. Cel ce poartă numele eroului meu a rămas un biet țaran ca vai de capul lui, pe când cel din roman se știe câte pozne și totuși ce carieră face înainte de a muri asasinat, [cf. Amalgam]. Nici eroul nu-și uită nașul, dovadă epistola ce avea să i-o trimită din Prislop, peste un deceniu de la apariția cărții [BAR, inv. 142274].

Slovele sunt ale unui om blajin, chinuit de povara copiilor și a puținului pământ. Ușurarea și-o găsește, câteodată, citind închipuitele isprăvi din romanul domnișorului Liviu. Acolo îi erau încrustate ambiția, viclenia, forța, bogăția și dragostea. Trăind între adevăr și amăgire, avea de ce să fie invidiat. Băiatul Rebrenilor îi dăduse o oglindă fermecată în care până și păsările din ogradă se vedeau vulturi.

Și-acum, iată textul scrisorii, căreia îi respectăm întru totul grafia:

Prislop la 23 lunaX 1930

Stimate D.Liviu,

Fiind zile de toamnă cu cer senin imi aduc aminte de viața care o aveam în viața noastră. Îndrăznesc ca să îți scriu și acum după ce s-a strecurat rând pe rând 23 de ani de viață.

Dle Liviu,

Sa strecurat aceștia ani plini de durere și suferința una care am luat parte la Războiul pentru întregirea Neamului Românesc, a doua greutatea care le întâmpin și le port ca un lipsit de toate în zilele acestea care atunci găsesc ușurare când aud cetind romanul Ion făcut în vremurile de pe atunci chiar de Dvoastră...

Dle Liviu,

De când mam căsătorit acum sunt 23 de ani am 5 copii care unul lam și căsătorit, dar moșie am puțină poate cum știți.

Dle Liviu,

Dar toată dorința mea este să te vedem în mijlocul nostru în comuna care ții petrecut copilăria cel puțin aș dori să știu că vă mai gândiți la locul unde erați odată și trăesc și eu ca tot cel fără nici o speranță de la mine.

Ioan Boldijeri

Și soția Rodovica

Domniei sale Dlui Liviu Rebreanu

Strada Tache Ionescu, Nr. 12, București

Mi-ar fi plăcut să public și o scrisoare de răspuns la epistola acestui oropsit de soartă, din a cărei existență istoricul literar n-are de reținut decât un nume. Chiar și faimoasa scenă a sărutării pământului – ce i se atribuie mereu – nu are corespondențe sigure în realitate, atâta timp cât scriitorul însuși o relatează diferit pe parcursul anilor. Aș fi dorit, evident, să știu că romancierul l-a și răsplătit într-un fel, măcar din motive sentimentale. N-a făcut-o. Am în vedere faptul că, odată, am citit în presă o scrisoare a aceluiași Glanetaș – publicată în epocă de Camil Baltazar – prin care Ioan Boldijer îl soma pe autorul romanului, la sfatul cuiva să-i dea cotă parte din câștigurile obținute de pe urma tipăririi lui.

Asemenea situații mă fac să cred că, uneori, realitatea rămâne în urma literaturii, în încercarea de a semăna cu ea. Să ne amintim de episodul în care învățătorul Zaharia Herdelea avea să pătimească de pe urma memoriului pe care îl

întocmește aceluiași Glanetaș, în dorința de al scăpa de o condamnare în tribunal. Sau de preotul Tănăsescu – personaj real din Valea Mare - , care, după moartea prozatorului, a ridicat biroul de lucru din casa scriitorului, ca și cum l-ar fi însărcinat popa Belciug din Ion, alungat cu măturoiul de doamna Herdelea., când, după licitație , venise să-l ia.

Confruntările dintre realitate și ficțiune continuă și azi, după mai bine de opt decenii de la apariția romanului. Uneori cu scopuri nobile. Nu demult, doamna Livia-Maria Jinga, fiica avocatului Victor Onișor – prototip indubitabil a lui Victor Groșoru, personaj luminos din paginile aceluiași roman – mi-a oferit o bogată documentare pentru restabilirea celor petrecute la alegerea de deputat de la Năsăud, din 5 mai 1906. Extrem de interesant pentru istoria locurilor. Numai că romancierul transigurează într-atât cele întâmplate în cotidian, încâtadevăru se volatilizează aproape total, reliefând doar esența faptelor petrecute. În realitate, confruntarea politică a fost între Ion Ciocan, candidat guvernamental, și Victor Onișor „susținut de toată românimea,..” În roman, modificare de 180 de grade: Groșoru candidează în locul lui Ciocan, decedat chipurile între timp, având drept contracandidat pe Bela Beck, candidatul puterii. Indiferent de abateri important este că autorul nu modifică rezultatele confruntărilor din 5 mai 1906, nici faptul că Zaharia Herdelea, prototipul propriului său părinte, este singurul român din Pripas [în realitate Prislop] care votează cu delegatul guvernamental, împotriva partidei naționale. Faptul că în carte Groșoru nu numai că nu-l va pismui pe Herdelea, dar îi va și da posibilitatea să câștige o pâine în propriul său birou, apărându-l în justiție de acuzațiile dușmanilor, îl onoreazămai mult, ca și pe Onișor în realitate. Dar, încă o dată, Reboreanu face istorie, ci literatură, fără a trăda esența relațiilor exacte. Respectarea adevărului – în sens factologic – este evidentă îndeosebi în primele variante ale operelor sale, la rescrierea lor dând frâu liber ficțiunii, prioritară în ansamblul creației. De altfel, în locul unor obositoare comparații a variantelor amintite, la fel de revelatoare este lectura caietelor tânărului din Prislop cu schițe de profil ale personajelor ce urmau să populeze lumea primului său roman. Concluzia este evidentă: la masa de lucru, Reboreanu avea să aleagă pentru versiunea finală a cărții personaje dintre mai mulți Glanetași și Ane, cu diferite tipologii, care mai de care mai contrastante în comparație cu prototipul existent.

În încercarea de restabilire a „adevărului,, unii prelați au mers mai departe și pe urmele personajelor din realitate, întregindu-le genealogia. Cu mulți ani în urmă, preotul Gheorghe Cunesco, cunoscut în istoria literară prin studiile consacrate vieții și operei lui Galaction, mi-a oferit o scrisoare a unui paroh din Prislop, pe care o reproduc mai jos:

[Comuna] Liviu Reboreanu, 6 iulie 1963

P[rea] C[uvioase] Părinte

Cu frățească dragoste țin să văcomunic datele cerute de Prea Cuvioșia Voastră în legătură cu familia Glanetașului. Parohia până în prezent nu are monografie. Părintele Ciunterei n-a întocmit monografia satului Prislop. Datele pe care vile comunic sunt

culese de la credincioșii din parohie și-n special de la Lelel Rodovică [Ana din roman]. În continuare încerc să vă dau datele cerute:

1. Familia Boldijer e originară din Prislop
2. În Prislop nu mai sunt familii să poarte numele de Boldijer.
3. Copiii Glanetașului Ion:

Nicolae Boldijer, colonizat în Dumitra, în anul 1945, după plecarea sașilor, își menține numele, e muncitor la GAS

Senia –Xenia- e fiica mai mică a lui Ion. Ea e căsătorită cu factorul poștal Pop Gheorghe. E în Prislop și îngrijește de mama sa, Rodovica, care trăiește și-i vizitată zilnic.

Măriuța, căsătorită în Bistrița.

Saveta , în Prislop, căsătorită cu Lazăr Ion.

George Boldijer, căsătorit în Rebra, colonizat în Dumitra, e colectivist.

Boldijer Macidon, dispărut în timpul războiului din 1940-1945.

În Dumitra mai există familia Boldijer Vasile și Boldijer Gheorghe, fiii lui Iacob Boldijer, fratele lui „Ion,. Primul căsătorit în Dumitra, iar Gheorghe în Telciu și colonizat în Dumitra.

Familia lui Boldijer e de origine românească, și-n sat n-au mai existat alte naționalități, decât evreul Avrum, al cărui sfârșit îl descrie Rebreanu în roman.

Azi Prislopul poartă numele scriitorului Liviu Rebreanu și este cartier al orașul Năsăud.

*Cu frățească dragoste,
Pr(eot) Spiridon Suliciu
Paroh*

*(pe plic) preot Gh. Cunescu, comuna Luieriu, Raionul și Oficiul Reghin,
Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară.*

Nemilos la masa de lucru, Rebreanu i-a lichidat pe toți. O vreme s-a mai îndurat, lasându-l în viață pe Iacob, fratele Glanetașului; de asemenea de mila Anei, îl păstrează viu și pe fratele ei. Ezitățile au fost însă de scurtă durată, descotorosindu-se apoi și de aceștia. Nici nu s-ar fi putut altfel; spre pildă drama lui Vasile Baciuc, care vede cum i se duce ăntraga agoniseală din pricina unicei sale fete, n-ar mai fi existat dacă "rapandula" ar fi avut și un frate, toiag al bătrâneții lui. În locul personajelor din realitatea brută a cărții, au apărut însă eroi imaginari ai demiurgului Rebreanu, modificând inevitabil și structura interioară a celorlalte fapte din jurul lor, prăvălite, la rândul lor în ficțiune. Cazul cuplului George și Florica Bulbuc este lămuritor. Dacă în locul fetei "cu buze pline și umede, cu obraji ca piersica și ochii albaștrii ca cerul de primăvară" localnicii au "găsit" destule candidate la nemurire, apariția în carte a lui Bulbuc George le-a paralizat elanul de a-l descoperi pe ulițele Prislopului. Hazliu este că, fără a avea nimic de-a face cu lumea romanului, personajul ca atare a existat în

realitate, numele lui aflându-l în catalogul clasei a III-a de la "Polgari Fiu-Iscola" (Școala civilă de băieți din Bistrița – nicidecum germană, cum îi plăcea mai târziu scriitorului să afirme). Acolo Bulbuc Gyula se află alături de Rebreanu Oliver, nicidecum, vreodata, în preajma Glanetașului.

Precum Balzac, pe al cărui birou se aflau figurine ale multor personaje din "Comedia umană", pentru a nu le uita înfățișarea, Rebreanu își fixează în minte fizionomia unor personaje, beneficiind de onomastica lor. Alteori, la alcătuirea hărților – pe care singur și le trasează, înaintea redactării propriuzise a romanului – se slujește de numele unor ființe reale din lumea prislopeană pentru fixarea cadrului topografic. Totul se subordonează artei lui de constructor, procesului divin de transformare artistică.

Privesc din nou pomelnicul parohului din Prislop, cu sinceră invidie pentru precizia informației. Cu mulți ani în urmă, bătătorind ulițele Rebrei și Rebrîșoarei pentru a defini încrengăturile familiei ce mă interesau, m-am încurcat într-atât, încât nimic nu se lega din eforturile mele. Peste tot Rebreni, de multe ori neînrușiți între ei, darămite cu romancierul nostru. În cele din urmă, avea să mă scoată la liman tot un preot, părintele Clemente Plaianu, din Cluj, care răscolise toate registrele bisericești din multe așezări someșene pentru stabilirea unui arbore genealogic perfect documentat, nu după ureche. L-am reprodus ca atare, sub propria-i semnătură, în volumul Tânărul Rbreanu, fiindu-i și astăzi recunoscător pentru bunăvoința lui.

Încă o dată, avem motive să respectăm instituția preotească, când se apleacă asupra bunelor rosturi, căci, dacă această precizie documentară ar intra în instrumentarul celor răi, ar fi de-a dreptul îngrozitoare. Deocamdată merg chiar și inutil pe urmele Glanetașilor, să ne închipuim cum s-or fi decurcat în gospodăria colectivă din Rebra, în gospodăria agricolă de stat din Dumitra, cum îi vor fi înlocuit pe sași, după colonizările amintite ...

Scriind volumul II din Moromeții, Marin Preda a avut tentația să-și urmărească eroii în actualitate. Autorul lui Ion a fost ferit de o atare ispită. Prin forța împrejurărilor.

Sau – cine știe? ... Poate că, în școală – de n-ar fi mutir la 1 septembrie 1944 – s-ar fi predat Răscoala mai abtîr decît Mitre Cocor. (Firește, dacă ar fi scăpat de Sighet.)

COȘBUCIANA

MUZEUL COȘBUC ȘI INFLUENȚA SA ASUPRA COMUNITĂȚII HORDOUANE

Cercet. științific Constantin CATALANO

Răspândirea muzeelor memoriale în general și a celor de literatură în special, este hotărâtă de prezența unei personalități literare, la un moment dat, într-o anumită locație: *s-a născut* (Eminescu - Ipotești, Alecsandri – Mircești, Creangă - Humulești, Coșbuc - Hordou, Sadoveanu - Pașcani, Iorga - Botoșani, Goga - Rășinari etc.), *a creat* (Slavici - Șiria, Rebreanu - Prislop și Maieru, Sadoveanu- Vânători Neamț și Iași) *a trăit* în casa proprietate (Goga - Ciucea, Rebreanu - Valea Mare Argeș, Călinescu, Arghezi, Bacovia etc. București) ori și-a *desfășurat activitatea o parte din viață* - cazul fericit: Nicolae Iorga la Vălenii din Munte.

Fratele poetului, Aurel alături de Emil Isac, Octavian Goga,
Octavian Tăslăuanu, Zaharia Bârsan și copiii ai satului

Aceste case nu sunt altceva decât niște altare de suflet ale neamului românesc menite să păstreze nealterată imaginea personalității respective, să invite publicul vizitator la meditație, să-i întărească încrederea în valorile culturii naționale. În

același timp însă, nu este bine să fie izolate de comunitățile în care își desfășoară activitatea, dimpotrivă trebuie să se bucure de un public fidel și statornic format din tocmai din acea comunitate.

Implicarea Muzeului Coșbuc în viața comunității din Hordou are o permanentă seculară. Nu este de mirare deoarece muzeul nostru a aniversat un centenar în iulie 2005, **fiind primul muzeu memorial de profil literar românesc din țară.**

Prima implicare în viața satului venea chiar din partea poetului când, în vara lui 1908, este invitat împreună cu familia (Elena și Alexandru, fiul lor) la sfințirea localului de școală din Feldru în a cărui program este nominalizat și Alexandru cu o recitare a poeziei „El Zorab”. Primul popas în arealul Năsăudului îl face acasă, la Hordou. Am avut privilegiu să aflăm de la bătrânii satului despre festinul pregătit de săteni în onoarea familiei poetului. După ce vărul său, preotul Iacob Pop a mobilizat sătenii în a-i face o primire aparte cu cai, călăreți și calească de la intrarea în sat și până la casa părintească „drumul țării” era plin de sătenii îmbrăcați în costumele de sărbătoare, care flancau șoseaua de-o parte și de alta. Din fața casei și până la Ițic (un crâșmar evreu), erau mese întinse de-a lungul șoselei încărcate cu băutură și bucate alese. Încântat de dragul revederii satului și oamenilor lui, după o lungă absență, poetul a plătit țișanii din taraful satului să-i vadă pe tineri la horă.

Și, după zeci de ani, bătrânii și-l aminteau pe poet cât era de fericit să-i vadă la horă. Ba o fată mai năstrușnică l-a invitat pe Alexandru, de numai 13 ani, în jocul tinerilor. Poetul a dansat cu Elena. A fost prima sărbătoare pe care poetul o trăia din plin. Nicolae Zăgrean își amintea că poetul tare se mai lăuda cu Alexandru și ar fi promis că-l va trimite să facă măcar un an școală la liceului grăniceresc din Năsăud, pe care el îl absolvise în iunie 1884.

Primirea aceasta s-a repetat la Năsăud, Feldru (unde trăia sora sa, văduva Angelina) și Leșu.

Încă de la începutul existenței muzeului, populația locală i-a fost alături la în toate manifestările dedicate poetului, mai ales că în timpul vieții, acesta și-a ajutat consătenii cu tot ce putea. Astfel, la rugămintea primarului de atunci a Hordoului, Nechita Miron și a preotului Iacob Pop, intervine la Ministrul de Finanțe, Costinescu și la Directorul Căilor Ferate din București pentru a împlini cerea hordouanilor necăjiți de seceta ce s-a abătut asupra satului în 1913, iată cererea acestora:¹

„Exceleție Domnule Ministru de Finanță: Subscrișii în numele poporului românesc din comuna Hordou Comitatul Bistrița-Năsăud, cu umilință ne rugăm ca să Ne dați voia ca să aducem din România trei vagoane de porumb până la gara Salva, deoarece suntem foarte lipsiți.

Hordou la 13 Faur 1913, Nechita Miron primari; Iacob Pop, preot

¹ Constantin Catalano „Coșbuc la Hordou”, în „Arhiva Someșană”, serie nouă, nr.3, Năsăud, 1975, p.370-371

*Excelenței Sale Domnului Ministru de Finanță Costinescu
București . ”*

Preotul Iacob Pop, verișorul poetului, trimite un bilet lui Coșbuc:

*” Iubite vere! Dorința întreg poporului din Hordou este și te roagă
să binevoiești a mijloci ca să putem căpăta din România 3 vagoane de
cucuruz.*

Te rog să vorbești cu Dl. Director al căilor ferate București.

Te salutăm cu drag ai tăi consăteni.

Hordou la 28 Feb.1913,

Cu iubire Iacob Pop, preot . ”

Un alt eveniment major în viața comunității hordouane îl reprezintă ziua de 14 mai 1922 când s-a aflat că vin studenții de la Cluj să-l omagieze pe Coșbuc la el în Hordou. Și de această dată se mobilizează întregul sat, de la mic la mare pentru a nu pierde prilejul să vadă „domnii” de la Cluj. Este vorba despre dezvelirea plăcii comemorative, act de aleasă cultură datorat profesorilor și studenților de la medicină-farmacie, mobilizați de însuși rectorul Universității clujene, prof.dr. I.Iacobovici.

Momentul dinaintea dezvelirii plăcii („Cosânziana”, nr.11, Cluj,15 iunie 1922)

Până la Salva placa este adusă cu trenul. În gara Salva profesorii și studenții de la Cluj sunt așteptați de notabilitățile Năsăudului și Salvei precum și de profesorii și elevii școlilor năsădene, care împreună vor forma o procesiune ce urma să facă traseul Gara Salva - Casa poetului, cale de 8 km. , de-a lungul Sălăuței. Placa din marmură a fost purtată pe brațe de studenții și elevii eminenți care intonau romane pe versurile poetului. Presa vremii consemnează astfel evenimentul: *”În gara Salva, popor fără sfârșit în haine de sărbătoare iese în întâmpinarea noastră; celor câteva sute de surtucari veniți din praful orașelor să cinstim pios casa bătrânească a*

cântărețului de plaiuri. Sunt bucuroși și stângaci țărani ce ne întâmpină; bucuroși și stângaci suntem și noi, în hainele noastre negre și strâmte, ce ni se par întâia oară în toată urâtenia lor alături de spuma veșmintelor albe și cămășilor cu altiță...După un urcuș scurt, scoborâm deodată în satul mic, înfundat în poalele dealurilor care-l înprejmuie strâns ca un talger. Turnul bisericeței abia se ridică sfios și cucernic, deasupra gospodăriilor cari n-au o înfățișare de bogăție. E sărac de tot satul Hordou unde s-a născut George Coșbuc.", observă C. Humureanu în „Gândirea”, nr.II, p.74-75, Cluj, 1922.

1926 este anul, când în fața Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud se dezvește bustul poetului, o realizare artistică a maestrului Cornel Medrea. Alt prilej pentru hordouani de a-și manifesta dragostea lor față de Coșbuc. Pe jos ori cu căruțele, ei s-au prezentat ca la o chemare la Năsăud.

În prezența văduvei poetului, Elena, a surorii, preoteasa Angelina din Feldru și a reprezentanților Academiei Române, prin Gh.Bogdan Duică, a Societății Scriitorilor Români, prin Liviu Rebreanu, a Ministerului Artelor, prin Emil, Isac, a universităților din țară etc., a reprezentanților cultelor (de la Episcopia greco-catolică de Gherla, prelatul papal Dr.Octavian Domide și a Episcopiei ortodoxe de Cluj, protopopul Grigore Pletosu), în ziua de 20 iunie 1926

„Încă de Sâmbătă(19 iunie 1926) au început să sosească grupuri de intelectuali și reprezentanți ai societăților și instituțiilor culturale din Ardeal și Capitală, ca să ia parte la serbările de desvelire a bustului poetului George Coșbuc.

Duminică dimineața la orele 9 a sosit d.Ion Lupaș, ministrul sănătății publice și al ocrotirilor sociale și un mare număr de intelectuali. La gară a fost întâmpinat de corpul didactic, primarul orașului, corul școlilor, în frunte cu fanfara orașului și o imensă mulțime de țărani (subl.n.) din jurul Năsăudului.²

Aproape de tribuna oficială, în față, au fost hordouanii în frunte cu primarul, preotul Hordoului și „**țărani, nepoți și veri ai poetului**”, toți veniți din Hordou. Întreaga asistență a fost martora predării bustului directorului liceului, Vasile Bichigeanu, de către reprezentantul ASTREI, Ion Pecurariu, fost senator, care după un discurs omagial elevat, încheie:

"Cu acestea D-le Director al liceului și D-lor profesori, am onoarea a Vă preda acest simbol în grija și paza D-Voastre; să-l cinstiți, să-l venerați, să admirați geniul celui reprezentat prin el, să gustați comorile acestui geniu și să vă cutremurați de fiorii entuziasmului lui fanatic de cântăreț al aspirațiunilor, bucuriilor și durerilor poporului și de profet al înfăptuirii visului nostru milenar și să creșteți elevii în cultul oamenilor mari, căci numai prin ei trăiește și progresează un neam !"³

² „Anuarul Liceului grăniceresc George Coșbuc din Năsăud”, Năsăud 1926. p.2-3

³ idem

În momentul predării și primirii bustului, corurile reunite ale școlilor nășăudene au intonat „Imnul liceului”, pe versurile lui Coșbuc și muzica profesorului Al.Ionescu-Butaș.

În 1925 consătenii lui Coșbuc vor cere Parlamentului și Regelui ca localitatea lor să preia numele poetului. La cererea hordouanilor, prin Decret Regal numele Hordoului îl preia pe cel al Poetului. De atunci localitatea (cu excepția anilor 1940-1944) se numește Coșbuc.

Constanța legăturilor hordouanilor cu muzeul a continuat și-n anii ce au urmat. În 1936 profesorul Sandu Manoliu, directorul Școlii Normale din Năsăud, face o excursie cu elevii și profesorii școlii „per pedes apostolorum” la Hordou, motiv de a prezenta un bogat și variat program artistic cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la nașterea poetului, sătenii vor organiza o masă festivă în cinstea nășăudenilor de unde n-au lipsit nepoții și strănepoții poetului în frunte cu primarul și preotul satului. În cartea sa „Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească”, Sandu Manoliu publică și o fotografie cu sătenii și elevii la masa festivă organizată în cinstea lor.

Peste numai 3 ani, în 1939, satul era vizitat de tânărul monarh, Mihai I de România împreună cu casa regală, oameni politici și de cultură. În cinstea lui colectivul didactic de la școala din Coșbuc prezintă un inspirat spectacol „Coșbuc” chiar în curtea casei natale a poetului⁴, unde se adunase întreaga suflare din sat.

Și în perioada tulbure, de restriște, din timpul războiului, când autoritățile vremelnice ocupante vor aduce o crăsmă în casă, hordouanii s-au solidarizat să nu calce pragul casei pe care în semn de salut, ocupanții îl scuipau.

4 iulie 1954 este ziua în care Muzeul Coșbuc este redeschis pentru marele public după ce vreme de doi ani s-au făcut reparații capitale, la acoperiș, împrejmuire etc. A fost o zi de duminică în care ulițele satului s-au umplut iarăși de lume „străină” căreia i s-a alăturat populația locală. În prezența autorităților Regiunii Cluj, a Raionului Năsăud, a multor intelectuali Gavril Scridon de la Cluj, Gavril Istrate și Al.Husar de la Iași, a numeroși scriitori clujeni între care și regretatul A.E.Bakonschi, Vasile Rebreanu, Aurel Rău etc., foarte mulți studenți clujeni și elevi nășăudeni a fost dezvelită a doua placă comemorativă și o altă variantă a bustului poetului realizată de același C.Medrea. Presa regională și centrală informa pe larg despre serbările de la Coșbuc. Iarăși hordouanii au făcut dovada proverbialei lor ospitalități.

Un moment inedit și cu adevărat înălțător a fost aniversarea Centenarului nașterii poetului în zilele de 17 –19 septembrie 1966⁵. În aceste zile fiecare cetățean al satului a avut o misiune de îndeplinit pentru cei peste 150 de oaspeți, cum consemnează statisticile. Și „a fost atâta chiu și cânt...că nu s-a pomenit cuvânt”.

⁴ „Mai multe amănunte în: Constantin Catalano, „Muzeul Coșbuc –studiu monografic vol. I”, în „Studii și cercetări etnoculturale”, p.41, vol .VIII, Bistrița, 2003.

⁵ Pe larg vezi: Constantin Catalano „Hordou-Coșbuc-studiu monografic” vol.I, p.17-21, Ed.”Pegasus, Buc.2005.

Trecut în calendarul Marilor Aniversări pentru anul 1966, Centenarul a fost onorat de prezența unor scriitori de pe toate continentele. „*Pretutindeni se nasc poeți, dar voi românii îi faceți pe ai voștri nemuritori*”-observa reprezentatul Uniunii Scriitorilor Italieni, Ellio Filippo Accroca.

Imagine din spectacolul omagial organizat la Centenar

Omagierile ori aniversările în memoria poetului se desfășoară conform aceluiași tradițional ritual de câte ori este nevoie. De fiecare dată coșbucenii își aduc

tributul spiritual și material pentru buna reușită a evenimentului. La toate activitățile este prezentă populația școlară care de la micul grădinar până la absolventul de gimnaziu îmbracă, alături de părinții lor hainele de sărbătoare, bine rânduite în lăzile de zestre și participă la manifestări. Amintim aici, întâmpinarea unor delegații străine, a oamenilor politici, a scriitorilor, la toate edițiile din prima

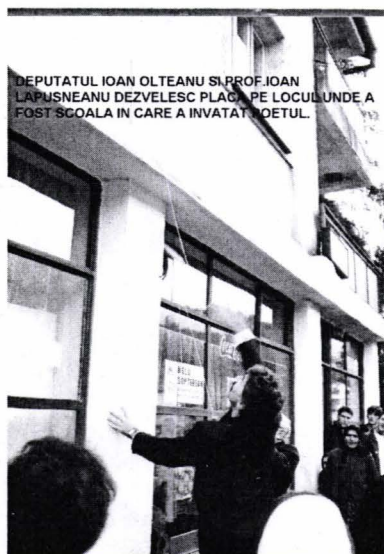

decadă a lui octombrie, a „Colocviilor Coșbuc”, la decernări de premii, lansări de cărți etc. În cadrul școlii există un grup literar artistic al cărui repertoriu este gândit pe teme coșbuciene.

Ultima acțiune culturală mai amplă s-a desfășurat în mai, 1998 cu ocazia omagierii poetului la împlinirea a 80 de ani de la moarte. Atunci au fost schimbate pietre funerare din cimitirul bisericii ale străbunicului și părinților poetului cu alte din marmură și dezvelite 3 plăci comemorative, la școala nouă, pe locul vechii școli și la Centru cultural „Iuliu Bugnariu Sălățeanu, dascăl și folclorist”.

După sfânta liturghie de la biserică mulțimea de invitați și poporul din sat, în haine de sărbătoare, s-au deplasat, într-o procesiune cu preoți, steaguri bisericești și sutele de participanți la toate obiectivele sărbătorite, ca în final să fie oficiat un „Te Deum” în curtea muzeului și o slujbă de pomenire pentru toată familia Coșbuc.

Am subliniat câteva aspecte ale felului în care Muzeul memorial „George Coșbuc” încearcă să sensibilizeze oamenii locului cu aceste manifestări pentru a-i face conștienți de valoarea satului în care trăiesc.

REBRENIANA

ROMANUL CEL MAI IUBIT *

Andrei MOLDOVAN

Nu sunt puține mărturisirile lui Liviu Rebreanu despre propria-i operă, dar una dintre ele, reluată de câteva ori a avut ocazia, e de natură să surprindă, în ciuda motivației ce o avansează. Întrebat de reporteri despre preferințele sale în legătură cu creațiile-i românești, nu a ezitat niciodată să răspundă. *Adam și Eva*. Astfel i-a fost răspunsul și la puțină vreme de la apariția romanului (1952), dar și mult mai târziu, spre sfârșitul carierei sale literare. Iată, într-un scurt interviu publicat în „Rampa” în 1931, avea să răspundă la întrebarea „care dintre cărțile dv. e cea mai iubită?”: *Adam și Eva*. Acolo trec peste viața de toate zilele, zugrăvesc chipul de-a ne dezlega de trup, e o zbuciumare sufletească pe care am trăit-o intens și care mi-e apropiată. Dar, iată, ca să vorbești despre o carte iubită, e ca și cum ai povesti cuiva de-o femeie pe care ai ținut-o altcândva în brațe; e necavaleresc.”⁽¹⁾ Alunecarea în comparație este dezarmantă și pune capăt oricărei explicații. Cu un deceniu mai târziu, scriitorul de succes care se conturase, răspundea aceleiași întrebări ce intra în arsenalul reportericesc a numeroșilor ziariști care vânau dialoguri cu romancierul, nu fără o oarecare iritare: „nici preferința mea dintre propriile mele cărți nu s-a schimbat: *Adam și Eva*. În vremurile când oamenii își schimbă părerile și preferințele mai des ca rufele, măcar în literatură să păstrăm o stabilitate”.⁽²⁾ De data asta, cum vedem, invocă un principiu, și el de respectat. Și totuși, nu avea să ocolească totdeauna explicațiile, justificările. Afirma uneori că e romanul în care a pus parte din sufletul său, altădată că are motive „părintești”, că este relevarea iubirii absolute, dincolo de ființă, stând totuși la „temelia lumii”. Își exprimă în același timp îndoiala, cum că probabil, nu a izbutit să comunice în carte tot ce și-a propus și că ar dori să rescrie romanul de îndată ce va avea răgazul necesar.

Nu încapе îndoială că trebuie să luăm în seamă ceea ce spune Liviu Rebreanu în legătură cu atașamentu-i pentru *Adam și Eva*, dar asta nu ne obligă să considerăm că e o justificare suficientă. Apoi, nu era nici primul copil literar, ca să punem totul în seama primei iubiri ce i-ar marca probabil existența. Oare celelealte romane nu îl exprimă deopotrivă? Oare în ele nu și-a pus în aceeași măsură sufletul? *Ion*, scris în timpul primei conflagrații mondiale, gata să dispară confiscat ca manuscris în coșul ofițerului german ce-i percheziționa casa în Bucureștiul ocupat, apoi dus la Iași, ascuns într-o saltea, nu e parte ruptă din zbuciumul profund al autorului? Dar *Pădurea Spânzuraților*, volum elaborat în urma unor chinuri sufletești mai puțin obișnuite? Și asta ca să amintim doar în romanele scrise înainte de *Adam și Eva*,

* Andrei Moldovan. Un Rebreanu hăituit, Editura Minerva, Iași, 2013; p. 153-160.

1.Liviu Rebreanu, Opere, vol. 19, p.144

2.Op. cit. , vol. 20, p.13

romane de-o forță epică neobișnuită la acea vreme, comparabile doar cu coloanele înălțate prin opera lor doar de poeții tragici ai Greciei vechi.

Sunt lucruri ce ne îndreptătesc să bănuim că dincolo de explicațiile date de autor, ce ar putea ilustra și alte romane, există cauze mai adânci ale preferinței sale pentru *Adam și Eva*. Poate că o seamă de observații asupra textului nevor îngădui apropierea de ele. După *Ion și Pădurea Spânzuraților*, Liviu Rebreanu scrie un roman care, până la un punct, e o poveste, așa cum singur o spune. Energiile scriitorului se descătușează și își asumă libertăți de creație spectaculoase, din acumulări și autocenzurări impuse de rigoarea muncii de elaborare a primelor două cărți. Resorturile sunt adânci, atât în timp, cât și în nebănuitele profunzimi ale propriei sale ființe. Mărturisirea sa în legătură cu întâmplarea sa de la Iași este și ea destul de cunoscută, pentru că autorului i-a făcut plăcere să o spună de mai multe ori: „Romanul s-a născut dintr-o întâmplare petrecută la Iași, în 1918, toamna. Pe strada Lăpușneanu – printr-o ploaie grozavă, cu clăbuci – treceam spre casă, înspre strada Păcurari. În drum pe același trotuar, din direcția opusă, venea o femeie frumoasă, o siluetă plină de grație sub o umbrelă cochetă.

Am încrucișat ochii. Am tresărit. Cred că amândoi, deodată. Aveam impresia că recunosc o figură foarte apropiată, care mi-ar fi stat multă vreme alături. Și cred că și ea la fel. Ne-am apropiat mai bine, am trecut totuși-întretăindu-ne privirile- unul pe lângă altul, aproape atingându-se reciproc.

Dar nu, nu o cunoșteam și nu mă cunoștea. M-a tulburat însă în clipa când ai o simpatie ucigătoare pentru această necunoscută. Am ajuns acasă. E primul caz pentru mine, mi-am zis, din acel *deja vu* al teoreticienilor reîncarnării. Am pus atunci toată tulburarea bizară pe care o simțisem, într-o nuvelă: *Mirza* ³⁾. Cititorul ar trebui să știe că *Mirza*, o primă variantă a romanului *Adam și Eva* își plasează acțiunea în Chiuza, satul natal al tatălui său, la conacul boieresc de acolo, unde un țăran se îndrăgostește subit de fata grofului, ca și cum ar fi cunoscut-o bine într-o altă existență, sub primejdia atragerii unei pedepse din partea nobilului tată. Apoi, ar mai trebui să știe cititorul că, în faza de elaborare a romanului, când erau schițate și detaliate întâmplările din capitolele volumului, se păstra capitolul cu *Mirza*, cu conținutul conturat până la pedepsirea flăcăului cu tragerea pe roată și smulgerea inimii din piept. Schița de conținut e făcută la persoana întâi. Că episodul de la castelul din Chiuza are motivații mai puternic consolidate în ființa autorului, o confirmă și următoarea destăinuire: „când eram mic în școală, încă trăiam impresii rupte parcă din altă lume. Odată eram bolnav de friguri, aveam temperatură, totuși vedeam în preajma mea case, ziduri și pomii în floare. deodată realitatea dispărea; mă vedeam într-un castel, îmbrăcat țăraneste, iar din castel cobora o fată; o iubeam și mă iubea și în momentul când ne îmbrățișam, vine cineva, se repede asupra noastră, să ne lovească. și atunci revin la realitate”. ⁴⁾ În varianta finală a cărții, Rebreanu renunță să

3. Op. cit., vol. 19, p. 248

4 Op. cit., vol. 20, p. 90

mai include capitolul pomenit, știind să sacrifice- ca orice mare creator- lucruri ce-i sunt apropiate sufletește, în folosul realizării unitare și desăvârșite a întâmplării literare, cum a spus-o de multe ori. Asta nu minimalizează câtuși de puțin efectul generator al trăirilor sale tainice, spre creația narativă conturată în roman, îngemănând la locul potrivit și episodul din strada Lăpușneanu.

Construcția romanului îi permite autorului să se afle într-o ipostază privilegiată și riscantă totodată, aceea de gestionar al spiritului pur. Personajul său, Toma Novac, profesor de filosofie la universitate, găzduiește a șaptea și ultima întrupare a sufletului, în căutarea perechii alături de care este menit să dobândească fericirea supremă. Existențele lui anterioare sunt rememorate în capitole distincte, fiecare putând fi luată drept o povestire autonomă. S-a și întâmplat asta, prin tipărirea în „Biblioteca pentru toți,” (1936) a unor fragmente, adică a trei capitole, ca trei povestiri de sine stătătoare. În Italia la Milano, s-a tradus și imprimat în 1929 un singur capitol, cel ce se petrece în Roma antică a lui Tiberius. Întrupările anterioare sunt personaje de condiții diferite, de vârste diferite și trăiesc în culturi diferite, de-a lungul timpului. Astfel, avem un tânăr păstor indian, un nobil egiptean, un aristocrat cărturar din Mesopotamia, un nobil roman, un călugăr german și un medic francez din vremea revoluției. Titlurile capitolelor sunt numele celor șapte ființe feminine care marchează destinul eroilor prin iubirea ce reprezintă regăsirea de sine, unirea echilibrului pierdut, redobândirea spiritului pur: *Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne, Ileana*. Morțile cumplite de care au parte personajele lui Rebreanu i-au făcut pe mulți comentatori să considere că avem de-a face cu o prea mare densitate de atrocități. Fără a-i combate, suntem în situația să observăm că toți aceștia sunt ființe care își domină durerea fizică, se înalță deasupra ei, într-o trăire mai puternică, superioară. Moartea fiecăruia e un fel de triumf al ființei dincolo de sine. Nu e doar o realitate a prezentului roman. Să ne amintim cum merge la moarte apostol Bologa (*Pădurea Spânzuraților*) și cum universul său lăuntric o domină. Aproape în întreaga operă a lui Liviu Rebreanu personajele care mor au o atitudine ce le detașează de durerea morții, pentru că sunt caractere puternice, cu orizontul ființei dincolo de ea, tocmai prin ceea ce este mai comun și mai profund omenesc. Vedem asta nu doar în romane, ci și în preocupările scriitorului menționate în memorialistică sau în însemnările de călătorie.⁽⁵⁾ În șederea sa la Paris, în 1927, este interesat să urmărească o execuție publică prin ghilotinare, ce se mai întâmpla încă în capitala Franței. Deși nu vede mare lucru-execuția s-a întâmplat înainte de ivirea zorilor, într-un loc neluminat- comentariile sale din jurnalul de călătorie sunt extrem de interesante și vizează atitudinea (bănuită) a condamnatului, precum și interesul primitiv al gloatei pentru spectacolul sângeros.

Prezentarea a șapte povestiri în care sufletele perechi se regăsesc întâmplător, au revelația regăsirii și a fericirii supreme, dintr-un simplu schimb de priviri, pentru ca apoi să sfârșească tragic, poate constitui și o capcană pentru prozator prin pericolul

5. Op. cit., vol.15, p.147

constituirii unor clișee narative, obositoare pentru cititor. Autorul intuiește și el bine primejdia și construiește structuri epice absolut diferite, de natură să propună mereu elemente noi în discursul narativ. Firește că există unele similitudini ce nu pot fi evitate, am spune că sunt chiar obligatorii: nașterea, privirea menită să recunoască sufletul pereche, moartea. Tocmai de aceea efortul de a propune structuri diferite este destul de mare, vizibil chiar. Educația, modul de a aborda faptele realității, mentalitatea și atitudinea personajelor din unele capitole nu doar că sunt diferite, ci uneori chiar diametral opuse. Iată, de pildă, călugărul Adeodatus, fostul Hans, fiu de țărani, de o religiozitate aproape fanatică, convins de sfârșitul lumii la o mie de ani după Christos, avea să se reîncarneze în episodul următor în doctorul Gaston, ateu și adept al revoluției franceze. Tiparele narative se modifică radical de la o povestire la alta.

Apoi, interferențele culturale sunt și ele de luat în seamă, deoarece au potențialul declanșării unui interes aparte față de text. Dincolo de elementele de familiarizare cu civilizația în mijlocul căreia se plasează acțiunea, realizate printr-o apropiată documentare a scriitorului, dar și prin ficțiune, există perspective asupra unor fapte de civilizație consacrate. Așa am putea aminti preocuparea lui Gungunum pentru cultura scrisă sumeriană, pentru recuperarea și transcrierea cunoscutei epopei a lui Ghilgameș, alcătuirea de biblioteci. Mai îndrăzneță este interferența lui Axius, aristocrat roman, cu legendarul Pilat din Pont, într-o călătorie ce o face în Palestina. Procuratorul îl primește ca pe un apropiat, fiind prieten al fratelui său, și îi relatează episodul răstignirii lui Ieșua (Iisus), firește din perspectiva sa, în directă relație cu caracterul detestabil al evreilor: „în sfârșit, procuratorul, ca să-i dovedească cât sunt de nebuni oamenii aceștia, îi spune ca, nu mai departe decât cu două săptămâni în urmă, au venit la dânsul, cerându-i zgomotos să condamne pe un anume Ieșua pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă, totuși, ca să scape de gura lor și mai ales să nu-l pârsască iar la Roma că ar favoriza pe un dușman al împăratului, deși așa un dușman e mai mult o rușine decât o primejdie, le-a făcut pe plac și l-a răstignit pe Ieșua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspândit zvonul că Ieșua s-ar fi sculat din mormânt și s-ar fi înălțat la cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoșat să nu prindă zvonul în popor și acum umblă să condamne și pe prietenii mortului”.⁽⁶⁾ De remarcat că romancierul creează o soție a lui Pilat din Pont, Claudia, care crede în învierea celui răstignit, ca un semn premonitoriu pentru răspândirea și consolidarea creștinismului. Iată cum creatorul Rebreanu e ispitit de un episod biblic bine cunoscut și schițează o recompunere a lui dintr-o altă perspectivă, de data asta într-o atmosferă familiară. Romancierul nu își putea refuza o asemenea ocazie.

Nu de puține ori întâlnim tipologii parcă ieșite din nuvelistica scriitorului. Să-l luăm pe Nigidus, romanul care ține să aibă o bibliotecă fără sa-și puna vreodată problema citirii cărților. Îl amintește pe David Pop din Catastrofa, funcționar ce se

6. Op. cit., vol.6, p. 179

abonează atât la presa maghiară, cât și la cea românească, să nu se supere nici unii nici alții, iar pentru liniștea tuturor, nu citește nimic. În schimb Axius, fiul lui Nigidus, nu doar că este un pasionat al lecturii, dar parcurge etape de frământări existențiale, precum un intelectual al timpurilor moderne. Cum e și firesc, multe aspecte ale lumii contemporane transpar în paginile de evocare a unor civilizații îndepărtate.

Ies la lumină de multe ori și chinurile mistice ale lui Liviu Rebreanu, destul de libere într-un spațiu epic generos pe care îl exploatează din plin și într-un asemenea mod. Îl recunoaștem pe creatorul de forță inclusiv în pagini prin care perspectiva asupra lucrurilor se schimbă sub presiunea unei experiențe de viață nemiloase, când locul entuziasmelor e luat de o gândire echilibrată izvorâtă dintr-o tradiție resuscitată a ordonării valorilor: „asculta cu mare atenție și totuși nu se dumerea deloc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba despre viața și moartea oamenilor sau se judecă doar o glumă sinistră? Se uita când la judecători, când la jurați, când la acuzator, căutând explicații.

Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decât o ură atât de grea încât îi schimba fața întreagă, dându-i o înfățișare sălbatecă”.⁽⁷⁾

În *Adam și Eva*, o caracteristică a prozei rebreniene este mai la vedere decât în alte romane, autorul fiind mai puțin sever cu camuflarea urmelor ce le lasă utilizarea în exces a mijloacelor. Este vorba de potențarea narativului prin nuclee lirice de mare forță. Sensul adânc al întâmplărilor se adună în cuvinte ce devin autotelice, se încarcă de energii noi și sunt capabile să determine dezvoltarea epică. Astfel, întâmplările devin efect al unor astfel de acumulări prin incandescențe pur lirice. Recunosc, mă rezum să enunț aici un lucru ce necesită o argumentație mai solidă, dar, cu puțină bunăvoință, cititorul îmi va accepta motivația.

Întreaga construcție a cărții se întemeiază pe teoria reîncarnării sufletului, mai bine zis pe o teorie a reîncarnării, pentru că autorul, prin personajul Tudor Aleman, o adaptează cerințelor romanului. Profesorul Aleman există în volum pentru asta, dar el, pe de o parte, pare să joace rolul corifeului din tragedia antică, un fel de arbitru – comentator al faptelor, interpret al relației dintre personaje și puterile sacre ce le croiesc destinele. Asta îi conferă o anumită statură morală, dar și un oarecare mister ce îi colorează existența literară. Pe de altă parte, discuțiile sau disputele teoretice pe care le are cu Toma Novac se apropie în bună măsură de dialogurile lui Platon, recunoscând în el, ca tipologie, un Socrate înțelept, iscoditor și îngăduitor, dar tenace în luminarea adevărilor ce le susține.

Impresia că textul ar fi fost scris „dintr-o respirație” e lesne imfirmată de șantierul romanului, consultabil în aparatul critic ce însoțește publicarea sa în volumul 6 al *Operele*.⁽⁸⁾ Impresionează documentarea ce o face autorul, dar și multiplele

7. Ibid., p. 285

8. Ibid., p. 330-477

proiecte și variante care aglomerează laboratorul de creație. Plănuita rescriere a cărții nu avea să se mai întâmple, pentru că opera a devenit un lucru viu, cu viață-i proprie, de care era greu să se mai atingă: „am cercat de pildă să reiau *Adam și Eva*, al cărei subiect îmi place foarte mult. Mi-a fost imposibil. În privința asta Mihalache Dragomirescu are dreptate: opera literară este un corp psihofizic cu o viață independentă. De câte ori scot câte o ediție nouă dintr-o carte a mea și o citesc, am impresia că citesc opera altuia.”⁽⁹⁾

Nu știu dacă preferința autorului pentru *Adam și Eva* se explică prin propriile lui mărturisiri sau dacă avem și noi dreptate prin încercarea de a identifica un mecanism mai puțin vizibil în veșnic tănuitele miracole ale creației. Sau poate să fie pur și simplu o afecțiune aparte, ca pentru un copil ceva mai sensibil și firav, având nevoie de o atenție specială. Cine știe....

9.Op. cit., vol.19, p.271

ETNOGRAFICA

MĂRGARITARE ALE FOLCLORULUI ȘI ARTEI POPULARE DIN JUDEȘUL BISTRIȚA

Cercet. pr. Mircea PRAHASE

Țara Năsăudului, ținut de glorie și legendă, ținut de încântare și vis, se recomandă ca un generos tărâm istoric, social și artistic. Se află aici, venind din trecutul nostru de luptă pentru păstrarea ființei neamului, din dragostea eternă pentru pământul strămoșesc, din geniul creator al poporului nostru, vestigii și zidiri ce amintesc de George Coșbuc și Tănase Tudoran, de Andrei Mureșanu, Ion Pop Reteganul și de Veronica Micle, precum și de cel mai mare romancier român – Liviu Rebreanu. Toate acestea vestesc talentul oamenilor acestor pământuri, ce și-au durat edificii în care și-au topit gândul curat și seninătatea, hărnicia și simplitatea, ca un arc nemuritor peste timpul neiertător și ireversibil.

O pregnantă și puternică încărcătură istorică a vechii culturi de pe aceste meleaguri potențează, cu o nebănuită tensiune creatoare, valorile folclorului și artei populare. Din punct de vedere economic și geo-morfologic, Țara Năsăudului oferă o diversitate de condiții, care au dat naștere unei multitudini de ocupații, toate generând și înlesnind realizarea unei largi game de creații artistice din lemn, țesături, piele, metal etc., creații care se confruntau, prin intermediul drumurilor comerciale, cu bunurile culturale ale altor centre de civilizație, imbogățindu-se permanent prin acest contact și continuau totodată vechi tradiții specifice și definitorii ale spiței românești, multe dintre ele păstrându-se și în zilele noastre, ca adevărate vestigii de cultură și civilizație românească.

Pentru creatorul anonim, fata frumoasă ce se pregătea de căsătorie sau nevasta harnică, se cunoșteau după iscusința cu care știau să-și gospodărească casa cu mâinile lor îndemânate cu care făuresc nu numai podoabe, adevărate bijuterii de artă populară, dar, în același timp, și obiecte utile gospodăriei. Petrecherile populare, jocurile, șezătorile, târgurile și, în mod special, obiceiurile de peste an legate de nuntă, dar și de lucrul câmpului, de botez, dar și de înmormântare, precum și alte multe asemenea manifestări, au constituit și constituie încă, uneori, momente de puternică și vie creație cultural-artistică și spirituală. Carul cu haine, sau lada de care se leagă implicit zestrea miresei marcau de fiecare dată în satele noastre prilejul unei adevărate parade a portului local. Esteticul, mai ales la piesele de costum, cuprinde o notă socială cu totul caracteristică prin faptul că purtarea lor este ea însăși de natură expozițională.

Pe lângă implicațiile de ordin estetic, concepția poporului român despre bunăcuviința vestimentară reflectă un înalt ideal de muncă și viață surprins magistral în folclorul literar, muzical, coregrafic, în artă populară. Toate acestea constituie reflectări ale unor procese interioare adânci, ale unor atitudini psihice, reacții și dispoziții proprii oricărui creator de cultură materială și spirituală. Ca și în alte zone

etnofolclorice ale țării, toate speciile folclorului din județul nostru se constituie într-un *ansamblu estetic unitar*, subordonat vieții, și reliefează elanul cu care poporul român își duce de veacuri existența pe aceste plaiuri carpato-dunărene, sinceritatea, încrederea deplină în forțele proprii și optimismul.

Pornind de la aceste străvechi îndeletniciri, arta populară și folclorul din județul Bistrița - Năsăud au păstrat neschimbate comorile din lăzile de zestre ale bunicilor, jocul, doina, orația de nuntă, bocetul, balada, cântecul de bejenie sau cântecul satiric, strigăturile dar, mai ales, au păstrat nealterat portul strămoșesc. De aceea, oricare manifestare cu caracter folcloric care se organizează la noi în județ, este un prilej deosebit de a admira frumusețea, acuratețea, sobrietatea, și eleganța zadiilor sau alțișelor fetelor, pieptarul cu ciucuri, brăul, cureaua cu mărgelile sau pana de păun din pălăriile feciorilor.

Și-au păstrat autenticitatea și originalitatea mai ales țesăturile de casă cu motive zoomorfe sau geometrice, care folosesc ca materie primă lâna, bumbacul, inul sau cânepa precum și coloranții naturali. Județul nostru este apreciat la nivelul țării ca o *vatră folclorică autentică*, în care cântecul, jocul și portul se îmbină într-un tot armonios. Activează în județ mulți creatori populari aparținând tuturor genurilor artistice. Considerăm că este cazul să dăm aici doar câteva nume care să ilustreze valoarea și calitatea deosebită a artei noastre populare în special țesături, cusături, piese de port popular, care reflectă modul de viață și cultură al locuitorilor județului: Lucia Todoran, Aurica Brândușa și Coruț Ana din Salva, Fiscutean Dafina din Archiud, gabor Ana și Priscornică Maria din Pintic, Neamț Maria și Crișan Floarea din Zagra, Hales Paraschiva din Spermezeu, Pupeză Maria din Telciu, Drăguș Victoria din Bârla, Cicai Firoana din Rebra, Albu Ioana și Albu Nastasia din Prundu Bârgăului, olarul Ștefan Gănău din Mijlocenii Bârgăului, Ana Barna din Maieru sau Maria Mănăstire din Sângeorz-Băi și mulți alții.

Cei ai căror pași se abat pe drumurile de deal, de șes sau de munte ale județului nostru rămân de fiecare dată impresionați de frumusețea costumului popular, păstrat din generație în generație. Din bogata paletă a pieselor de costum popular desprindem câteva particularități. Portul popular năsăudean a dezvoltat într-un mod mai pronunțat câteva piese specifice ca: sumanul cu guler răsfrânt, pantalonii largi la bărbați, cămașa lungă frumos brodată cu mărgelile, atât la bărbați cât și la femei, pălărie cu borul mare și cu pană de păun, pieptarul înfundat, zadiile învrăstăte, etc. În subzona Rodna, bărbații poartă cămașa mai scurtă, pantalonii sau cioarecii mai strâmți, sumanul scurt croit pe corp și cu guler îngust ce are evidente asemănări cu portul trans-carpatic-bucovinean. În Valea Bârgăului, portul este caracterizat printr-un croi cu o linie de o suplețe și eleganță deosebite, printr-o decorație bogată în motive realizate atât în stilul geometric, cât și floral, printr-o cromatică specifică în nuanțe roz-roșu și roșu - galben la pânzături și printr-o policromie fermecătoare în decorul broderiilor de pe cămăși.

Trebuie însă subliniat că elementul estetic (decorația, croiul, cromatică) este întotdeauna subordonat celui utilitar, practic. Astfel, întreaga îmbrăcăminte țărănească

din județul nostru este adecvată condițiilor de relief și anotimpurilor, fiind într-o perfectă armonie cu temperamentul oamenilor acestor locuri. Nu trebuie uitat nici sentimentul de mândrie patriotică ce-i stăpânește pe sătenii noștri atunci când văd uimirea în privirile călătorilor din alte zone ale țării, care le admiră portul păstrat cu atâta acuratețe în zilele de sărbătoare sau cu prilejul unor confruntări artistice. Sunt scene zilnice, care te duc cu gândul la spirala columnei lui Traian, la coloana infinită a lui Brâncuși, la muzica lui Enescu sau la alți corifei ai artei românești. Nu numai în muzeele județului, dar și în inventarul tuturor gospodăriilor țărănești, mai este încă prezentă arta tradițională specifică. Trăsăturile și gustul deosebit al îmbinării culorilor pot constitui și trebuie să constituie modele pentru cei care astăzi execută produse de serie. Cu toate acestea, nici județul nostru nu este scutit de pericolul poluării, al kitschiului vestimentar. Cea mai periclitată subzonă etnografică în acest sens a fost Valea Șieului, unde, în locul pânzăturilor, a apărut frecvent nylonul, în locul bumbacului sau al lânei de pe alesăturile catrințelor sau ale cămășilor au apărut paielele și firul metalizat. Îmbucurător este faptul că, în ultimii ani, asistăm la o revenire la valoroasele costume de odinioară de pe Valea Șieului, dovadă edificatoare că bunul simț al omului de la sat a învins. Fenomene de poluare se întâlnesc, cu mai mică frecvență și în alte subzone ale județului: Căianu Mic, Braniștea, Chiuza, subzona Bârgău ba chiar și la Salva, Telciu, Zagra, Coșbuc și Maieru. Nu trebuie să uităm că portul popular din județul nostru, în principalele linii de structură, reține semne din îndepărtate vremi dacice și că, de-a lungul secolelor, a fost, și continuă să fie un element de bază în păstrarea ființei noastre naționale. În același timp, unui asemenea port plin de măreție i se cade să fie purtat într-un cadru ambiant pe măsură, care este minunatul nostru sat ardelenesc. Astfel de tradiții sunt păstrate în majoritatea localităților județului nostru cum ar fi: Maieru, Sanț, Ilva Mare, Zagra, Galații Bistriței, Monor, Salva, Bârla, Sânmihaiu de Câmpie și multe altele. Foto

Dar, în același timp se constată unele fenomene ale poluării arhitecturii specifice județului. Avem în vedere în mod deosebit, fațadele unor locuințe vopsite în culori stridente, placarea cu gresie sau faianță a pereților exteriori, confecționarea de porți, împrejmuiri, anexe gospodărești nespecifice județului nostru, aspecte întâlnite mai des în localitățile: Rebrișoara, Feldru, Lechința, Sântioana, Șieut, Sânmihaiu de Câmpie, Căianu Mic, Braniștea și altele. În acest sens, un rol deosebit revine instituțiilor de proiectare, unităților de construcții, care trebuie să manifeste mai multă preocupare pentru păstrarea și perpetuarea elementelor deosebite de arhitectură populară tradițională, atât a caselor, a anexelor gospodărești cât și a obiectelor de mobilier care au slujit mii de ani gospodăria țărănească și o pot sluji cu același succes și astăzi. Satul românesc, ilustrat cu inegalabil farmec și pitoresc de poeziile lui Coșbuc și proza Liviu Rebreanu, ci transpunerea și adaptarea frumosului și utilului la condițiile peisajului satului contemporan românesc.

Giuvaerul bunicilor

Modernizarea localităților rurale nu înseamnă distrugerea imaginii satului românesc, ilustrat cu inegalabil farmec și pitoresc de poeziile lui Coșbuc și proza Liviu Rebreanu, ci transpunerea și adaptarea frumosului și utilului la condițiile peisajului satului contemporan românesc.

Tezaurul folcloric al județului nostru cuprinde întreaga gamă a genurilor și speciilor, constituind astfel o bogăție inestimabilă. Viețuind și trudind de secole la poalele munților Rodnei, Călimanilor sau Țibleșului, oamenii acestor locuri au îmbogățit și diversificat paleta obiceiurilor și podoabelor, tot așa cum au sporit rodnicia ogoarelor și livezilor. În ciuda vicisitudinilor de tot felul cauzate, cel mai adesea, de confruntările locuitorilor cu evenimentele istorice, uneori cumplite, ale Transilvaniei, n-au lipsit și nici nu au suferit întreruperi acele prilejuri de manifestare artistică colectivă țesută în jurul unor momente esențiale ale vieții omului.

O manifestare specifică județului nostru, a cărei valoare este perpetuată de generații întregi, și care l-a impresionat pe marele sociolog Dimitrie Gusti, este teatrul nescris din Șanț. Acest gen, în esență, este un eficient instrument de educare moral-cetățenească, civică și patriotică, folosit de colectivitățile rurale, gen ce ne duce cu gândul la acele adunări populare, cunoscute sub numele de "porunci" sau la "strigatul peste sat" – forme incipiente ale teatrului nescris. Toate acestea se constituie în adevărate creații populare cu multiple valențe instructiv-educative, ele contribuind la stimularea modului de gândire și de acțiune a oamenilor.

Astăzi, în cadrul larg democratic, oferit de actul istoric de la 22 decembrie 1989, aceste manifestări artistice au șanse să întâlnească oblăduirea și prețuirea caldă a unor instructori artistici, harnici și pricepuți. Un rol deosebit în acest sens îl are școala, care trebuie să se ocupe cu mai multă grijă și respect de aceste adevărate comori ale sufletului românesc (țesături, cusături, costume populare, obiecte de artizanat, datini și obiceiuri populare, jocuri și cântece). Am cita în acest sens școlile generale din: Maieru, Sebiș, Cristeștii Ciceului, Salva, Poiana Ilvei, Breaza, Ilva Mare, Spermezeu, Zagra, Ardan, Bichigiu, Mărișelu, Șieu Odorhei, Budacu de Sus, Leșu, Sântioana, Urmeniș, Căianu Mic și multe altele. *Și cu acest prilej aducem un sincer omagiu muncii neobosite și de o calitate superioară, pe care, cu migală și devotament, o desfășoară zi de zi cadrele didactice, perpetuând vocația de veacuri și sentimentul patriotic al dascălilor și dascălițelor din creația poetică a lui Octavian Goga, pentru propășirea culturii neamului.*

Valorificarea scenică a folclorului nostru este astăzi nu o problemă de conjunctură ci o necesitate obiectivă de integrare în cultura contemporană a valorilor create de generațiile trecute. Este, de fapt, o adevărată punte de legătură între o realitate românească revolută dar bogată în semnificații și prezentul viu, clocotitor și dinamic al unei societăți românești libere și democratice.

Folclorul a intrat profund în modul de gândire și comportament al omului. Astfel, riturile străvechi, obiceiurile, poezia și proza orală, jocurile și cântecele noastre sunt parte integrantă a etosului românesc. Ele satisfac necesitățile de comunicare dintre membrii comunității, dau un nou mesaj activităților cultural-artistice, circulației bunurilor muzicale și coregrafice.

Impresionante prin arta poetică și linia melodică sunt textele care însoțesc ceremonialul unor obiceiuri agrare străvechi, legate de ciclul anotimpurilor: "Moșteii" un obicei de primăvară menținut în exclusivitate în nordul Transilvaniei, "Ieșitul plugului întâi", "Cununa grâului", "Măsura oilor", "Talgerale", "Craii", "Sânzienele", "Strigatul peste sat" etc. care cinstesc munca, hărnicia, onestitatea și omenia.

Abundent și păstrat în tipare străvechi este folclorul literar, muzical și coregrafic, care însoțește și dă farmec de neuitat șezătorilor de pe toate văile județului nostru. Păstrându-se în forme poetico-muzicale arhaice, numeroase datini și obiceiuri legate de scurgerea celor patru anotimpuri aduc până la noi mesajul demnității și nobleței strămoșești, răspicat și expresiv, atât lingvistic, cât și etico-moral. Nașterea, nunta, moartea, sărbătorile de iarnă, aratul, semănatul, culesul recoltei se mențin însoțite de ritualuri profunde, ale căror obârșii coboară, de cele mai multe ori, în substraturi din epocile cele mai îndepărtate ale sincretismului folclorului. Ele rețțin dovezi, de-a dreptul uluitoare, ale ingenuității cu care locuitorii acestor plaiuri știu să-și plăsmuiască în forme artistice simțămintele cele mai profunde și năzuințele lor de veacuri. Ei și-au fixat istoria în balade, în geamătul surd al bocetelor, în legănarea doinei de dor, și de înstrăinare, în colinda mioritică ori în epistola versificată, în timpul legendelor, în biciul șfichiuitor al strigăturii satirice dar și în toponimia și

onomastica atât de semnificative pentru continuitatea românească pe aceste meleaguri. Și cu mândrie spunem că unele din aceste creații sunt specii unicate ale culturii noastre populare.

În afară de datinile amintite, spațiul geografic și spiritual al județului nostru oferă și un alt tip de manifestări cu largi implicații în consolidarea comunității dintre sate, cum ar fi de pildă "târgurile" ce se organizau în toate subzonele etnografice, manifestări cu evidente funcții socio-economice dar și cultural educative (Târgul Cucului, Târgul de Ispas, Sâmedrul etc.). Negativ este faptul că, în prezent, multe dintre aceste târguri și-au pierdut din conținutul lor educativ, ele rezumându-se de regulă, doar la actul de vânzare-cumpărare a unor produse kitsch.

După epoci îndepărtate, unele datini și obiceiuri au trecut de la starea de ritual, la cea de spectacol folcloric, păstrându-și certe valențe în solidarizarea conștiinței unor comunități constituite și păstrând trăsăturile specifice perenității, ale mândriei de neam și de limbă ale poporului nostru. Cele mai multe rămân pentru noi adevărate metafore ale dorinței de echilibru, ale năzuinței de a supune natura și "valurile" vieții. Și tot aici, în această categorie de spectacol folcloric complex, intră și "Maialul năsăudean", inițiat spre a cinsti memorabila Adunare de la 1848 de pe Câmpia Blajului, manifestare culturală în care tricolorul, sub forma eșarfelor, se îngemânează în chip fericit cu cronică istorică păstrată în costumele populare. Cu acest prilej se juca și se joacă și acum, după 167 de ani, "Călușorul", străvechi dans ritualic și inițiat, mult mai complex în semnificații decât confratele lui transcarpatic. Într-o perioadă istorică de tristă amintire, tinerii care jucau acest dans popular păstrau în căptușeala căciulii, ca pe un odor inestimabil, tricolorul românesc. Analizând în mod constructiv spectacolul folcloric în totalitatea articulațiilor sale, apreciem că el reușește să transmită spectatorului întreaga gamă de semnificații social-umane, că el își păstrează forța, conținutul, puterea de influențare a omului. Hora satului, care a constituit întotdeauna un mijloc de petrecere colectivă, locul în care se leagă trainice prietenii între tinerii satului, mijlocul cel mai la îndemână pentru perfectarea tacită a viitoarelor căsnicii, a încetat, din păcate, să mai fie practică. Această perlă a folclorului românesc, imortalizată pe pânza lui Aman, cu tradiții ce se pierd în negura vremii, adevărata paradă a portului și bucurie a sufletului nostru, ar trebui să fie prezentă în fiecare duminică în mijlocul satelor noastre, fără a se găsi motivații puerile care au determinat deja îndepărtarea de vatra satului a horei, înlocuind-o cu așa zisele genuri moderne de distracție colectivă specifice comunităților urbane: discotecă, baluri, chermize, care nu pot substitui valoarea reală, instructiv-educativă a acesteia. Apreciam că în ultima perioadă oamenii de cultură și de artă din județul nostru, creatorii de frumos au adus în prim plan vechi cântece populare dar și forme moderne ale dansului popular, ale dansului românesc contemporan. Cu toate acestea, în unele localități ale județului se mai proliferă spectacolul "stilizat", în care problema poluării este mai mult sau mai puțin prezentă. Astfel, întâlnim deseori la nunți și petreceri ocazionale, în restaurante și la spectacole, cântece cu texte frizând ridicolul, melodii confecționate ad-hoc, jocuri ce seamănă mai mult cu o competiție

atletică, ca să nu mai vorbim de costumele ale căror croiuri au fost denaturate și încărcate cu fel de fel de motive, mărgelile și paiete după bunul plac și prostul gust al interpretului. Toate acestea denotă o intolerabilă lipsă de respect față de moștenirea folclorică a înaintașilor noștri, lipsă de cultură și, de ce nu, chiar de sentiment patriotic, de simțământ românesc.

Se desprinde de aici o concluzie importantă, și anume că, odată adus în scenă, folclorul nu trebuie secăt de vigoarea și prospețimea lui, de funcția și semnificațiile lui inițiale. Dimpotrivă, el trebuie despovărat de efemer și nesemnificativ, scena punându-i și mai mult în valoare neprețuitele lui mesaje social-umane. Pentru atingerea obiectivelor propuse se impune cunoașterea profundă a modului de conservare, culegere și transmitere a materialului oferit de vatra folclorică respectivă; înțelegerea și interpretarea din interior a materialului folcloric de către cel care culege, transpunerea scenică a materialului folcloric după toate rigorile pe care le implică orice act artistic.

În acest ținut legendar, brăzdat de râuri repezi ori domoale, cu așezări omenești ce au adunat în ele toată mireasma brazilor și ecourile atâtor "Miorițe", există puternice tradiții și în literatură, inspirate din comoara folclorului. Este doar zona etnografică din care Ion Pop Reteganul și-a tras seva pentru nemuritoarele sale "Povești ardelenesti". Alături de Vasile Dâncu din Runcu Salvei prin care, așa cum susține un dicționar literar, "poetul popular trece din zona folclorică în zona istoriei literaturii moderne". Ioana Orban, din Mureșenii Bărgăului este astăzi cunoscută publicului din țară prin intermediul emisiunilor de radio și televiziune sau a paginilor de specialitate; se mai adaugă desigur Iulica Moldovan din Vișoara, Măriuca Drăgan din Monor, Valeria Fechet din Sita sau Vasile Berende din Maieru și George Oproaie din Mititei.

Continuând valoroasele preocupări ale lui Ion Pop Reteganul, interesul pentru literatura populară de pe aceste meleaguri s-a menținut viu până în zilele noastre. Notăm în acest sens, volumul "Izvoare fermecate", publicat de Cicerone Teodorescu, care adună cele mai frumoase creații lirice, epice și dramatice din subzona Năsăudului. Este deosebit de valoroasă și culegerea profesorului clujean Ion Desmireanu "Cine-a făcut horile", precum și "Poezii și basme populare din munții Rodnei" de Iustin Ilieșiu. Cercetările folclorului literar local sunt întregite de volumul "Trandafir cu creanga-n apă" întocmit de Dumitru Vârtic și volumul "Păunaș mândru rotat", alcătuit de geologul Ion Lucian din satele de pe Valea superioară a Someșului. O contribuție importantă în culegerea, valorificarea și publicarea folclorului năsăudean o are profesorul Liviu Păiuș din Rodna.

Folclorul coregrafic al județului nostru este deosebit de valoros și apreciat pe plan național și internațional. Este cazul ansamblurilor "Cununa " din Maieru, "Baltagul" din Monor, "Păunul " din Salva, "Cununa de pe Someș", "Codrișorul", "Balada", "Someșana", "Păunița", "Doina Bistriței", colectivele de obiceiuri populare din: Bichigiu, Sântioana, Năsăud și formațiile din Silivașu de Câmpie, Budești,

Țăgșor, Budacu de Sus, Șieu Odorhei, Mărișelu, Șieut, Pintic, Ardan, Ilva Mare, Feldru, Rebra, Rebrișoara, Runcu Salvei, ș.a.

Există încă în județ mentalitatea potrivit căreia a cânta la un instrument popular ar fi caracteristic doar unor categorii de oameni. Ori, a cânta muzică românească este un act de cultură, de mândrie patriotică și de cinste. Pentru redresarea acestei situații, Școala de artă, Școala generală nr. 2-secția de muzică și arte plastice, așezămintele de cultură - școala, profesorii de muzică, îndrumătorii culturali, trebuie să se preocupe mai îndeaproape pentru pregătirea unor instrumentiști de valoare care să se ridice la cerințele actuale ale muzicii populare românești.

Folclorul muzical este bine apreciat, pe plan național. Să nu uităm, că este locul de unde au plecat în lume spre a face cinste doinelor, baladelor, cântecelor și jocurilor noastre soliste ca: Maria Onu Peter, Maria Butaciu, Saveta Bogdan Ene, Valeria Peter Predescu, Cornelia Ardelean, Mărioara Precup, Ioan Lazăr, Lidia Someșan, Măriuca Rădulescu, Alexandru Pugna. Dar județul nostru este leagăn de obârșie pentru Maria Precup (Leșu), Mihăilă Varvari (Lunca Ilvei), Victoria Măierean (Spermezeu), Toader Țigăroi (Bistrița Bârgăului), Dumitru Ciupa (Prundu Bârgăului), Larion Todică (Leșu), Nastasia Costin (Breaza), Ana Damian (Coșbuc), Capătă Marta (Rebra), Rus Floarea (Parva), Fănel Cigu, Ioan Sabadât. Ei și mulți alții respectă cu strictețe repertoriul și specificul stilului folcloric local. Cu toate acestea se întâlnesc uneori, e drept mai rar, și fenomene de poluare manifestate prin includerea în repertoriul unor soliști, de regulă debutanți, a unor șlagăre la modă mult vehiculate prin intermediul mass-media, copierea sau imitarea unor soliști profesioniști, abordarea unor cântece din alte zone, cele mai cântate fiind cele "sârbești" sau cele din Bihor, Maramureș, Banat, Oltenia. Prin acestea nu negăm valoarea acestora, ci subliniem necesitatea promovării cu prioritate a cântecelor și melodiilor specifice județului nostru.

Unii interpreți individuali renunță prea ușor la frumosul nostru costum popular. În acest secol pericolul poluării este foarte mare pentru că și fenomenul câștigării ușoare a popularității este mai frecvent.

Pictura naivă, inspirată profund din eposul folclorului local, din frumusețea peisajelor sau din munca spornică a oamenilor, a avut în Maria Trifu (Bistrița) și Ștefania Vaida (Rodna) două reprezentante de frunte, cunoscute nu numai în țară dar și peste hotarele ei.

Dacă folclorul local este în general bine valorificat, secțiile de creație ale unor întreprinderi mai lasă loc kitschului, infestând magazinele cu produse care alterează puternic filonul sobru al folclorului nostru. Nu se respectă modelele și culorile specifice țesăturilor din zona noastră, apar picturi de tot soiul reprezentând scene bucolice în tonuri tipătoare, naturi statice sau peisaje inexistente în mod logic, brelocuri, rame pentru tablouri, oglinzi și tot feluri de pandantive ce frizează bunul gust atât de caracteristic poporului nostru. Considerăm că înlăturarea unor asemenea manifestări de poluare nu se poate face decât prin efortul conjugat al tuturor factorilor ce concură în această direcție. Să nu uităm că în județul nostru există o frumoasă

tradiție a târgurilor și o cochetă stațiune balneoclimaterică – Sângeorz Băi unde, în loc să oferim miilor de oameni din întreaga țară și străinătate, aflați aici la odihnă și tratament, produse autentice de artizanat, purtând efigia valorii deosebite a artei populare locale, le oferim unele produse realizate în alte zone ale țării, care nu fac cinste unităților prestatoare de servicii, micii industrii, cooperației meșteșugărești și de consum.

Pentru întregirea imaginii referitoare la valorificarea folclorului nostru, grăitoare sunt participările artei populare din județul nostru și comportările prestigioase ale artiștilor amatori la festivaluri și concursuri internaționale. Astfel, ansamblul de cântece și dansuri "Cununa de pe Someș" al Casei municipale de cultură a reprezentat cu cinste costumele populare, cântecele și jocurile, arta noastră populară pe scenele din Franța, Italia, Libia, Polonia, Suedia, Spania, Olanda, Portugalia, Emiratele Arabe Unite, Grecia, Germania etc. Ansamblul "Păunița" din Sângeorz Băi a susținut spectacole în Franța, ansamblul din Maieru este câștigătorul trofeului suprem "Toporașul de aur" la festivalul folcloric de la Zakopane – Polonia și a participat la festivalul internațional de la Gannat (Franța). Ansamblul "Baltagul" din Monor a efectuat un turneu în Iugoslavia. Ansamblul folcloric "Codrișorul" al Casei de cultură a sindicatelor este câștigătorul "Colierului de aur" la festivalul internațional de la Dijon, unul din cele mai valoroase trofee ce se acordă pe plan mondial. Ansamblul folcloric "Nunta Zamferei" a cucerit trofeul suprem – "Trandafirul de aur" - la festivalul folcloric din Kazanlâk (Bulgaria). În aceeași ordine de idei vrem să subliniem faptul că orchestra profesionistă "Dor românesc" a reușit în ultimul timp să realizeze valoroase spectacole, făcând o bună popularitate în țară autenticului și valorosului nostru melos popular.

Pentru toate aceste minunății ale lăzilor de zestre ale bunicilor și străbunicilor noastre funcționează instituțiile specializate: muzeele. Acestea au datoria sfântă de a păstra, conserva și valorifica, la cote superioare, această adevărată moștenire și bogăție pe care alte țări sau locuri din lume nu le au. Obiectele, obiceiurile, creațiile artistice născute din dragostea și ingeniozitatea țaranului român, trebuie ferite de trecerea implacabilă a timpului și a timpurilor pentru că ele țin de însăși existența poporului nostru. Cu atât mai mult cu cât, acum, în plină expansiune a globalizării, apare tendința dispariției brandurilor etnice în drumul spre egalizarea valorilor culturale.

Nu peste mult timp, copiii, dar, mai ales, nepoții noștri, își vor putea vedea și recunoaște rădăcinile doar în cadrul muzeelor. Iată de ce inițiativa realizării unui album al tuturor muzeelor, secțiilor și punctelor muzeistice din județul Bistrița Năsăud este una mai mult decât necesară, salutară și utilă, pentru care inițiatorii ar merita numai cuvinte de laudă.

PORTUL POPULAR AL SĂTENCILOR ROMÂNCE DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

G.T. Varone NICULESCU

În comuna Prundul Bîrgăului, jud. Bistrița-Năsăud, fetele și femeile poarta cămieșe (iie) din pânza groasă de bumbac (uneori bumbac bătut cu tort, cânepă), croită din trei lați unul în spate și două în față.

Pogmata (gulerul) este lat de un cm și cusut cu o părticică din modelul cămieșii.

Gura cămășii este tivită. La piept, în ambele părți, are două șire (cusături).

Mâneca este făcută dintr-un lat, iar jos se termină cu burzălăii (fodor). Începând de la umeri și până la fodor, în lungul mânecii, sunt cusuți râuri, în puncte, muște sau linii.

Unele ii se incheie în față pe umărul stâng. Altele se fac cu tăieturi sau cu aplicații orizontale de ajur din găurele.

La subțioară, spre a-i da lărgimea, se adaugă un mic ic sau broască (clinișor).

Vechile ii erau simple. Ele aveau peste cot făcut un model de lățime variabilă, la umeri și pe marginile fodorilor, cari erau mai largi, aveau o cusătură îngustă. O lucrătură caracteristică în jud. Năsăud era așa numita petea (panglică) cusută pe dos. Iia este încheiată cu mașina sau cu acul.

Poalele se fac din aceeași pânză groasă ca iia și au lărgime de patru, cinci lați. Jos, pe margini, foarte rar, sunt cusute cu motive naționale. Peste poale se pun pânzăturile (fotele) una în față și alta în spate. Se obișnuiește a se purta în față numai șorț cumpărat de la prăvălie iar în spate o pânzătură.

În vechime pânzăturile se țeseau în război cu urzeală de bumbac și bătătură de lână. Culoarea fondului era roșie cu vârste, vraste (dungi), diferite lățimi, mai ales negre, galbene (nuanțe variabile) și albastre închis. Azi se văd fote (pânzături) vopsite roșu deschis, negre, cafenii "sau alte culori întunecate". Pânzăturile au pe poale câte două dungi (neagră și cafenie) cu alesături pe ele și care formează partea cea mai atrăgătoare a fotei din acest județ.

În trecut se făceau numai alesături, azi florile de pe vârste se cos cu lăniță sau mătase și fir pe canava numită și etamină (o pânză rară pe care se cos diferite modele în puncte de goblin, în cruci sau linii și ale căror fire apoi se trag afară rămânând pe dunga pânzaturii numai cusătura făcută).

Săteanca română pune mult gust artistic în alcătuirea modelelor și în combinarea colorilor. De multe ori, fără a avea model sau desen începe să coasă de la un capăt al fotei și ajunge la celălalt cu perfectă exactitate și simetrie.

Pe marginea de jos, unele pânzături au tijitură, cigitură, (feson simplu) în culori diferite, iar altele au macrame (împletitură de ață) din care atârnă ciucuri frumos lucrați și inodați. Fotele se prind de mijloc cu frâmbi (împletituri) făcute din

fire răsucite de lână. După frâmbi urmează brâiele (betele) țesute în felurite colori. Betele sunt late de două degete și lungi de înconjoară talia de cinci, șase ori.

În zilele de sărbătoare fetele pun la gât unul, doua sau trei rânduri de salbe formate din cel puțin zece taleri (monede de argint de pe timpul lui Leopold I (1640-1705), Anton von Saxa (1768), Maria Tereza (1717-1780) și Franz Iosef (1907). Toate acestea au mărimea unei vechi monede românești de argint de cinci lei dinainte de marele război. Se poartă și „mărgele mozaic” negre, albastre, verzi, etc.

Peste cămașe se poartă cieptar (cojoc fără mâneci) alb sau din chiele întunecată, încheiat peste umărul stâng și la subțioara stângă. Cojocelul este lucrat cu flori de mătase, felurite colori (buchete și gherlande de flori).

Pe cap, fetele și femeile pun năframă de ață, lână sau mătase de diferite culori și înflorată. Odinioară, când fetele se măritau, puneau pe cap „năframa” (basma) de credință”. Era o basma mare de mătase sau lână, care avea imprimat un model turcesc și era dăruită de mire.

Picioarele și le încălță în opinci sau „ciubote cu tureac țapăn”, de culoare neagră sau roșie. În opinci se pun obgiele din pănură groasă și ele sunt legate cu frâmbi de lână.

Iarna, peste „cieptar”, îmbracă suman negru sau cafeniu, lung până la genunchi și lărgit în părți cu clini.

Sumanul era „decorat” (împodobit) cu „împletituri de sărad” negru (găitane).

Altădată se purta kojoc lung până la genunchi, brodat cu mătase, iar la gât, în părți și la mâneci era bogat împodobit cu „canaci” (ciucuri) în culori vii.

În întrebuințarea zilnică, femeile se folosesc de traistă, pătrată sau dreptunghiulară, lungă de 50 -60 cm. și care este țesută din lână cu model de flori sau motive naționale românești.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ARHITECTURII RURALE TRADIȚIONALE DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD STUDIU DE CAZ: LOCUINȚELE TEMPORARE

lect. univ. dr. Ioan BĂCĂ

În ultimii ani arhitectura rurală tradițională a devenit importantă datorită valențelor sale turistice. Cu toate acestea, în județul Bistrița-Năsăud nu există nicio preocupare semnificativă legată de conservarea acestui element de patrimoniu. Atât gospodăriile din vatra satelor, cât și cele de pe moșie (casele în câmp) sunt într-un înaintat stadiu de degradare sau au suferit modificări pe direcția modernizării, fenomene care se datorează fie proceselor de emancipare a populației, fie reducerii interesului pentru activitățile agro-pastorale specifice (fânărit, păstorit, cultura plantelor).

Având privilegiul să predau la Facultatea de Geografie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, specializarea Geografia Turismului din Bistrița, disciplina Arhitectura în turism, am aprofundat unele aspecte legate de arhitectura rurală atât prin consultarea unui vast material bibliografic, cât și pe baza observațiilor directe efectuate pe întinsul județului.

În acest context, lucrarea de față își propune să aducă în discuție problema locuințelor temporare din județul Bistrița-Năsăud, în vederea formării unei baze de date care să servească eventualelor strategii de restaurare, conservare și valorificare turistică a unor construcții tradiționale.

Locuințele temporare din județul Bistrița-Năsăud sunt numeroase și variate ca arhitectură, structură, dimensiuni și funcțiuni, fapt care arată relațiile complexe dintre vatra satelor și moșiile aferente. În sinteză, aspectele principale se referă la:

A) Materiale de construcție:

- lemnul-pentru pereți și acoperiș;
- piatra-pentru fundație;

B) Prelucrarea lemnului:

- încovoiere, cojire, incizie, crestare, sculptare, cioplire, perforare, îmbinare, pirogravare, strunjire, etc.;

C) Tipare arhitecturale:

- locuința simplă: o încăpere; o încăpere+grajd;
- gospodărie simplă compactă: cameră de locuit-șură-grajd; cameră de locuit-șură-grajd-corlă; cameră de locuit-șură-grajd-corlă-staul;
- gospodărie separată: grajd-șură și cameră de locuit;

D) Aspecte structurale:

- pereți din bârne de molid necioplite;
- pereți din bârne de molid, cioplite pe patru fețe;
- fundație din piatră (gresie);

-acoperiș în 1-4 ape, fără hornuri, din scândură, șindrilă sau alte materiale (internit, tablă, hârtie gudronată);

-trepte din piatră la intrare în târnaț;

E)Amplasarea locuințelor:

-pe pășuni și fânețe;

-în apropierea drumurilor de acces;

-pe platouri sau suprafețe slab înclinate;

F)Modificări structural-funcționale:

-recondiționarea pereților;

-recondiționarea acoperișurilor (tablă, ondulin, internit).

Observațiile de teren efectuate în cadrul județului au fost sintetizate într-o fișă de inventariere a locuințelor temporare pe care o expunem în cele ce urmează.

Nr.crt.	Arealul	Subzona	Tipul de construcție	Arhitectura
1	Munții Bârgăului	Dealul Calului, Măgura Calului, Ciosa, Dealul Zimbru, Culmea Șendroaia, Dealul Drăgan, Dealul Frâu, Merezuri	Gospodărie compactă simplă	Cameră, șură, grajd; cameră, șură, grajd, corlă; Cameră, șură, grajd, corlă, mansardă; pereți din bârne, netencuiți sau tencuiți cu lut și var, acoperiș în 2-4 ape din șindrilă
		Ciosa	Gospodărie compactă dublă	Cameră, șură, grajd, anexă cu șură și grajd, pereți din bârne netencuiți, acoperiș în 2 ape din șindrilă
		Mureșenii Bârgăului, Colibița	Gospodărie simplă	Cameră, șură, grajd, pereți din bârne, acoperiș în 2-4 ape din șindrilă, internit sau tablă
		Mureșenii Bârgăului, Colibița	Colibe	Formă patulateră, o încăpere, pereți și acoperiș din scândură
		Poiana Tomnatec, Poiana Andreica, Poiana Stâneica, Borte, Dealul Zimbru, Dealul Paltin	Stâni	Colibe din scânduri, cu acoperiș de scândură și hârtie gudronată
		Măgura Calului	Locuință simplă	O încăpere, construită din bârne făcute, acoperiș în două ape din scânduri, ușă cu fereastră

	Poiana Heniu	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, tencuială, acoperiș în două ape din tablă, două camere
	Valea Lăzăroaia	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, acoperiș în 2 ape din șindrilă, 2 încăperi (cameră, șură)
		Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne fățuite, acoperiș în două ape din internit, trei încăperi (cameră, șură, grajd)
	Dealul Hust	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, acoperiș în 4 ape din internit, trei încăperi (cameră, șură, grajd)
	Valea Măriilor	Fănar	Formă patrulateră, pereți din scândură, acoperiș în 2 ape din șindrilă sau internit, o incintă
		Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne fățuite, acoperiș în 2 ape din șindrilă sau internit, 3 încăperi (cameră, șură, grajd); anexe
	Poiana Brașoveanca Mare-Munceii Înșirați	Fânare	Formă patrulateră, pereți din scânduri înalți, acoperiș suborizontal (într-o apă)
	Poiana Berengeniilor-Măgura Corni	Fănar	Formă patrulateră, pereți înalți din scânduri, acoperiș în două ape
	Poiana Între Pietrii-Măgura Corni	Gospodării simple	Formă patrulateră, pereți din bârne fățuite, acoperiș în două ape cu internit sau tablă, antreu semi închis, 1-3 încăperi (antreu, 2 camere; șură, grajd,

				cameră de locuit; încăpere pentru animale), fundație din piatră
			Saivan	Formă patrulateră, alungită, pereți din bârne făcute, acoperiș în 2 ape
2	Munții Călimani	Colibița	Gospodărie compactă	Cameră, șură, grajd; cameră, șură, grajd, corlă
		Valea Blidăreasa	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne, acoperiș în două ape din șindrilă, trei încăperi (cameră, șură, grajd; formă patrulateră, pereți din bârne, acoperiș în două ape din șindrilă, două încăperi (cameră, grajd);
		Dealul Negru-Poiana Jirezilor	Stână	Formă patrulateră, pereți din scândură, acoperiș din scânduri și folie
3	Piemontul Călimanilor	Ardan	Gospodărie compactă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, două încăperi (șură și grajd), acoperiș în două ape
			Locuință simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, o încăpere (cameră), târnaț, acoperiș în două ape
			Colibă	Formă patrulateră, o încăpere, trei pereți din scânduri, acoperiș din scânduri într-o apă
4	Munții Rodnei	Valea Secii	Grajd în câmp	Formă patrulateră, bârne necioplite, două încăperi, două uși, o fereastră mică, acoperiș în patru ape din șindrilă
			Stână	Formă patrulateră, scânduri, leături, acoperiș din folie de plastic, trei încăperi (antreu, 2 camere)
		Cișa		Formă patrulateră, fundație din piatră, pereți din bârne necioplite, două încăperi, acoperiș în două ape din

			șindrilă
	Corongiș	Stână	Formă patrulateră, scânduri, leături, acoperiș cu folie de plastic, două încăperi
	Valea Tăului Gersa	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, trei încăperi (cameră, șură, grajd), fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape din intermit
		Gospodărie simplă	Grajd+șură formă patrulateră, pereți din gresie, acoperiș în două ape din intermit; Locuință patrulateră din piatră tencuită cu argilă, 1 cameră, acoperiș în două ape din șindrilă
		Gospodărie simplă	Formă patrulateră, trei încăperi (cameră, șură, grajd), târnaț pe două laturi, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, tencuială cu argilă și var pe cameră, acoperiș în două ape, 1 fereastră cu oblon, 1 ușă cu oblon la cameră
		Gospodărie simplă	Casă (cameră, șură, grajd), formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, târnaț pe o latură, acoperiș în două ape din șindrilă+anexă din lemn pe fundație din gresie, acoperiș în patru ape din șindrilă
		Gospodărie simplă	Formă patrulateră, 2 încăperi (cameră, grajd), pod, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, prispă semi-închisă, acoperiș în două ape din șindrilă; 3 încăperi (cameră, șură, grajd)

Valea Arșiței Parva	Colibe	Formă patrulateră, acoperiș în două ape din șindrilă, pereți din bârne subțiri, ușă mară din scânduri
Valea Izvorul Calului/Obârșiile Gersei	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne fățuite, acoperiș din internit în 2 ape, trei încăperi (cameră, șură, grajd), staul întărit; 3 încăperi (hol, cameră, grajd)
Valea Anieșului	Gospodării simple	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape din șindrilă și internit, trei încăperi (cameră, șură, grajd)
Obcina Strâmba	Stâni	Formă patrulateră, pereți din scândură, 2 încăperi, acoperiș în 2 ape din tablă
Culmea Slănigea		
Măgura Porcului	Colibă	Formă patrulateră, 2 pereți laterali din scândură, o încăpere, acoperiș simetric prelung în două ape din șindrilă, filigore la intrare
	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape din șindrilă, trei încăperi (cameră, șură, grajd)
	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din piatră, pereți din bârne cioplite, trei încăperi (cameră, șură, grajd), corlă, târnaț, acoperiș în 4 ape din șindrilă
	Colibă	Formă patrulateră, suport din bârne cioplite, 2 pereți laterali din scândură, o încăpere, acoperiș simetric prelung în două ape din șindrilă și tablă

			Fânar	Formă patrulateră, pereți din scândură, acoperiș într-o apă din șindrilă/scândură/ondulin
			Colibă	Formă patrulateră, pereți din scândură, o încăpere, acoperiș asimetric în 2 ape din tablă
5	Munții Țibleș	Valea Lazului	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne cioplite, acoperiș în 2-4 ape din șindrilă, 2-3 încăperi (cameră, șură, grajd)
			Fânar	Formă patrulateră, pereți din scânduri, acoperiș în 2 ape din șindrilă, tablă, o incintă; Formă patrulateră, acoperiș în 2 ape inegal, prelung spre spate, scurt în față, 2 incinte (fân, lemne)
		Măgura Ștefăniței	Fânar	Formă patrulateră, o încăpere, pereți din scândură, acoperiș din șindrilă în două ape
			Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, trei încăperi (cameră, șură grajd), acoperiș în patru ape din șindrilă
			Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape din internit, două încăperi (cameră, șură), corlă, târnaț
			Colibă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape inegal din internit, două incinte (cameră, corlă)
			Colibă	Formă patrulateră, pereți din bârne cioplite, acoperiș în două ape din șindrilă, o incintă

6	Dealurile Suplaiului	Valea Caselor	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, fundație din gresie, pereți din bârne făcute, acoperiș în 2 ape din intermit, 3 încăperi (cameră, șură, grajd)
		Valea Pietrei	Colibă	Formă patrulateră, pereți din scânduri, acoperiș în două ape din intermit, 1 încăpere
			Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din bârne, acoperiș în 2 ape din intermit, 3 încăperi (cameră, șură, grajd), târnaț semiînchis
			Stână	Formă patrulateră, pereți din scânduri groase, acoperiș în 2 ape din îndrîlă, o încăpere
7	Dealurile Năsăudului	Valea Gersei	Gospodărie simplă	Formă patrulateră, pereți din lemn, acoperiș din șindrîlă, intermit, tablă în 2 ape, 3 încăperi (cameră, tură, grajd), fundație din gresie
		Dumitra-Târpiu	Gospodărie simplă	Saivan; cameră cu corlă; casa - pereți din bârne, tencuială de lut, acoperiș în două ape cu intermit, corlă din scânduri; saivan - pereți din scânduri cu folie de plastic, acoperiș cu intermit
		Livezile	Stână	Formă patrulateră, pereți din scânduri, acoperiș din scânduri cu folie

După cum reiese din tabelul de mai sus, casele în câmp inventariate prezintă următoarele caracteristici arhitecturale:

a) tipul de construcție și structura:

- construcții simple: o încăpere;
- construcții complexe: două, trei încăperi (cameră, șură, grajd), corlă;

b) forma construcției:

- patrulateră;

c) materialele de construcție:

- piatra pentru fundație, bârnele și scândurile pentru pereți, șindrila, tabla și intermitul pentru acoperiș;

d) acoperișul:

- într-o apă, în două ape simetric, în două ape asimetric, în patru ape;

e) volumul:

- adaptat necesităților agricole și condițiilor meteorologice.

Starea construcțiilor inventariate se prezintă diferențiat:

- construcții în stare bună;

- construcții reabilite;

- construcții degradate, funcționale sau abandonate.

Perspectivile legate de destinul acestor case în câmp sunt următoarele:

- continua degradare a acestora și dispariția lor;

- reabilitarea de către proprietari și utilizarea lor în scop agricol sau agremental (case de vacanță);

- preluarea unora spre conservare de către primării sau de către Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.

BIBLIOGRAFIE

Băca, I., (2014), *Arhitectură și turism*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca

Nistor, I.R., (1997), *Opinii privind arhitectura populară din județul Năsăud*, Studii și cercetări etnoculturale, III, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.177-182

Mureșianu, M., (2015), *Peisajul cultural agropastoral al caselor în câmp din comuna Rodna*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca

Onofreiu, A., (2010), *Districtul Năsăud (1861-1876)*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, p.79-86

Petrescu-Burloiu, I., (1938), *Tipuri de casă din comuna Șanț-Năsăud*, Sociologia românească, anul III, nr. 1-3, București, p. 36-45

Pop, Florica, (2004), *Organizarea interiorului casei din comuna Șanț din incinta Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud*, Studii și cercetări etnoculturale, IX, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.131-139

SIMEON FLOREA MARIAN – contemporanul nostru

cercet. pr. Mircea PRAHASE

Anul acesta s-au împlinit 167 de ani de la nașterea marelui folclorist și etnograf Simeon Florea Marian și 107 ani de la trecerea lui în neființă, dar nu în uitare.

Din perspectiva acestui timp scurs, încercăm să reținem și să punctăm, *sincretic*, cordonatele majore ale activității sale și contribuția substanțială adusă la cercetarea, sistematizarea și teaurizarea culturii populare românești.

Încă din anii școlii, la vârsta de 17 ani, a început munca de *culegător de folclor*, continuând cercetarea culturii populare tot restul vieții, legându-și propriul destin de destinul poporului său și al etnografiei, știință pe care a slujit-o cu devotament, pasiune și competență. Și nu credem că folosim vorbe mari dar, atâta timp cât cultura populară românească va fi studiată și cercetată, S.Fl.Marian, prin vasta și temeinică sa operă științifică, va continua să fie în mijlocul nostru jalonându-ne calea de urmat.

În rodnică și prestigioasă activitate de culegător și cercetător al culturii populare românești ce s-a întins de-a lungul a peste 40 de ani, cercetătorii au distins trei etape principale:

- I. 1866-1869- culegător de folclor prin filiera V. Alecsandri
- II. 1870- 1881- cea mai bogată ca și culegător
- III. 1882- 1907- etapa marilor sinteze raportate la întregul areal etnografic românesc.

Începutul activității sale de culegător de folclor a avut loc într-o perioadă de puternică efervescență afirmare a direcției Alecsandri și a fost pus de exegeții operei sale sub semnul influenței marelui poet moldovean. Faptul se confirmă deoarece elevul folclorist, în această primă etapă, a cules și a prelucrat mai ales poezie populară, ulterior, în prefețele volumelor sale, a vehiculat multe din conceptele lui Alecsandri referitoare la necesitatea culegerii grabnice a valorosului tezaur folcloric românesc, cu privire la însemnătatea folclorului pentru dezvoltarea literaturii naționale și pentru îmbogățirea limbii literare. De poet îl mai apropie, apoi, entuziasmul cu care comentează creațiile folclorice, precum și încercările sale poetice pe teme folclorice, unele publicate în revistele „Familia” și „Convorbiri literare”, altele rămase în manuscris.

Nu este de neglijat nici influența altui mare folclorist din epocă, băănățeanul Atanasie Marienescu, care, înaintea lui B.P.Hașdeu a contribuit la lărgirea conceptului de folclor, prin cuprinderea în cercetare a noi specii și la perfecționarea metodelor de culegere și publicare a materialului folcloric. Contactul cu activitatea lui A. Marienescu, facilitat de colaborarea amândurora la aceleași publicații periodice precum și de prezența tânărului bucovinean în Transilvania (ca elev la vestitul

gimnaziu năsăudean, clasa a VIIa 1869-1870), l-a pregătit pentru receptarea de mai târziu a noii concepții folcloristice a savantului B.P.Hașdeu.

Anul 1869 reprezintă debutul editorial al său, elev fiind, când apare prima sa culegere de folclor „Poesii populare din Bucovina. Balade române culese și carese de S.Fl.Marian”, după metoda A. Marianescu (carse = corectate, îndreptate). De fapt integrarea în volum a piesei „*Todirel și Mărioara*” (lucrată de el în maniera Alecsandri), existența multor versuri corectate și practica eliminării unor versuri din cuprinsul baladelor, atestă faptul că tânărul culegător de folclor era, în acel moment, tributar școlii romantice din folcloristica românească și europeană.

Acest volum reprezintă încheierea primei etape din activitatea sa. Receptiv la noile idei (avansate de A.Marianescu și B.P.Hașdeu), S.Fl.Marian demonstrează, pe lângă limitele inerente menționate de Ovidiu Bârlea (*Istoria folcloristicii românești*, București, 1973), caracteristice tuturor culegătorilor de folclor din acea perioadă, și o serie de aspecte pozitive evidente: a cules folclor literar în procesul desfășurării lui firești din mediul folcloric; și-a îndreptat atenția spre baladă, doină și cântec, specii des cercetate în epocă, dar și spre altele mai puțin studiate: descântecul, folclorul obiceiurilor, tradiția istorică etc, acordând, încă de la început mare atenție *variantelor*.

A doua etapă a activității sale se desfășoară între anii 1870- 1881, în care S.Fl.Marian se distinge printr-o neobosită activitate de culegător, observându-se o reală îmbunătățire a metodei de culegere și de publicare a creațiilor populare. Este perioada în care, datorită unor împrejurări din viața sa, cercetează o arie mult mai largă, din diverse zone ale țării Năsăud, Beiuș, Blaj, Poiana Ștampeii, Cernăuți, Siret, Voloca etc, devenind, datorită vastului material folcloric cules și publicat (în periodice și volume), cel mai valoros culegător de folclor al Bucovinei.

Depășind faza de diletant în cercetarea folclorului și culturii populare, publică trei volume importante de producții literare populare *Poesii populare române adunate și întocmite de S.Fl.Marian, Balade, cântece bătrânești*, tom I, Cernăuți, 1873, volum ce ne formulăm o imagine asupra acestei importante specii a creației literare populare. Este important de subliniat, în acest context, faptul că, față de culegerea lui V. Alecsandri (1866), acest volum pune în circulație încă 16 tipuri noi de baladă.

Reprezentativ pentru zona Bucovinei este și cel de-al doilea volum al acestei culegeri, apărut la Cernăuți în 1875, cuprinzând lirica populară.

Volumul al treilea, *Tradițiuni populare române*, Sibiu 1878, apărut ca un ecou al Războiului de Independență, acesta atrăgea atenția asupra provinciilor românești ce așteptau cu încredere momentul unirii cu Țara.

De fapt, încă din această perioadă, S.Fl. Marian se gândea la strângerea și ordonarea imensului material folcloric adunat într-un *adevărat corpus al tuturor elementelor contemporane*. Mărturie stă o scrisoare către B.P.Hașdeu (decembrie 1877), prin care folcloristul bucovinean își propune un plan măreț, alcătuit din 26 de volume (10 de poezii, 3 de proză, 11 de datini și credințe și 2 de mitologie daco-romană).

Acest plan are o foarte mare importanță deoarece, pentru prima dată în istoria folcloristicii românești, un cercetător ridicat din mijlocul mediului folcloric, pătrunde adânc în cultura populară, dezvăluindu-i complexitatea și *caracterul de sistem*.

Urmărind cu atenție articolele și materialele folclorice publicate de bucovinean în această perioadă, constatăm că ele continuă preocupările sale anterioare, dar se întrevăd și direcțiile viitoare ale muncii sale de cercetare. Altfel, el intuiește, printre primii cercetători de la noi, *valoarea variantelor*, încercând să pătrundă, prin intermediul unor experimente, procesul formării variantelor în folclor. Culegând aceeași piesă de la același informator, după un interval de timp, îi dă posibilitatea folcloristului să constate *libertatea de creație*.

În cea de-a doua etapă a activității sale, S.Fl.Marian observă că modul tradițional de publicare a folclorului pe genuri este nesatisfăcător, ducând la izolarea creațiilor literare folclorice de ambianța etnografică și de celelalte laturi sincretice ale lor (muzică, ritm, joc etc.) S.Fl.Marian procedează la însoțirea producțiilor folclorice de succinte *prezentări introductive* sau de bogate *note explicative*.

2

Pornind de la planul său de lucru bine conturat și de o metodă proprie de cercetare, precum și de sprijinul larg al Academiei Române, al cărei membru devenise la 26 martie 1881, S.Fl.Marian își orientează activitatea în două direcții principale:

1.- publicarea în culegeri, axate pe diferite genuri folclorice, a unui bogat material (cules personal sau prin intermediari):

- Descântece poporane române, Suceava 1886
- Vräji, farmece și desfaceri, București, 1893
- Satire poporane române, București, 1893
- Tradiții poporane române din Bucovina, București, 1895
- Răsplata. Povești din Bucovina, Suceava, 1897
- Poezii poporane despre Avram Iancu, Suceava, 1900

2.- valorificarea superioară, în sinteze raportate la întregul teritoriu românesc, a unor aspecte ale culturii noastre populare, lucrări menite să îmbunătățească limba literară și terminologia științifică românească cu noi termeni:

- Chromatica poporului român, București, 1882
- Ornitologia poporană română, tom.I-II, Cernăuți, 1883
- Insectele în limba română, credințe și obiceiurile românilor, București, 1903
- Botanica poporului român (manuscris)

Este apoi vorba despre monumentalele opere din ciclul familial

- Nunta la români, București, 1890
- Însmormântarea la români, București, 1892
- Nașterea la români, București, 1892, și cele din ciclul calendaristic Sărbătorile la români (în 3 volume), București, 1898, 1899, 1901.

S.Fl. Marian are marele merit de a fi găsit, pentru lucrările sale de sinteză, publicate după anul 1882, structura cea mai potrivită, ceea ce i-a dat posibilitatea să sistematizeze întregul material faptic, păstrând în același timp, nealterată *viziunea populară*. Aceste veritabile monografii sunt autentice dar și descriptive. Ordonarea riguroasă a materialului și expunerea deosebit de clară a lui, reținerea exactă a faptelor, fără a le sufoca în comentarii și diferite asocieri, sunt tot atâtea calități ale acestor monografii care le-au dat soliditatea și perenitatea recunoscute unanim și de cercetătorii contemporani.

Prin structura lor, monografiile dedicate vieții au anticipat și au ilustrat, în același mod intuitiv, *teoria riturilor de trecere*, enunțate în 1909 de Arnold van Gennep.

Lucrările de *etnologie*, *etnobotanică* și *cromatică populară* au deschis noi direcții în cercetarea etnografică și folclorică românească și au adus servicii reale respectivelor științe, îmbogățindu-le cu o vastă terminologie de specialitate, culeasă din mediul etnografic.

Solida și foarte documentata monografie *Sărbătorile la români* (din care au apărut doar trei volume fiind continuată mai târziu de Tudor Pamfile), concentrează în paginile sale un prețios material folcloric și etnografic inedit sau apărut inițial în culegeri sau periodice, referitor la obiceiurile și sărbătorile populare.

La îndemnul și după exemplul lui B.P. Hașdeu, S. Fl. Marian a utilizat în monografiile sale *metoda comparativă*. Comparativismul are în vedere folclorul din principalele provincii istorice românești, intenția autorului fiind să evidențieze *bogăția și unitatea* culturii noastre populare.

Totuși fără contactul cu concepția folcloristică a lui B.P. Hașdeu, sunt greu de conceput rezultatele la care a ajuns S.Fl. Marian, lucrările sale fundamentale fiind rodul întâlnirii dintre spiritul genial și clarvăzător al marelui savant și spiritul său ordonat, marea pasiune și putere de muncă ale lui S.Fl. Marian.

3

Unice în felul lor, monografiile publicate după 1882 rămân temeinice *cărți de referință* și puncte solide de sprijin pentru orice lucrare nouă care cercetează aceleași aspecte din cultura noastră populară. Cercetările ulterioare, atâtea câte s-au întreprins, n-au schimbat viziunea generală stabilită de S.Fl. Marian, ci doar au aprofundat investigarea folclorică și etnografică a unor zone sau a unor probleme speciale, de amănunt.

În scopul unei cât mai largi și cât mai exacte informări cu privire la realitățile folclorice din toate provinciile românești, folcloristul bucovinean și-a lărgit în mod constant cercul de colaboratori. Dacă la început colaboratorii săi obișnuiți erau colegii de gimnaziu, proprii elevi, unii învățători și preoți, toți din Bucovina, mai târziu, printre cei care i-au transmis informații și materiale s-au numărat cunoscuți culegători de folclor ca: V. Alecsandri, A.M. Marienescu, G. Dem. Teodorescu, Pericle

Papahagi, A.Bârseariu, I.P.Reteganul, Simeon T. Kirileanu, A.Gorovei, Enea Hodoș, D.Furtună, Th.A.Bogdan ș.a. În fondul memorial documentar al muzeului din Suceava se păstrează circa 950 de scrisori către folclorist, provenite de la câteva societăți științifice și de la peste 70 de persoane.

Având în vedere numărul mare de colaboratori, precum și extrasele din publicații, unii cercetători s-au grăbit să-l considere pe S.Fl.Marian numai ca un *colecționar de folclor*, minimalizând sau neglijând total activitatea propriu-zisă de *culegător de folclor*. Informațiile și materialele folclorice culese personal de S.Fl.Marian și integrate în volumele tipărite provin de la informatori din 60 de localități bucovinene, 10 localități transilvănene (Valea Someșului, Valea Bârgăului, zona Beiuș) sau din afara granițelor actuale ale României. Aceasta dovedește cu prisosință că preocuparea lui S.Fl.Marian pentru *culegerea personală a folclorului* nu a fost sporadică, așa cum credeau unii, ci permanentă și cu intenția mai mult decât evidentă de a cuprinde toate aspectele culturii populare din zonele cercetate.

De la neobositul folclorist sucevean au rămas o serie importantă de manuscrise cum ar fi: *Botanica poporului român*, *Sărbătorile la români*, *Mitologia poporului român*, *Povești bucovinene* ș.a. ce erau menite să completeze planul său de valorificare în sinteze a culturii noastre populare. Alte două manuscrise, *Satul și Reusenii*, ne descoperă o nouă și interesantă orientare a cercetătorului către problemele satului, ca formă fundamentală de viață socială. Deosebit de interesant este primul capitol al lucrării *Satul*, intitulat *Măsurile*, în care sunt studiate măsurătorile folosite de societatea rurală românească (pentru fructe, pentru materii, pentru înălțime, pentru grosime, pentru greutate, pentru măsurarea pământului).

Prin aceste ultime două manuscrise, S.Fl.Marian se dovedește a fi *un precursor al școlii sociologice* românești.

Importanta operă a modestului preot sucevean, elaborată și concretizată cu pasiunea și dârzenia recunoscută a țaranului român, a contribuit în foarte mare măsură la cunoașterea spiritualității poporului nostru, precum și la dezvoltarea etnografiei și a folcloristicii ca știință în adevăratul sens al cuvântului. Iată de ce, vasta sa activitate a fost recunoscută și apreciată unanim de contemporani, printre aceștia numărându-se: B.P.Hașdeu, I.G.Sbiera, N.Iorga, I.Bianu, T.Burada, Sextil Pușcariu, A.D.Xenopol, G.Ibrăileanu, Gr.Tocilescu, I.Kalinderu, Artur Gorovei, T. Pamfile și mulți alții. De asemenea cei mai de seamă cercetători contemporani ai culturii populare românești, folcloriști și etnografi, au avut cuvinte de înaltă apreciere a activității de folclorist și etnograf a lui S.Fl.Marian (O.Bârlea, I.C. Chițimia, Gh.Vrabie, A.Fochi, Mihai Pop, Romulus Vulcănescu, Ion Vlăduțiu, V.Adăscăliței etc.)

În paralel a avut loc și o receptare a ei în străinătate, în țări ca: Ungaria, Cehia, Slovacia, Austria, Polonia, Rusia, Italia, Elveția, Franța, Germania datorită

unor renumiți folcloriști sau romaniști Emil Picot, Angelo de Gubernalis, J.Ulrich, Hugo Schuchardt, Gustav Weigand, A.I.Jatimirski, J.U.Jarnic etc.

Toate acestea ne îndreptățesc să susținem că S.Fl. Marian rămâne marele nostru contemporan.

Așa cum sublinia Ovidiu Bârlea (Revista de folclor, 1957, nr. 3, pag. 123), privind opera lui în perspectiva anilor ce au trecut, constatăm că majoritatea lucrărilor lui au rămas unice în literatura noastră de specialitate. S-au făcut progrese în rigurozitatea metodei de cercetare, s-a câștigat în minuțiozitate, avem câteva studii bune asupra unor domenii și probleme restrânse dar nu avem încă noi lucrări de sinteză de felul celor întreprinse de S.Fl.Marian, la care recurgem ca să câștigăm o privire de ansamblu și să urmărim alte probleme de detaliu. Aceasta ne întărește și mai mult admirația pentru uriașa lui muncă. Căci etnografia și folcloristica noastră îi datorează o *neșărmurită recunoștință* pentru ceea ce a realizat.

NUNTA ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD

Maximinian MENUȚ

Înainte cu trei săptămâni de nuntă, cei doi miri erau vestiți la biserică, pentru ca nu cumva să existe unele impedimente din cauza cărora să nu se poată încheia căsătoria, cum ar fi: rudenia apropiată pe cale sanguină, rudenia pe cale spirituală (fini, nași, moși, etc), unul din cei doi miri să fie căsătorit etc. La terminarea fiecărei Liturghii preotul făcea un anunț ce suna cam așa:

„La Sfânta Taină a Cununiei se vestesc tinerii (N) fiul lui (N) din satul (N) și al lui (N) din satul (N). Dacă cineva cunoaște vreo pricină de despărțire îi rugăm să ne anunțe, dacă nu le dorim viață bună și sănătate”¹.

De se întâmpla ca cineva din creștini să anunțe pe preot de anumite nereguli, acesta cerceta cu deamănuntul situația și apoi lua măsurile ce se impuneau. Dacă cei doi miri erau într-o legătură de rudenie, spre exemplu, li se făceau așa numitele „rugări”, o cerere către episcopul locului pentru a aproba această căsătorie, desigur dacă nu se aflau în grad de rudenie foarte apropiat.

Înainte de cununia religioasă erau demersurile la Primărie pentru căsătoria civilă, proces numit „băgatul cărților”.

Ultimul act întocmit de către preot era „*fidula de cununie*” care cuprindea informații despre învățăturile bisericești cunoscute de către miri, data când s-au spovedit și cuminecat, dar și zilele în care s-au înfăptuit vestirile obligatorii. Acest document era trimis vicarului la greco-catolici, respectiv protopopului la ortodocși, pentru a se obține „slobozenia la căsătorie” și abia după dobândirea acordului din partea superiorului bisericesc, tinerii erau liberi să își serbeze nunta.

Nănașii

Tânăra pereche trebuia să-și aleagă *nănașii* (câte o pereche din partea fiecăruia), de obicei dintre neamuri. Chemarea nașilor se făcea în săptămâna premergătoare nunții, obicei cunoscut sub numele de mersul „*cu sâmnul*” la *nănași*²„. Chemarea și rugămintea de „a cununa” era făcută de socrii mari, respectiv de cei mici (fiecare la nașii din partea lor) – însoțiți, eventual, de miri – care duceau, ca semn, un litru de țuică și un colac de grâu împletit, pe care le pun pe masă adresându-se cu cererea: „*Faceți bine și ne cununați în fața sfântului altar*”.

La Lunca Ilvei se puneau nănași 2, 4, 6, 8 perechi, ca pe Bârgău³.

¹ Acest gen de vestiri se făceau la începuturile anilor 1920, 1930. Astăzi formula respectivă a suferit anumite intervenții lingvistice. Informația aceasta a fost primită de la Șerban Ana din Sita, 82 de ani.

² Elena-Constanța Ureche, *Obiceiurile ciclului individual în comuna Maieru, Bistrița-Năsăud, lucrare licență*, Universitatea de Nord, Baia Mare 2008

³ Inf. teren (2011), Anî Ana, n. 1913, Lunca Ilvei; culegători, autorii

Nănașii sunt oameni de seamă în sat:

*Huiu, iu, nănașă mare
Mândră-i casa dumată
Pe la uși toată-i cu ruji
La ferești cu flori domnești.*

*Unde șade nănașu,
Se cunoaște ocolu',
Ocolu' îi floșlărit (bine aranjat,
pietruit - n.n.)
De nimic nu îi lipsit*

„Oricine din sat poate să le fie tinerilor nași cu condiția să fie căsătoriți, dar de obicei pentru a păstra tradiția nașii de botez ai tinerilor le sunt și nași de cununie. Cei care nu pot să fie nași sunt părinții tinerilor. Se crede că legătura dintre nuni și fini este una foarte puternică și specială, întrucât după cununie nașii devin părinții spirituali ai tinerilor”⁴.

Chematul la nuntă

Invitația la nuntă era făcută de către două sau patru druște și doi sau patru stegari care mergeau prin sat, din casă în casă pentru a chema feciorii și fetele la mult așteptata nuntă.

„La nuntă se duce de cheamă, că nu pot veni oamenii așa”, spune Ana Apostol din Telciu.

„Ăi chemați la nuntă aduc plocoane: așa, ca o cinstire că i-o luat în samă. Știi, cinste la cinste”⁵.

Invitația la ospăț:

*Înălțatul împărat
La icoană s-o-ncinat,
Straie nouă o-mbrăcat,
Trâmbgița-n mână-o luat
Și în dansa o suflat,
Oaste mare-o adunat,
Sub steag negru ne-o jurat*

*Credința să i-o ținem
Porunca să-i ascultăm
Și frumos să ne rugăm;
De ne-om ști ruga
Bine ne-a sta,
De-om ști vorbi
Cinste ne-a fi⁶*

*Că în sara din ia sară
Să fașe-ospetăie mare
Cu tăți craii de-a-mpreună,*

*Cu crăiasa lui cea bună
Pe numele de...
La care sunteți rugați*

Socăcitul

⁴ Inf. teren (2012), Ioana Marga, n. 1941 la Sebiș; culegător: Alexandra Simionca, elevă

⁵ Inf. teren (2012), Anisia Precup, n. 1932, Dumbrăveni; culegători: autorii

⁶ Inf. teren (2011), informatoare Ceuca Genuca (n. 1966), Salva, culegători, autorii

„Socăcițele” sunt femeile pricepute la gătitul mâncărilor tradiționale. Socăcița ajutată și de alte femei pregătea „zama”, friptura de porc și găină, „găluștile”, colacii și prăjiturile.

Vecinii, prietenii și rudele veneau la casa mirelui și a miresei cu cinste, ce consta în: găină, zahăr, ouă, ulei, făină sau bani. Găinile erau tăiate și „jumulte” de către femeile de ajutor, din care se pregătea „zama dulce”, friptura de găină. Cele mai frumoase două găini, fără să li se taie capul, se împodobeau pentru a fi date la nași, odată cu strigătul la găină. Bărbații pregăteau și fierbeau țuica, o puneau în sticle pentru a fi servită de nuntași. Pregăteau sala, asigurau mese și scaune în funcție de numărul de oameni chemați la nuntă.

Prepararea bucatelor începea cu 3-4 zile înainte de nuntă, adică miercurea⁷. La Maieru se pregăteau supă de găină (din găinile primite) cu toșmagi (tăieței făcuți în casă), aitură(Piftie), găluște(sarmale), tocană și colac. Astăzi, meniul s-a îmbogățit, răciturile fiind înlocuite cu un aperitiv diversificat, sarmalele, cu friptura de găină și de porc cu garnitură de cartofi, iar cozonacul, cu foarte multe feluri de prăjituri.

La Telciu carnea de miel se consumă primăvara, după măsura oilor, începând cu sărbătorile Paștilor, gătită cu tocăniță sau friptură, iar cea de oaie spre sfârșitul verii. Din carnea de oaie se mai gătesc și ciorbele cu varză crudă.

Sarmalele (găluștele), odinioară erau gătite cu păsat de porumb, carne tăiată mărunt și înfășurată în varză crudă sau zamă de varză murată punând în oală, între ele, o bucată din capul afumat de porc. În zilele noastre sarmalele sunt gătite și cu orez. Legumele folosite sunt ca și astăzi fasole, varză, ceapă, usturoi (ai), roșii (porodici), castraveți (pepeni), salată verde (șălate). Cel mai important produs folosit de către țărani este cartoful⁸.

Vinerea se coc colacii, se fac prăjituri pentru masa la care sunt poftite toate femeile care trec pragul casei mirilor. Femeile vin îmbrăcate în haine de sărbătoare, se așează la masă și servesc din prăjiturile pregătite, schimbă păreri și experiențe legate de acest eveniment. Dacă ambii miri sunt din sat, seara are loc schimbul de cinste, adică socăcițele mirelui se duc cu găini pentru a-i cinsti pe viitorii cuscari având prilejul să „tragă cu ochiul” la modul în care decurg pregătirile pentru nuntă. Ulițele satului vuiesc de strigăturile care scot în evidență calitățile mirilor: frumusețea, bogăția etc.

La Pinticu colacul mare, „Colacul miresei”⁹, se făcea din făină, 15-20 kg, cât o roată de car, ornamentat frumos și se cocea într-un cuptor mare.

⁷ Inf. teren (2008), Oltița Cărbune, Maieru, culegător: Elena Constanța Ureche, studentă

⁸ Inf. teren (2011), Ana Apostol, n. 1941, Telciu; culegători, autorii

⁹ Vasile Iuga de Săliște, Pinticu: *Oameni, locuri, fapte: Schiță monografică*, Editura Dragoș-Vodă, Cluj-Napoca, 2001, p122

Cămașa mirelui. Colacul la soacră

Încă dinaintea nunții, mireasa trebuia să-și demonstreze calitățile deosebite, confecționându-i viitorului soț hainele pentru căsătorie.

Așadar, puneă mărgele pe umerii și gulerul unei cămeși. Mirele avea de asemenea curea tot cu mărgele și brâu pe picior cu care se „încingea” peste cămașă. Pieptarul cu ciucuri, clopul cu pană de păun sau cușma, dacă era iarnă, pantalonii în patru ițe sau cioarecii și cizmele de piele erau nelipsite din vestimentația de nuntă a acestuia.

Mireasa, prin reprezentantele sale, druștele, îi dăruiește mirelui această cămașă țesută și cusută cu mâna ei, special pentru acest eveniment¹⁰. Cămașa este așezată pe un colac, ce-i va fi dăruit soacrei mari.

Momentul „schimburilor”, ca rit de compensație, de refacere a echilibrului celor două familii afectate de acest eveniment, este marcat prin două orații rostite de una dintre druște: se rostește mai întâi orația la colac, apoi cea la cămașă, abia la sfârșit fiind înmânate cele două daruri.

Orația colacului debutează cu salutul adresat nuntașilor, soacra mare fiind atenționată că ea este ținta acestei orații¹¹. Ea este invitată să vadă colacul, asemănat cu fața lui Hristos:

*Bună sara, bună sara,
Une-avem o soacră mare,
Să se arăte încoace
La un colac mândru și frumos
Ca și fața lui Hristos
Colacu-i cam mititel,
Că ne-o-mblat plugu-ncetinel,
Iar cine-o ținut de corne
Nu o mai putut de fome;
Și cine-o mărs înaintea
O mâncat numa' plășinte
Ș-apoi i-o pcicat un dinte
Tuma dinainte.
Colacu nu-i așa fățat,
Că n-am avut lemne de fag,
Că pin pădure îs hardăi
Și nu le lasă pe femei.
Colacu ni-i cam crepat
Că cuptioru' ne-o fost spart,
Mnirea sa să-l ungă nu s-o băgat
Că s-o temut că s-a surpa*

*Cân' mere la plug să are
Ară câte o brazdă, două
Dorme cât ar ara nouă;
Cân' o fost la sămănat
El pe mine m o cemat
C o vinit găinile
Ș o mâncat grăunțale;
Mnirile de priceput
Nici atâta n o știut:
Să dăie după găină
Că daor ea o fost de jină.
Și mnirile i harnic bine
Cân' să duce nu mai vine
Și cân' mere în pădure
Șăde la un lemn tri zăle
Până l taie din pădure
Să mai coace un rând de mure;
Până ce l coboră n luncă
De tri patru ori să culcă.
Mere luni și vine marț'
Fără boi și fără lanț;*

¹⁰ Inf. teren (2008), Oltița Cărbune, Maieru, culegător: Elena Constanța Ureche, studentă

¹¹ Ibidem

Și nu s-a pute cununa;
 Da' de mă cema pe mine,
 Io unjem cuptioru bine,
 Că și de s-ar și surpat
 Io în el m-aș și băgat
 Bucură-te, măi mnireasă
 Că te faci găzdoie aleasă
 Și mnirile i harnic tare:

Mere miercuri, vine joi
 Fără car și fără boi
 Și cân' o fost la pornit
 După mine-o poroncit
 Ca să-i pun un cui prin grui
 Și la nime să nu-l spui.
 Pân-aicea am ajuns
 Și la nime nu l-am spus¹².

Urmează „descântarea cămeșii”, care constă, de fapt, în descrierea procesului de confecționare a cămășii, nelipsind, nici de această dată, cuvintele „apreciative” la adresa mirelui. Este evident că cea care rostește orația este din familia miresei, căci finalul este un sfat dat mirelui, de a avea grijă de soția lui, care are atâtea calități:

Dragi nuntași,
 Îți face bine și mi-ț' asculta
 Până io oi predica
 Și cămeșa oi descânta;
 Cămeșa nedescântată
 Nu-i așa bine purtată
 Că-i di la mnireasă dată.
 Bucură te-mpărat mare
 C-ai cămeșa ca o floare
 Cusută pi-su cetore,
 Cusută p'in șazători
 Cu ocii după ficiori,
 Cusută lângă jițai
 Cu ocii după prașcăi.
 Cămeșa-i cu mărgeluță
 Tu, mnire-ai avut drăguță;
 Cămeșa-i cu struțurăle
 Amu să te laș' di ele,
 Să meri acasă devreme
 Să tai la nevastă lemne;
 Cămeșa-i cu slăvănaș
 Câte ai știut să le laș',
 Cămeșa-i lungă și lată
 Făcută dintr-o bucată
 Tăte câte un cot am pus

Și tăt unu' n-o ajiuns
 Și tăt satu' l-am umblat
 Și de guler io i-am dat.
 Că te faci găzdoie aleasă
 Mmirile nu-i băutori
 Num o cupă de tri ori,
 Mmirile nu-i duhănaș
 Numa un pachet pe ceas
 Nici aiasta nu-i minciună
 Și-amu-i cu țâgara-n gură.
 Să trăiască mmirile
 După el îi binile,
 Să trăiască și mnireasa
 După ea să țâne casa;
 Dac ar fi după bărbat
 N-ar fi vernică pe pat
 Nice țol, nici perinuță
 Și-ar durmi ca cucu-n frunză.
 Ie, mă mnire, sama bine
 Pe cine ai lângă tine
 Că nu-i măr putregăios
 Să-l îmbuci și să-l țâpi jios,
 Nice pară mălăiață
 S o îmbuci, să-ț' șie greață,
 Că-i soție pe viață¹³.

¹² Inf. teren (2008), Oltița Cărbune, Maieru, culegător: Elena Constanța Ureche, studentă

¹³ Inf. teren (2008), Oltița Cărbune, Maieru, culegător: Elena Constanța Ureche, studentă

Mirele își primește cămașa, iar soacra mare – colacul – pentru care se va revanșa foarte curând.

La Feldru, vineri seara la casa miresei se adună druștele care iau cămașa marelui și împreună cu mireasa și un chemător mai în vârstă se îndreaptă spre casa marelui, în drum spre casa marelui, druștele chiuiau:

*Bucură-te soacră mare
Ț-aducem o noră tare
Cu poale din patru iță
Poate fi și bgirăiță,
Din neam mare și găzdac,
Îț aducem ajutor,*

*Să te deie de cuptior
Câteodată și de vatră,
Ca să nu fii supărată.
Te-a ceptăna și pe cap,
C-on dărab de lemn uscat
Pe une te-a ceptăna,
Zășe ai nu te-a mânca,
Fără ti-i tăt văieta.”¹⁴*

Sau

*Ieși-ne soacră-nainte
Că vinim cu mare cinste*

*Ț-aducem o florice
Da’ să nu-ț baț joc de ie¹⁵.*

Ajunse la poarta marelui, chiuiau:

*Deștide mnire poarta
Că-ț vinim cu mnireasa
Noi în casă n-om intra
Până soacra ne-a cema*

*Noi în casă n-om vini
Până mnirile-a ieși
El sânșur și ne-a pofti¹⁶.*

La poarta marelui „se ocărăsc” druștele cu stegarii:

*Vai săracii stegarii
Că le pcică cioarecii*

*Dați-le-o ață de lână
Că-s cu cioarecii în mână*

Sau

*Săracile druștele
Că le pcică poalile
Dați-le-o ață de lână
Că-s cu poalile în mână*

*La stegari în buzunari
Să bat puricii cu pari
Și la stegari în ciobote
Să bat păducii cu bote¹⁷.*

.....

¹⁴ Inf. teren (2009). Ana Runcan, n. 1930, Feldru, culegător Liana Nicoleta Cionca (Berbecari), studentă

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Ibidem

Druștele lăudau mireasa, stegarii replicau:

<i>Frunză verde de săcară</i>	<i>C-om vide la primăvară</i>
<i>Nu ne-o lăuda de-afară</i>	<i>Câte pânze-a scoate-afară</i>

Druștele răspundeau:

Frunză verde și una
Cât bumbac a cumpăra

Druștele și mireasa sunt poftite în casă de către mire și părinți. Una din druște, care dă cămașa, dă și un colac la soacră și-i spune:

<i>Unde s-ar afla o soacră</i>	<i>Și mnireasa ca și el.</i>
<i>mare?</i>	<i>Ni-i colacu cam micuț</i>
<i>Nu pre tare</i>	<i>C-o fost grâul cam slăbuț.</i>
<i>Să s-arate încoace!</i>	<i>Ni-i colacul nefășat</i>
<i>Să-i dăm un colac frumos</i>	<i>Că n-am avut lemne de fag.</i>
<i>Ca și fața lui Hristos.</i>	<i>C-am avut numai de brad</i>
<i>Colacu ni-i mititel,</i>	<i>Și cine o mânat</i>
<i>Mirele ni-i frumușăl</i>	
<i>N-o putut mere de bat.</i>	<i>Și colacu-ar fi mai mare.</i>
<i>Cine-o ținut de coarne,</i>	<i>A cui i-i jina</i>
<i>N-o putut mere de foame.</i>	<i>Să-ntindă mâna</i>
<i>Cine-o fi ținut de odgon,</i>	<i>Ți-l dau în mână dumitale</i>
<i>N-o putut mere de somn.</i>	<i>Norocul să-ț șie mare</i>
<i>Că dacă umbla mai tare</i>	

Soacra ia colacul și îi mulțumește.

Drușca se întoarce spre mirele care stă la masă cu cemătorul și spune mirelui povestea cu cămașa:

<i>Cămașa-i groasă și monturoasă</i>	<i>Fără ițe, fără spată</i>
<i>Că-i prin șezători toarsă</i>	<i>Ar fi bine măritată</i>
<i>Îi toarsă prin șezători</i>	<i>Da spata și ițele</i>
<i>Cu ochii după feciori</i>	<i>Îți mănâncă zilele</i>
<i>Cămașa-i din bumbac subțirel</i>	<i>Da ițele și spata</i>
<i>Că mirele-i frumușel,</i>	<i>Îți mănâncă viața</i>
<i>Și mireasa-i ca și el.</i>	<i>Floriceică de pe coastă</i>
<i>Uitați- vă și pe față și pe dos</i>	<i>Frumoasă-i mireasa noastră,</i>
<i>Să vedeți cum îi lucru nost</i>	<i>Floriceică de pe râț,</i>
<i>Uitați-vă și pe dos și pe față</i>	<i>Nici mirele nu-i urât,</i>
<i>Că se ține numa-n ață</i>	<i>Bine s-o mai potrivit.</i>

De s-ar țese pânza-n baltă

Să te faci cu voie bună!¹⁸

Mirele mulțumește pentru dar.

La cămașă, mireasa îi „înoadă cănașii mnirile să nu aibă gura mare”, adică să nu fie certăreț. În strigătură, drumul spre casa mirelui se face aproape, de multe ori cu greutate, evidențiindu-se greutatea lucrului, greutatea învinsă de puterea dragostei pentru alesul inimii:

*M-o mânat frunza de-alun
Până la mnire în drum
M-o mânat frunza de tisă
Până la mnire-n porțiță
M-o mânat frunza de fag
Până la mnire în prag
Am venit c-am auzât
Că la această casă
Așteptat' o veste- aleasă
Di la tinerică mnireasă;
Pintru soacră-o pregătit
Colac mândru împletit
Colac mândru împănat
Și cu dragoste l-o dat
Și soacra s-o bucurat
După cât o legănat
Și pe brață l-o purtat
Mnire frumos ca un brad.*

.....

*Bună-seara ceteraș,
V-aș ruga ca să tăceți
Că pre mare holcă făceți!
Că am o vorbă de grăit,
Cu mirele de vorbit:
Bună-seara, mire înălțate!
Văd că nu ești cu dreptate:
Nouă nu ne-ai trimis carte,
Noi cartea să ți-o citim,
Să știm unde să venim,
Pe tine sa te aflăm
Și cămeșa sa ți-o dăm.*

*Ș-o trudit și o făcut
Cămașa cum n-am văzut
C-o făcut-o din giolgi lat
Că i-i mnirile pe plac
Ș-o cusut-o cu mătasă
Că-și ie-i fată aleasă
Și-i din neamul șei mai mare
Ca să-ți placă dumnitale
Pe cămeșă-o pus mărgele
Une-ai fost, altu nu-i mere
Repede m-am și grăbit
Și la tine am venit,
Cu greu văd că te-am găsit.
Eu te rog, mire, pe tine
Să te uiți puțin la mine,
Să-ți vezi cămeșa lucrată
în ce formă minunată,
Cum n-ai văzut niciodată.
Unde-i vedea-o greșită
De-o bătrânica-i cusuta:
Unde-a băgat biata acu'
Poate băga mâța capu'
Și motanu', sāracu'!
Unde-i cusută de mine
Faină-i și cât stă de bine!
De-am greșit pe undeva
Te rog, vină nu băga,
C-am cusut-o-n șezători,
Cu ochii după feciori!
Mire, tu te uită bine
La camașă și la mine
Și pe față și pe dos,*

¹⁸ Ibidem

<i>De grabă am înconjurat,</i>	<i>Că ești destul de frumos!</i>
<i>Pe tine nu te-am aflat</i>	<i>Te rog uită-te, privește,</i>
<i>Până când m-o întrebat</i>	<i>Scoate banii și-mi plătește!</i>
<i>Un tânăr băiat din sat.</i>	<i>Până suta nu mi-i da-o</i>
<i>Iar tânăru' așa ne-a spus:</i>	<i>Nici în spate tu nu-i lua-o!</i>
<i>Nu-i acasă, că s-o dus</i>	<i>Că ți-i dusă vestea-n lume</i>
<i>Îi dus la casă gătită,</i>	<i>Că ai bani mulți, de minune!</i>
<i>Pentru steag și pentru nuntă.</i>	<i>Mirele suta i-o dat-o</i>
<i>Da' io când am auzit</i>	<i>Și cămeșa și-o luat-o¹⁹.</i>

La Livezile, colacul nu se dă soacrei până nu este atenționată:

Eu colacu' nu ți-oi da
Până nu mi-i spune-așa
Că-i fi bună cu nora?²⁰

La care soacra le răspunde:

<i>Io la moară n-oi mâna,</i>	<i>Nici desculță n-oi purta,</i>
<i>Nu s-a duce n-a mânca.</i>	<i>Că ea singură a umbla</i>

În acest timp stegarii se întâlnesc la casa mirelui pentru a face steagul și a aștepta „druștele” cu „colacul” soacrei mari și „cămașa” mirelui, care îi este dată de o „drușcă” tot cu ajutorul unei strigături:

<i>Bună ziua domni de țară</i>	<i>Să vedeți cum îi lucru nost.</i>
<i>Ce-ați ieșit cu toții afară</i>	
<i>Ce-ați gândit că n-om veni?</i>	<i>Frunză verde lemn uscat</i>
<i>Bună ziua, 'nălțate- mpărate,</i>	<i>Tu la steag n-ai fost cemat</i>
<i>Te-am ținut om cu dreptate</i>	<i>Cu păru neceptănat</i>
<i>Că mi-i scrie un pic de carte</i>	<i>Du-te acasă și te grăbește</i>
<i>Să ieu carte să citesc</i>	<i>Și păru ți-l netezește</i>
<i>Să știu de unde să pornesc.</i>	<i>Vină mâne seară-n casă</i>
<i>Am pornit pe-o cărare</i>	<i>Și te-așază după masă</i>
<i>Cu nime²¹ n-am avut vorba</i>	<i>Până te-oi țapa eu din casă</i>
<i>Am pornit pe-o cărare cu mac</i>	<i>Și te pune-n locu meu</i>
<i>Cu nime n-am avut sfat</i>	<i>Până te-oi zăhăi eu</i>
<i>Până aici la mine-n prag.</i>	<i>Frunză verde și una</i>
<i>Că la mine în părete</i>	<i>Mire placă-ți mireasa</i>
<i>Este o pajură verde,</i>	<i>De mult ce-ți place</i>

¹⁹ Inf. teren (2011), Voichița Stejerean, n. 1961 la Petriș, locuiește în prezent la Budacu de Sus, culegători, autori

²⁰ Liana Monia Lucescu, *Comuna Livezile-Studiu etnografic și dialectologic*, lucr. lic. Universitatea de Nord, Baia Mare 2007

<i>Pajura o străluci</i>	<i>Silă mare nu Ț-oi face</i>
<i>Noi la mire om vini.</i>	<i>Că mireasa-i a me'</i>
<i>Cămașa-i cu pui cu verde</i>	<i>Cămeșa-i a me'</i>
<i>Mirele cu multe șăde</i>	<i>Druștele-ș a mele</i>
<i>Să-ți pară mireasă bine,</i>	<i>Ș-oi face ce-oi vre cu ele</i>
<i>Să șadă numai cu tine,</i>	<i>Și le-oi duce pe la noi</i>
<i>Că de luni dimineața,</i>	<i>Și le-oi da pânză de oi</i>
<i>Până sâmbătă sora</i>	<i>Ș-apoi șăz mnire drâmboi</i>
<i>Tot bărbatu li-i căta.</i>	<i>Frunză verde lemn uscat</i>
<i>Cămașa-i groasă</i>	<i>Tare râu te-ai supărat</i>
<i>monturoasă</i>	<i>Pîntru că te-am întreat</i>
<i>Că-i prin șezători toarsă,</i>	<i>Printre două- trei cuvinte</i>
<i>Îi toarsă prin șezători</i>	<i>Cel mai multe-s înainte</i>
<i>Cu ochii după feciori.</i>	<i>Ț-am zis ȳăie, la feciori</i>
<i>Cămașa-i din bumbac subțirel</i>	<i>C-așa să zace la noi</i>
<i>Că mirele-i frumușel,</i>	<i>Ț-am zis ȳăie, la neveste</i>
<i>Si mireasa-i ca și el.</i>	<i>C-așa să zice la cămeșă</i>
<i>Uitați-vă și pe față și pe dos</i>	

Drușca rostește către mireasă:

<i>Nu fi mireasă scârbogită</i>	<i>Desculță nu te-a purta</i>
<i>Ca tine nime nu se mărită</i>	<i>Că tu singură-i umbla</i>
<i>C-ai un mnire ca și-un crai</i>	<i>Ț-a da sacu subsuoară</i>
<i>Și grădina lui în rai</i>	<i>Și te-a mâna pân la moară</i>
<i>Și la grâu, și la mălai</i>	<i>Nu la moară sub părete</i>
<i>Până ce-a trăi badea</i>	<i>Făr de-a dreptu sugălete</i>
<i>Tu mălai nu-i cumpăra</i>	

Din nou drușca rostește către mire:

<i>Frunză verde foaie grasă</i>	<i>O vinit să-i dau io împrumut</i>
<i>Ieși mnire de după masă</i>	<i>Da nici io nu am avut</i>
<i>Și-ȳ cată iastă cămeșă</i>	<i>Am avut da nu i-am dat</i>
<i>Că de lungă ȳ-a fi lungă</i>	<i>Că numai amu am gătat de melițat</i>
<i>C-o avut pânză s-ajungă</i>	<i>Și tăt satu l-o răsturnat</i>
<i>Da cân o fost de croit</i>	<i>Da de guler io i-am dat</i>
<i>Șapte coți i-o trăbuit</i>	

Drușca către mireasă:

<i>Înălțată-mpărăteasă</i>	<i>C-o auzit că-i ieftină cânepa</i>
<i>De loiră că îi mireasă</i>	<i>Și nevasta dumnisale</i>

²¹ Interdicția rituală de a comunica până la finalizarea actului magic

De harnică ce să țâne
 Nu știe coce nici o pâine
 Numai odat-o plămădit
 Și atunci n-o nimerit
 O pcicat în plămădeală
 Ș-o fost să mni să omoară
 Ză că nu-i drept, măi mnireasă
 Că ești aicea de față?
 Mnirele îi tare harnic
 El o plecat cu scânduri la Răteag
 Când era târgu mai slab
 Da părecea c-un zlot bun
 Da părecea c-un şuștac
 S-o vinit pân la Lecința

A toarce-o pe odihnă
 Tăt cu foc și cu lumină
 Că știi că nu-i casa plină
 Îi și muma ta și ie
 Și copii cât or încăpe
 Unu-n brață, unu-n mață
 Unu de pole s-acăț
 Unu zâce du-mă-afară
 Celălalt adu-mă iar
 Unu mamă n-am mâncat
 Celălalt că nu mni-ai dat
 Tăt de estea, măi mnireasă
 Ori să stai la măta-acasă.

Drușca pentru mire:

Cămeșă-i cu mărgeluță
 Tu mnire-ai avut drăguță
 Cum în lume s-o-ntâmplat
 De drăguța ți-ai lăsat
 Ori ți-o părut pe mnicuță

Frunza verde de bănuț
 Și mnireasa o avut drăguț
 Frunză verde lemn uscat
 Pentru tine l-o lăsat
 Că te-ai dus sara cu soare
 S-ai vinit în prânzu mare
 Ș-atunci ai bănuț
 Că pe iute te-ai trezât
 Și nu-i zâce că te-am mințit
 Că și i-o te-am întâlnit
 Și nu-ți pară ciudă
 Că io duceam vaca la ciurdă
 Mnirele ți tare harnic
 Că de cân o credințat
 Nici într-un grajd n-o rânit
 Numai de-a mâne ta gură
 Ai tăiet o uscătură
 Subțârică și uscată
 N-o fost numai de zăgneată

Te-ai temut că s-a sui pe vatră
 Să-ț puie pita pă lopată
 Da asta-i bugăt de lungă
 Din mijlocu căsi să ajungă
 În cuptori să ungă
 Și cân o fost la arat
 Lanțu io ti l-am legat
 Di făcut un cui prin grui
 M-ai rugat la nime să nu spui
 Și s-alungi găinile
 Ț-ai cemat vecini le
 Tu de mare prefăcut
 Nici atât nu ai știut
 Ca să iei un bruj în mână
 Și să zvâi după-o găină
 Apoi dacă ti-i-nsura
 A fi așa și nevasta
 Amândoi nu vi-ț mustra
 Când o fi acolo la vară
 Amândoi la umbr-afară
 De-i ave vro întrebare
 Zi c-o fost o supărare
 Și-ț pui nevasta la cale

Drușca către mireasă:

Înălțata-mpărăteasă
 Ie de lotră că-i mnireasă
 O pus pânză după casă
 Cât or trece tăț să țașă
 Și cân nu i-o ajuns bumbac
 O bătut paie de olac
 Cân nu i-o ajuns bătătură
 O pus paie de pă șură
 Că mnirele-i gros la spate
 Și cămeșa nu l-a roade
 Mnire, cămeșa pe unde-i cusută
 Mai bine-i de mine

Pe unde-i cusută mai rău
 E de soțul tău
 Pe unde-o băgat mnireasa acu
 Poate scoate mâța capu
 Și motocu, săracu
 Mnireasă de cân' te-am întreat
 Di tu când de măritat
 Io te-am întreat și-n răs
 Tu nimnica n-ai mai zăs
 O bată-te lucru rău
 Te-ai temut c-oi mere eu?²²

Să poftiț și dumneavostă
 Cu tineri, cu bătrâni,
 Cu fete, cu fișiori
 Că tăți sunteți trăbuitori.
 La on scaun de hodină,
 La on păhar de băătură
 Și la multă voie bună.²³

Noroc bun și sănătate
 Și-un an cu multe bucate,
 La plugarii de la sate
 Din hambar să nu se gate!
 Noi umblăm din casă-n casă,
 Vă chemăm cu drag la masă
 Trimiși de înaltul mire
 Și înălțata mireasă!
 Vă chemăm pe toți cu drag,
 Că deseară avem steag,
 Iar pe mâine avem ospăț!
 Faceți bine, veniți toți
 Și tinerii și bătrânii
 Vă rugăm și noi și mirii!
 Dacă vreți ca să veniți,
 Spuneți, nu ne necăjiți,

Chemătoarele

Foicică de alun,
 Sunt trimisă ca să spun
 Că prietena mea (numele)
 Face nuntă, se mărită,
 Nu cum era-n timpuri vechi,
 Smulsă de păr și urechi!
 Amândoi de dragi se iau
 Nimănui vină nu dau.
 Și-acum merg din casă-n casă
 Și vă chem pe toți la masă!
 Eu vă rog: nu vă-ndoți,
 Lăsați totul și veniți!
 Or fi găini multe fripte,
 Mâncări bune pregătite,
 Veselie pân' la roată,
 Bea și mănca lumea toată

 Fiind aleasă de mireasă
 Ca să chem lumea la masă,
 La masă și la ospăț,
 V-am ruga să veniți toți!

²² Liana Monia Lucescu, *Comuna Livezile-Studiu emografic și dialectologic*, lucr. lic. Universitatea de Nord, Baia Mare 2007

*Ce stați atâta pe gânduri,
 Parc-ați fi în târg cu scânduri!
 Care vin, noi vrem să știm
 De câți să ne pregătim:
 Dacă vine lume multă,
 Mai facem colaci – o sută
 Și-un butoi de vin de masă
 Și-o junincă bună, grasă,
 Bine să fim pregătiți,
 Cu toți să fiți mulțumiți²⁴*

*De trei zile socăcesc
 Și cu greu azi isprăvesc
 Lăsați totul și veniți!”²⁵*

În final, colăcarii își cer iertare pentru nepriceperea lor, autoironizându-se:

*Îț fașe bine și-ț ierta
 Cum am știut cuvânta
 Poate vorbe îs mai multe
 Da' noi nu le știm răspunde
 C-am crescut cam pi la munte
 Și n-am umblat la școli multe
 Sîntem băieț di la țară*

*Foicică, foaie lată,
 Mireasa pe toți v-așteaptă
 Cu mâncări bune făcute,
 Ceterași de nouă sute.
 Mesele sunt pregătite
 Cu puiuți și găini fripte,
 Colacii-s făcuți cu mac
 După poftă, după plac.
 Găluștele-s cu păsat
 Cum e obiceiul-n sat,
 Carnea-i tocană făcută
 Cum se face pe la nuntă.
 Faceți bine vă gândiți,
 Lăsați totul și veniți!”²⁶*

Pe Valea Țibleșului se numeau – „cemători”, iar în zona Năsăudului – „feciori de împărați”. În ajunul cununiei, mireasa merge prin sat intrând în fiecare casă unde sunt fete și le invită la nuntă.

În zona noastră nu doar un fecior umblă prin sat pentru a chema lumea la nuntă ci mai mulți feciori și fete din sat aleși de miri. Aceștia poartă numele de chemători. Vinerea înainte de nuntă merg prin sat. Fetele sunt îmbrăcate în cătrînțe iar în păr au prinse flori. Semnul slujbei lor este o botă pe care o țin în mână și care este împodobită cu panglici colorate și cu bănuți. Feciorii sunt și ei îmbrăcați în costume populare, iar semnul slujbei lor este un baltaș plin cu țuică. Toți sătenii sunt chemați la nuntă²⁷.

În momentul în care intră în casa unui sătean fetele spun următoarea poezie:

*Am pornit de la mireasă
 Cu petele de mătase*

*Să umblăm din casă-n casă
 Și-am venit la dumneavoastră*

²³ Inf. teren (2011), Valeria Fechet, n. 1945, Sita;

²⁴ Inf. teren (2011), Voichița Stejerean, n. 1961 la Petriș, locuiește în prezent la Budacu de Sus, culegători, autorii

²⁵ Inf. teren (2011), Voichița Stejerean, n. 1961 la Petriș, locuiește în prezent la Budacu de Sus, culegători, autorii

²⁶ Inf. teren (2011), Ani Ana, n. 1913, Lunca Ilvei; culegători, autorii

²⁷ Inf. teren (2012), Ioana Marga, n. 1941 la Sebiș; culegător: Alexandra Simionca, elevă

<i>Cu struț verde înverzit</i>	<i>Am venit să vă chemăm</i>
<i>L-o purtat cât o fetit</i>	<i>Pe nimeni să nu uităm</i>
<i>Astăzi nouă ni l-o dat</i>	<i>Faceți bine să veniți</i>
<i>Să umblăm cu el prin sat</i>	<i>Căci cu drag veți fi primiți</i>

Apoi este rândul băiatului. Acesta cheamă sătenii la nuntă prin următoarele vorbe:

*În casă la dumneavoastră am intrat
Pe scaune ne-am așezat
Și solia nu ne-am dat
De pe scaune ne-om scula
Și solia ne-om da
Poruncă de la înălțatu mire
Să faceți bine să veniți diseară la steag
Și sâmbătă la nuntă.*

Cei care primesc beau o gură de țuică din baltagul feciorului care îi cheamă la nuntă.

La Rusu Bârgăului chematul se făcea cu o săptămână înainte, cu 2, cu 3, care-cum²⁸.

VF: *Și mirii mergeau la chemat?*

MI: *Mergeau dară, cum? Și chemătorii și druștele. Ȑștia mergeau la chemat.*

VF: *Bun, dar dacă la mine vin să mă cheme druștele ori chemătorii, iar la vecinul merge mirele și mireasa, eu mă supăr!*

MI: *Mirele și mireasa mergeau numai cam la neamuri. La ceilalți, chemătorii și druștele.*

VF: *Și ce ziceau?*

GM: *Am fost drușcă, am fost cu cămașa la mire, cu colacul la soacra mare. Ne tachinam cu chemătorii...*

VF: *Umblați împreună cu chemătorii?*

GM: *Nu. La intrarea în fiecare casă, druștele, în număr de 12 (pe Bârgău, că pe Someș numărul nu e precizat, esențiale fiind cele două pentru cămașă și colac) spun așa, pe rând:*

<i>I: Noi în casă am intrat</i>	<i>Peste fete s-o uitat</i>
<i>Cuvântul nu ni l-am dat,</i>	<i>Pe aieste fete ne-o ales</i>
<i>În picioare ne sculăm</i>	<i>V: La dumneavoastră ne-o trimăs</i>
<i>Și cuvântul să ni-l dăm.</i>	<i>Că mirele și mireasa</i>

²⁸Inf. teren (2012), Mateiu Ioana (n. 1944, Ilva Mică), Găbrihei Maria (n. 1964 la Ilva Mică) locuiesc la Rusu Bârgăului;

<i>II: Vom spune de ce-am intrat,</i>	<i>Ar fi venit</i>
<i>Pe noi cine ne-o mînat.</i>	<i>Dar o avut mult de călătorit</i>
<i>III: Înalta împărăteasă</i>	<i>Și pe noi s-o bizuit</i>
<i>De dimineață s-o sculat,</i>	<i>VI: Frunză verde de măr creț</i>
<i>Cizme nouă-o încălțat,</i>	<i>Vă cemăm l-a lor uspăț,</i>
<i>Poale albe-o îmbrăcat</i>	<i>Faceți bine și veniți</i>
<i>IV: Pe oci negri s-o spălat</i>	<i>Că doară sunteți poștiți</i>
<i>Și prin sat o alergat</i>	<i>VII: La o masă de hodină</i>
	<i>Și-un pahar de băutură</i>
	<i>Și mai multă voie bună</i>
	<i>Cu mirii și nașii dimpreună</i>

După ce gătau de umblat prin sat, druștele mergeau la casa miresii, iar cemătorii la casa mirelui. Acolo druștele sunt bucuroase sau supărate dacă cemătorii le-o luat sau nu colacul. Dacă le-o luat colacul, cemătorii, mergând la casa mirelui, strigă:

<i>Frunză verde murele</i>	<i>Socrul mare ca să vadă</i>
<i>Oare unde-s druștele,</i>	<i>Cu cine are de treabă,</i>
<i>În ciudă să le facem,</i>	<i>Să puie ceva pe masă,</i>
<i>Colacul să-l arătăm,</i>	<i>Colacul să ni-l plătească!</i>

La Dumitra joia, uneori vinerea, umblau din casă în casă chemătorii. Feciorii purtau bâte împodobite cu panglici, plosca cu băutură. Fetele aveau colac cu năframă. Uneori aveau colac și chemătorii. Iată versuri rostite de către chemătoare în localitatea Dumitra

<i>Cinstiți săteni, preaonorați,</i>	<i>Și după-alor cununie,</i>
<i>Vă rugăm să ne-ascultați,</i>	<i>Va fi mare veselie.</i>
<i>C-am venit la voi în casă</i>	<i>De noi mândri să nu fiți,</i>
<i>Cu ordin ele la mire și</i>	<i>Și la ospăț să veniți</i>
<i>mireasă Maria floare aleasă,</i>	<i>Că-i cale de căsătorie,</i>
	<i>Ce nu se face fără oameni</i>
<i>Poimăine va fi mireasă.</i>	<i>de-omenie.</i>
<i>Mirele cu frumos nume</i>	<i>Noi de-aicea am plecat.</i>
<i>Dumneavoastră vi l-om</i>	<i>C-avem mult de umblat,</i>
<i>spune. Florică pe deal</i>	<i>Și mulți români de chemat</i>
<i>crește,</i>	<i>Îți face bine și-ți ierta,</i>
<i>Și el Vasilică se numește.</i>	<i>De cum am știut cuvânta!²⁹</i>
<i>Poimăine merg să se cunune</i>	

²⁹ Paula-Maria Marincean, *Aspecte monografice ale localității Dumitra-Mettersdorf*, Universitatea de Nord Baia Mare, 2009, p. 47

La Sebiș când umblau chemătorii pentru nuntă, li se făcea un colac mare-mare, cât jumătate masa. Și cu flori³⁰. „*Dar a miresii era și mai mare și mai fain colacu'.* De-abia îl ducea. Băga o petea roșie prin el, și cu el înconjurau în biserică, cum înconjură mirii (la „Isaia dănțuiește” – n.n.). Mireasa avea o „domnișoară de onoare”, cea mai apropiată prietenă sau verișoară. Ea era cea care ducea colacul, numai ea singură, îl purta subsuoară, iar la sfârșit îl ducea la casa mirelui. Cemătorii și cemătorele aveau fiecare colacul lor. Colacii cemătorelor se făceau la casa miresii, și la casa mirelui se făceau la cemători.

Mirele și mireasa mergeu fiecare singur să-și cheme neamurile. ”Eu cu a mea nu m-am întâlnit numai la nuntă”³¹. Fetele aveau botă, cu petele din hârtie creponată, iar feciorii aveau baltag. Numai bățul din lemn. Lama era de metal. Dar împodobit frumos cu petele, și el.

Cemătorele ziceau, când intrau în casă:

<i>Am pornit de la mireasă</i>	<i>Și să nu vă-ncungiurăm.</i>
<i>Cu petele de mătase,</i>	<i>Faceți bine și veniți</i>
<i>Cu bărbunc (bărbânoc-n.n.)</i>	<i>Că cu drag veți fi primiți!</i>
<i>verde-verzit,</i>	<i>Sâmbătă seara la steag</i>
<i>L-om purta tot împletit</i>	<i>Și duminică la ospăț,</i>
<i>Astăzi nouă ni l-o dat</i>	<i>Să viniți din casă tăți!</i>
<i>Să umblăm cu el prin sat,</i>	
<i>Să umblăm, să vă cemăm,</i>	

Cemătorii, ziceau:

<i>Onorată gazdă-ascunsă</i>	<i>O rugă de la nălțatu' împărat</i>
<i>Să pornește-o mare nuntă</i>	<i>De la văru-meu</i>
<i>Că-nălțatu' împăratu</i>	<i>Să faceți bine să veniți</i>
<i>De dimineată s-o sculat</i>	<i>Sâmbătă seara la steag</i>
<i>Față albă c-o spălat...</i>	<i>Și duminică la ospăț,</i>
<i>Și pe noi că ne-o mânat,</i>	<i>Să viniți din casă tăți!</i>
<i>În casă la dumneavoastră am</i>	<i>Că cu drag veți fi primiți</i>
<i>intrat,</i>	<i>Cu mâncări și cu pui fripiți</i>
<i>Pe scaun ne-am așezat,</i>	<i>Și cu muzicanți vestiți!</i>
<i>Dar solia nu ne-am dat:</i>	

Apoi cemătorii mergeau la mire, cemătorele la mireasă. Cemătorii de la mire mergeau la mireasă și aduceau cemătorele la mire. Ficare cemător își lua drăguța: „Tu vii cu mine” și dacă erau mai multe fete, lua două. Și porneau prin sat: cemători și cemătore. Și umblau cu fata de după cap, până se găta satu'.

³⁰ Inf. teren (2011), Ioana Simionca, n. 1948, Sebiș;

³¹ Inf. teren (2011), Simionca Vasile, n. 1945, Sebiș;

Pe Valea Someșului în joia nunții începe chematul la nuntă. Părinții băiatului și ai fetei se duc pe la neamuri și vecini poftindu-i la nuntă. Tot în joia nunții, mireasa invită pe cele mai apropiate prietene sau surate, cum se mai spune, ca în sâmbăta nunții să meargă împreună cu mireasa prin sat, la chemat. De asemenea, în aceeași zi, mirele invită pe cei mai buni prieteni sau chemători cum se mai spune, ca în sâmbăta nunții să meargă împreună la chemat. În sâmbăta nunții, mireasa împreună cu chemătoarele, găsite în frumoase haine de sărbătoare, merg la chemat, invitând pentru a doua zi la nuntă tot tineretul din sat (feciori și fete). Cei care sunt și „de nuntă” sunt invitați și pentru sâmbătă seara la „făcutul steagului”. Ceea ce este specific e faptul că fiecare fecior sau fată e invitat în mod direct de mire sau/și mireasă, cu formule care se „strigă” la poartă: „Să faceți bine ca desară să poftiți pe la noi, că de-om trăi și noi om potrive”. Chemătorii, de asemenea îmbrăcați în haine de sărbătoare, merg prin sat și invită nuntași, călare sau pe jos, cu ploscă în mână, din care închină fiecăruia³².

Pe Valea Gersei chemătorii se aleg dintre oamenii căsătoriți, mai în vârstă³³. La o nuntă există numai un singur „cemător” mai bătrân din partea mirelui și unul este din partea miresei. Chemătorul e un personaj ce ne amintește de o epocă istorică în care luptele de apărare erau la ordinea zilei, iar obiceiurile militare care au prins rădăcini adânci în lumea satului – gata în permanență de luptă. Asemenea elemente militare împrumutate în ceremonialul civil al nunții sunt mai multe, ca de exemplu: termenul de cetate, crai, crăiasă etc. Toate acestea sunt ecouri ale orânduirii feudale, când țăranul român era și ostaș și plugar. Aceste elemente pot fi însă și mai vechi aparținând chiar epocii daco-romane, cuvântul „mire” provenind din latinescul „miles”, „militis”, ceea ce înseamnă militar. Cemătorul purta în mână un fel de steag făcut pe un baston pe care înfășoară panglici care împreună constituiau culorile naționale. Alături de acestea se puneau flori și verdeață, iar în vârful steagului se lega „un struț de flori” care simbolizează fecioria și autoritatea mirelui.

La Pinticu mirele își stabilea doi chemători (vățășei) și mireasa două chemătoare. Din rudele cele mai apropiate (verișori necăsătoriți), vineri dimineața, îmbrăcați frumos de sărbătoare, chemătorii mergeau din casă în casă și invitau la nuntă tot satul. Când intrau în casă spuneau:

„Dăie Dumnezeu bine!”.

Gazda răspundea „Sănătate bună!”.

Chemătorii întrebau „Ce a dat Dumnezeu, ai dumneavoastră sunt sănătoși?”

Gazda răspundea: „Sănătoși, dar ai dumnitale?”

Chemătorul spunea: „Și-ai noștri, cum a binevoit Dumnezeu”.

Apoi unul dintre ei spunea „Este cuvânt de la Dumnezeu și de la vărul sau verișoara și de la părintii dumnisale să binevoiț Dumneavoastră să veniți la un pahar de băutură, la un scaun de odihnă pe Duminică dimineața. Sănătate bună!”

³² Inf. teren (2011), Lucreția Filipoi, n. 1958, Șanț;

³³ Ana Maria Muresan (Bucsa), *Monografia Vaii Gersei (Rebrisoara)*, lucr. lic. Universitatea de Nord Baia Mare, 2009, p. 76

Gazda ura mirilor noroc și promitea că va merge la nuntă³⁴.

Cemătorele:

<i>Cinstită gazdă, cinstită</i>	<i>Nici îi fân de adunat,</i>
<i>gâzdoie</i>	<i>Nici holdă de secerat,</i>
<i>În casă am intrat</i>	<i>Numa' o țără cale de călcat.</i>
<i>Pe scaun ne-am așezat</i>	<i>Faceți bine de iertați</i>
<i>Cuvântul nu ni l-am dat</i>	<i>La nuntă sunteți cemați</i>
<i>De pe scaun ne-om ridica</i>	<i>Faceți bine și viniți</i>
<i>Și cuvântu' ni l-om da</i>	<i>La nuntă sunteți pofțiți</i>
<i>Să nu gândiți că suntem două</i>	<i>Că mireasa ar fi vinut</i>
<i>celuitoare</i>	<i>Da are mult de călătorit</i>
<i>Că suntem două cemătore</i>	<i>Și mirele ar fi plecat</i>
<i>Cu sugniță de mătase</i>	<i>Da' mai are de lucrat³⁵.</i>
<i>Pe dinjos cu sârmă trasă</i>	

Să face chemarea să nu vie omu nepoftit, nu-i stă bine. Chiar frate cu mireasa, ori cu mirele, nu vine. Și apoi trebe să știi cât să pregătești și să n-ai lipsă de nimic³⁶.

Stegarii umblă împărțiți câte 2, pentru a putea cuprinde tot satul, și sunt îmbrăcați altfel: ciobote, cioareci albi și gub negru, căciulă neagră. Vara: ciobote sau pantofi, pantaloni și cămașă din pânză de casă, pieptar din piele albă de miel, cusut cu flori și cu pălărie în care este înfipt un struț, întâiul cemător:

<i>Am intrat la dumneavoastră</i>	<i>Pă noi cine ne-o mânat</i>
<i>Să ne dăm părerea noastră</i>	<i>Înălțatu-mpărat</i>
<i>Și ne-ați spus ca să șădem,</i>	<i>Și-nălțata-mpărăteasă</i>
<i>Nu șădem că-ntârziem</i>	<i>Socrul cel mare</i>
<i>Și vom spune di ce-am intrat</i>	

Al doilea cemător:

<i>Săcerat, cosât nu este</i>	<i>Că încă sunteți pofțiți</i>
<i>S-o gătat ca din poveste</i>	<i>La on pahar de băutură</i>
<i>De-amu la veselie</i>	<i>La mai multă voie bună</i>
<i>Cine are poftă să vie</i>	<i>Cu noi și înălțatul împărat</i>
<i>Faceți bine și veniți</i>	<i>Și-nălțata împărăteasă dimpreună</i>

³⁴ Vasile Iuga de Săliște, Pinticu: *Oameni, locuri, fapte: Schiță monografică*, Editura Dragoș-Vodă, Cluj-Napoca, 2001, p118

³⁵ Maria-Ioana Buf(Goarta), *Aspecte monografice ale satului Cusma*, Universitatea de Nord Baia Mare, 2009, p. 45

³⁶ Inf. teren (2012), Găbrihei Maria (n. 1964 la Ilva Mică)locuiește la Rusu Bârgăului;

Druștele, în număr de 6 sau 12, sunt gătite cu două pânzături de păr roșu, în capul gol, cu o coadă împletită și lăsată pe spate, de „văzdoage”³⁷, trandafiri, măgeran, așezat în spatele capului. Cămașa cusută cu pui mulți, în diferite culori, pe piept și mâneci. Poalele și cămașa erau din pânză țesută în casă. La mijloc erau legate cu un brâu de păr, țesut în casă, care atârna la unele fete, de un capăt, pe lângă pânzătură. După cap, druștele poartă un „cindeu”, făcut din pânză de casă, țesut cu motive, în stative, lung încât ajunge până la genunchi sau chiar mai lung. Una din druște, care este mai isteață poartă, în timp ce umblă prin sat, un colac mare, care este urmărit tot timpul de cemători, care vor să-l fure. Colacul are împletituri frumoase, cu gaură în mijloc, prin care se trece un cindeu înflorat. Când termină de umblat prin sat, rup colacul și-l împart.

Înălțata-mpărăteasă

Dimineța s-o sculat

Cizme nouă o-ncălțat

Poale albe o-mbrăcat

Pe oci negri s-o spălat

Și prin sat o alergat

Piste fete s-o uitat

P-este fete ne-o ales

*Și la dumneavoastră ne-o
trimăs*

*Că mirele și mireasa or fi
venit*

Da o avut mult de călătorit

Și pe noi s-o bizuit

Frunză verde de măr creț

Dacă erau feciori în casă mai adăuga:

Foarte frumos ne rugăm la dumneavoastră

Să nu faceți la feciori

Altă cale și cărare

La feciorii dumitale

Să-i lăsați să poftescă

La un scaun de odihnă

S-un pahar de băutură

Și mai multă voie bună

Cu noi si cu dumneavoastră împreună

Vă cemăm l-al lor ospăț

Faceți bine și veniți

Că încă sunteți poștiți

Faceți bine și plecați

Că încă sunteți chemați

Dumnealor facă bine și vie

De noi mândri nu să ție

C-aveți fete și feciori

Și vom fi trebuitori

C-aveți fete fetișcane

Și vom fi trebuitoare

Bate vântul printre flori

Vă rugăm șiți iertători

Gospodarul le mulțumește și dacă voiește, le servește cu ce are.

Pe drum, de la o casă la alta „iuiiau” așa:

³⁷ „Văzdoage” - crăițe, garoafe.

*Pe ulița asta nouă
Face badea casă nouă
O clăde' până-n cununi
Fetele-l țin în minciuni*

*Măgheran cu patru fire,
Suntem gătați de la mire,
Cu colaci de grâu curat
Cum îi obiceiu-n sat;
Cu colaci de grâu frumos,
în pelița lui Hristos.
Asta-i slujbă și-nchinare
Di la-mpăratul cel mare.
Cu părinții dumisale:
A nost tânăr împărat
Dimineață s-o sculat
Și pe obraz s-o spălat,
La Dumnezo s-o rugat,
Pe cum s-o rugat
Dumnezo i-o dat:
Zi de bucurie,
Ceas de căsătorie,
Ca la alți oameni de omenie*

*Ș-o clăde' până-n ferești
Fetele-l țin în povești
Pe noi doi (patru) ne-o ales,
De ficii, de știuți
Și de cuminte
Și ne-o dat calea-nainte,
De la curțile dumisale,
Până la curțile dummelorvoaste
Frumos s-o rugat,
Frumos ne rugăm,
Știind că aveți un ficior
Pe duminică (sâmbătă) dimineața
Să nu le faceți alte cărări,
Alte umblări
Fără frumos să-i gătiți
La-mpăratul (numele marelui)
Să-i porniți!
La un scaun de hodină,
La un pahar de băutură,
La mai multă voie bună,
Cu cine ne vedeți,
Cu colaci în mână,
Cu botele la-ndemână³⁸.*

Druștele, aveau cămașa țesută cu șire, pieptar din piele pe care erau cusute tot felul de motive naționale, poale albe din bumbac, peste care aveau zadie țesută și legată la mijloc cu frânghii. Pe cap purtau o coroniță din bumbuști roșii și mărgelile, iar cozile le erau împletite pe spate cu petele. În perioada veche, în picioare purtau opinci iar mai încoace pantofi negri de piele.

Feciorii chemători, la fel ca fetele, erau îmbrăcați de sărbătoare, având pantaloni albi din bumbac, cămașă albă tot din bumbac cu mărgelile multicolore la mâneci și la gât. Unele cămăși aveau, de asemenea, mărgelile și pe guler, iar sus de tot aveau o copcă ce se închidea. La mijloc erau încinși cu o curea din piele pe care era cusut un strat de mărgelile, iar peste cămașă aveau pieptar cu ciucuri. Pe cap purtau clop cu bertiță sau păun vara și cușmă iarna. În picioare erau încălțați cu opinci.

La pornirea prin sat, druștele purtau colaci împlețiți făcuți în cuptor din grâu curat prin mijlocul cărora era trecută o năframă roșie.

³⁸ Inf. teren (2011), Lucreția Filipoi, n. 1958, Șant;

Atunci când fetele ajungeau la poarta fiecărui gospodar, salutau creștinește spunând „aflăm pa Dumnezău la Dumneavoastră”, după care începeau chematul propriu-zis, de multe ori în versuri, versuri create de o femeie mai isteată din sat și care sunau cam așa:

<i>Asta-i slujbă și-nchinare</i>	<i>Și de cununie.</i>
<i>De la-mpărateasa mare</i>	<i>Pa noi ne-o ales</i>
<i>A noastă tânără mireasă</i>	<i>Apoi ne-o trimăs</i>
<i>Mai faină ca o craiasă.</i>	<i>La porțile dumneavoastră</i>
<i>Cu parinții dumisale</i>	<i>Cu colaci mândri frumoși,</i>
<i>Dimineața s-o sculat</i>	<i>Ca pelița lui Hristos.</i>
<i>Pa obraz ie s-o spălat</i>	<i>Cu năframă de matasă</i>
<i>La Dumnezo s-o rugat.</i>	<i>Cum poartă cinstita mnireasă</i>
<i>Dacă s-o rugat</i>	<i>Și cu struț de busuioc</i>
<i>Dumnezo io dat</i>	<i>Care-i la mnire în clop,</i>
<i>Ză de bucurie</i>	<i>Domnu deie-le noroc.³⁹</i>

De precizat că aceste vorbe erau rostite și de către feciori, iar la ieșirea din casă sau curte rosteau atât de frumos urarea „*Jăsăm pa Dumnezău în casă*”. După terminarea chemării, gazda casei le mulțumea frumos și le dădea răspuns la chemare și la urări.

Una dintre druște, care este mai isteată și mai îndrăzneată, în timp ce umblă prin sat duce un colac mare, care este urmărit tot timpul de chemătorii care vor să-l fure. Colacul are împletituri și gaură în mijloc, prin care se trece un cindeu înflorat. Când termină de umblat prin sat, înfometate rup colacul și-l împart. Pe drum, de la o casă la alta „ciuiau” așa:

<i>Bădiță de peste vale,</i>	<i>După cum ți-î stogu-n șură.</i>
<i>Nu-ț pune pană-așa mare.</i>	<i>Stogu ți-î din patru snopci,</i>
<i>Pune-o pană de regulă.</i>	<i>Pana o pui pân pe oci</i>

Sau

<i>Pintru badea d'ingă vale,</i>	<i>Pintru cel d'ingă părau,</i>
<i>Nu-m' dă mama de mâncare.</i>	<i>Îm' dă mama, nu mânc eu</i>

Pe Șieu joia dinaintea nunții, chemătorii umblă din casă în casă pentru a chema pe fiecare sătean, având bote încrustate și împănate cu flori și panglici multicolore. Nu le lipsește nici plosca cu băutură.

<i>Am plecat de la mireasă.</i>	<i>Pe dumneavoastră pe toți</i>
<i>Cu petele de mătăasă,</i>	<i>Sâmbătă la ospăț.</i>
<i>Cu boticuță cu flori.</i>	<i>Să viniți dacă puteți</i>

³⁹ Inf. teren (2011), Valeria Fechete, n. 1945, Sita;

Chemăm fete și feciori,

Cemătorii foloseau unele urări când intrau în case:

*Noroc să deie, Dumnezo,
în casă am intrat,
Pe scaun ne-am așezat,
Cuvântu afară nu ni l-am dat.
Cinstită gazdă și găzdoaie,
Știți bine că aveți o fată de
cinste și omenie,
Ca Dumnezo să o ție.
O cemă împăratu, mirele și
mireasa,
La un păhar de băutură,
Cu dumneavoastră împreună.
Cinstită gazdă și găzdoaie,*

*Ieri mai alaltăieri,
Am făcut un sac de păsar,
Sacul la dumneavoastră,
în curte s-o vărsat.
Găinile voastre l-o mâncat
Și s-o ouat un coș de ouă,
Să ne dați și nouă două,
De nu două, batăr unu,
Să ni să plăcească drumu,
De nu unu, batăr tri,
Că noi și alea le-om primi⁴⁰.*

Chematul la nuntă

Cemători de la Dumbrăvița, Valea Țibleșului

Chemători la Nuntă pe Valea Șieului, la Mărișelu, arhiva preot Aurelian

⁴⁰ Inf. teren (2011), Ioana Simionca, n. 1948, Sebiș; culegători, autorii

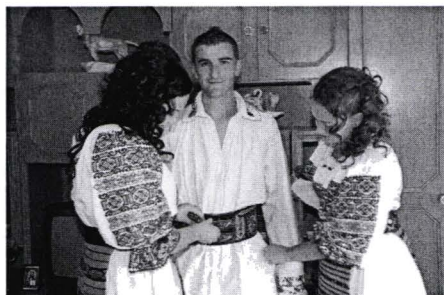
Găteala mirelui. Colacul soacrei

Găteala mirelui la Agries. foto colectia dr. Timoftei Găurean

Colacul soacrei. foto Cornelia Ardelean Archiudean

Cămașa mirelui la Mărișelu, foto pr. Aurelian Popțean

Mirele și părinții la Agrieș, foto arhiva pr. Timoftei Găurean
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://complexulmuzealbn.ro/>

DOCUMENT

O ALTĂ RECENZIE A LUI NESTOR ȘIMON

Adrian ONOFREIU

Între multe preocupări pe care le-a avut Nestor Șimon a fost și aceea de observator atent și critic al producțiilor din domeniul științelor. Dacă în domeniul geografiei istorice a probat capabilități deosebite în analiza critică a unei lucrări de doctorat¹, la fel de riguros a procedat și în cazul unei lucrări din domeniul istoriei².

În acest caz a probat aceleași calități, de cunoaștere temeinică a trecutului, a producției istoriografice în acest domeniu și mai ales, de implicare și afectivă.

Era vorba, de fapt, de analiza uneia din lucrările datorate rudei prin alianță a lui Nestor Șimon, nașul său de la Cluj, profesorul Victor Rusu. Relația de rudenie dintre cei doi a fost stabilită în perioada clujeană a studiilor universitare a primului (1883-1887), și apoi, a parcursului doctoral (1887-1997) și a continuat, chiar dacă „nașul” și-a schimbat traiectul ocupațional, prin stabilirea ca profesor la Zalău și apoi, într-unul din comitatele Ungariei (Nograd).

Apetența lui Nestor Șimon pentru tematica scrierilor lui Victor Rusu s-a fundamentat pe temeinicele cunoștințe acumulate în perioada de elev al gimnaziului nășăudean (1876-1883). Aici, și-a însușit limbile „clasice”, latina, germana și maghiara și a intrat în contact cu scrierile autorilor cunoscuți din trecut. Pregătirea din perioada studiilor la Cluj a dus atât la aprofundarea cunoștințelor în aceste materii – prin natura domeniului de calificare, justiția- cât și la lărgirea orizontului de cunoaștere a trecutului. Nu întâmplător a fost marcat de tendința latinizantă a istoricilor români – mai ales transilvăneni – din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dar, în aceeași măsură, a fost influențat și de cei care susțineau cu tărie rolul factorului autohton – de sorginte geto-dacică – în procesul de conturare și definire a perioadei post latinitate în această zonă.

Pe acest fundament, s-a intersectat în preocupările sale cu acelea ale nașului, profesorul Victor Rusu. Încă în anul 1892, menționa într-o scrisoare adresată acestuia

¹ Este vorba despre recenzarea lucrării de doctorat a lui Vasile Meruțiu, intitulată *BUKOVINA HERCZEGSÉG, MÁRMÁROS – ÉS BESZTERCZE – NASZÓD MEGYÉK. HATÁRVIDÉKÉNEK. (VAGYIS A RODNAI HAVASOK). FÖLDRAJI LEIRÁSA. ÉRTEKEZÉS-Descrierea geografică a graniței Principatului Bucovina, comitatelor Maramureș și Bistrița-Năsăud. (adică Munții Rodnei). Comunicare*, 1904, 53 p, la Adrian Onofreiu, „Nestor Șimon-Munții Rodnei sau un alt fel de toponimie”, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, IX, 2004, pp. 211- 239.

² Cu titlu de exemplu, amintim extinsa interpretare a relatării faptelor din timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, care a avut ca punct de plecare broșura deputatului maghiar Hentaller, intitulată „Valachii civilizați”, material publicat în „Tribuna”, Sibiu, 1891, nr. 133-141 și republicat în *Nestor Șimon. Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, pp. 185-218.

că era la curent cu scrierea lui despre trecutul zonei unde se stabilise, Silvania³. Din realizările acestuia, se angaja să publice o analiză, în condițiile în care „*dacă nu ai fi în contra, eu aș face și o critică la ambele scrieri, recomandându-le cu toată căldura și după adevăratul lor merit, pe care-l cunosc în parte, de când erau numai în manuscris*”⁴. La 22 iulie 1896 a revenit cu precizarea că, „ce atinge recenziunea unei cărți, despre care amintești în epistolă, eu o voi publica sub numele meu propriu, numai mi-o trimite”⁵. La 22 iulie 1897 relatează că „recenziunea la scrierea D-tale. *Din trecutul Silvaniei* am decopiat-o frumos prin fratele meu și în 19 decembrie 1896 am trimis-o la redacțiunea „Tribunei” din Sibiu. De acolo mi s-a remis cu următoarea scrisoare⁶.

Deși Nestor Șimon nu a mai continuat munca în vederea publicării recenziei menționate⁷, „o facem acum noi, convinși de necesitatea demersului restitativ.

Aceasta, deoarece suntem convinși de faptul că punem în acest mod la dispoziția cititorului, avizat sau numai pasionat de trecutul unei zone aparte din Transilvania, un material interesant și util.

Prin modul în care și-a conceput materialul, Nestor Șimon dovedește o surprinzătoare modernitate și actualitate într-un asemenea demers.

Cunoștințele sale temeinice din clasicitatea romană, ca și a perioadelor ce au urmat, ne arată un spirit demn, mândru de ascendența strămoșilor săi și gata în orice moment de a evoca acest trecut.

³ În scrisoarea din 16 iunie 1892 adresată lui Victor Rusu, preciza că a citit „încă de mult prin foi cum că a ieșit de sub tipar partea istorică a scrierii D-tale. *Silvania*. Tot am cugetat să-ți scriu atunci și am tot rămas până acum. Nu știu cum a-i tipărit-o și unde ai depozitat exemplarele tipărite. De cumva posezi mai multe exemplare de vândut, atunci trimite vreo 50-100 exemplare la Năsăud, la librăria „Concordia”, care astăzi e în proprietatea profesorului Dr. Artemiu P. Alexi, amic bun al meu și că, voi umbla și conlucra ca să se vândă cât de multe exemplare; Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, colecția *Iulian Marțian*, d. 22, f. 503. La fel, la data de 28 iulie același an îi preciza că „din scrierile *Suspinele Silvelor* și *Din trecutul Silvaniei* îmi poți trimite câte exemplare vei socoti”; *Ibidem*, f. 508.

⁴ *Ibidem*, f. 503.

⁵ *Ibidem*, f. 512.

⁶ *Ibidem*, f. 352. Textul scrisorii lui Nestor Șimon adresată redacției „Tribunei” era următorul: „Onorată redacțiune! O recenziune asupra opului *Din trecutul Silvaniei* de Victor Rus, o trimit cu acea rugare, cum că, dacă nu s-ar putea publica în „Tribuna”, să binevoiți, pe spesele mele, a o retrimite. Năsăud, la 19 decembrie 1896. Cu toată stima, Nestor Șimon”; *Ibidem*, f. 516, la care a primit următorul răspuns: „Tribuna. Sibiu, la 31 decembrie 1896. Stimate domnule Cu regret, nu putem publica recesiuni, decât despre cărți noi. Cu atât mai puțin, o putem publica aceasta, că e prea lungă și plină de citate din opul menit a fi recensat. Conform dorinței, vi-l retrimitem manuscriptul. Cu toată stima, Redacțiunea diarului „Tribuna”. D. Dăianu”; *Ibidem*, f. 517.

⁷ *Ibidem*, f. 532.

La fel de bine el subliniază atât temeinicele cunoștințe ale autorului lucrării recenzate, cât și valoarea intrinsecă a acesteia.

Sunt toate acestea mărturii ale unui trecut apropiat, în care demnitatea și onoarea au fost asumate ca date esențiale pentru existența poporului român. Și aceasta, cu atât mai mult, cu cât recenzia, ca și lucrarea la care se referea, au fost realizate într-o perioadă plină de apăsări pentru națiunea română din Transilvania.

Prin această modestă contribuție științifică, Nestor Șimon și-a validat încă o dată trăsăturile sale esențiale, definite de *implicare, muncă stoică și devotament* față de cauza poporului român din Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Prin extinderea ariei preocupărilor științifice și la alte zone transilvane, în afara celei a fostului confiniu militar nășăudean, el validează și trăsătura generală a dezvoltării acestuia, *sincronismul*, indiferent de poziționarea și statutul social în raport cu stăpânitorii vremelnici.

Este încă o dovadă a caracterului ferm și a *universalității* activității și realizărilor șimoniene. Ceea ce nu face decât să întărească și susțină deviza pentru care a trăit și a activat, aceea ca timpul să nu treacă fără folos, conform sintagmei „nici o zi fără o urmă scrisă”.

O recenziune de Nestor Șimon asupra opului *Din trecutul Silvaniei. Legendă de Victor Russu, Gherla, 1889, Tipografia „Aurora”*

Acesta e titlul unui opuscul de vreo 11 coli al cărui conținut e Dedicățiunea, Prevorbirea, Păstorul, Privighetoarea codrului, Pe ruinele unui castru și castel străvechi, Un bujor de copiliță, Geniul nocturn, Învățăciunea, Furtuna, Lilia Silvaniei, O noapte în Salnec, Jocuri naționale, Distrageri și revelațiuni, Concertul, Iasigii, Care-n cătrău, Surioara florilor, O legendă din bătrâni, Despărțirea, Dorul, Sibila, Morbul, Revederea, Lupta, Odinioară și acum, Reîntoarcerea.

Un opuscul acesta de mare însemnătate (s.a.), mai vârtos pentru sălăgeni, dar și pentru toți aceia, care se interesează de trecutul istoric, de arheologia patriei și în specie, al acestui colț de țară, plin de monumente avitice, străbune, ținând spre a instrua (ori introduce, după cum zice autorul în Pre-vorbire) junimea română, generațiunea venitoare în spirit genuin adecvat, așa ca, cei ce vor citi opusculul să se îndulcească, să aibă simț și tragere de inimă spre tot, ce privește trecutul nostru, spre studii serioase, spre scrutări și cercetări valoroase, delectându-se în astfel de cărți atrăgătoare, scrise în stil poetic și estetic (ce citește dânsa, precum se știe, mai cu plăcere) concipiate⁸ așa, ca cititorii să se introducă ușor și pe nesimțite în arheologia și istoria patriei, familiarizându-se est mod cu tot, ce privește autoctonitatea

⁸ Concepute.

strămoșilor pe aste plauri, să se îndemne apoi cu timp, a se înrola între acei puțini combatanți, ce știu a respinge eficace, *cu documente în mână* (s.n.) ori ce rösslerianism răutăcios⁹, ori hăbăucie¹⁰, ce se încearcă palam et procul¹¹, a infiltra virusul șovinismului curent și dușmănos în inimile fragede, în spiritul susceptibil al mlădițelor tinere române, ce ajung adesea, pe mâini străine în patrie.

De mare însemnătate e acest opuscul încă și din punct de vedere al conceperii și stilizării, fiindcă într-însul se revelează așa zicând talent; o vervă poetică, o forță generală consumată și o fantazie vie, împreună cu un simț estetic și cu o știință vastă arheologico-istorică, purceasă din inimă, ce bate tot așa de cald și în exil, în mijlocul furiilor și a turburărilor dușmănoase coplesitoare.

Spre ilustrarea acestora, se urmează aici câteva pasaje drept specimene de o frumusețe și inspirațiune poetică adevărată escerpte¹² din acest opuscul, scrisă într-o limbă pură și corectă, ce așa de bine cade auzului și ochiului românesc, după atâtea fraze și cuvinte bastarde străine și ostile introduse de curând în jurnalistica română cu mare ușurătate. Est mod găsım deloc pe pagina 43 „Introducerea” o invocațiune de o rară frumusețe:

„Și acum aprindeți, o, aprindeți, juna mea închipuire, tânăra mea imaginațiune! facla luminătoare, candela fantasiei și-mi arată frumoasa și romantica patrie: Silvania, în culorile ei vechi, primitive, în tabloul ei original.

Fă să descindă pe munții ți văile ei încă odată misterul adâncii tăceri și al linului repaus de odinioară, ajuns demult în vălul obscur al fabulelor și al umbrelor perpetue. Acoperă văile, colinele și verzi-surăzătoarele ei promontorii cu tapet verde de iarbă abundentă, inundată de roua cerului, de lacrimile matinale ale aurorei splendide. Acoperă, ah, acoperă cărunții ei munți: Resul, Medieșul și Măgura cu silve seculare, vechi cât lumea, cum au fost aceste sublimități silvane cu o mie de ani mai înainte, încoronate.

Lasă să se vadă pe sânul ei desfătătorii sălbatico-romantice numai ici, colea, câte pe un picior de munte, câte pe un pisc amețitor, ori în adâncul cutărui codru moros¹³, câte o cetățuie, câte o fortăreață superbă, rămasă din timpul Daco-Getulilor, ca vigilia¹⁴ renovată și împopulată de Romani, surăzând călătorului de departe, drept azil de scăpare, de repaus și de desfătare.

⁹ Cunoscuta teorie din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care nega originea latină și continuitatea poporului român.

¹⁰ Nebunie; aici, cu sensul de aserțiuni pretins științifice, dar false.

¹¹ Evident și fără îndoială.

¹² Extrase.

¹³ Capricios; aici, cu sensul de a fi plin de pericole, virgin, necălcăt de om; apud. A. T. Laurianu, J. C. Massimu, *Dicționarul limbii române*, Tom. II, I-Z, București, 1876, p. 340.

¹⁴ Aici, cu sensul de turn de pază.

Și-mi concede, ah, concede-mi, să văd ca într-un peisaj, ca într-un tablou, țara mea dulce, Silvania, „Regiunea Transilvană” a străbunilor, în stadiul ei primitiv, în fața ei primordială”.

Pe pagina 45, descrierea vie a unei furtuni (s.a):

Cuvioșii călugări de prin monăstirile Daciei vechi (deja diviză) numărau tocmai 900 de ani de la mântuirea lumii.

Era un timp frumos, timp de primăvară. Pâraiele codrilor își luaseră iar cursul lin, cursul lor murmurător. Natura iar se deșteptase din somnul său letargic, din amorșirea iernatică. Pretutindeni, bucurie! Veselie în munți, veselie în văi și pe câmpii, veselie în natura întreagă reînviată.

Era târziu, pe la cina cea mare. Oamenii în sat, în Moigrad, se așezaseră deja cu toții prin modestele lor căsuli și cocioabe. Numai ici, colea, câte într-o hurubă de casă singuratică mai torcea la vatră, la lumina focului, câte o babă bătrână (sic!), sau scărmâna la lână câte o *băiată* (s.n.) mai sârguincioasă, să se țeșe abate veștmintele cele noi *ale căsenilor* (s.n.) pe Sfintele Paști. Când, iată luna, est ochi al cerului, ce numai mai înainte luminase atât de frumos emisfera, de odată, dispare. Ea-și ascunde bălaia și melancolica sa față după o ceată de nori cu aripi accelerate.

Acolo, de către munții Gilăului, cu neaua eternă, de către pleșuva Vlădeasa, din munții Bihorului, se aude din când în când un vuiet sinistru, un vuiet înfiorător.

O, doamne sfinte, iar o să avem un uragan, iarăși, o noapte grea! suspina în sine un biet bătrân, în șopru, pe fân, neputând dormi de grijile vieții și de podagra¹⁵ ce-l muncește.

Sus, pe orizont aleargă, zboară din timp în timp, nori grei, reci și înfiorători. Vântul furibund, pornit de curând, eliberat din caverna sa eolică, încă așa șuieră de aspru, așa suspină de greu, alergând de-a lungul pe făclia cea lucie a vâlcelei Moigradului, din Porțile Medieșului, ale cărui muginde unde se lovesc și se frâng de stânca gigantică și solitară a Măgurei, pe vârful, pe creștetul căreia se înalță în nori castelul cavaleresc a Moigradului, cu bastiele și cu turnurile sale, edificate pe stratul și ruinele falnicului castru de odinioară Porolisensis, a magnificei și vastei colonii avitice de aici a străbunilor.

Jos, în Moigrad, la biserica de lemn din coasta dealului, încă tot sună, sună toaca bătută de vânt și în fereștrile caselor, încep iar a lovi stropi mari și iuți.

O, Doamne, Doamne! Ce plouă mare, ce timp grozav, ce județ!, zic sătenii Moigradului, care n-au apucat a se culca ori a adormi. Ce va fi de noi, Doamne Sfinte!

Acum începe o corușcăciune, o cicatrice fioroasă a spinteca spațiul imens al eterului, îngrecat cu un miriad de oscilațiuni și de fulgere, răspândind în jur o lumină orbitoare și făcând pe un moment să apară la ast', electricitate aprinsă: întreaga

¹⁵ Gută.

provincie silvană, într-o culoare magică, stranie și înfiorătoare. Ploaia cade în torenți, ca pe timpul lui Noe!

Acum să încep și trăsnetele. Fulgerele cad din nori ca fuiorul aprins, ca îngerii rebeși din cer! O, Doamne, Doamne, ce județi! Zic femeile din Moigrad, mai debile de înger, de câte ori fulgeră și trăsneste mai pe aproape, făcându-și cruce și aprinzând tămâie sfințită și mâțișoare din Duminica Floriilor și rugându-se lui Dumnezeu.

Auzi, auzi! Nu-mi întrece, că n-a lovit în cornul casei. Doamne, feri Vi apără” De, nu vorbi de acelea! zice alta. O fi fost fulger sec, de bună seamă, sau va fi lovit în atare copac, ori bolovan, acolo, pe culme, în Druie (cândva, locul sfânt al Druizilor!) Nu ți-ai alunga nici câinele din casă! Amare, de cei ce vor fi acum pe drum, unde se vor scuti¹⁶, ce vor ști face sârmanii! zic unii și alții, oprindu-se în mijlocul casei, ori mergând la vatră, să scociorească în foc, să se mai vadă în casă, să nu se stingă, fiindcă plouă pe horn.

Dar furtuna se trage acum câtinel, spre codru. Norii mai grei se grămădesc pe culmea Medieșului. Fulgerele încă se aud, din ce în ce mai departe, mai rar”.

Pe pagina 76 descrierea unei fortărețe din timpul cavalerismului (s.a):

„Pe culmea dealului rotund, senin, scăldat de toate părțile în razele soarelui și spălat în poale de undele line ale Crasnei șerpuitoare, *ce precurge* (s.n.) de-a lungul șesurilor Silvaniei, în punctul unde se varsă vâlceaua Divoraga într-însa, se înalță cu fală, ca un gigant antic, fioros: un castel întunecos, rămas din timpuri fabuloase, uitate, un castel străvechi, moros, predominând tot jurul, ale cărui bastii¹⁷ și turnuri se pierd în nori, iar originea-i, în obscurul seclilor¹⁸: castel al eroilor străbuni, poate, din timpul Getulilor, a Dacilor teuriseratacensi, ori, predavensi, ce au locuit cândva pe aici, ereditate posterității, să vorbească seclilor venitori¹⁹ și strănepoților de mărirea avitică, de forța și valența virilă a străbunilor, ce au cucerit și colonizat odinioară aceste părți ale Daciei.

Castelul, jur-împrejur, e întârit cu o fossată²⁰ adâncă, pe marginile căreia se înalță spini, duzi, rugi, păducei, și tot felul de scaieți, în abundență.

În față, în partea-ai australă²¹, are porți mari și grele de fier, porți masive, la care, în decursul veacurilor, hei, multe popoare feroce și barbare au mai bătut în deșert, popoare deja apuse de mult de pe scena lumii, de pe pământ, care azi, numai după nume se mai știu și cunosc. Iar dinaintea porților se văd doi lei mari de piatră solidă, sură-argintie de Măgură, drept semn și emblemă a forței strămoșilor, ce au edificat cândva acest cuib de eroi.

¹⁶ Adăposti.

¹⁷ Bastioane.

¹⁸ Secolelor.

¹⁹ Viitori.

²⁰ Aici, cu sensul de șanțuri de apărare.

²¹ La sud.

Și, deasupra porților, în frontispiciuni comemorative, roase de dinții secolelor trecuți, deasupra căreia, asemenea, se află o urnă albă, cu o ghirlandă frunzoasă împrejur, sculptată de atare mână de artist, din vechime. Iar în castel e o arie plană, un for nu prea larg, cu câteva turnuri de vigilia, cu câteva staule și căși cu ferestre scunde, arcuite, cu coridoare spre for”.

Pe pagina 122, o amazoană, pe cale (s.a):

„Soarele-și spălase acum, demult, auria sa față în undele Crasnei, demult a prefăcut el în culoarea flăcării suprafașa apelor și a negurii dese, ce se așezase de cu noapte pe văi și pe șesuri, demult, inundase el cu razele sale oscilatoare, toată Silvania, începând de la neaua cea luminoasă a culmilor bihorene, până la stropii matinali de rouă, ce tremură și lucesc pe toate crengile arborilor și scânteiază dealungul, pe șesuri, ca tot atâția stropi de diamanți fluizi, ac tot atâtea perle prețioase, de mult s-a înălțat și bardul dimineții, ciocârlia, către Acela, de la care vine toată mana, tot binele pe pământ, către Acela, care a determinat calea soarelui și a făcut să se verse lacrimile dimineții pe pământ, prin zâna celestină, ce surâde, ce apare în părțile crepusculare, ca auroră matinală în cvadrigă, cu fața roș-albă, pe creasta sublimă a Cibleșului nordic, ori pe munții orientali ai Transilvaniei.

Pe drumul neted de țară, pe calea bătută, ce duce de la Moigrad în jos, către Salduba, se văd doi călăreți, înaintând cu pași iuți spre apus. Cel de-a dreapta e o domniță amazoană tânără și frumoasă, iar cel de-a stânga, un bărbat de etate, după îmbrăcăminte, un paj, custode al domniței atletice. Caii lor sunt defatigați²², pulberoși²³ și plini de sudori. Lungă cale au trebuit să facă totuși, până aici!

Dar iată, acum se abat din drumul bătut de țară. Ei trag spre stânga, pe o cale laterală în sus, pe vâlceaua Salnecului. Oare nu se grăbesc spre castel? Să vedem!

Ei îndeamnă caii din nou. Aceea se iau de loc în trap și zboară ca doi balauri mitici, cât și pietrișul de sub copitele lor scânteiază.

Domnița e îmbrăcată în vestminte de cale lungă și ușoare, de culoare închisă și, numai în sânul ei alb, deschis cu neglijență din cauza căldurii, apare o iie albă ca spuma mării, sub care, în raiul dulce al desfătărilor saltă cei doi bobocei drăgălași ai sânelui ei vestal.

Acum sunt ambii pe o vale întunecoasă, sălbatico-romantică, cu stânci mohorâte pe amândouă laturile. Iată-i acum pe o coastă țepișă²⁴, pe o cărare de junte strâmtă, ce duce oblu²⁵ spre culme, pe care, de ce înaintează mai mult, de aceea se rărește mai tare desișul, până ce în fine, și acesta înceată cu totul.

²² Obosiți, trudiți.

²³ Plini de praf.

²⁴ Abruptă.

²⁵ De-a dreptul, direct.

Aici, numai arari se mai află câte un arbore și, și acela, e lovit și ciundărit de fulgere, prin borte²⁶ căruia scot pui volabilele rapaci de munte²⁷. Iar în vârf, pe stânci solitare, sterpe, sade câte un vultur moros, cu pene zburlete și cu aripi lăsate a lene, țintind ochii mereu spre soare și dormitând.

Prin văile adânci însă concănesc și se bat corbii și țivlesc²⁸ păsările mai mărunte, fugind dinaintea lor. Iar mai jos, prin abisuri profunde, cu tufe verzi și copaci umbroși, pe coaste gem și gurluiesc²⁹ turturele și porumbei sălbatici. Dar ce aer plin de miros suav, de miros îmbătător de brazi e aici! Ce aer curat, plin de ozon!

Acum ajung într-o poiană surâzătoare, presărată și însmăltată³⁰ toată cu vegetațiune abundanță, cu un miriad de culori, în fundul căreia, între câțiva ulmi înalți, se află o căsuță scundă, acoperită cu glij și cu mușchi verde, cu viță de vie și de volbură înflorită și cu cuscută încruscă, iar pe lângă pereți, cu o mulțime de brusturi, de mătrăgune și de mere, de-ale lupului”.

Pe pagina 129 un tablou (toamna - s.n.):

„Suntem în anul 903 al mântuirii. Natura s-a despuiat toată de frumusețe, de slaba ei solemnă de vară. Cocostârcii, rândunele și toate păsările migratoare s-au dus. Frunzele arborilor încă toate se scutură și dispar prin fundul văilor. Viermii din arbori încep a cum a se tângui și grelușii câmpului, a cânta trist. Noptile încă sunt reci. Păstorii de prin codru aprind focuri, prin poieni, pe coastele munților, în toate serile, iar dimineața, pe văi și pe șesuri, se lasă un vâl sur și des de negură. Razele soarelui încă, din ce în ce, par mai lângede³¹, mai reci.

Prin ramii goi ai copacilor lamentează și suspină ființe necunoscute, cu accente lugubre și dureroase. În internul omului se naște un simț de durere, un simț de melancolie, ca minutele triste de adio ale naturii muribunde. În est fel de minute și sufletul încă e dezgustat și abătut, deși, într-adevăr, fără nici o cauză patentă și reală de întristare. Inima în sân, încă începe a se constrânge și a se zbate, luptându-se contra acestui simț oprimător, ce rezultă oareșicum, din reminiscențele trecutului nerevocabil și din actualitatea lugubră, tristă.

Fanteziile și imaginațiunile iluzorii încă nici când nu cuprind, nu impresionează sufletul, ca toamna muribundă, când și aerul pe câmp încă e așa de lânged și melancolic, cât omul vial și vesel încă, fără să știe, se pune să cugete.

Toamna dă, așa zicând, o nouă direcțiune, nemaiaivută, simțămintelor și cugetelor omenești. Ea stârnește fantezia, cu imaginațiunile ei obscure și neguroase, aprinde facla poeziei, la a cărei lumină apar ființe abstrase; făpturi supranaturale în

²⁶ Scorburele.

²⁷ Păsări de pradă, răpitoare.

²⁸ Scot sunete specifice țipă

²⁹ Îngână.

³⁰ Aici, cu sensul de smălțuită, împodobită.

³¹ Mai slabe, mai puțin arzătoare.

lume, care în loc să verse cântece de veselie și de desfătare în natură, lamentează și se tânguiesc prin fundul văilor, prin adâncul silvelor întunecoase, umplând de melodii triste și lugubre aura nopților și freamătul codrilor.

Însă, ce se zbate, ce se bocește și se plânge oare, în luncă și în codru? Ah, respirul, adierea vântului, ce duce pe aripile sale cântecele și plângerile zonelor nevăzute și necunoscute a Driadelor³² din codru!

Da, acestea trec acum pe sub arborii seculari și mohorâți ai silvelor, sus, pe sublimitatea Medieșului. Dar, zânele acestea invizibile, cu piciorușele lor silfidice, trec pe neobservate pe aici. Ele susură, ele zizăiesc prin frunzele veștețite și aruncate pe cărările pierdute ale codrului întunecos. Ele se adună, ele se leagănă aici, ca niște umbre undulătoare, și deplâng natura muribundă, vegetațiunea, ce se ofilește și se stinge jur împrejur, pe lângă cetatea falnică a Moigradului, a gigantului tăcut, ce se înalță dintre arborii seculari al Măgurii, cu fruntea sa cernită și bătută de viforele trecutului, privind cu mirare cum își depune natura întreagă prin toate culmile și văile, veșmântul său solemn de bucurie și de sărbătoare, în care se îmbrăcase de cu primăvară și cu care se mândrise atâta toată vara.

Pe pagina 140 și 145, venirea Ungurilor și geniul Daciei (s.n.):

Era o zi de tempestă³³, o zi de urgie, orizontul Silvaniei era acoperit cu nori negri și gri, din care cădea o ploaie deasă, ca un torente de munte, ca un stâlp fumegător. Furtuna trecea bubuind peste codri și văi. Ea sucea și răsuca arborii codrului, ca pe niște fire flexibile de trestie și smulgea și mătura de pe fața pământului toate, ici, colea, și câte o tufă întreagă mai expusă, cu rădăcini cu tot. Iar prin spațiul atmosferei întunecoase spintecau niște corușcățiuni, niște iluminări iuți, după care urmau durduituri dese și fulminări orbitoare, cu trăsnete, ce răsunau de departe, peste mile întregi de pământ. Natura întreagă era revoltată. Parcă cerul însuși s-a încăierat cu pământul într-o luptă nemaipomenită!

Sătmarul de pe Someș era deja în mâna Ungurilor parveniși. Și ei, acum, pe timpul acesta de osândă, erau pe drum în inima Silvaniei, sub conducerea lui Tuhut, tatăl lui Horea. Ei înaintau încontinuu și pe timp furibund, ca pe timp omen, de către Nir în sus, spre Medieș. Ei veneau, precum se știa, cu licența de la Arpad, ducele lor suprem, ca să încalce frumosul pământ al Daciei Centrale.

Vai, mult a trebuit să plângă acum Geniul Daciei pe culmea Medieșului, pe „Valul lui Traian!”, după cum șine mitul străbunilor, când a văzut cu ochii săi înfrângerea fiilor Romei la Hida și scena bizară, ce i s-a înfășoșat în 895 pe moinele Așcileului, văzând, ah, cum au scăzut cu inima, cât de mici la suflet au devenit acum fiii bătrânei Rome, fiii vulturului de odinioară, veniți aici de pe piscul Abruzilor și de prin văile Pirenilor, puii dulci ai acvilei romane, așezați aici, în cuiburi dacișcane!

³² Nimfe ale pădurilor în mitologia greacă.

³³ O zi cu intemperii ale naturii, furtună.

Într-adevăr, mult a trebuit el să se plângă, ca odinioară după moșul Trăian (când se tânguia în anxietatea și solicitudinea sa: „Ubi eras Rannusia, ubi eras? Quantum abfuit, ne Roma lugeret! Sed vivit Traianus!³⁴”) și numai consoțul său dulce „Geniul Romei eterne” l-a mai putut mângâia și îmbărbăta zicând: „Până mai sustă, frățioare, mama Roma și Geniul ei, nu te teme ! Nobila stirpe a Romei nu va apune în veci! Nici infernul, cu tot aparatul său, cu toți argații săi, cu toate furiile-i oribile descătuseate, nu va putea șterge și stârpi de pe aceste plaiuri romantice, nobila odraslă a Quiriților, sângele sacru al semi-zeilor! Nam Deus quoque ei imperium hic sine fine dedit³⁵, etc”.

Iar pe pagina 163 o lamentațiune pe ruinele Porolisului antic (s.n.):

„Unde, ah, unde e azi acea vigilie confinară atât de măreață, atât de memoraveră a Porolisului străbun ce a sustat aici, acea fortăreață superbă, răsărită din stânca vulcanică a Măgurii medieșene, ce părea cândva a trăi cât lumea, cu turnul ei falnic, ce se lupta cu norii, cu tempestățile și cu toate furtunile naturii și furiei omenești, ce a trecut atât de des și pe aici? Au, s-a distrus, s-a urnit la vale, s-a risipit pe pământ s-a ruinat? Da, s-a ruinat! S-a făcut ruină, ca toate ruinele; ruină! Mărturia timpurilor trecute, mărturia gloriei avitice, veștezite!

Și voi, suflete mari, suflete nobile și memoritorii ale moșilor-strămoșilor, voi, umbre pie, umbre magnifice, ale căror nume erau cândva: Legiunea XIII-a Gemina, I Adjutrice Porolisensis, Ala (aripa) primă silvană, cohorte breucă silvană, vexilațiunea daciscană, Ala I Flavia, Getula, Cohorte I Spanică și batavă pedestră, etc, ce ați apărât cu atâta eroism și tenacitate acest cuib de vulturi, azi, unde sunteți? Și voi, arcași bravi, voi, luptători intemerari ai lui Geliiu, care v-ați opus torenților înăbușitori ai Asiei, ce au irupt și înecat strămtorile Medieșului, azi, unde sunteți?

Ah, ați trecut cu toții Valea Stighiului³⁶, ați trecut la plaiurile memoriei, ați emigrat la câmpii eternității! Da, ați emigrat...v-ați mutat la desfătările fără fine ale fericiților, la eternitate! Vai, cum au apus, cum au dispărut toate, de pe acest pământ! Cum s-au ruinat toate pe aceste plaiuri! „Nunc intra muros pastoris buccina lenti cantat et in nudis ossibus arva metunt³⁷! (Propertius), etc, etc.

Tot astfel, mai pe toată pagina (s.a), ce așa de bine cade lectorului cu suflet sensibil și simț virgin, nemolipsit în lumea asta cotidiană, monotonă și prozaică, întocmai ca în zăduful canicular, dogoritor, într-o dumbravă verde, umbroasă, cu un freamăt și respir răcoritor, revenitor.

Ce simț, ce fantezie, ce stil și eleganță elocventă! Ce ne străpoartă³⁸, și involuntar, încă în regiuni omene și sublime, pe plaiuri în veci surâzătoare, ori în

³⁴ Unde erai Rannusia, unde erai? Cât a lipsit ca Roma să jelească! Dar Traian trăiește!

³⁵ Căci Dumnezeu/Zeu însuși i-a dat aici puterea fără sfârșit, nelimitată.

³⁶ Styxului.

³⁷ Acum între ziduri păstorul cântă cu bucium agale și în despuiatele oase goale.

³⁸ Ne întorc în trecut.

antichitatea căruntă a străbunilor, străplântându-ne³⁹ pe nesimțite în timpurile de glorie ale antichității și îmbărbătând pe pusilanimii⁴⁰ noștri, ce desperează, ce recad.

De ar purcede tot astfel toți pe care i-a donat cerul cu capacitate și talent; să-și iee subiecte, spre opuri inspirate, tot astfel ca V. Russu, mai vârtos din trecutul nostru și al patriei iubite, ferindu-se ca de ciumă, de cosmopolitism, ce prinde – durere - ici, colea, rădăcini (mai vârtos peste Carpați) ce în *acest timp de friguri șovinistice* (s.n.), turbate, ucide și distruge tot avântul românismului în aceste părți extreme și expuse...

Deviza să ne fie dar: opurile, tuturor aceloră, care vor purcede astfel (s.a.): tratând subiecte naționale, din prezentul, ori trecutul glorios al Românilor, instruându-ne, luminându-ne și însuflețându-ne, ca în opusculul acesta, ale cărui pagini aurii, merită! *Să le procurăm cu toții, din toate părțile* (s.a)!

Astfel va lua și literatura română curând, avântul ei cuvenit! Zborul, ce-l au surorile mai înaintate, mai dezvoltate, apusene!

Nestor Șimon.

Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, colecția *Iulian Marțian*, d. 22, ff. 520-531.

³⁹ Transpunându-ne.

⁴⁰ Mic de suflet, nevolnic.

PROFIL

Prof. Univ. TUDOR JARDA (11 febr. 1922 – 13 aug. 2007) COMEMORAT LA LEȘU (Bistrița-Năsăud)

Veronica OȘORHEIAN

Tudor Jarde s-a născut la Cluj, într-o familie care își are obârșia în ținuturile Năsăudului și ale Bistriței. Bunicul din partea tatălui a fost din Sângeorz-Băi. Tatăl maestrului, Ștefan Jarde, a fost avocat, iar mama lui Tudor Jarde, Zoie, era fiica lui Grigore Pletosu. Protopopul Grigore Pletosu este o figura marcantă atât pentru viața bisericească transilvăneană, cât și pentru cea culturală.

El este ctitorul sediului Protopopiatului Bistrița și al Bisericii Sfinții Trei Ierarhi, în curtea căreia este și înmormântat. Născut la 9 iunie 1848, în localitatea Chintelnice, jud. Bistrița-Năsăud, protopopul Grigore Pletosu a trecut la cele veșnice, la 4 noiembrie 1934, în Bistrița. A studiat la Institutul Teologic din Sibiu și la Facultățile de Filosofie ale Universităților din Leipzig și Budapesta. A fost ales protopop al Bistriței, în anul 1909. El a fost profesor de română, filosofie și religie la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud și a predat primului Patriarh al României, Miron Cristea, Mitropolitului Nicolae Bălan și poetului George Coșbuc.

Nu întâmplător, Biblioteca Județeană Bistrița, ce poartă numele poetului George Coșbuc, l-a cinstit și i-a editat lucrările, directorul Ioan Pinte (poet și preot care a slujit o vreme în Chintelnice), purtând grijă ca memoria protopopului Grigore Pletosu să rămână vie în sufletele credincioșilor.

În casa bunicului său Grigore Pletosu, de la Bistrița, Tudor Jarde a stat trei ani, după care s-a întors la Cluj, înscriindu-se la Liceul „George Barițiu”. Aici a studiat vioara cu Ionel Șerban din Năsăud, profesor și violonist la Operă.

Refugiat, în anul 1940, împreună cu familia la Timișoara, Tudor Jarde urmează studii parțiale la Politehnică, înscriindu-se, în paralel, din anul II, la Conservatorul din Cluj (refugiat atunci în Timișoara), pentru studiul trompetei. Dintre profesorii săi îi amintim pe: Traian Vulpescu (teorie-solfegiu), Augustin Bena și

Lucian Surlașiu (dirijat cor), Anton Ronai (dirijat orchestră), Dumitru Cărbunescu (trompetă), George Simonis (istoria muzicii). Reîntors la Cluj, în anul 1945, își continuă studiile la Conservator, la compoziție avându-l ca maestru pe Mihail Andreescu-Skeletty.

După război, Tudor Jarda a activat ca instrumentist (timpanist) în orchestra Operei Române din Cluj (1945-1948), în paralel urmând, (doi ani) și cursurile Facultății de filosofie. Tudor Jarda declara: „*Mă interesau cursurile lui Lucian Blaga și ale lui Liviu Rusu – estetică, istoria filosofiei cu D. D. Roșca, urmăream domeniile care aveau tangențe cu arta, precum psihologia educației, ce o făceam cu prof. Nicolae Mărgineanu. El spunea că un profesor trebuie să-și iubească elevii, să nu fie nervos în clasă, căci în acest fel lecția este eșuată. Ca profesor, trebuie să fi bine dispus. Mi-au rămas în minte vorbele lui și, ca dascăl, m-am gândit deseori la ceea ce am învățat de la el. L-am cunoscut pe Lucian Blaga și m-au fascinat cei doi ani de cursuri, în care l-am avut profesor. „Pietre pentru templul meu”, „Filosofia stilului”, „Gândirea magică”, sunt lucrări ce mi-au marcat toată viața. Am citit atunci tot ceea ce Blaga scrisese.*”

În anul 1949, Tudor Jarda este numit profesor de armonie la Conservatorul din Cluj, iar între anii 1954-1957 activează ca secretar al Filialei Cluj a Uniunii Compozitorilor. Între anii 1961 – 1972, îndeplinește funcțiile de șef de catedră și prodecan al Institutului Pedagogic din Târgu-Mureș. A fost directorul Operei Române din Cluj, între anii 1975 - 1981, promovând, în toți acești ani, muzica autohtonă.

Creația: Nemărginita dragoste pentru folclor a maestrului Tudor Jarda s-a concretizat în colaborări cu diverse formații de amatori (corul din comuna Leșu-Năsăud, ansamblul de fluierași din Hodac-Mureș), corul *Viva de Musica* și *Ansamblul folcloric Someșul - Napoca*, ansambluri cu care a participat la festivaluri și concursuri naționale și internaționale, unde a obținut numeroase premii (Dijon, Barcelona, Gorizia, Middlesbrough – Cleveland).

Din nemărginită dragoste pentru folclor, Tudor Jarda mărturisea: „*Deși m-am născut la oraș, am fost foarte atașat de folclor. De timpuriu am conștientizat valoarea acestuia și în urma unor căutări de-o viață, mi-am cristalizat un limbaj muzical cu adânci rădăcini în cântecul popular. Dragostea pentru folclor cred că mi-a fost insuflată de familie, dar și de către profesorul meu de vioară Ionel Șerban, care realiza prelucrări folclorice. M-a preocupat în mod deosebit folclorul din Năsăud, Maramureș și Bihor, dar nu am neglijat nici celelalte zone: Banat, Hunedoara și altele.*”

În creația muzicală s-a impus de tânăr în genul de muzică pentru cor, prin care a devenit repede cunoscut și apreciat. Titluri precum *Horea*, *Nuntă țărănească*, 9 coruri pe versuri de Lucian Blaga, 10 colinde, *Suita năsăudeană*, 4 suite bihorene și multe prelucrări de folclor au fost interpretate de către numeroase ansambluri.

În anii maturității, s-a orientat către muzica de operă, în genul căreia a scris lucrările: *eamul Șoimăreștilor*, *Pădurea Vulturilor*, *Luceafărul de ziuă* (balet cu cor după o baladă maramureșeană), *Înger și demon*, *Rugăciune* (după poeziile lui M. Eminescu), alegoria lirică *Dreptul la viață*, *Irinca* (balet cu cor în trei acte), *Cu țurca* (tablou coral-coregrafic). În domeniul vocal-simfonic a scris *Ioan al Săfetei*, *Liturghia valahă*, *Din scripturi*. Creația sa cuprinde și patru simfonii, o suită simfonică, un concert pentru flaut și orchestră, un concert pentru vioară și orchestră, un cvintet pentru suflători de alamă cu timpani, iar în ramura muzicii de cameră ne-a oferit aproape 50 de lieduri pe versuri de Lucian Blaga, Mihai Eminescu, Octavian Goga, Dominic Stanca, Ștefan Octavian Iosif.

În 1952, Tudor Jarda a fost la Leșu împreună cu Sigismund Toduță și Darius Pop pentru a realiza o culegere de folclor. Tot de atunci, Tudor Jarda a instruit la Leșu corul mixt, cu sau fără acompaniament de fluiere, laureat pe țară în anii 1954 și 1956, instruind și Ansamblul de trișcași (fluierași) din aceeași localitate. În acești ani de glorie, corul pe patru voci din Leșu a numărat 56 - 68 de persoane, plus trișcașii care acompaniau corul.

Din anul 1968, din admirabila inițiativă a lui Alexandru Misiuga - idee care a fost încurajată cu optimism de compozitorul Tudor Jarda, leșenii organizează anual Festivalul interjudețean „*Rapsodia trișcașilor*”.

Multe cântece și strigături satirice din Leșu au fost sursă de inspirație pentru piesele corale culese și armonizate de compozitor. Amintim aici câteva cântece din repertoriul corului din Leșu: „*S-ar ținea mândra de lume*”, „*Cum nu-i badea pui de domn*”, „*Mărita-m-aș, mărita*”, „*Dusu-s-o bădița, dus*”, „*Săracu bărbatu meu*”, „*Haidați, haidați, colăcari*”, „*Mărită-te mândruliță*”, „*Foaie verde toporaș*”, „*Colo sus pe munte, sus*”, piese muzicale care păstrează frumusețea graiului năsăudean atât de drag maestrului. La fiecare concurs, Tudor Jarda dirija corul într-un frumos costum național din Leșu, motiv pentru care lumea care nu îl cunoștea prea bine credea că este țaran. Așa a fost și cazul profesorului Moise Rusneac din Alba Iulia, care s-a lămurit abia atunci când și-a susținut examenul de obținere a gradului didactic I, sub îndrumarea profesorului Tudor Jarda.

Pe Tudor Jarda îl lega de comuna Leșu și o relație de înrudire. Fiul său, sculptorul Pavel Jarda, s-a căsătorit cu Delia Pralea, fiica lui Emil Pralea (stabilit în Hodac) care a fost frate cu Maria Precup (privighetoarea Năsăudului). Am putea spune că muzicologul Tudor Jarda are o legătură specială cu localitatea Leșu, pentru că acolo a găsit o adevărată comoară a cântecului nostru popular, pe care l-a pus în tiparele unui aranjament muzical cum puțini au făcut-o, până la el. Prin renumitele sale creații, a fost supranumit de specialiști „*humuleșteanul din Năsăud*”. Tudor Jarda s-a stins din viață la 13 august 2007, în vârstă de 85 de ani și a fost înmormântat în Cimitirul Central din Cluj-Napoca. Rămâne în memoria celor care l-au cunoscut ca unul dintre acei oameni care au făcut legătura dintre generația de vârf a culturii românești moderne și generația contemporană lui. Pavel Jarda spune că singura modalitate de a păstra printre noi amintirea tatălui său este de a-i asculta și cânta operele.

Maestrului Tudor Jarda i-au fost conferite și câteva distincții de care s-a bucurat: Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2002); Cetățean de Onoare al comunei Leșu (2003); *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Muzică a Universității Oradea, Membru de Onoare al Operei Naționale Române Cluj-Napoca, Cetățean de Onoare al Municipiului Cluj-Napoca, Cetățean de Onoare al orașului Năsăud (2008).

Ca semn de respect și de aleasă apreciere pentru tot ceea ce a făcut Tudor Jarda, în largul domeniu muzical, mai multe instituții din județul Bistrița Năsăud și Cluj-Napoca poartă cu onoare numele compozitorului și organizează activități comemorative. Bunăoară, în 5 octombrie 2012, în cadrul proiectului „Tudor Jarda – 90 de ani”- proiect susținut de către Administrația Fondului Cultural Național, clujeni și alți invitați s-au întâlnit, în Sala de Sticlă a Primăriei Cluj-Napoca, pentru a-l comemora pe compozitor.

Cu acest prilej, profesorul Adrian Pop a deschis seria evenimentelor închinete maestrului Tudor Jarda, cu o prezentare succintă a creației sale artistice. Apoi a trecut la relatarea mai multor întâmplări din viața celui comemorat, inegalabile prin hazul și pitorescul lor. Reproducem una dintre întâmplări: *“Tudor Jarda spunea mereu că în Conservatorul ăsta, unde te întorci, dai numai de doctori, ca-n policlinică. Însă când i-am cerut să accepte titlul de **Doctor Honoris Causa** al instituției noastre, a fost extrem de emoționat de cinstirea academică pe care i-am acordat-o... Iar când l-am îmbrăcat în togă, așa cum e regula în aceste situații, nu s-a putut răbda să nu murmure: Nô, m-ați îmbrăcat și pe mine ca pe-un popă... Atunci i-am zis și eu: Bine ați venit în policlinica noastră, maestre Jarda!”*

Evocările referitoare la maestru au continuat prin luarea de cuvânt a profesorului Octavian Lazăr Cosma, fost student al lui Tudor Jarda, clujean de origine, stabilit în Capitală, cu mulți ani în urmă. Printre altele, reprezentantul *Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România* l-a caracterizat magistrul pe Tudor Jarda, ca pe un om *“predispus la umor și ironie, ..., un purtător de folclor acumulat în perioada când s-a aflat în preajma țăranilor năsăudeni și bistrițeni, moștenind de la ei și umorul acela cucerior.”*

La rândul său, profesorul Bujor Dănșoreanu, cel care i-a fost colaborator lui Jarda, timp de peste un deceniu, în cadrul *Institutului de Muzică de trei ani din Târgu Mureș*, le-a povestit celor prezenți împrejurările în urma cărora a ajuns alături de profesor, precum și câteva întâmplări amuzante unde, ca de obicei, magistrul a deținut “rolul” principal. Spre deliciul tuturor celor prezenți, profesorul a reamintit sălii cum fiecare aniversare era numită de către Jarda, “centenar”, totul pornind de la o întâmplare de un comic de-a dreptul caragialesc. Astfel, la manifestările prilejuite de „*Centenarul George Coșbuc*”, din 16 septembrie 1966, din județul Bistrița-Năsăud, un milițian, văzând mașinile parcate în devălmășie, a comentat cu substrat: *“Lasă, că la centenarul de anul viitor, se schimbă treaba și se termină cu debandada asta...”* De atunci, când pomenea de vreo aniversare, maestrul vorbea de *“centenarul de 75 de ani”* sau de *“centenarul de 101 ani”*...

O altă întâmplare amuzantă cu Jarda, la care a fost martor profesorul Dâșșoreanu: odată, cu ocazia unei călătorii cu trenul la București, Tudor Jarda l-a sfătuit să nu ia bilete la clasa întâi, ci numai la a doua, pentru că *“acolo, nu tu țigani, nu tu oameni cumsecade, nu tu nuntași - numai domni, nici n-ai cu cine vorbi...”* Despre compozitorul Tudor Jarda, profesorul Dâșșoreanu a mai spus că acesta avea un talent deosebit și la cântatul la trompetă, însă din pricina conformației buzelor sale nu avea rezistență. Așa că a trecut la tobe, acordeon și alte instrumente muzicale. Și profesorul Dâșșoreanu mai relatează o întâmplare referitoare la talentul profesorului la trompetă: *“În anul 2000, când maestrul avea 78 de ani, acesta preda la Oradea și ne aflam împreună acolo. La un moment dat, a văzut pe coridor un țigan bănățean, care avea o trompetă în mână. I-a făcut semn să vină la el și au purtat discuții despre instrument. Intrând în amănunte tehnice, la un moment dat, tânărul i s-a plâns compozitorului că nu știe scoate un anume sunet, oricât s-ar strădui. La care maestrul Jarda i-a spus: “Adă trâmbița!” Apoi a executat perfect sunetul respectiv. Tare s-a mai mirat instrumentistul, pentru că el nu putea face acest lucru. Dar, uite, Jarda a putut!”*

Tot în cadrul proiectului „Tudor Jarda – 90 de ani”, la Studioul de concerte al Academiei de Muzică “Gh. Dima” Cluj-Napoca, au fost invitați și trișcașii din Leșu. S-a întâmplat sâmbătă, 6 octombrie 2012.

În deschiderea evenimentului, Lazăr Octavian Cosma, amfitrionul simpozionului “Viața și opera lui Tudor Jarda” a invitat pe scenă formația de trișcași din Leșu, județul Bistrița-Năsăud, formație atât de dragă maestrului.

Pe scenă, trișcașii îmbrăcați în splendide costume naționale păreau niște daci desprinși de pe Columna lui Traian. Alături de ei, s-a aflat și cunoscuta solistă profesionistă Mărioara Precup, fiica Mariei Precup din Leșu. Nicolae Grigore Lupșan, conducătorul formației, a subliniat meritul profesorului Tudor Jarda în ridicarea culturală a satului Leșu, adăugând: *“Ne e greu să aducem, în cuvinte meșteșugite, laudă acestui Om, pentru că noi venim de la munca câmpului și de la gatere, așa că vrem să vă arătăm, practic, ce păstrăm, din ce ne-a învățat maestrul Tudor Jarda.”*

Mărioara Precup a scos din traistă o sticlă cu jinars și a glășuit: *“Am venit așa cum îl așteptau în sat, pe maestru, trișcașii noștri, cu traista în care se afla horinca... Mama mea era supranumită “Privighetoarea Năsăudului”. Am urmat-o*

și dacă nu era maestrul, nu ajungeam niciodată ceea ce sunt acum. Alături de Tudor Jarda am petrecut momente frumoase la Leșu, am luat de două ori, împreună cu el, premiul național. Întotdeauna, când apărea Tudor Jarda în Leșu, era sărbătoare pentru noi, mai ales că aveam un cor din 80 de persoane, pe patru voci... Îi mulțumim maestrului pentru tot ce-a făcut pentru comuna noastră, că a ridicat mulți oameni de aici...”

Nicolae Grigore Lupșan a mai precizat că nici autoritățile bistrițene n-au fost indiferente, în privința cinstirii memoriei lui Tudor Jarda. Așa se face că, în orașul Bistrița, *Liceul de Muzică* poartă numele maestrului, iar un concurs de cântec laic și bisericesc din Bistrița este intitulat *Tudor Jarda*.

*

Așa cum se cuvenea, a venit și rândul leșenilor, să-l comemoreze pe Tudor Jarda.

Din când în când, o chemare a pământului care ne-a îmbrățișat pentru eternitate părinții ne cheamă acasă. Și Marian Marica (fiul lui Larion și Iftinia Marica din Leșu), a simțit această chemare. Cum Tudor Jarda a fost pentru Marian ca un al doilea părinte, Marian și cei apropiați au ales ca zi de comemorare a părinților și a compozitorului data de 7 septembrie 2014. Slujba de pomenire a fost oficiată de părintele Mircea Suciu, la Biserica *Sfinții Cosma și Damian* din Leșu.

Compozitorul Tudor Jarda a fost mai apropiat, așa cum am mai spus, de familia lui Pavel Precup, dar compozitorul a fost apropiat și de familia lui Larion Marica și de alți săteni în casele cărora a poposit, pomenindu-i în povestea aceea înregistrată la Cluj. În cele din urmă, satul întreg îi aparținea și compozitorului, prin conferirea titlului de CETĂȚEAN DE ONOARE, în anul 2003, când leșenii au sărbătorit 400 de ani de atestare documentară a localității.

Inspirat, evenimentul desfășurat la Leșu, în data de 7 septembrie 2014, a început cu un fragment din povestea spusă chiar de artistul emerit **Tudor Jarda**, într-o emisiune intitulată *Portrete folclorice* realizată, cândva, de Gelu Furdui.

Pe un fond muzical doinit, Gelu Furdui, cu vocea caldă și convingătoare pentru ascultători, își începe emisiunea prin salutul acela inconfundabil: „*Bună ziua stimati ascultatori. Satele românești din ținutul Năsăudului sînt sate în care tradițiile folclorice s-au păstrat aproape nealterate. Cei care viețuiesc pe aceste meleaguri și-au păstrat și vorba, și portul, și cântecul, și jocul, și obiceiurile – așa cum le-au moștenit de la părinții și moșii lor. Despre aceste tradiții, despre cei ce au slujit folclorul acestor locuri, ne vorbește astăzi profesorul universitar Tudor Jarda – artist emerit. Prezentarea datează din anul 1974 și se referă la o mândră comună din județul Bistrița Năsăud, Leșu*”.

(Fragment muzical – doină la fluier). Apoi, rostirea profesorului Tudor Jarda, într-o dulce limbă țărănească):

“De câte ori mi-e dat să povestesc despre creația artistică a celor de pe Valea Someșului Mare, din ținuturile Năsăudului și a Bistriței, fie că e vorba de cei din Leșu sau din Sângeorz, din Ilva Mică sau Vărarea, din Salva sau din Bârgău sau din orice altă parte a regiunii amintite, încerc același sentiment de caldă bucurie. Bucuria amintirii anilor când am cunoscut, mai mult ca oricând – în oameni, bunătatea, omenia, prietenia, dragostea pentru tot ce e frumos. Și poate mai mult ca orișice, dragostea pentru cântec, pentru că la ei, întotdeauna – în cântece, acestea se revarsă. Oare de ce cântecul lor e înflorit ca penele de pe mîneca cămășii? Lîmpede ca omenia, bogat ca bunătatea celui mai bun om. Am putea vorbi mult și multe despre ceea ce caracterizează stilul cântecelor acestor zone. Caracteristici pe care le putem găsi în ritm, motive, moduri, formă sau cadență. Caracteristicile îi pot asemăna sau deosebi în felul lor de a cânta altfel decât locuitorii altor zone. Dar acestea nu sunt lucruri care privesc pe ascultători, ci mai mult pe cercetători.

Față de toate acestea pe care le-am amintit și care pot fi studiate, analizate, comparate, nu știu dacă n-ar trebui să căutăm mai bine caracteristica cântecului lor în dragostea cu care-l cântă. Sau poate în smerenia cu care-și păstrează și datini, și cuvânt, și joc, și port, și vers, și cîntec. Dar acestea nu mai pot fi studiate trebuiesc [apăsât] ascultate și-nțelese. Și nu sunt greu de-nțeles. Pentru că tocmai ele nu-i deosebesc, ci-i apropie de toți acei ce iubesc cântecul. Și cântecul e iubit peste tot în țara noastră...”

După asemenea vorbe și după împlinirile pe care le-au avut corul și trișcașii din Leșu, sub bagheta lui Tudor Jarda, cum să nu-i poarte sătenii recunoștință compozitorului?

Primăria și Consiliul Local Leșu, cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud și al Liceului de Muzică „Tudor Jarda” Bistrița au organizat un deosebit moment „In memoriam Tudor Jarda”. Căminul cultural „Locotenent George Pop” din Leșu a fost gazda unei întâlniri de suflet între neamuri, prieteni, cunoscuți, elevi și dascăli care l-au cunoscut pe profesorul Tudor Jarda, îi prețuiesc creația și îi pătrează o caldă amintire.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de primarul Ioan Pop, iar moderator a fost profesorul în învățământ preșcolar Nicolae Grigore Lupșan (fost primar), cel care a preluat formația de trișcași a comunei Leșu, după trecerea lui Larion Marica la cele veșnice. A fost salutată prezența lui Marian Marica violoncelist la Filarmonica de Stat „Transilvania” din Cluj-Napoca, a sculptorului Pavel Jarda, fiul compozitorului, care și-a petrecut în Leșu multe vacanțe, jucîndu-se cu alți copii din sat, în timp ce Tudor Jarda pregătea coriștii, a profesoarei dr. Monica Noveanu de la Colegiul de Muzică „Sigismund Toduță” Cluj-Napoca și a directorului Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, Gavril Țarmure.

Marian Marica a fost însoțit și de distinsa-i doamnă, Maria, de sora lui, Antonia, de prof. dr. Ioan Haplea de la Academia de Muzică „Gh. Dima” (folclor), de asist. univ. dr. Horea Haplea de la Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, dar și de Dan Cosma, muzician și prieten cu Pavel Jarda.

Printre invitați s-au mai numărat: scriitorul Menuț Maximinian – directorul ziarului *Răsunetul cotidianul bișenilor de oriunde*, profesorii Sandu și Lucreția Dragotă de la Dej, care au venit însoțiți de fiul Alexandru și de nora Maria (n. Stancu) din Cluj-Napoca, profesorii Leon și Virginia Măgerușan din Bistrița, Alexa și Lucreția Dragotă din Cluj-Napoca, scriitoarea Ioana Precup cu Mariana și Ioana Estela Pătruleasa din Oradea, Mărioara Precup Stoica din Târgu Mureș, scriitoarea Elisabeta Lușcan, scriitoarea Veronica Oșorheian (fiică a satului stabilită în Alba Iulia), prof. Claudiu Șular - directorul *Liceului de Muzică „Tudor Jarda” din Bistrița*, însoțit de prof. Lavinia Cigu (pian), prof. Mihai Spân (vioară), elevii Vlăduț Sărmășan (canto clasic) și Ioana Leonte (canto popular) de la același liceu, Anton Dragotă din Bistrița. Din Năsăud au fost prezenți scriitorii Ioan și Lucreția Mititean, poeta Floarea Pleș, prof. Ioana Bidică și, desigur, au fost prezenți destul de mulți leșeni.

Pentru început, Marian Marica ne-a spus o parte din povestea formării sale ca artist, poveste presărată cu momente muzicale încântătoare: „*Valurile Dunării*” de Iosif Ivanovici; „*Lebăda*” (în memoria violoncelistului Radu Jarda) – din „*Carnavalul animalelor*” de Camille Saint Saëns. Acompaniamentul la pian a fost susținut de prof. dr. Monica Noveanu, care a îmbogățit momentul cultural cu un meșteșugit elogiu referitor la artistul emerit Tudor Jarda, elogiu din care spicuim: „*Pasiunea pentru cîntecul românesc i-a purtat pașii prin Leșu, pentru prima dată, în anul 1952, alături de Sigismund Toduță și Dariu Pop. Adevăratele comori folclorice descoperite l-au făcut pe Tudor Jarda să revină, să le valorifice și să le promoveze. A înființat corul leșenilor și formația de trișcași și le-a făcut cunoscute în întreaga țară.* (Precizăm aici că, în Leșu, a existat un cor bisericesc dirijat, în perioada 1910 – 1952, de: inv.

Leon Leonte, țăranul Crăciun Băloi, Elvira Pop, studentul Leon Coșbuc, profesorii Gheorghe Oancea și Florian Bădoiu din Echipa regală, învățătorul Nicolae Ani, prof. Gabriela Anton, dascălii Vasile Petri, Maria Tănase și Gheorghe Andron. În corul înființat de Tudor Jarda, mai întâlnim din corul bisericesc pe: Maria Precup, Caterina Stelic – Gagea, Măriuca Mici și Măriuca Roman. n.n.) *Cîntecele culese din folclorul leșan au devenit cunoscute datorită lui Tudor Jarda. Fiind atît de atașat spiritului popular, fiindcă a stat mult printre oamenii locurilor și i-a iubit adînc, nu s-a îndepărtat niciodată de autenticitate. Prelucrările sale se remarcă prin punerea în valoare a melodiilor și a graiului, compozitorul fiind un maestru al armoniei modale. Tudor Jarda nu a fost un „culegător de folclor”, nu a fost nici un simplu „creator de armonii” pentru cîntece populare. El a găsit acele culori care să înveșmînteze cel mai veridic esența spirituală a muzicii și a tradițiilor românești. Creația sa este profund marcată de acest crez al său. Chiar dacă timpul a trecut iar unii dintre oameni au dispărut, amintirile au rămas vii, alături de cîntec...”*

Au fost prezentate cîteva momente artistice de Vlăduț Sărmășan – voce, elev la Liceul de Muzică „Tudor Jarda” din Bistrița, acompaniat de prof. Lavinia Cigu (pian), Ioana Leonte, elevă la același liceu, acompaniată la vioară de profesorii Claudiu Șular și Mihai Spân.

Tinerii trișcași (elevi), pregătiți de prof. Ioan Feldrihan, au dovedit că pot continua tradiția cântatului la acest popular instrument, deși grupul elevilor este foarte

restrâns: Moldovan Niculina Maria, Dragotă Iliuț Marian, Dragotă Nicușor și Bâgiu Lenuț Ionuț, prezenți fiind doar trei.

Mărioara Precup Stoica a vorbit cu duioșie despre maestrul Tudor Jarda și a interpretat o tulburătoare doină, una din piesele de referință din repertoriul Domniei sale „*Hai, dui, dui, tot pe vale și pe grui*”.

Formația trișcașilor din Leșu, îndrumată de profesorul de învățământ primar Nicolae Grigore Lupșan, a încununat momentul comemorativ, în cântecul străbun atât de drag, în timpul vieții, artistului emerit Tudor Jarda.

Scriitoarea Ioana Precup Szabo i-a dedicat maestrului Tudor Jarda poemul **Dor de Tudor Jarda**: Motto: *Tudor Jarda e un dor,/ Pe plaiul leșenilor./ Tudor Jarda-i dor ce doare,/ Muzică nemuritoare./ Tudor Jarda e un nume/ Ce a devenit renume./ * Pe plai de fluier sfințit/ Zboară vântul necăjit,/ Pe plai în doine scăldat,/ Zboară vântul supărat,/ Că de mult n-a ascultat/ Corul de la noi din sat/ Și de mult n-a întâlnit/ Pe-al lui dirijor vestit./ - Vântule!, Măria Ta!/ A trecut de mult vremea,/ A trecut, dar n-am uitat/ Cum bătea toba în sat/ Cât îi drumu-n lung și-n lat:/ Toți coriștii!/ Să vină la repetiții!/ Că a sosit de la Cluj!/ Profesorul Tudor Jarda!/ Bărbații lăsau coasa,/ Femeile – secera/ La cămin ne adunam/ Multe cântece-nvățam./ Am mers la-ntreceri pe sate/ Și-n orașe-ndepărtate,/ Am mers la-ntreceri pe țară/ Și de două ori la rând/ Am cucerit premii-ntâi,/ Departe, în capitală./ Pe domnul Jarda-l iubeam,/ Îl iubeam, îl respectam,/ Că a fost un suflet mare/ Ce ne-a lăsat moștenire/ Cântece nemuritoare./ Acum totu-i amintire,/ Dor și lacrimi și cinstire,/ Mulți cântă sub iarbă verde,/ Unde nimeni nu îi vede/ Din vreo 80 câți am fost,/ Nu știi de mai trăim opt./ Mulți cântă cu îngerii,/ În sat nu mai pot veni./ Tudor Jarda-i dirijor/ La corul îngerilor,/ Pe tărâmul făr' de dor./ Hai dui dorul, hai dui, dui/ N-am o scară să mă sui/ Pân' la Poarta Cerului,/ Să-ntorc roata timpului./ Să o văd pe*

măicuța/ Cu trei fiice-n cor cântând,/ Tata steagul scuturând./ Să-mi văd toți prietenii mei,/ Fete mândre și flăcăi,/ Bărbați tineri și femei,/ Cum dansam, cântam în cor,/ Domnul Jarda – dirijor/ Cu mult har și cu umor./ Hai dui, dui, zilele curg/ Bate clopotul în turn,/ Se despletesc zorile,/ Florile, viorile,/ Fluierul și doinele,/ Se despletește Leștiorul,/ Heniul, lacrima și dorul./ Se despletesc frunzele,/ Pe toate cărările/ Unde-a pășit Tudor Jarda/ Și-i sărută urmele.

Veronica Oșorheian a salutat asistența și a mulțumit pentru osteneală celor veniți din locuri mai îndepărtate. Ca fiică a satului, stabilită în Alba Iulia, promovează, în activitățile culturale ale județului Alba, ținutul nășăudean și, cu precădere, localitatea Leșu. Pe cei de față i-a îndemnat să nu ocolească *Cetatea Marii Uniri*, dacă pașii îi poartă prin preajma orașului încărcat de atâta istorie. Considerând locul copilăriei un colț de rai, crede că amintirile de atunci sunt merinde pentru sufletul celor plecați în lumea largă, revenindu-i în minte:

Ce vremuri mai erau atunci.../ Când făceam șir cât era casa/ Și căpătam trei-patru nuci,/ Pupându-i mâna la nănașa./ Noi, de bomboane duceam dor/ Și de turtițe colorate;/ Ținea măicuța-n podișor,/ Pe-un fir de ață înșirate./ Ne amăgea să fim cuminiți/ Și-ascultători, c-o să ne facă/ Plăcinte moi, cartofi prăjiți/ Și pasăre înaripată,/ Când face pită în cuptor,/ Cu ochi de mac, coadă crestată;/ Cum să nu-i fii de ajutor?.../ Țineam vreo patru de lopată,/ Să-nșire mama păsărele/ Și să le vâre în cuptor;/ Ne-nchipuiam că le cresc pene/ Gri, străvezii, cu puf ușor.../ Și-apoi, când pita era coaptă,/ Nici nu mai știu cum să vă spuim.../ În jurul mamei, eram roată:/ Pruncuț – cu păsărica lui./ Și nume căpătau pe rând:/ De cuc, de pupăză, de pițigoi,/ De vultur negru și flămând/ Și, Doamne, ce mai tărăboi/ Se încingea lângă cuptor,/ Că biata mama nu răzbea;/ Ne-amenința c-un sucitor,/ Dar folosea numai nuia:/ - Băieț', de nu vă liniștiți,/ Nuiaua e nănașa voastră!/ Ș-obraznicia o plătiți,/ Pe rând,

*cu vacile pe coastă./ Cu ciurda,-n coastă, nu e greu,/ Dar jocul nostru cui rămâne?/
Și dintre toți, fac planul eu:/ O noapte este până mâine.../ Și-apoi, din nou răsare
soare/ În orice loc unde-i simțire; Copilăria-i sărbătoare/ Și raiul fără izgonire.*

Pe compozitorul Tudor Jarda l-a cunoscut târziu. Era în anul 2003, când leșenii au sărbătorit 400 de ani de atestare documentară a satului. De atunci, există o poză de grup făcută în spațiul în care funcționează, la această dată, Dispensarul comunal, din noua primărie. Era în spațiul respectiv o expoziție de grup a pictorilor leșeni: Gabriela Marica (Leșan), prof. Andrei Bălan, Ioana Precup și Valer Gălan. Scriitoarea Veronica Oșorheian l-a însoțit pe maestrul Tudor Jarda, „la brațetă”, până la școală, în curtea căreia a fost amenajat cortul în care oaspeții au luat masa de prânz. Lângă trepte, compozitorul s-a oprit și, hâtru cum era, a glăsuț: „*Bată-vă picioare moi,/ Nu mă mai slujesc de voi.*”

Pentru momentul de comemorare a muzicianului, Veronica Oșorheian a citit poemul

In memoriam Tudor Jarda

*L-am cunoscut târziu – era moșneag,
Doar ochii mai păstrau aprinse căutări;
Privea lumea din sat, prin cântecul cel drag –
Tezaur rânduț în multe prelucrări.
Frumoase hori și limpezi ca apele de munte - Le-a adunat
maestrul în magica-i desagă, Cei iubitori de cântec în pace să
le-asculte Și viața să le fie, pe Ilve, mult mai dragă.
Dacă ascuți o horă, de-a noastră - „De strigat”
Ori line hori de joc – „De amăgit”,
Nu poți să nu fi mândru, că te-ai născut la sat,
Un sat cum rare sunt, din câte-am întâlnit.
Un sat care avea, pe polițe de brad, Aleasă zestre adusă de fii ce-au răsărit
În Leșul de sub munte, de carte cu mult drag,
Lumină aducându-i, la timpul potrivit.
De pomenire, vrednică în veci, rămâne
Întăiul dascăl ce-a-nfiripat un grup
De cântăreți aleși de cântece bătrâne;
Dovadă, peste vreme, e poza de sub nuc.
Leon Leonte rămâne întăiul dirijor, Școlit, la vremea lui, în școlile
străine; S-a-ntors în Ilva Mare dascăl poruncitor
Și-n Leșu trecea dealul, spre-a împlini ce-i bine.
Doar cântece de grup și al bisericii cântec -
Au fost atunci cântate, în chioșc și în anvon,
Urmându-i lui Leon alți dirijori cu suflet,
Până avut-a Leșul și parte de un DOMN*

COMPOZITOR cu drag de tot ce-i țărănesc –
 În cântec, în culoare, în sfântul strai străbun,
 În sfintele bucate pe care le gătesc
 Femei cu trupuri coapte la umbră de alun.
 Părea de-al lor - născut acolo-n sat,
 În mândrul port curat și alb cum e lumina,
 Rostind vorba în grai – în graiul cel lăsat
 De bunii și străbunii ce-n lut își duc hodina.
 La cântec s-adunau sătenii în șirag,
 Uitând de lucrul casei ș-a vremilor povară;
 Sub pavăza de dascăl dibaci, cântau cu drag,
 Purtând și bucuria că-s cei mai buni din țară.
 Cei vârstnici, câteodată, aduc în vorba lor
 Povești din vremuri duse alături de Jarda,
 Când oala cu găluște fierbea într-un cuptor
 Și butea cea cu vin o deschideau cu barda.
 Și, încălziți de cântec de-alean și de jinars,
 Se adunau șirag bărbat lângă bărbat,
 În dansul din bătrâni condus către hăitaș,
 Să-și răcorească trupul de dor înfierbântat.
 Și iar se întorceau lângă cuptoru-ncins
 Și zăboveau, o vreme, la oala pântecoasă,
 În trișcă, pe-ndelete, se apucau de zis,
 Până când zorii zilei se strecurau în casă.
 Polog picau apoi, de-a valma, pe un pat
 Împrospătat de gazdă cu fân mirositor
 Picat din gura coasei, de fete adunat,
 Pentru hodină bună și vis prevestitor...
 Acele vremuri sfinte sunt duse pe vecie.
 Rămân de-acum poveste cuprinsă într-o carte,
 S-o afle cititorul care ar vrea s-o știe
 Și el s-o povestească, la alții, mai departe.

Profesoara Elisabeta Lușcan a citit din „Impresii, despre maestrul Tudor Jarda, culese de scriitoarea Elisabeta Lușcan”.

Menuț Maximinian – directorul ziarului *Răsunetul* i-a felicitat pe leșeni pentru această activitate, mulțumindu-le pentru invitație. A remarcat frumusețea straielor îmbrăcate de artistul Pavel Jarda, precizând că gestul lui e semnul că sculptorul, care a trăit multă vreme în Elveția, nu și-a uitat rădăcnile.

Juristul Valer Petrehuș a prezentat în fața auditoriului trei propuneri: *Căminul Cultural Leșu* să poarte numele compozitorului Tudor Jarda (datorită acestui nume, leșenii au câștigat faimă); *Biblioteca Leșu* să poarte numele cărturarului Anton Coșbuc

(pentru că el a avut un rol important, în 1927, când s-a înființat biblioteca), iar *Școala Leșu* să poarte numele „Locotenent George Pop”. Originar din Leșu, fost locotenent primar în armata austriacă, George Pop a căzut în bătălia de la Custoza, la 25 iunie 1866. Presimțindu-și, parcă, sfârșitul, cu trei zile înainte, a lăsat un testament prin care și-a pus averea agonisită, ca militar de carieră, în slujba ridicării spirituale a românior din ținutul năsăudean.

Prin „legământul” său, transmis printr-o scrisoare lui Ioan Mălai, originar și el din Leșu, pe atunci student la Viena, George Pop lăsa întreaga avere pentru acordarea a două burse anuale: una în valoare de 100 florini v[alută] a[ustriacă] „celui mai bun școlar din Leșu” și a doua, de 200 florini v[alută] a[ustriacă], „celui mai bun elev din clasa a IV-a a Școlii normale din Năsăud”. Un gest nobil de care trebuie ținut cont.

Din sală, profesorul Sandu Dragotă venit de la Dej, fost membru al corului dirijat de Tudor Jarda, a prezentat câteva amintiri și impresii despre maestrul și Omul care le-a dat leșenilor șansa de a ieși frumos în lume.

Lui Pavel Jarda i s-a dat cuvântul la urmă. Nu din nepolitețe, dar leșenii au dorit să știe dacă momentul comemorativ organizat de ei a fost pe măsura așteptărilor artistului. Într-un frumos strai țărănesc năsăudean, Pavel Jarda le-a mulțumit leșenilor și celor implicați în organizarea evenimentului cultural emoționant, care l-a onorat, și așteaptă, așa cum i-a promis tatălui său, ca centenarul nașterii compozitorului Tudor Jarda să-l săvârșească laolaltă cu leșenii. Ar fi în anul 2022. Să fim sănătoși și în grija Mântuitorului.

În data de 8 septembrie 2014, de nașterea Maicii Domnului, Pavel Jarda (fiul compozitorului Tudor Jarda) a urcat din nou, după atâția ani, pe Heniu, alături de Ioan L. Marica (fratele lui Marian Marica) și de profesorii Florea Pop și Ioan Marcel Todica. Au avut parte de o zi de sărbătoare însorită și blagoslovită. Aici e dovada sculptorului Pavel Jarda (cu steagul familiei, pe care-l poartă oriunde îl duc pașii), lângă releul de pe Vf. Heniu (1611 m).

Note:

Veronica Oșorheian, *Șirag din pietre de râu*, Editura Reîntregirea, 2009, pag. 246 – 250.
Răsunetul. Cotidianul bistrișenilor de oriunde din 16.09.2014.

Veronica Oșorheian, *Tudor Jarda, corul și trișcașii din Leșu în Colocvial. Fațete ale binomului autor – impact relațional*, Editura Grinta Cluj-Napoca, 2012, pag. 54 – 66.

Proiectul „*Tudor Jarda – 90 ani*” (perioada 5 – 21 oct. 2012) al *Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale*, în colaborare cu alte instituții din Cluj-Napoca.

Tradiții clujene, Pavel Jarda: *Tudor Jarda – un om aflat deasupra vremurilor*.
Cotidianul Transilvan din 1.10.2012.

Tudor Jarda pdf – Primăria Năsăud.

Lazăr Ureche – *Fundații și fonduri particulare administrate de către Fondurile grănicerești năsăudene* (sursa: internet).

ASTRA NĂSĂUDEANĂ

RAPORT ANUAL/2014

Prof. Ioan SENI

Noul an 2014 debuta sub semnul dorinței de a fi împreună atât la bine cât și la greu, de a ne adapta cât mai rapid ritmului de dezvoltare și evoluție promovat de țările Uniunii Europene.

10 Ianuarie: **Lansarea cărții „Turnul Abel”**, un volum de poeme aparținând lui Mihai Pleș, editat postum prin efortul financiar al președintei Astra oraș – Floarea Pleș, mama autorului. Evenimentul s-a bucurat de prezența deosebită a publicului nășăudean, salutat călduros de însuși primarul orașului - Mircea Romocea. Manifestările au debutat cu un parastas de pomenire oficiat de preoții Lucian Greab, Leon Pop și dr. George Celsie. Au făcut pe rând, referiri elogioase la adresa volumului: Ioan Mititean – președintele Ligii Scriitorilor, filiala Năsăud, Mircea Daroși – președintele Secțiunii Literare a Astei nășăudene, prof. dr. George Pleș – președintele Secțiunii științifico-pedagogice a Desp. Astra Năsăud, pr. Leon Pop, pr. Lucian Greab, Ștefan Ghioc, dir. Dorel Coc, Raveca Vlașin și Radu Gavrilă (Dej), Rodica Moldovan (Bistrița), Lucreția Mititean. Un adevărat recital de poezie românească a prezentat scriitorul și poetul Nicolae Băciuț – redactor al revistei Vatra veche (Tg. Mureș) Au interpretat muzică folk – Sorin Găzdac, Alexandra Bindea și Darius Talpoș. Familia poetului s-a bucurat de prezența a numeroși prieteni din Primăria orașului, din Bistrița, Beclean, Rodna, Maieru, Nepos, Rebrîșoara, Feldru, Poiana Ilvei... În final, D-na Floarea Pleș a adus mulțumirile cuvenite tuturor celor prezenți, inclusiv moderatorului prof. Ioan Seni – președintele Despărțământului.

15 Ianuarie de **Ziua Lui Eminescu**, devenită **Ziua Culturii Naționale**, Primăria orașului și Desp. Astra au depus coroane la busturile lui Eminescu și Veronica Micle, în prezența a numeroși nășăudeni, angajați ai Primăriei, Căminului de zi, ai Bibliotecii orașenești și ai Casei de Cultură, a preoților din oraș și a elevilor din Colegiul Național „George Coșbuc”. Despre opera și viața celor doi poeți a vorbit prof. Ioan Seni, urmând cu recitări Lucreția Mititean și elevii Colegiului.

15 ianuarie - la bustul Eminescu

De Ziua Unirii – **24 Ianuarie**, membrii Astei au participat la depunerea coroanei de flori de către Primăria și CL orașenesc la Monumentul Eroilor. Au fost prezente serviciile Primăriei și numeroși cetățeni ai orașului. Cuvântul primarului Mircea Romocea a stârnit un real interes prin prezentarea conjuncturilor europene în care românii și-au

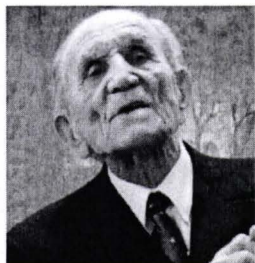

24 ianuarie - la Monumentul Eroilor

realizat Mica Unire și au declanșat procesul de modernizare prin reformele domnitorului Alexandru Ioan Cuza și continuate de Carol I. A amintit condițiile europene în care s-a făcut apoi Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, știrbită ulterior prin pierderile dictatoriale din 1940 și rămase încă nerezolvate până astăzi.

Un util **schimb de experiență** pe plan astrist s-a consumat în 31 ian. la **Dej** între aștriiștii gazdă – președinte ec. dr. Radu Gavriliă, vicepreședinte – jr. Șt. Mihuț, cei din **Năsăud** (Ioan Seni, Floarea Pleș, Ioan și Lucreția Mititean, Rodica și Mircea Daroși, Olga Lucuța, Leon Catarig și Grigore Lungu) și cei din **Beclean** (Familia Dănilă, Aurel Arpăștean și Cristi Nicula). Din experiența celor trei despărțăminte s-a desprins concluzia că cele mai reușite acțiuni educative depind de seriozitatea celor care le inițiază și le organizează, depind de efortul real și consistent depus de fiecare astrist implicat.

Începutul lunii februarie sosea cu vestea tristă a dispariției celui care a fost profesorul universitar dr. docent **Gavril Istrate**, născut la Nepos, absolvent al Gimnaziului Grăniceresc năsăudean și al Universității „Al Ioan Cuza” din Iași, lingvist de talia națională și internațională, decan al filologilor români timp de două decenii, MEMBRU de ONOARE al ASTREI, CETĂȚEAN de ONOARE al orașului NĂSĂUD. A plecat în luna în care s-a născut - februarie, atingând un secol de viață (1914-2014), a plecat pentru o veșnicie în lumea tăcută a panteonului năsăudean, alături de cei ce reprezintă intelectual adevărata „comoară” năsăudeană. Fie-I țărâna ușoară!

8 februarie marca **Adunarea anuală a Despărțământului năsăudean al ASTREI**, cu delegați din **Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi, Valea Ilvelor, Nepos, Rebrîșoara, Salva, Coșbuc, Romuli, Cristeștii Ciceului, Năsăud, Bistrița**: insp. șc. Angelo Manea; Romana Fetti, Călin și Florina Galben, Brigitte Pop, Iuliana Pașca – Infoel, Rodica Roșca – Colegiul Tehnic „Gr. Moisil”; **Beclean**: scriitor Cornel Cotuțiu, Ligia Dănilă, Dorina Arpăștean; **Dej**: dr. ec. Radu Gavriliă, Șt. Mihuț, Raveca Vlașin, Maria Borzași; **Cluj-Napoca**: dr. V. Tutula, conf. dr. Adriana Manea; **Iași**: Areta Moșu; **Baia Mare**: dr. Teodor Ardelean; **Cahul**: Univ. „B.P. Hașdeu” – conf. dr. Ioana Axinti și Maria Barbă; **Reghin**: prof. Ilie Frandef, Marin Șara; Din partea

ASTREI Centrale a participat însuși președintele - prof. univ. dr. **D-tru Acu**. Au fost admirate **expozițiile de carte astristă** - Ioan Mititean; și **artizanat** - Virginia Linul; au fost admirați realizatorii momentelor artistice: **Corul „Laudațio”, Genuca și Alina Ceuca, Cristina Scurtu, Viorica Cătuneanu, Darius Talpoș, Alexandra Bindea, Cristi Găzduc..**; Au fost aprobate toate Rapoartele, Rezoluția și Proiectul pe 2014. **ÎN NOUL COMITET AU FOST ALEȘI:** ca **președinte** – prof. Ioan Seni; **vicepreședinți:** pr. Protopop Ioan Dâmbu, Ioan Mititean, Floarea Pleș, Romulus Berceni, Gh. Tr. Dascăl, Al. Dorel Coc, Olga Lucuța; ca **secretari:** ec. Vica Istrate, Ov. Maghiar, Maria Deac; în **Comisia de cenzori:** președinte – ec. Mariana Dâmbu, ec. Livia Suci, Viorica Ghioc; în **Secțiunea bisericească:** președinte - pr. protopop Ioan Dâmbu, Lucian Greab, dr. G. Celsie, Fl. Rusu, Ov. Sermeșan, G. Cira, Leon Pop..; în **Secț. literară:** președinte - Mircea Daroși, Icu Crăciun, Șt. Ghioc, Iacob Naroș, Iacob Gușă, Valeria Berceni, Maria Frijan..; în **Secț. istorică:** președinte Floare Vaida, Ilie Mare, Ana Filip, Angelo Manea, Șt. Bachiș, Florin Bindea; în **Secț. științifico-pedagogică:** președinte dr. Gh. Pleș, Titus Cărbune, Gabriela Herța, conf. dr. Denisa Manea, Cărcu Anca, dr. Dănuț Pavelea, Mihaela Urs; în **Secț. de Etnografie și folclor:** președinte Liviu Păiuș, Berengea Pavel, Macedon Tofeni, Reghina Mare, Leon Catarig, Rodica Daroși, Ana Filip, Virginia Linul, Domnica Homei; în **Secț. Muzeală și de Expoziții:** președinte dr. Lucian Vaida, Nechita Bumbu, Lucreția Mititean, Virginia Linul, Leon Catarig, Ioan R Nistor, Găurean Angela, Măia Cantor, Lucian Bichigean, Viorica Ghioc; în **Secț. muzical-corală:** președinte Sorin Găzduc, Ecaterina Rațiu, Silviu Rus, Dumitru Buhai, George Dohotar, Genuca Ceuca, Macedon Suci, Mihai Cucoș, George Cărcu; Fără membri cotizanți ASTRA nu ar exista, de aceea în preajma Adunării anuale aveau cotizația achitată Cercurile: **or. Năsăud, Cristeștii Ciceului, Rebrisoara, Rodna, Maieru, Ilva Mare, Ilva Mică, Nepos, Romuli**; În timpul Adunării au achitat cotizația sau au făcut donații: prof. Rodica Moldovan, redactor Marius Chiuzan, col. Ioan Cordovan, Vasile Măgherușan, Nicolae Pop, Vasile Cotu, dr. Al. Bar – toți din Bistrița; Nechiti George – Feldru; Nicoleta Mureșan – dir. Șc. Rebra; conf. dr. Denisa Manea - UBB, filiala Năsăud; insp. șc. Angelo Manea – ISJ BN; drd. Paul Roșca – UBB Cluj-Napoca; Cătuneanu Viorica (donații) – Ilva Mare; Adunarea a fost susținută și de CJ BN – președinte E. R. Moldovan, vicepreședinte Al. Pugna prin CJC - dir. Dr. Gavril Țărmure; Primăria Năsăud - primar Mircea Romocea; Protopopiatul Năsăud – pr. Protopop Ioan Dâmbu; Intex Năsăud – dir. Ing. Dorel Sima; MIS Grup – dir. Emil Iugan, patronul Grigore Iuga,

După o suferință crudă, pe care se părea că a invins-o, subit, în 16 februarie, în urma unui infarct perfid, preotul **D-tru Tomi** ne părăsea pentru totdeauna. A fost membru fondator al ASTREI năsăudene (1990) și președinte al Cercului oraș Năsăud aproape 15 ani. Cu Domnia sa s-a obținut și s-a amenajat Sediul Despărțământului, organizându-se Biblioteca, Expoziția și Galeria

academicienilor nășăudeni; au fost binecuvântate Adunările și acțiunile găzduite de aștristii nășăudeni - dezvelirile de plăci și busturi; primirea copiilor de peste Prut, donațiile de carte către Școlile acestora; Deniile eminesciene cu primirea a numeroși oaspeți din țară și din afara acesteia; susținerea Zilelor orașului sau ale Colegiului; premierea copilor din oraș cu diverse prilejuri; susținerea acțiunilor caritabile în folosul celor nevoiași. Își binemerită cartea la care a lucrat și pe care i-o vor edita-o membrii familiei, după cum și sufletul lui își merită locul lângă întâiul stătător al ASTREI - Mitropolitul Andrei Șaguna - primul președinte al Asociațiunii ASTRA.

4 martie a fost o zi specială pentru aștristii nășăudeni Ioan Seni, Ioan Mititean și Mircea Daroși, prezenți la **Sărbătoarea „Mișcării Literare”** la început de an 2014, când revista și-a decernat premiile și a stârnit un viu interes în jurul temei „Cenzură și autocenzură în actul de creație” – temă propusă de liderul acestei sărbători – Olimpiu Nușfelean, susținută de autoritățile județului – Al. Pugna, Ioan Pinte, dr. G. Tărmure, Andrei Moldovan și de oaspeții invitați..

6 martie, în cabinetul literar al Colegiului Național „G. Coșbuc” a avut loc **ședința noului Comitet al Desp. Astra Nășăud, ales la 8 febr. a.c.** Au fost validați cei aleși în Comitet și la rândul lor au depus jurământul de credință ca voluntari culturali în folosul comunităților locale. Au fost rediscutate atribuțiile pe funcțiile alese și s-au pus în discuție proiectele anului 2014: pregătirea și realizarea **jubileului „Astra Rediviva – un sfert de veac”** (Simpozion „Astra Rediviva – 25 de ani; Număr jubiliar al revistei *Astra nășăudeană*; Diplome și medalii jubiliare); o evidență clară a membrilor Astrei pe cercuri și secțiuni; parteneriatele anuale legate de Tabăra internațională „Acasă la noi” ediția a XVIII-a și editarea unor volume gata de tipar; arhivarea documentelor Astrei Rediviva în vederea realizării Monografiei Astrei Nășăudene; demersuri noi în vederea obținerii și reamenajării sediului Astrei, cu: *Galeria academicienilor nășăudeni*; *Biblioteca Astrei* realizată din donații de carte; organizarea *expoziției permanente și a arhivei Desp. Astra Nășăud*; declanșarea invitațiilor pentru orientarea a 2% spre Astra culturală Nășăud.

8 martie - sărbătoare dedicată mamelor, soțiilor, fiicelor, colegelor și membrilor Astrei a fost organizată de președinta Astrei oraș - D-na Floarea Pleș și comitetul ei aștrist, la restaurantul „Sălăuța”. Sărbătoarea a fost binecuvântată de

preotul Lucian Greab și onorată cu 70 de trandafiri din partea primarului Mircea Romocea, oferiți prin secretarul Primăriei - George Pop. Președintele Desp. Nășăudean al Astrei - prof. Ioan Seni a făcut o retrospectivă istorică documentată,

privind rolul și locul femeii în comunitatea umană, documentar urmat de momente lirice și expozeuri literar-muzicale prezentate de Ștefan Ghioc, Mircea Daroși, Romulus Berceni, Cristina Scurtu, Bindea Alexandra, Mihaela Galben, Floarea Pleș, Lucreția și Ioan Mititean, Ioan Seni. La serbări au participat și delegași ai Astrei din Dej, Bistrița, Vale Someșului și Sălăuței.

Declanșarea acțiunii de realizare a volumului II a Monografiei Colegiului Național „George Coșbuc”, volum compus din lucrările celor 4 secțiuni ale Sesiunii de comunicări dedicată împlinirii a 150 de ani de la înființarea acestei școli. Lucrările se colectează până la sfârșitul lunii mai la profesorul Ioan Seni, pe suport magnetic.

Prezența astriștilor născuți (Ioan Seni, Floarea Pleș, familia Lucreția și Ioan Mititean, familia Valeria și Romulus Berceni, Mircea Daroși, Nadia și Cornel Urian) la întâlnirea lunară a Ligii Scriitorilor din Cluj-Napoca a adus acestora satisfacții deosebite prin obținerea **premiului de debut** al editurii Napoca Nova – director Voichița Pălăncan Vereș de către romanul autobiografic „Spin”, autor Nadia Urian.

Delegații Astrei născuți (Ioan Seni, Floarea Pleș, Romulus și Valeria Berceni, Lucreția și Ioan Mititean, Ovidiu Maghiar, Gabriela Herța, Leon Catarig și Grigore Lungu) au avut un schimb de experiență reușit, participând la **Adunarea anuală a Astrei Dej**, unde au admirat rapoartele anuale ale dejenilor, spiciurile primarului și ale deputatului de Dej, ale directorului Liceului „Al Papiu Ilarian” – locația adunării și mai ales prezența și implicarea preoților din oraș, în frunte cu

protopopul lor. Prezența în Astra a oamenilor de afaceri, a juriștilor, a medicilor, a finanțistilor, a primarului și a oamenilor din Primăria Dej face ca fondurile bănești anuale ale Desp. Astra Dej să fie asigurate din start, iar acțiunile educative preconizate să aibă garanția reușitei lor. Astriștii dejeni au sediu oferit de CL, au editură proprie, depășind la această oră editarea a peste 50 de volume. Pe astriștii născuți i-au remarcat ca prezenți în număr mare la lansările de carte, la seratele literare, la întâlnirile cu scriitorii consacrați, dar și prin donarea monumentului „Lupa capitolina” (dr. Gh. Tr. Dascăl), dezvelirea bustului „Dan Mârza” sau la desfășurarea festivalului și simpozionului „Samus”, edițiile precedente.

Schimbul de experiență reușit dintre UBB Cluj-Napoca, filiala Năsăud și Univ. „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, desfășurat la sfârșit de martie și început de aprilie a.c. în Cahul, se datorează mediatorului Astra năsăudeană care a înlesnit semnarea unui parteneriat funcțional între părți. Universitarii clujeni: Prof.univ.dr. Ion Albulescu - prodecan, conf.univ.dr. Cătălin. Glava – director DPPD, conf.univ.dr. Cristian. Stan, lect.univ. dr. Denisa Manea, conf.univ.dr. Mirela Albulescu au ținut cursuri studenților din Cahul, urmând că ulterior universitari din Cahul să predea cursuri studenților năsăudeni. Centrul cultural al Univ. din Cahul s-a îmbogățit recent cu artizanat năsăudean, oferit din belșug de D-le Tucă Urâte, Floarea Pleș, Ana Filip și pictorul Nechita Bumbu din Nepos.

Astriștii năsăudeni - Mircea Daroși, Ioan Mititean, Gavril Moldovan, Nicolae Vrăsmaș, în calitate de scriitori, publiciști sau poeți fac parte din Dicționarul “O altfel de istorie a literaturii române contemporane”, vol III, editat de binecunoscutul scriitor Doru Dăncuș și apropiatii săi.

Principele Radu, reprezentând Casa Regală din România a fost primit la Năsăud de primarul Mircea Romocea, aparatul Primăriei, oamenii de presă năsăudeni și mulți fani ai Coroanei Regale. Primarul i-a prezentat Năsăudul de astăzi, oferindu-i și cele două volume din *Monografia orașului Năsăud*. Principele Radu a nuanțat cu multă plăcere demersurile familiei regale pe lângă monarhiile Europei în rezolvarea multor problem ce interesează statul roman de astăzi. Până la Muzeul Grăniceresc s-a mers pe jos, principele Radu primind de la președintele Astrei – prof. Ioan Seni pertinente informații despre vechimea Năsăudului și vrednicia foștilor săi grăniceri, despre vechimea și importanța instituțiilor năsăudene, despre spiritualitatea năsăudeană reprezentată de cei peste 21 de academicieni și alte mii de intelectuali celebri. În sala festivă a Muzeului Grăniceresc, arhiplină, a fost primit de directorul dr. Lucian Vaida care a și nuanțat principalele vizite ale înaintașilor Casei Regale în ținutul năsăudean de-a lungul vremii. Profesorul drd Nicolae Bosbiciu a vorbit despre cărțile editate de membrii familiei regale, pe care de altfel, publicul năsăudean le-a și cumpărat, obținând și autograful principelui. La plecarea din Năsăud s-a fotografiat la statuia regelui Ferdinand Întregitorul (Simbolul Marii Uniri din 1918) împreună cu donatorul dr Gh Tr Dascăl, astriștii năsăudeni și un numeros public.

Expoziția de icoane a năsăudeanului Nicolae Baci, fost astrict în ultimii ani ai vieții, a tronat sala de expoziții a Muzeului Grăniceresc câteva săptămâni din această primăvară, ca simbol al neuitării de către familia sa și a ceilorlalți astriști năsăudeni.

Delegația Desp. Astra Năsăud, formată din Ioan Seni - președinte, Floarea Pleș – președintă Astra oraș Năsăud, Vica Istrate – secretar financiar al Desp. Năsăudean și Ana Filip – președintă Astra Salva a fost prezentă la **Ședința Comitet. Central al Astrei**, desfășurată la Muzeul Astra din Sibiu unde a admirat activitatea benevolă a astriștilor la nivel național, activitate care la Năsăud suferă din cauza lipsei Sediului în care astriștii să-și poată desfășura Programul propus la început de an și votat de Adunarea generală. Mai mult, încep să se deterioreze și materialele pe care

le-am avut în fostul sediu - spațiu care după reparații nu ne-a mai fost restituit, dar nici un alt spațiu onorabil n-am mai primit!? Acele materiale încă zac în beciul Protopopiatului din Năsăud, fiind vorba de Galeria academicienilor năsăudeni; de Expoziția și arhiva creată după 1989; de Biblioteca ce s-a creat prin donațiile prof. univ. Al. Tohăneanu, dr. George Trifon și ec. Nicolae Trifoiu.. Sperăm încă în bunăvoința Executivului și a Consiliului Local în rezolvarea problemei pentru a putea continua inclusiv pregătirea volumelor III și IV din Monografia orașului și a altor volume de referință pentru Năsăud.

“Armonii de primăvară” s-a numit acțiunea prin care D-l **Menut Maximinian** – directorul ziarului Răsunetul, însoțind **elevii Liceului din Odorheiul secuiesc**, a vizitat **Muzeul Grăniceresc** și Casele Memoriale Coșbuc și Rebreanu. Astriștii năsăudeni Ioan și Lucreția Mititean, Valerica și Romulus Berceni, Mircea Daroși, Gh. Tr. Dascăl, Olga Lucuța și alți numeroși năsăudeni au fost gazde bune pentru distinșii oaspeți.

Prin trecerea la cele veșnice în luna aprilie a profesorilor **Grigore Martian și Irimie Burcezan**, numărul cetățenilor de onoare ai or. Năsăud a scăzut cu patru, în februarie dispărând dintre cei vii prof. univ. dr. doc. **Gavril Istrate** (Iași) și pr. **Dumitru Tomi**. Astriștii năsăudeni îi regretă pe toți cei patru, fiecare dintre ei având o implicare consistentă în acțiunile Astreii.

Editarea cărții “Biserica dintre blocuri. Mărturii și mărturisitori”, autor pr. Ovidiu Sermeșan precum și Seara de rugăciune onorată de PSS Mitropolitul Andrei prin prezența sa, a bucurat mult pe numeroșii creștini și astriști năsăudeni.

La **Târgul de carte Gaudeamus** din Cluj Napoca (10 IV) au fost invitați astriștii năsăudeni Ioan și Lucreția Mititean și Floarea Pleș care, la invitația Editurii Ecou Transilvan – director Nadia Baci, și-au prezentat cartea lor “Meseriași și talente năsăudene” tipărită de această editură în anul 2013. Despre acest volum și efortul autorilor au mai vorbit Teodor Tanco, Iosif Wiehman, Ioan Seni și col. Iulian Patca. În rândul auditorului s-au găsit numeroși năsăudeni trăitori în Cluj-Napoca.

Alături de dr. Dorel Cosma, Victoria Fătu Nalațiu, Menuț Maximinian și alți numeroși scriitori din județ și din țară, distinsul ing. publicist și astrict bângăuan **Nicolae Vrăsmaș** este cuprins în **Dicționarul „Personalități românești și faptele lor”**, vol. 58, autor C-tin Toni Dârțu.

„Tineretea ortodoxiei. Biserica și problemele tinerilor”, a fost conferința susținută de pr. prof. dr. Necula C-tin, de la Univ. Teologică Sibiu, în Aula arhiplină a Colegiului Național „G. Coșbuc”. În prezența pr. Protopop Ioan Dâmbu, pr. Dr. George Celsie, preoții Florin Rusu, Lucian Greab, Ov. Sermeșan, a prof. de religie Bogdana Filimon și a numeroși năsăudeni, universitarul invitat a răspuns la cele mai actuale și interesante întrebări puse de adolescenții Colegiului. O acțiune educativă promovată de Biserica ortodoxă de care astriștii se bucură mult..

Este de admirat numărul de primăvară al revistei „**Cuibul visurilor**” în care se reflectă efortul intelectual al cărturarilor de elită măiereni Sever Ursa, Icu Crăciun, Iacob Naroș, Macavei Al Macavei și ceilalți intelectuali ai satului...

Astriștii din Rebrișoara s-au bucurat alături de numerosul public rebrișorean de reluarea festivalului local „Primăvara rebrișoreană” în care, pe lângă formațiile locale pregătite de instructorul Doruț Podobea au evoluat numeroși artiști din județ și din țară. Cu acest prilej, artistul rebrișorean Cristi Pomohaci a primit titlul de Cetățean de Onoare al comunei, titlu înmănat de primarul Viorel Clapău după un „Laudațio” prezentat de prof. Leon Muti.

Amfiteatrul Univ. de la Oradea a fost arhiplin la acordarea titlului de Doctor în istorie D-nei Virginia Linul, printr-o teză de istoria etnografiei referitoare la portul românesc în secolul XX. Membrii comisiei, universitari din Craiova, Cluj-Napoca, Sibiu, Alba Iulia, Oradea și Michigan au prezentat referate excepționale privitoare la calitatea tezei de doctorat. Cu calificativul maxim, membra Astei din Salva, D-na Linul Virginia aduce încă un doctorat în județul nostru, reușește o lucrare de specialitate de înaltă ținută științifică, alăturându-se celor care sporesc imaginea performanțelor în județul nostru.

Muzeul Grăniceresc – director dr. Lucian Vaida împreună cu Clubul elevilor – prof. Gonda Maria au găzduit conferința profesoarei universitare Mihaela Ursa de la UBB Cluj-Napoca pe tema „Lectura și plăcerea de a citi”, temă adresată tuturor vârstelor. Familiile Mititean și Berceni precum și numeroși năsăudeni au trăit din plin farmecul acestei conferințe.

În cartea sa tip Dicționar, intitulată „**Cronica de gardă**”, **autorul Maximinian Menuț** îi cuprinde și pe publiciștii năsăudeni, membri ai Astei - Romulus Berceni, Dumitru Mureșan, Ioan Lăpușneanu, Ovidiu Maghiar, Ioan Mititean, Lucreția Mititean, Leon Catarig, Floarea Pleș și Ioan Seni cu cărțile lor publicate în ultimii ani, demonstrând pasiunea pentru documentare și editare la nivelul întregului județ.

Astra năsăudeană a adus mulțumiri fostei conduceri a Uniunii Comunelor Grănicerești – președinte ing. Mihai Mureșan, consilier juridic – jr. Raus Pompei și președinte de onoare – scriitor Teodor Tanco pentru acordarea de burse anuale liceenilor și studenților din ținutul năsăudean (aproximativ 300 de burse pe mandatul lor), oferind celor trei, diplome de merit și recunoștință. De asemenea, prin cuvântul președintelui Ioan Seni, Societatea culturală Astra a adus mulțumiri primarilor care au primit în anii din urmă, în localitățile lor grupuri de copii din Basarabia, oferindu-le o bună găzduire și în special cărți în limba română. S-au remarcat în acest sens primarii Mircea Romoceca – Năsăud, Nicolae Moldovan – Beclean, Anchidim Pavelea – Runc, Ioan Monița – Romuli, Ioan Szabo – Șanț, Vasile Dumitru – Maieru, Aurel Horea – Ilva Mică, Ștefan Danci – Rebra și Viorel Clapău – Rebrișoara. S-au evidențiat și directorii Dorel Coc - Năsăud, Cristi Nicula - Beclean, Nicoleta Mureșan - Rebra, Rodovica Ciuta și Domnica Cărcu - Rebrișoara, precum și viceprimarul Nicolae Găitan - Năsăud.

Aducem mulțumiri persoanelor și instituțiilor care în anul trecut au oferit **2%** din impozitul încasat de stat Asociațiunii Astra, iar pentru buna reușită a acțiunilor

Astrei noastre născădute, pe acest an, vă rugăm să faceți același gest onorabil... Cu mulțumiri sincere....

La 5 mai se derula o nouă ediție a manifestării astriste „Flori de mai născădute”, găzduită de Muzeul Grăniceresc în care publicul a putut admira Expozițiile de pictură ale artiștilor plastici Lucian Bichigean, Ioan Nistor, Nechita Bumbu, Angela Găurean și Marius Bodea; a putut admira recitalul de poezie susținut de Valer Mureșan, Roda Fercana, Leon Cătărig, Floarea Pleș, Lucreția Mititean și Mircea Daroși; Muzică folk cu Bindea Alexandra și Sorin Găzdac; s-a delectat cu nuanțarea evenimentelor astriste (raport) prezentate de președinta Floarea Pleș și cu proiectul serbărilor din toamna care vor marca 25 de ani de activitate astrista redivivă, proiect prezentat de prof. I. Seni. Evenimentul s-a încheiat cu tema „Tehnici Reiki de supraviețuire” – Luiza Iliescu, Bistrița, tema ce a stârnit interesul numeroșilor născădute.

11 mai, la Maialul VRR Cluj Napoca au participat cu discuții și propuneri Ioan Seni, fam. Mititean, fam. Daroși, Rodica Moldovan, idei care s-au adăugat celor susținute de Teodor Tanco, Ironim Marțian, Vasile Țuțulă, Valeri Toderici, Teodor Bohatel, Raveca Vlașin, Ioan Hordoan, tânărul Badiu și Veronica Mihali.

15 mai, la Bistrița, Societatea Cultul Eroilor și-a derulat adunarea anuală cu rapoarte și proiecte de viitor - col. V. Magherusan, I Cordovan și Mihai Bâlc. Au participat ca invitați aștrii născădute I. Seni, Fl. Pleș, fam. Mititean, Mircea Daroși, Romulus Berceni, dr. Gh. Tr. Dascăl și col. I. Botan, care au făcut aprecieri la parteneriatul comun sau au recitat poezie militantă. Au fost audiați cu atenție vicepreședintele Al Pugna, Nicolae Gălățan, protopop Al. Vidican, generalul Ioan Birisiu, comisar Liviu Olariu, col. Dorin Blaiu; au fost vernisate expozițiile de medalistică și numismatică – Marius Chiuzan și de filatelie – Mihai Valea și I Jold. În după masă aceleași zile aștrii născădute au participat la târgul de carte patronat de IPS Mitropolitul Andrei, dr. Grigore Leșe și dir. Ioan Pinte, iar seară la Născăd întregul oraș s-a bucurat de spectacolul artistic oferit de primarul Mircea Romocea, spectacol prezentat de vărul Săndel și susținut și de conducerea județului - Emil Radu Moldovan și Alexandru Pugna.

18 Mai, Maialul elevilor născădute, organizat de circa 150 de ani de aceeași instituție școlară - Gimnaziul Grăniceresc născădean, respectiv astăzi Colegiul Național „G. Coșbuc”. (Este falsă ideea că Maialul a debutat în anul 1876, când de fapt autoritățile ostile românismului desființau Districtul autonom al Născădului! (notă noastră). Mai de grabă Maialul născădean datează din perioada liberalismului austriac (1860-1867), când la Sibiu se crea Dietă românească (1863), se înființa Asociațiunea Transilvană pentru Literatură Română și Cultură Poporului Român – ASTRA (1861), iar la Născăd se crea Gimnaziul Grăniceresc (1863), când manifestările de bucurie se puteau exprima prin poezie și cant, prin „conduct etnografic” - paradă populară, prin cântece de voie bună cântate de tinerii gimnaziști, aspecte sigure ale unui început de Maial al elevilor născădute... Mai târziu, după 1870 își vor crea și revista (1874 – Musa Someșană) și o societate de lectură VRR (1870) în care se exprimau spiritual

atât elevii cât și profesorii. Maiaul a avut mult de suferit mai ales în perioada celor două războaie mondiale și a Dictatului de la Viena). În acest an numerosul public a admirat paradă portului popular, însoțită de călăreți (anul acesta – un călăreț femeie) și spectacolul artistic susținut de școlile din Năsăud, Rebrîșoara, Rebra s.a. Astra a susținut Maiaul cu Diplome acordate pentru portul popular autentic. Primăria și CL au acordat premii substanțiale pt elevii olimpici.

29-31 mai: Zilele Năsăudului au debutat cu depunerea de coroane la Monumentul Eroilor și prezentarea Gărzii foștilor Grăniceri năsăudeni (București). În sala festivă a Primăriei a fost lansat vol. II al Monografiei orașului Năsăud și a fost proiectat vol III al Monografiei. Acțiunea a fost moderată de primarul Mircea Romocea, dr. G. Pleș, dr. V. Țuțulă și prof. I. Seni. Au intervenit cu aprecieri și propuneri la vol. II și III, Fl. Pleș, Al. Pugna, I. Mititean, I. Botan, P. Raus, M. Secheli, M. Giurebe și alții. S-au adus elogii bine meritate prof. univ. dr. Ironim Marțian – redactorul științific al Monografiei. Programul de după masă a continuat cu un splendid Spectacol folcloric susținut de Primărie și CJ. În următoarele zile populația orașului s-a relaxat cu formații de muzică ușoară, pe un repertoriu adecvat tuturor vârstelor, iar în ultima seară năsăudenii au fost răsfățați cu un reușit foc de artificii.

Luna iunie este marcată de mai multe evenimente astriste din care vom etala doar trei. 1. La 1 iunie, de Ziua copilului, aștristii năsăudeni se implicau în acțiunea de ecumenism religios „Marș pentru salvarea

vieții”, acțiune în care Biserica Baptistă cu pastoral Cifor și Fanfara Bisericii din Bistrița au inițiat respectivul marș spre Casă de Cultură, la care s-au adăugat și credincioșii celorlalte biserici din oraș, având în fruntea lor pe preoții Ovidiu Sermesan, dr. G. Celsie, Lucian Greab, Florin Rus – preoți ortodocși și pr. I. Ceucă și I. Sorasan – preoți Greco-catolici. Mulțimea adunată a admirat pancartele și discursurile preoților care au pledat pentru viață, împotriva avorturilor, pentru dreptul copiilor la viață și educație și toate la un loc pentru o viață nouă pe planetă Pământ...

2. Bucuria cea mai mare pentru colectivul unei școli sunt copiii care obțin la sfârșitul anului școlar MEDIA ANUALĂ CEA MAI MARE pe un profil. La fel de bucuroși sunt și părinții acestor copii. Acești copii performanți sunt evidentiati cu premii pe clasa din care fac parte, dar prin premiile și diplomele Aștrii, elevii respectivi sunt evidentiati pe profil la nivelul întregii Școli. Iată situația acestora la

nivelul anului școlar 2013-2014. În COLEGIUL NAȚIONAL „G. COȘBUC”: la profilul MATEMATICĂ-INFORMATICĂ: Cărcu Bogdan, XI A – 10; Iacob Naomi, X A – 10; Căldarea Cristian, IX A – 10; la FILOLOGIE: Neștiut Maria, XII C – 10; Tuturuga Nicoleta, XII C – 10; Ionasca Adriana, XI C – 10; Mureșan Daniela, XI C – 10; ȘTIINȚE ale NATURII: Ciobanu Lavinia, IX S – 10; PEDAGOGIC: Nastuta Delia, XI P – 9,98; GIMNAZIU: Chiorean Giorgia Romina, V – 10; Iuga Ciprian Grigore, V – 10; Vertic Sergiu, VI – 10; Urs Alexandra, VI – 10; Ioviță Andrada Teodora, VIII – 10; Oancea Gligor Dan, VIII – 10; În COLEGIUL ECONOMIC Năsăud, profilul TEHNICIAN în ACTIVITĂȚI ECONOMICE: Olariu Lenuța Lavinia, XII D – 9,70; profilul MATEMATICĂ-INFORMATICĂ: Linul Paul Andrei, XII A – 9,59; În COLEGIUL SILVIC „TRANSILVANIA”, profil ECOLOGIE și PROTECȚIA MEDIULUI: Pop Alina Crina, XII C – 8,75; profil SILVICULTURĂ și EXPLOATĂRI FORESTIERE: Sălăgean Claudiu Alexandru, XII A – 8,42; În ȘCOALĂ GENERALĂ „MIHAI EMINESCU”: GIMNAZIU: Paul Tarlisan, a VII-a A: premiul I la olimpiadele județene de Matematică, fizică, chimie și științe/2014; medalia de bronz la faza națională Matematică; premiul special la faza națională chimie/2014; Baba Emma, VIII A – 10; Georgescu Paula, VIII A – 10; Iftimie Diana, VIII A – 10; Mureșan Paul, VIII A – 10; Stoian Iulia, VIII C – 10; Magdea Adelina, VII A – 10; Tarlisan Paul, VII A – 10; Dumitru Cosmin, VI A – 10; Frim Anca, VI A – 10; Galea Darius, VI A – 10; Mocanu Laura, VI A – 10; Roș Elisabeta, VI A – 10; Strugar Ana, VI A – 10; Toma Cristian, VI A – 10; Teran Ada, VI A – 10; Vencsel Victor, V A – 10. Cele 35 de premii și diplome acordate în Școlile din or. Năsăud au fost acoperite din cotizația membrilor Astrei năsăudene și prin ajutorul financiar al directorilor ing. Dorel Sima (Intex Năsăud) și Emil Iugan (MisGrup Anieș), cărora le mulțumim cu toată căldură și sinceritatea.

3. A XX-a ediție a Deniilor Eminesciene (13-16 iunie 2014) – proiectată și realizată că și edițiile precedente de prof. Aretă Moșu – președinta Astrei Iași și

La Gimnaziul „M Eminescu” din Boscana..

primvicepreședinte al Astrei Centrale - s-a realizat pe traseul Iași – Ungheni – Orhei. La Iași (13 iul.) au fost audiate conferințele despre Eminescu ale profesorilor

universitari Mihai Dorin (Iași) și Traian Cepoiu (București). În spectacolul de gala au evoluat artistul de la Teatrul din Iași – Petrică Ciubotaru, Grupul vocal „Ihos” (Colegiul Național de Artă), Ansamblul de viori (Palatul Copiilor Iași), Fanfara „Hudisteanca” Botoșani, poeți și recitatori consacrați (Daria Bahrim, Giulia Haidău s.a.). S-au depus coroane de flori la Statuia lui Eminescu din Copou și de la Biblioteca Centrală Universitară „M Eminescu”. La Ungheni (14 iul) s-au schimbat mesaje de salut între Astra și gazde: Al. Ambros – primarul orașului, Vera Mihăilă – Astra Ungheni și Ioan Seni – Astra Năsăud. Momentul artistic dedicat poetului a fost susținut de elevii liceelor din Ungheni, Gh. Filip (Miercurea Ciuc), prof. dr. Zamfira Dănilă (Iași), conf. dr. Olimpia Iacob Nistor (Iași) și Maricica Mihoianu (Vaslui); Au fost depuse coroane de flori la bustul poetului. Pelerinii Astrei au vizitat Mănăstirea Căpriană iar în Codrii Orheiului au asistat la programul artistic al grupului folcloric „Mugurașii” din Căpriană, realizat în colaborare cu artistul emerit Teodor Ungureanu. La Orhei (15 iun) aștriștii au participat la Liturghia de dimineață în Biserica românească „Sf Vasile” din Poiana Mărului, iar de la Biserica „Sf Dumitru” toate delegațiile Astrei s-au deplasat în coloana spre Gimnaziul „M Eminescu” din Orhei unde s-a dezvelit bustul poetului. Au pronunțat alocuțiuni: Vitalie Colun – primarul orașului, sculptorul Mircea Ștefănescu (Iași) – realizatorul bustului, prof. Aretă Moșu din partea Astrei. Au fost depuse jerbe de flori la bust iar spectacolul omagial s-a desfășurat în sala festivă a Gimnaziului, în compania fanfare

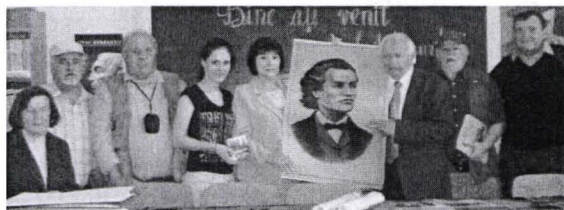

Coloana aștriștilor..

Liceului „Principesa Natalia Dadiani” din Chișinău. În aceeași zi a fost văzut și Orheiul vechi cu Biserica și Cetatea lui Ștefan cel Mare. La Boscana, r-n Criuleni s-a vizitat biserica iar în sediul festiv al școlii au fost lansate numeroase cărți și reviste: Corneliu Filip, Mărturii de la românii din jurul României (Bulgaria, Serbia, Ungaria, Ucraina și R Moldova), ediția a II, Chișinău, 2014; revista „Sud-Vest”, nr. 22/2014 a românilor din sudul Basarabiei; plachetă de versuri Grădina mamei de Anatol Manole, Iași, 2014 și „Astra Năsăudeană” nr 3 (29)/2014. Reveniți la Iași, delegații Astrei năsăudene: Ioan Seni, Floarea Pleș, Ioana și Mihai Cucos, Rodica și Mircea Daroși, Livia și pr. Leon Pop, Rodica Moldovan (B-ta), Ana Filip (Salva), Veturia Guzu au vizitat și Muzeul de antichități al Universității „Al I Cuza” din Iași, prin grijă aștriștilor din Iași – Alice Donose, Maria Simion și Cristina Bejenaru. Revista Astrei năsăudene a intrat în posesia despărțămintelor Astra de peste Prut iar în țară, a delegaților prezenți la aceste Denii.. Felicitări Aretei Moșu care, prin cele 20 de ediții ale Deniilor, a reușit dezvelirea a peste 15 busturi Eminescu, atât în țară, cât și înafara

țării, fără că Ministerul Culturii și Președintele țării să vadă aceste merite eroice, în schimb aceste autorități naționale îl premiază și-i oferă distincții lui Patapievici, care-l face „cadavru de debara” pe poetul nostru național... Oare până când vom mai trăi astfel de paradoxuri ???

Tabăra internațională „Acasă la noi”, ediția a XVIII-a, seria I, 2-9 iulie 2014 avea deschiderea festivă la Biblioteca județeană Bistrița, cu schimburi de mesaje și suveniruri consistente, dar mai ales cu donația de carte a directorului Ioan Pinte. Grupul de copii a fost preluat de ghidul Bistriței – Florin Săsărman care i-a urcat pe copii în turnul Bisericii reformate, la peste 70 m înălțime, de unde au văzut întreg orașul. Costul acestei distracții l-a suportat atât ghidul cât și d-l Al. Pugna – vicepreședinte al CJ BN care le-a oferit oaspeților și masă de prânz. Ziua s-a încheiat cu un spectacol de cântec, joc și voce bună susținut la Centrul Militar – director Marcel Avram, de către copiii gazdă – Ansamblul „Doinița”, instructori Cornelia Ardelean (moderatorul spectacolului) și Florin Archidean, și de către copiii oaspeți –

La Maieru...

Ansamblul „Firicel de busuioc” din Strășeni, R. Moldova, instructori D-na Claudia Nestor – directorul Școlii de Arte și președinta Astrei „M. Eminescu”, prof. Doina Sârbu și artistul emerit Sergiu Diaconu. Momentul artistic s-a încheiat cu schimburi consistente de suveniruri (CD-uri, cărți, revista Astra

Năsăudeană...), după care copiii oaspeți au ajuns la Reghin, la o lansare de carte, că invitați ai primarului, d-na ec. Maria Precup. Spectacolul prezentat acolo i-a impresionat pe rotarienii locali și străini prezenți la eveniment, încât aceștia le-au asigurat copiilor oaspeți două zile de relaxare în oraș, respectiv 7 și 8 iulie, având posibilitatea vizitării Fabricii de viori cu donații de instrumente muzicale.

Vineri, 4 iulie, copiii au fost primiți de primarul comunei Șanț - ing. Ioan Szabo care i-a urcat în Stațiunea Blasna (1100 m), oferindu-le frumuseți unice, un dejun consistent și bani de motorină pt autocar. Explicații consistente le-a oferit și prof. Dănilă Filipoi. La Rodna au vizitat Școală (director Iacob Sângeorzan), Muzeul mineritului – director Liviu Păiuș, Biserica și Cetatea Rodnei – preot Nechita Lazăr și prof. Iacob Gușă – președintele Astrei locale. Primarul comunei dr. Al. Nascan le-a asigurat copiilor toate cele necesare unei bune dispoziții. La Maieru copiii au fost primiți în Muzeul „Cuibul visurilor” de distinsul profesor Sever Ursa care le-a prezentat magistral comună și muzeul. În prezența celorlalți aștriști maiereni – Icu Crăciun, Titus Cărbune, Iacob Naroș, Liviu Ursa, Doina Ursa s.a. a avut loc schimbul substanțial de suveniruri și donația de carte. La Lunca Ilvei primarul Flaviu Lupsan le-a oferit masă de prânz, iar D-l Emil Iugan i-a condus în fabrică să de cherestea, oferindu-le ocazia să vadă un proces tehnologic asistat de calculator, le-a oferit bani și motorină pentru autocar. Mesajul copiilor, prin cântece și versurile recitate i-au

La Lunca Ilvei..

ortodoxă cu hramul Sfintei Treimi, unde mesajele transmise de preotul Ilis îi mobilizau pe copii să-și păstreze curate atât limba română, cât și cultura și istoria lor milenară. La Nepos au fost primiți de familia pictorului Nechita Bumbu, a cărui casă este mai degrabă un Muzeu de artă care-i ocrotește o bună parte din opera, pentru că cealaltă parte o oferă cu generozitate celor care-i trec pragul.. Ambianța casei se completează fericit cu bonomia distinsei sale soții – Maria, cel dintâi susținător și „critic” al pictorului. La Rebrîșoara grupul a vizitat Muzeul satului – custode Leon Cătărig, vicepreședinte al Astei locale, oprindu-se cu atenție la fiecare obiect pentru a-i descoperi utilitatea și importanță. Muzeul este ocrotit în cea mai veche clădire din comună - Școală confesională de altădată. Grupul a fost însoțit de profesorii Ioan Seni (Astra) și Ioan Neagos (Societatea pt Educație și Dezvoltare Durabilă „România Europeană”).

Programul de sâmbătă, 5 iulie s-a derulat în întregime în orașul Beclean, sub directă îndrumare a prof. Cristian Nicula – directorul Colegiului Național „Petru Rareș”, care și-a primit oaspeții cu brațele deschise. L-au însoțit protopopul Dorel Zamveliu, insp. sc. pr. Cherhat, ziaristul Valentin Falub, prof. Ioan Pop, Nelia Nicula, D. Arpăstean și mulți alți colegi și elevi din școală. Directorul a transmis mesajul primarului ing. N. Moldovan, iar presed. Astei Năsăud – prof. I. Seni s-a referit la frumusețea celor 18 ediții ale acestei Tabere. Copiii oaspeți s-au exprimat prin cuvântul președintei Astra Strășeni – prof. Claudia Nestor, cât mai ales prin cântece și versuri pe care le-au prezentat sub genericul „Suntem români și punctum” (Mihai Eminescu). Gazdele au

răspuns prin „Baladă” lui Ciprian Porumbescu,

impresionat profund pe gazde.. La Ilva Mare, mesajul de cântec și vers i-a fost adresat familiei de profesori Olimpia și Pavel Berengea care, cu ani în urmă, a găzduit în familii ilvene, zeci de copii din aceeași localitate - Strășeni, conduși de același delegat competent – D-na Claudia Nestor. La Feldru, preoții Ilis și Toader, alături pe primarul Grigore Tiolan i-au primit pe copii în monumentală Biserica

Președintele E R Moldovan cu oaspeții din Strășeni, R Moldovan însoțit de Al Pugna, I Seni, pr. I Titieni și Remus Lungu...

interpretată sublim la vioara de un elev al școlii... Au avut loc schimburi de suveniruri, iar prin cuvântul protopopului Doru Zinveliu se încheia emoțional prima parte a întâlnirii, după care copiii au servit masă, oferită de primarul orașului, trecând la programul de relaxare prin vizitarea Hergheliei de cai și a Băilor de la Figa, program asigurat de acelaș primar. Programul de duminică, 6 iulie s-a realizat la Gledin prin participarea oaspeților la Sf. Liturghie, oficiată de pr. Ioan Titieni care în cuvântul sau de învățătură a insistat și pe necesitatea menținerii unității de neam a românilor. Mesajul oaspeților s-a exprimat prin cuvântul D-nei Claudia Nestor, prin cântecele și versurile rostite de copii. După masă, copiii oaspeți s-au întrecut în recitări și cântece cu marele scriitor Nicolae Baciut, sosit în acest scop, de la Tg. Mureș. Oaspeții au petrecut o seară de rugăciune organizată de protopopul Doru Zinveliu la Catedrala nouă din Beclean. Preotul Zinveliu junior a oferit plachete cu chipul Mântuitorului tuturor oaspeților, care au impresionat prin cântece și versuri patriotice. Ambianța a fost stimulată și prin produsele culinare puse la dispoziția copiilor oaspeți... În ziua următoare copiii din Strășeni au fost oaspeții Primăriei din Reghin, unde D-na primar ec. Maria Precup i-a răsfățat pe oaspeți cu cele mai interesante atenții: un laptop pentru nevoile Școlii Populare de Arte și mai multe viori și chitare oferite de Fabrică de instrumente Reghin, pentru artiștii talentați din Ansamblul „Firicel de busuioc”. Restul zilei l-au petrecut la ștrandul din localitate unde au avut intrarea gratuită și masă asigurată pe durata întregii zile.

Festivitatea de încheiere a Taberei s-a făcut marți, în sala festivă a CJ BN, unde prof. I. Seni a făcut un bilanț al beneficiilor acestor zile, atât pentru oaspeții de peste Prut, cât și pentru comunitățile din județ prin care au trecut acești copii, exemplificând cu primarii și preoții din comunele Șanț, Rodna, Maieru, Lunca Ilvei, Feldru, Rebrîșoara, Beclean precum și cu oamenii de bine care au făcut donații de carte, de motorină pentru deplasarea autocarului și de alte produse necesare copiilor până aceștia au ajuns acasă, peste Prut, aducând mulțumiri în special d-lor Alexandru Pugna, Florin Săsărman, Sever Ursa, Emil Iugan, Irina Orza, Rodica Moldovan, Zitta Gabriela Bodea, Floarea Pleș, Ioan Neagos, Remus Lungu.. Președintele Emil Radu Moldovan s-a simțit onorat și mulțumit de acest bilanț, în care oaspeții au fost primiți atât de bine. Își dorește ca aceste relații culturale și schimburi de experiență să continue, promițând că-n viitor este posibil că și echipa dansului să fie oaspetele celor de peste Prut. Respectă orientarea R. Moldova spre UE și își dorește ca evoluția țării de peste Prut să bucure toate sufletele românilor. Darurile făcute grupului de copii și schimbul de suveniruri au sporit notă de încredere și respect. Grupul de copii, prin mesajul sau specific a impresionat până la lacrimi întreagă asistență. Directorul Maximinian Menut a oferit un număr consistent de exemplare din ziarul Răsunetul în care se relatează frumusețea acestui eveniment, iar Marius Chiuzan le-a oferit copiilor adresa de youtube unde pot găsi mult mai multe amănunte. Aceeași solitudine a dovedit și Ioana Bradea - Bistrițeanul.ro sau Timponline. La despărțire, grupul a primit cu bucurie donația de carte a atriștilor nășăudeni, revista și produsele specifice zonei, oferite cu generozitate de președintele Ioan Seni.

Împlinirea unui secol de la declanșarea primului război mondial a fost un bun prilej pentru drd Ana Maria Nenitoiu de la Arhivele Statului de a iniția un proiect educativ prin care să aducă în memoria oamenilor complexitatea primei conflagrații mondiale. La Rodna, în cadrul Muzeului și în prezența a numeroși aștrști, prin

Dir. I Pinte, prof. univ.dr. Toader Nicoară,
drd Ana Maria Nenitoiu, conf. dr. Gelu Buta

coloneii Ioan Cordovan și Vasile Magherusan (Societatea Cultul Eroilor BN) au fost etalate împrejurările europene și internaționale în care s-a declanșat și a evoluat războiul, insistându-se pe toate consecințele lui dezastruoase, dar și pozitive, prin care au dispărut patru imperii (țarist, austro-ungar, german și otoman) și s-au creat numeroase state noi, libere, suverane și

independente, printre care și România Mare. Liviu Păiuș, Iosif Uilăcan și Ioan Băcă aduceau imagini sau obiecte concrete că mărturii ale efectelor acestui război. Partea a două a acțiunii a continuat la Biblioteca Județeană unde moderatorul Ioan Pinte – directorul instituției, i-a provocat pe profesorii universitari (UBB Cluj-Napoca) să-și expună tema pregătită. Așa aflăm de la prof. univ. dr. Toader Nicoară despre vastă bibliografie a acestei conflagrații, abordată tematic; Dr Gh Negustor a abordat problematica morții în perioada războiului și gestul recunoștinței prin monumentele eroilor iar conf. dr. Gelu Buta a abordat problema psihozei pe timpul războiului și consecințele acesteia. Moderatorii acțiunii – Ioan Pinte și Ana Maria Nenitoiu au anunțat diseminarea acțiunii prin editarea unui volum care să abordeze problematica războiului din varii puncte de vedere, finanțatorul fiind același – Primăria municipiului Bistrița.

În aceeași seară, la Casă memorială Andrei Mureșanu debuta ediția a treia a Serilor de poezie de la Casă poetului. Am avut șansă să audiez lecturile publice ale Grupului Domino și apoi să-i aud lecturând pe rând, pe Alexandru Uiuu, Nicolae Bosbiciu, Traian Parva Săsărman, Iulia Patiu, Olimpiu Nusflean, Victoria Fătu Nalatiu, Mircea Măluț, Icu Crăciun, Elena M Campan, Iacob Naroș, Andrei Moldovan, Vasile Vidican., într-o ambianța elegantă creată de David Dorian și Florin Săsărman, prin piesele sale folk. Regret imposibilitatea audierilor din celelalte seri...

Sfârșitul lunii iulie era marcat de festivitățile „Zilei familiei Intex” în care managerul general al firmei și-a cinstit cum se cuvine angajații, oferindu-le distracție din plin. De spectacolul muzical precum și de focul de artificii s-au bucurat mulți dintre membrii Aștrei din oraș, așa că stimate Cetățean de onoare al orașului – ing. Dipl. Dorel Sima aveți toate mulțumirile și recunoștința noastră, a aștrștilor nășăudeni.

Acțiunile astriste debutau la început de august cu seria a II-a (2-9 aug.) a Taberei internaționale de cunoaștere și creație „Acasă la noi” cu 20 de copii, clasele IV-XII, doi studenți și șase cadre didactice din Onitcani – prof. Mitu Mariana și Zolotco Paroscovia; Criuleni – prof. Ina Cazacu; Măgdăcești – prof. Eugenia Ciutac

și Agnisia Hodorogia; Slobozia-Dușcă – prof. Maria Ogor. Sâmbătă – 2 aug. grupul s-a cazat la Complexul Ortodox „Sf Pahomie” Gledin, preot Ioan Titieni. Duminică, grupul a participat la Sf. Liturghie iar după masă au dedicat-o cunoașterii satului Gledin. Luni – 4 aug. copiii, preluați de la Năsăud de prof. Ioan Seni au vizitat Muzeul de Artă Comparată din Sângeorz-Băi – director Max Dumitraș. La Maieru, profesorul Icu Crăciun i-a familiarizat pe copii cu conținutul și tematică Muzeului „Cuibul visurilor” iar Titus Cărbune le-a oferit periodical cu același nume, numărul 3(109)/iulie 2014. Viceprimarul Vasile Deac, în numele Primăriei și a Consiliului Local i-a servit pe copii din belșug, cu dulciuri, sucuri și apă minerală. La Rodna, directorul Liviu Paius le-a prezentat istoricul localității și al Muzeul Mineritului din comună, iar președintele Astrei – prof. Iacob Gușă și primarul Alexandru Nascan le-au oferit alte produse de strictă utilitate, inclusiv motorină pentru autocar. La Șanț, ing. Augustin Hădărău, la solicitarea primarului ing. Ioan Szabo, i-a condus pe copii în stațiunea Blasna (patroni - Ioan și Daniela Pop) unde le-a prezentat frumusețea împrejurimilor, bună parte din ele aparținând Parcului Național Munții Rodnei. După o masă consistentă (asigurată de primar) și o relaxare pe săturate, inclusiv datul pe Tiroliana (deplasarea cu un scripete pe un cablu de circa 100 m lungime, la o înălțime de peste 20 de m, în depline condiții de securitate...), oaspeții au trecut peste colină, la Lunca Ilvei unde îi aștepta patronul Emil Iugan care, prin ghidul Ioan Curac le-a pus la dispoziție vizitarea fabricii. Schimburile de mesaje prin cântec și vers patriotic a luat formă unui adevărat ceneclu în care s-au exprimat emoțional atât oaspeții, cât și patronul Iugan... Schimbul de suveniruri, conținând donație de carte, dulciuri, inclusiv motorină pentru autocar și bani pentru cheltuieli curente, încheiau cele câteva ore petrecute la Lunca Ilvei. La Mănăstirea de la Salva, tânărul absolvent de Teologie (șef de promoție), Marius-Iuliu Morariu a oferit grupului cărți religioase și revista Mitropoliei clujene, „Tabor”, iar profesoară Ana Filip le-a prezentat istoria localității Salva și a martirilor năsăudeni. Una dintre măicuțe a insistat pe educația moral-creștină a tineretului de astăzi, iar prin grijă Măicuței Emanuela – stareță, copiii au servit pe săturate din produsele oferite de Sf. Mănăstire cu hramul „Izvorul Tămăduirii” și a „Sfinților năsăudeni”. A două zi copiii au fost primiți la Beclean de directorul Cristian Nicula și primarul ing. Nicolae Moldovan. Primul obiectiv vizitat a fost nouă catedrala din Beclean unde preotul Claudiu Zinveliu le-a făcut o primire onorabilă, oferindu-le cărți religioase, date despre istoricul construcției și despre valoarea obiectelor de patrimoniu din muzeul documentar. La Colegiul Național „Petru Rareș”, copiii au fost primiți de directorul Nicula Cristian, însoțit de cadre didactice și numeroși elevi din școală, precum și de membri ai Despărțământului Astra Beclean. Schimbul de experiență s-a consumat prin cântece și recitări din patrimoniul literar național, atât de gazde, cât și de oaspeți. La Herghelia de cai, copiii de peste Prut au fost primiți de însuși directorul Ioan Lapuste care le-a pus la dispoziție și instalațiile de agrement din dotarea unității. Relaxarea de la Băile Figa i-a uimit de două ori pe distinșii oaspeți. În primul rând dotările și condițiile excepționale, dar cel mai mult i-a bucurat întâlnirea cu primarul orașului, ing. Nicolae

Moldovan de la care au aflat numeroase secrete privind o bună și reușită administrare a problemelor în folosul comunității locale. Oaspeții au fost însoțiți pe toată durata zilei de elevii din Beclean - Rusu Cosmin Ionuț, Ilis Ionuț și Mureșan Gabriel

În ziua următoare oaspeții județului s-au oprit la Casă memorială „Liviu Rebreanu” unde s-au bucurat de calitatea discursului etalat de distinsul custode Valer Ilovan. La Muzeul Grăniceresc au fost captați de excelentul ghid Dan Prahase. Momentul plăcut al comunicării în orașul academicienilor s-a concretizat în întâlnirea cu primarul orașului – prof. Mircea Romocea care le-a explicat oaspeților cât de mult au însemnat școlile orașului pentru trecutul acestei localități și cât înseamnă aceste școli pentru prezentul și viitorul acestei comunități. Primarul i-a ajutat cu motorină pentru autocar pentru a putea ajunge în punctele turistice pe care doreau să le vadă. Astriștii nășăudeni (Olga Lucuta, Maria Deac, dr. Gh Dascăl, Fl Tamas, d-l. Popovici) i-au înconjurat cu multă căldură: Floarea Pleș și Romulus Berceni le-au recitat poezii despre Basarabia, despre Prut, le-au oferit sucuri și dulciuri. La Mănăstirea „Schimbarea la față” de la Ilva Mare au rămas uimiți de frumusețea aceluia locaș și a anexelor sale, de calitatea cuvântului de învățătură a PSS Vasile Someșanul și al protopopului Ioan Dâmbu, precum și de mulțimea adunată la acest hram. Grupul a prezentat un cântec religios, spre bucuria tuturor fetelor bisericești, a măicuțelor și numeroșilor credincioși. Înțorși la autocar, au găsit donația patronului Emil Iugan de la Lunca Ilvei, câte un Nou Testament pentru fiecare copil și o Biblie nouă pentru fiecare profesor, la care se mai adaugă și un bibelou specific Țării Nășăudului – clopul cu păn în miniatură. La Muzeul etnografic „Gheorghe Nechiti” din Feldru copiii au rămas uimiți de numărul mare și diversitatea obiectelor colectate de această familie. La pictorul Nechita Bumbu din Nepos grupul a admirat mulțimea tablourilor pictate și calitatea acestor lucrări. Grupul s-a ales cu tabloul ce reprezenta casă poetului Coșbuc de la Hordou... Atât despre Muzeul Nechiti cât și despre pictorul Nechita a vorbit profesorul Mircea Daroși – președintele Secțiunii literare a Astei nășăudene. La Rebrîșoara copiii au admirat Muzeul sătesc, creat și îngrijit cu multă pasiune de custodele acestuia – Leon Cătărig. La Salva oaspeții s-au bucurat de frumusețea Centrului de creație al D-nei dr. Virginia Linul. La Runcu Salvei, primarul Anchidim Pavelea i-a surprins de două ori pe distinșii oaspeți: o dată prin frumusețea centrului civic schimbat din temelii, prin proiectele nerambursabile din anii

mandatelor sale și a două ora prin meniul pur ardelenesc pe care l-a oferit cu toată generozitatea copiilor oaspeți – tocană de miel la ceaun cu mămăliguță. Grupul a răspuns cu un bogat buchet de cântece românești din Basarabia,

La Consiliul Județean cu Al. Pugna

spre deliciul întregii asistente. Însuși preotul Ioan Titieni de la Gledin, prezent la Runc, s-a inspirit din multe reușite ale primarului, promițând să le dea viață în Complexul Ortodox „Sf. Pahomie” de la Gledin. În ziua următoare grupul a fost primit la Fabrică de viori și la Primăria Reghin – primar Maria Precup, apoi au petrecut la ștrandul din Tg. Mureș. Vineri, 8 aug. au fost primiți în sala festivă a CJ, unde vicepreședintele Alexandru Pugna a arătat, în numele presdintelui CJ, Emil Radu Moldovan, că instituția se preocupă de strângerea relațiilor cu românii din Moldova și Ucraina și a urmat evocarea foarte pe scurt a recente vizite bistritene la Cernăuți.. Vicepreședintele Al. Pugna a exprimat sentimente profunde privind comunitatea de limba, sânge și religie cu frații noștri de peste Prut. În continuare, profesorul I. Seni a înmănat diplome susținătorilor acestei tabere, iar elevii au prezentat un vibrant mesaj de cântece și poezii. Au vizitat orașul Bistrița, apoi, la invitația primarului Gh Bălăjan, oaspeții au vizitat Dumitra cu Turnul slăninilor, fiind bine primiți de către viceprimarul comunei. Înainte de plecarea spre casă, pr Ioan Titieni și președintele Consorțiului pentru Educație și Dezvoltare – prof. Ioan Neagos, le-au organizat momentul festiv de despărțire sub formă unui foc de tabăra, în care s-a trăit frățeste.

În zilele de 15-16 aug, astriștii nășăudeni au primit vizită Societății Limba Noastră cea Română din Chișinău: Valentina Butnaru – președinte, Val Butnaru -

La Telciu...

director, jurnalist Tamara și ing Valeriu Severin; Gazdele prin D-na Sabina Galan, Maică Hristofora, pr Daniil Ureche, pr Leon și Livia Pop, Ioan Seni, Titus Moldovan (stabilit la Munchen), Pavel și Olimpia Berengea le-au făcut o primire pe cinste, atât la Mănăstirea „Schimbarea la Față”, cât și-n familii. În oct. 2014 sunt așteptați la Chișinău reprezentanții Astei nășăudene și alte oficialități locale..

Astriștii Ioan și Lucreția Mititean, Rodica și Mircea Daroși, Maria și Nechita Bumbu au onorat lansarea cărții lui Gh. Nechiti, custodele propriului Muzeu etnografic de la Feldru.

La 17 aug., în cadrul Zilelor Telciului, fiii satului Valeri Toderici, Vasile Țuțulă și Rodica Moldovan au invitat pe astriștii nășăudeni și clujeni – familia Ioan și Lucreția Mititean, Romulus Berceni, conf. dr. Viorel Hodiș - Cluj-Napoca, Mircea și Rodica Daroși, Leon Cătărig, Ioan Seni, fam. Valer Mureșan și Grigore Lungu la activitatea de lansare a cărților editate recent de fiecare dintre ei. Majoritatea participanților și-au expus ofurile cu privire la opera de creație și editare din zilele noastre. Primarul ing. Sever Mureșan, în amabilitatea sa, a acordat atenția cuvenită și acestei activități, pe lângă celelalte care-i aglomerau programul acestor zile.

La Zilele Bistriței astriștii năsăudeni au ales să participe la expoziția dedicată primului război mondial, organizată la casa cu lei de către Arhivele Statului (Ana Maria Nenițoiu, Ioan Mureșan, dr. Adrian Onofreiu), Societatea Cultul Eroilor (Ioan Cordovan, Vasile Măgherușan), Marius Ciuzan, Liviu Păiuș, Ioan Seni, Vasile Gâtlan (prof. istorie Chișinău, dir. Adj. al Liceului Principesa Natalia Dadiani), Dorel Cosma, expoziție inaugurată de primarul ing. Ovidiu Crețu

La 31 aug. astriștii năsăudeni Ioan Seni, Romulus Berceni și Ilie Mare (președinte Astra Ilva Mică) au participat la zilele localității Vultureni, jud. Cluj, unde prof. I. Seni a vorbit despre activitatea prodigioasă a juristului Alexandru Bohatel - capitanul suprem al Districtului autonom al Năsăudului (1861-1876), perioada când juristul din Vultureni s-a implicat în cele mai reușite izbânzi năsăudene, printre care - înființarea Gimnaziului Grăniceresc, organizarea justiției locale, a vieții economico-sociale, o viață culturală intensă, cu folosirea fondurilor de burse și stipendii pt tineretul năsăudean - izvorul care alimenta mediul academic românesc... La 1 Dec. 2009 ilistrului căpitan Alexandru Bohatel i se dezvelea în Năsăud, în semn de înalta cinstire, un bust de bronz în parcul lateral al catedralei din centrul orașului. Astăzi soclul este mutilat prin dispariția efigiei și a plăcii cu numele căpitanului, ambele din bronz. Oare ce alte răutăți mai urmează, fără că cei în drept să ia vreo măsură ?!

Întâlnirea de 50 de ani a absolvenților din 1964 a Liceului nr. 1 „George Coșbuc” și a Liceului nr. 2 din același oraș Năsăud (6 sept.) a demonstrat că în rândul acestora există membri ai ASTREI cu reușite respectabile pe plan cultural-spiritual. Astfel, profesorul universitar dr. Ironim Marțian, membru de onoare al ASTREI năsăudene are contribuții deosebite în realizarea celor două volume ale Monografiei or. Năsăud, atât în calitate de secretar științific, cât și de autor al unor capitole din Monografie, în special, cele legate de istoricul bisericii în acest ținut; conduce la Cluj-Napoca, Almanahul cultural- științific „VRR”, în care publică numeroase studii și articole despre ținutul năsăudean și oamenii lui; Cercetătorul Mircea Prahase - membru de onoare al Astrei năsăudene, fost director al Muzeului Județean și parlamentar, conduce revista județeană „Studii și Cercetări Etnoculturale” în care numeroși cercetători, scriitori, profesori... își văd publicate studiile și materialele pregătite pentru publicare. Alte zeci de volume analizează diferite aspecte ale etnografiei județului nostru; Profesorul dr. Gh. Pleș - președinte al Sect. științifice a Desp. Astra Năsăud și membru în conducerea centrală a Astrei, are capitole redactate atât în Monografia orașului, cât și în Monografia Colegiului Național „G Coșbuc”, editată la 150 de ani de existența a școlii de către directorul Al. Dorel Coc și colaboratorii săi. A condus cele 16 ediții ale Concursului interdisciplinar „Dr. Paul Tanco” cu rezultate deosebite pentru copiii de clasele III-VIII din județul nostru și lucrează la un volum monographic al învățământului năsăudean; Cercetătorul C-țin Catalano - președinte al Cercului Astra Coșbuc a redactat Monografia satului, lăsând posterității și alte numeroase studii despre poetul G. Coșbuc; Prof. Iacob Naroș - fondator al Astrei Maieru, redactează sute de pagini în mai mult de patru volume despre opera și personajele lui Liviu Rebreanu; Vasile Cleja - este secretarul Desp.

Astra Năsăud încă de la fondarea acestuia (1990), răspunzând de arhivă și arhivarea documentelor Astrei Năsăudene Rediviva; Prof. Leon Muți este secretarul ASTREI Rebrîșoara și autorul Monografiei satului, inclusiv a numeroase studii monografice despre Bisericile și școlile din Rebrîșoara; Prof. Lucian Bichigean se numără printre fondatorii Cercului Astra în Colegiul „G. Coșbuc”, face parte din Secțiunea artistică a Desp. Astra Năsăud, fiind principalul organizator de expoziții de pictură, atât în oraș cât și în țară; Prof. Ana Vaida se numără printre fondatorii Cercului Astra în Colegiul „G Coșbuc” și este o bună organizatoare la nivelul Sect. științifice a Cercului Astra oraș. Prof. Ioan Seni este fondatorul și președintele Desp. Năsăud al Astrei, încă de la înființarea sa (1990), cu contribuții pe capitole la Monografiile orașului și ale Colegiului; a condus periodice sau reviste astriste – Amalgam (În Colegiul „G Coșbuc”), Plaiuri năsăudene (nr. 6-37), Astra năsăudeană (nr. 1-29); colaborator la revistele ASTREI din țară (Astra blăjeană, Astra clujeană, Astra dejeana, Foaia Poporului (Sibiu), Revista română (Iași) etc, etc); este coordonatorul vol. „Asociațiunea ASTRA Rediviva. Sesiune internațională, 2010, Năsăud”, în 2012 la Sibiu; a „Dicționarului culturii și civilizației populare, vol. I Țară Năsăudului”, 2009 și 2010 la Napoca Star; a vol. „Năsăudenii și Marea Unire”, 2008; Expoziția jubiliară de 50 de ani a acestei generații a scos în evidență și alte talente poetice sau artistice ale acestor absolvenți.

La 15 sept. aștriștii năsăudeni au trăit emoțiile începutului de an școlar, în calitate de părinți și bunici, bucurându-se de un nou început al propriilor copii sau nepoți.

Aștriștii năsăudeni
Fl. Pleș, fam. Ioan și
Lucreția Mititean, Leon
Cătărig, Mircea Daroși,
Romulus și Valeria Berceni,
Ioan Seni s-au exprimat
elogios, alături de Menut
Maximinian, Cristian

Milos, Victoria Fătu Nalatiu, Vasile Mărginean cu privire la volumele lansate de poetă Rodica Moldovan – Fercana la Bistrița, întrun cadru sărbătorec oferit de cotidianul „Răsunetul”. Pentru premiile obținute prin poezie și proză în Norvegia, Scoția și Japonia, filiala năsăudeană a Ligii Scriitorilor și Astra i-au oferit diplome de merit și recunoștință. A fost o zi de mare sărbătoare sufletească pentru aștriștii năsăudeni care-și oamgiau colegă lor astrista la lansarea volumelor „La porțile gândului” și „Vârtejul vieții”.

Într-o atmosfera specifică Ligii scriitorilor, la Cluj-Napoca se realiza în 25 sept a.c. activitatea lunară de lansare de carte și anunțuri editoriale a filialelor din Ardeal. Pe lângă ceilalți reprezentanți ai scrisului transilvănean, Nasaudul a fost reprezentat de Ioan și Lucreția Mititean, Romulus și Valeria Berceni, Pleș Floarea,

Rodica Moldovan, Mircea Daroși, Raveca Vlașin (Dej), toți având o activitate publicistică respectabilă.

Astriștii năsăudeni în frunte cu președinta lor, D-na Floarea Pleș și familia Ioan și Lucreția Mititean au asistat joi 1 oct la deschiderea festivă la Năsăud, a Centrului Cultural Catehetic „Patriarhul Miron Cristea”... Preoții prezenți au vorbit despre alternative oferite populației, în special tinerilor, de a petrece timpul liber în mod pozitiv. Aici, sub îndrumarea preoților, tinerii pot învăța să cânte la instrumente

și să petreacă timpul în mod constructiv (meditații gratuite, pictură, atelier, poezie s.a.). Poliția a adus în atenția primarilor discotecile și barurile din comunitățile rurale, cu recomandarea reducerii programului acestora pe timpul nopții, în scopul evitării unor fapte de violență generate de consumul de alcool.

Astriștii care fac parte din corul „Laudatio” al Bisericii nr. 2 Năsăud – preot dr. George Celsie, dirijori – prof. arhidiacon Cornel Pop și diacul D-tru Buhăi s-au bucurat din plin de excursia organizată de conducerea Bisericii la Mănăstirile din Nordul Moldovei (3-4 oct.), unde coriștii excursioniști s-au recules cântând pricesne, prin rugăciuni sau acte de caritate. Au fost văzute Mănăstirile Toplița, Sf. Vasile cel Mare, Secu, la Sihăstria s-a poposit peste noapte, Agapia cu picturile lui Grigorescu, Văratec cu mormântul Veronicăi Micle, Neamț, Voroneț cu un ghid deosebit de documentat, Gură Humorului, Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, Cetatea Sucevei – renovată și pregătită pentru a fi dată circuitului turistic, Casă de la Humulești cu un ghid ce păstrează și astăzi parfumul poveștilor și amintirilor lui Creangă, Popasul Baciului, Cheile Bicazului, Lacul Roșu.

În zilele de 17-19 oct. delegații Astei năsăudene, cu lucrări bine documentate: Ioan Seni (În căutarea de strategii durabile pentru viitorul Astei), Floarea Pleș (Strategii eficiente la nivelul Astei oraș Năsăud), Mircea Daroși (Astriști de seama în Ținutul Năsăudului), Vica Istrate (Raportul comisiei de cenzori), Ioan Mititean (Astra năsăudeană – un organism viu) și Romulus Berceni (Astra și educația ecologică) au participat la Adunarea Generală a Asociațiunii Astra, găzduită de orașul Reghin, unde în prima zi a fost vizitată Fabrică de viori (privatizată prin metodă MEBO și care rezistă și astăzi prin comenzile onorate către străinătate); a fost vizitat orașul cu Biserica lui Petru Maior și Muzeul Etnografic, Primăria orașului... A doua zi avea loc Adunarea propriu-zisă, la care participau reprezentanții principalelor

Biserici – IPS dr Irineu Pop de Alba Iulia, Episcopul dr Virgil Bercea de Oradea, președintele Academiei Române – prof. univ. dr. Valentin Vlad (București),

ASTRA la Reghin

vicepreședintele Academiei – filosoful Alexandru Surdu (președinte al Desp. Astra Brașov), președintele Asociațiunii Astra – prof. univ. dr. Dumitru Acu (Sibiu), primvicepreședintele Astei

prof. Areta Moșu (Iași), primarul orașului ec. Maria Precup, prefectul jud. Mureș - Vasile Oprea, deputatul V. Gr. Gliga, participau delegații Astei din țară și din afară țării, numeroși alți invitați... S-a ascultat Imnul Țării și Imnul Astei.. Președintele Desp. Astra Reghin – prof. Marin Sară a adus mulțumirile binemeritate CJ Mureș, Primăriei și CL Reghin pentru sprijinul acordat manifestării. La microfonul Adunării, rând pe rând, gazde și oaspeți, aștriști sisimpatizanti ai Astei au etalat eforturile Astei în promovarea valorilor naționale, insistând inclusiv pe găsirea unor noi strategii potrivite timpurilor noastre... Ioan Mititean își prezența cea mai proaspătă carte editată „Astra Năsăudeană – un organism viu..”; Dr Teodor Ardelean (Baia Mare) dona revista Familia română în sute de exemplare, revista în care etala valoarea Colegiului „Andrei Șaguna” din Brașov, prezența pe larg Adunarea precedentă a Astei de la Orăștie, prezența și activitatea anuală a Desp. Astra Năsăud, inclusiv gestul generos al medicului Gh Tr Dascăl de a dona busturi localităților care prețuiesc personalității culturii române... Mulțumiri și recunoștință statornică din partea aștriștilor năsăudeni... Seară s-a încheiat cu tradiționalul „Bal al Astei” în care liderii locali – Marin Sară – președinte și Ilie Frandes - secretar, au adus în față delegațiilor ansamblurile artistice „Doina Mureșului”, „Hodăceanca”, „Hora”, „Dor solovastrean”, „Coroniță de Solovastru”, culminând cu recitalul celebrei artiste Veta Biriș. Inclusiv delegații de peste Prut sau din sudul Dunării au oferit mesaje deosebite prin cântec și dans.. Fiecare delegat prezența public felicitări și mulțumiri aștriștilor locali, D-nei primar Maria Precup, care purta un splendid costum popular mureșan... În a treia zi, duminică, aștriștii au participat la Sf Liturghie oficiată de SS Irineu Pop, după care au depus jerbe de flori la mormântul foștilor aștriști ai Reghinului: medic dr Eugen Nicoară – fost președinte al Desp. Astra Reghin, și președintelui Asociațiunii Vasile Ladislau Pop – viceguvernator al Transilvaniei și care a fost prezent și la Adunarea de la Năsăud din anul 1870, având un splendid schimb de replici cu dr. Alexandru Bohatel – căpitanul suprem al Districtului autonom al Năsăudului (1861-1876). Prin activitatea acestor personalități și a miilor de aștriști ardeleni, astăzi ne putem manifesta în limba părinților noștri. Masă de prânz avea în decorul sau pe IPS Irineu Pop, pe președintele Academiei Române Valentin Vlad, pe președintele Asociațiunii Astra D-tru Acu, iar aștriștii din țară și de peste granițele țării jubilaiu de bucuria succesului celei de a 109-a Adunări naționale în care autoritățile statului au acordat atenția cuvenită Asociațiunii, reușitelor ei și problemelor actuale cu care se

confruntă. Reghinul rămâne la înălțime, atât prin adunarea din 2014, cât și prin adunările precedente din anii 1875, 1890 și 1925.

21 oct. marca organizarea expoziției de fotografii „Impresii de călătorie”, aparținând d-lor Vasile Diaconescu și Ioan Tomozei din Iași, o expoziție itinerantă cu fotografii diverse din cele cinci continente – Europa, Asia, Australia, Africa și America, o expoziție care în fiecare zi a avut vizitatori, mai ales din rândul tineretului școlar. Expoziția a ajuns la Năsăud prin efortul aștristilor din Iași – doamnele Alis Donose și Maria Simion și a președintei Astra oraș Năsăud – D-na Floarea Pleș care s-a ocupat de primirea oaspeților, organizarea și vernisarea expoziției, fiind susținută și de directorul și personalul Muzeului Grăniceresc – dr. Lucian Vaida, Rodica Pop, Marius Nistor, Dan Prahase. La vernisare a participat primarul orașului – prof. Mircea Romocea, care i-a felicitat atât pe gazde, cât și pe organizatori, și consilierul Ioan Botan. Au onorat evenimentul și alți aștrști: Ana Filip – Salva, Gabi Herta – Romuli, Nechita Bumbu și Mircea Daroși – Nepos, Leon Cătărig, Smaranda și Nicolae Lup – Rebrișoara, Ioan și Lucreția Mititean, pr Leon Pop, Gh Tr Dascăl, Lenuța Dâmbu, Ana Vaida, Floarea și Vasile Tamas, Floare Vaida, Lucian Bichigean, Maria Deac, Gavrilaș Livia, Marius Bodea, Viorica Mureșan, Viorica Ghioc, Ioan Radu Nistor... Colectivul de la Clubul Elevilor – dir. Dorina Buia, Maria Gonda, Laura Morar Moldovan, Mircea Mihalache au împodobit evenimentul cu momente de teatru și dans modern, iar prof. Ioan Seni a acordat diplome celor implicați în reușită acțiunii.. Activitatea a consolidat și mai mult relația de colaborare dintre Desp. Astra – Iași și Desp. Astra Năsăud.

Zilele de 24-26 oct. rămân poate, cele mai frumoase din viață delegației aștriste năsăudene la Chișinău. Au făcut deplasarea prof. Ioan Seni, pr. Daniil Ureche și stareță Hristofora, bibliotecara Sabina Galan (Ilva Mare) și prof. Reghina Mare (Ilva Mică). Au fost întâmpinați de liderii Societății „Limba Noastră cea Română” –

președinta Valentina Butnaru și directorul ziarului „Jurnal de Chișinău” Val Butnaru, în stil românesc, cu pâine și sare.. După cazarea grupului, a fost vizitată editura „Cu drag” – director Petru Sarcov, unde s-au făcut primele schimburi de suveniruri cu cărți, CD-uri, icoane, carte religioasă, brelocuri. A urmat invitația la

La Chisinau

Teatrul „Eugene Ionesco” – director același Val Butnaru, a cărui piesă „Iosif și amanta sa” se juca în seară respectivă. Interesantă piesă, pe o temă religioasă veche, se intenționa corectarea moravurilor și viciilor ce domină societatea contemporană... Strălucită și prestația actorilor. Seară am petrecut-o „La provincie” (patron Vasile Olărescu), un local împodobit cu artizanat popular în care brendurile de Ardeal (țuică de Năsăud) și Basarabia (vinul de Cricova) s-au întrecut cu eleganță, într-o dispoziție

plină de satisfacții. În ziua următoare am fost primiți la Liceul „Principesa Natalia Dadiani”, liceu ai căror copii au fost găzduiți în județul nostru, de mai multe ori, în cadrul Taberei „Acasă la noi”. Deși erau în vacanță, ne-au primit cu multă căldură, oferindu-ne expoziții de pictură și sculptură, un spectacol de înaltă vibrație emoțională, dominat de versurile lui Vieru și Matcovschi... Pe acest fond s-au desfășurat schimburile de mesaje și suveniruri între gazde și oaspeți, fiind viu aplaudate discursurile directorilor Ana Gherghita și Vasile Gătlan, a profesorilor Așeea Scorpan și Nina Toma, a năsăudenilor Ioan Seni, pr Daniil Ureche, stareță Hristofora, bibliotecara Sabina Galan, prof. Reghina Mare. Evident că o nouă întâlnire cu colectivul Liceului este mai mult decât necesară.

De la Liceu am fost preluați de liderii Societății „Limba Noastră.” și conduși în galeriile sau beciurile cu vin ale Cricovei, unde, poate numai o dată în viață, ai această ocazie. Nu vom uita niciodată explicațiile ghidului privind tehnologia obținerii unui vin de certă calitate, nu vom uita colecțiile de vin ale personalităților lumii, nu vom uita saloanele super elegante ale Cricovei în care se întâlnesc mari lidei internaționali și în care și noi am avut ocazia degustării celor mai rafinate vinuri, în compania directorului de teatru – Val Butnaru și a soției sale – președinta societății „Limba Noastră.” și ai altor membri ai acestei Societăți.. Ziua s-a încheiat în localul „Vatra Neamului”, în compania părintelui Mihăilă Vlad și a grupului folcloric condus de cobzarul Sergiu Diaconu, cu celebrele lui soliste.- Ana-Maria Boboc și Victoria Stefanet, care ne-au purtat prin cântecele lor prin tot folclorul românesc...

Slujba de duminică am trăit-o la Biserica „Sf Teodora”, după care am vizitat Cimitirul Central din Chișinău în care ne-am recules la mormintele poetului Grigore Vieru, a lui Ion și Doina Aldea Teodorescu s.a. Ceasuri bune am petrecut într-un reușit schimb de experiență la Biblioteca „Ovidiu” împreună cu membrii Societății „Limba Noastră.”, moment marcat de un bogat schimb de suveniruri și mesaje în care au fost audiați exministrul Ion Răileanu, primarul Tenu din Pogănești, Elena Butucel – vicedirector Biblioteca Municipală, Liuba Ciobanu – director, Ana Brăescu, Ludmila Viziteu, Petru Sarcov. Ne bucurăm pentru cuvintele de laudă aduse autorităților din Bistrița-Năsăud care au dotat Biblioteca „Liviu Rebreanu” din Chișinău.

Întoarcerea spre casă s-a făcut pe la Cimitirul Eroilor Români de „La Țigancă” unde statul român a făcut investiții de miliarde pentru amenajarea acestui loc.. Aici, starețul Daniel și călugărul Sebastian (ambii cu studii superioare) pregătesc terenul edificării unei noi mănăstiri românești... Venind spre casă am vizitat Mănăstirile Bistrița (ctitorită de Alexandru cel Bun), Pangarati, Toplița, unde am fost primiți cu toată căldură, de starețul Emilian, în amintirea faptului că părintele Daniil din Ilva Mare a ucenicit la această mănăstire... Barajul de la Bicaz, Cheile Bicazului, tot drumul spre casă, culorile toamnei au lăsat amprente sensibile în sufletele noastre. O astfel de experiență merită trăită de mai multe ori.

Ziua de 30 oct. îi găsea pe delegații Astrei năsăudene (Floarea Pleș, Ioan Seni, Ioan și Lucreția Mititean, Mircea Daroși, Valeria și Romulus Berceni, Rodica

Moldovan) în programul lunar de lucru al Ligii Scriitorilor, filiala Cluj, unde s-au întâlnit creatori de literatură din mai toate județele Transilvaniei, în lansarea de cărți. Voichița Palancean-Vereș a prezentat antologia „Pe cărările toamnei” în care au fost publicați și câțiva bistrițeni (Iosif Ciunterei - Emoții.. în metru folcloric, Rodica Fercana – Demers., Menut Maximilian, Toamna..) sau năsăudeni (Elena Leach din Sângeorz-Băi, E toamna., Dalila Redivivus, Epigrame; Raveca Vlașin din Mintiu/Dej, Poema copilăriei fericite, Ioan Seni, Dr Nestor Simon – prima monografie a Astei năsăudene; George Barițiu – despre istoria Regimentului Grăniceresc Năsăudean; Barbu Bălan din Poiana Ilvei/Cluj-Napoca, Epigrame; Romulus și Valeria Berceni, Suntem mândri cu anii tinereții noastre, în care prezintă sacrificiile poporului român făcute în ultimele decenii ale sec. XX, pentru a-și asigura subzistența...

Alt grup de aștrști năsăudeni (Floarea Pleș, familia Mititean, familia Berceni...) participau în 31 oct. la vernisarea expoziției D-nei Virginia Brănescu, aducându-i elogiile binemeritate pentru întreagă activitate.. În aceeași zi, președintele Ioan Seni primea o delegație de la Chișinău, interesată în a comandă costume populare la atelierele noastre de artizanat, ajungând în Runcu Salvei pentru comandă de opincuțe la atelierul meșteritei Floarea Cosmi, iar împreună cu preotul Ioan Titieni, delegația a ajuns și la Mănăstirea de la Ilva Mare..

Astra năsăudeană a fost reprezentată la Simpozionul internațional al românilor de pretutindeni de la Iași și Chișinău, din perioada 30 oct.-1 nov., de președinta Astei Salva – Dna prof. Ana Filip, care s-a implicat în prezentarea realităților năsăudene în sesiunile științifice de la Univ. „Al. Ioan Cuza” din Iași, Univ. de Stat din Chișinău și din sala festivă a Liceului „Principesa Natalia Dadiani”. Delegații români din țară și din afară țării pledau pentru bună cunoaștere a istoriei românilor de pretutindeni și pentru respectarea drepturilor omului acolo unde românii sunt minoritari, inclusiv în județele din interiorul țării...

La 1 nov. 2014, președinta Astei Salva – prof. Ana Filip se întorcea de la Simpozionul internațional al românilor de pretutindeni, realizat în acest an la Iași și Chișinău, prin implicarea tuturor filialelor Astei din țară și de peste Prut, cu sprijinul Universităților de Stat de la Iași și Chișinău și a Liceului „Principesa Natalia Dadiani”. Aștrștii năsăudeni au fost reprezentați cu brio prin profesoară Filip care s-a referit la reprezentarea Astei noastre în presă și producția editorial din ultimul timp.

Tradiția năsăudeană de 1 noiembrie - Ziua „Luminăției”, când fiecare mormânt din Cimitirul comunității „ardea” cu lumânări, a adus și pentru personalitățile fiecărui sat, mai multe lumânări aprinse - simbol al recunoștinței și respectului pentru cei trecuți în veșnicie, cu mult timp în urmă...

Ediția a XXX-a a Colocviilor „George Coșbuc” (5 nov. 2014), organizată impecabil de directorul Bibliotecii Județene – D-l Ioan Pinte, a adus satisfacții și în rândul aștrștilor năsăudeni – Floarea Pleș, Ioan Seni, familia Ioan și Lucreția Mititean, Mircea Daroși, invitați la această manifestare, tronată de PSS Mitropolitul Andrei și în care au fost admirate personalități ale literaturii române contemporane, au fost oferite premii, s-au schimbat opinii interesante.

În ședința din 6 nov. a.c. Comitetul Desp. Astra Năsăud a respins oferta unui parteneriat pe teme sociale, cu Bucureștiul întrucât nu avea posibilitatea financiară de a-și onora cota de 2% (peste 26 000 roni) din proiect, oferind această șansă Primăriei Năsăud, care are obiective concrete pe această linie, inclusive cei 2%..

Pentru Societatea „Virtus Română Rediviva” din Cluj-Napoca, data de 8 nov. însemna etalarea bilanțului de manifestări la nivelul anului 2014, un bilanț pozitiv, deosebit de bogat în acțiuni culturale de voluntariat.. Au fost audiați cu multă atenție, academicianul D-tru Protase, scriitorul Teodor Tanco, profii univ. Ariana Protase și Ironim Marțian, col. dr. Vasile Țuțulă, președintele Valeri Toderici, Mircea Vlădică, T. Buhatel s.m.a. Din partea partenerilor invitați au avut spiciuri consistente Ioan Seni, Floarea Pleș, dr. G. Pleș, Ioan și Lucreția Mititean, Ioana Lăpușneanu, Raveca Vlașin (Dej), Elena Leach (Sângeorz-Băi), Veronica Osorheianu (Alba Iulia), Rodica Moldovan (Bistrița).. Schimbul de experiență permanentizat între VRR Cluj-Napoca și Astra Năsăudeană a adus reale satisfacții în valorificarea patrimoniului cultural al ținutului năsăudean, prin realizarea Monografiei orașului Năsăud și mai ales prin editarea celor două reviste proprii – „Almanah cultural-științific Virtus-Romana Rediviva” și „Astra Năsăudeană”.

Corul „Laudațio” – pr. dr. George Celsie, diac D-tru Buhăi – dirijor, a onorat familia patronului Elvira și Marin Sângeorzan cu un concert de pricesne.. (9 XI).

La 21 nov. Biserica nr. 1 Năsăud – preoți Lucian Greab și Florin Rusu, a trăit frumusețea unei liturghii oficiate de PSS Mitropolitul Andrei, zi în care a fost lansată

și cartea „În memoriam Preot Dumitru Tomi (1946-2014)”, volum care cuprinde Memoriile părintelui Tomi (circa 80 de pagini), dar care ajunge la 220 pagini, fiind completat de îngrijitorul volumului – prof. Ioan Seni, cu aspecte legate de emoțiile incidentului morții sale sau a cuprinderii în volum a eseurilor scrise de cei care l-au cunoscut sau și-au consemnat părerea de rău în Cartea de Onoare a Bisericii, în acest fel, volumul ajungând la peste 220 de pagini. Un rol însemnat în transcrierea acestor texte a avut și Floarea Floroae – rudă apropiată a familiei. Moderatorul Florin Rusu – preotul Bisericii, le-a oferit pe rând, microfonul, PSS Mitropolitul Andrei, prof. Ioan Seni, prof. univ. dr. D-tru Acu – președintele Asociațiunii Astra - Sibiu, ing. D-tru

Mureșan – exprimar, pr. Leon Pop – Poiana Ilvei, prof. Liviu Păiuș - Rodna, pr. Ioan Morar – președintele Desp. Astra Gherla, pr. protopop Ioan Dâmbu..., care au adus omagiile cuvenite familiei – D-na Monica și familiilor celor doi fii – Angelica și Tică junior, cei care au făcut eforturile financiare ale editării volumului, dar care donează Bisericii întreagă suma ce se va realiza prin vânzarea cărții., „Era firesc să îngrijesc acest volum, câtă vreme am fost colegi de liceu, copiii lui – Angelica cu soțul Adrian și Tică mi-au fost elevi, dar mai ales pentru faptul că începând cu anul 1990, preotul D-tru Tomi și-a asumat funcția de președinte al Astrei oraș, filiala pe care a condus-o mai mult de 15 ani”. Ulterior, Cercul Astra oraș a fost condus de prof. Emil Nistor, iar din 2012 de președinta Floarea Pleș. Așa se explică prezența unui mare număr de aștrști și colegi la lansarea cărții sale, în care prietenul său Mircea Prahase consemna printre versurile sale: Vine-o vreme a hainelor cernite, Când ne-apasă multele nevoi, Când ființe dragi, neprețuite, Făr-o vorbă pleacă dintre noi. Vine-o vreme, vremea suferinței, Care-ți ia speranța înapoi, Vine-o vreme când ne mor prieteni, Și se frânge inima din noi.

La 25 nov. aștrștii dejeni, care au nu numai sediu ci și editura proprie, își lansau volumul „Flori de gând” în care cei 18 poeți și scriitori dejeni sunt publicați într-o antologie de excepție, la lansarea căreia au fost prezenți scriitori din Cluj-Napoca, din Baia Mare, Gherla, Dej, Bistrița, Beclean, iar din Năsăud au onorat evenimentul, aștrștii Floarea Pleș, Ioan Seni, Ioan și Lucreția Mititean, Valeria și Romulus Berceni, Mircea Daroși, Rodica Moldovan și Ov. Maghiar. Gazdele și oaspeții au opinat, recitat și socializat într-un cadru spiritual deosebit de generos, specific aștrștilor ardeleni

Conducerea Despărțământului Astra Năsăud pregătește Jubileul de 25 de ani al Astrei Năsăudene Rediviva, jubileu concretizat prin următoarele acțiuni:

1.Lansarea volumelor: „Astra Năsăudeană Rediviva (1990-2014). Pagini monografice”, vol I, editura Napoca Star, 2014, 460 pag., autor Ioan Seni. Volumul a fost editat cu sprijinul Primăriei Năsăud – primar Mircea Romocea, și al Bibliotecii Județene „George Coșbuc” – director Ioan Pinte; Ioan Mititean, „Astra Năsăudeană. Un organism viu”, editura Napoca Star, 2014, 282 pag. Ambele volume au fost déjà editate și așteaptă momentul lansării.

2. Realizarea Expoziției „Astra Năsăudeană Rediviva – 25 de ani”. La Expoziție participa fiecare Cerc sau Secțiune din întreg Despărțământul năsăudean și pot participa și partenerii cu care s-au realizat acțiuni commune... Până în prezent Expoziția a fost sprijinită de d-nii Mihai Buhăi, Cosmin și Marius Bodiu care au trimis leturi pentru panouri; d-nii Dorel Olteanu și pr. Florin Rusu care au trimis panouri de polyester pentru aceleași panouri. Până în prezent au expus materiale familia Ioan și Lucreția Mititean, Floarea Pleș, familia Romulus și Valeria Berceni, Gh. Nechiti (Feldru), Dr Gh Tr Dascăl, Ioan Seni, Corul „Laudatio”, Sabina Galan (Ilva Mare) s.a. Mai așteptăm materiale și de la alte cercuri sau alți aștrști...

3.Editarea numărului 4 al Revistei „Astra Năsăudeană”, cu materiale primite de la membrii Astrei, materiale referitoare la Activitățile Astrei pe acești 25 de ani.. și

valorificate prin revista de către profesorii I. Seni - director și Mircea Daroși – redactor șef.

1 Decembrie a fost sărbătorit de aștrăștii nășăudeni în ambianța respectului față de înaintașii care au reușit în urmă cu 96 de ani, Marea Unire a românilor într-un stat unitar, suveran și independent, eveniment despre care a vorbit elogios primarul orașului prof. Mircea Romoceă. Împreună cu monarhiștii bistrițeni am depus o jerba de flori și la statuia regelui Ferdinand Întregitorul, monarhul în jurul căruia s-a îndeplinit mărețul act al întregirii. În aceeași zi, aștrăștii nășăudeni s-au întâlnit la

Muzeul Grăniceresc unde au pus la punct numeroase detalii privind organizarea Jubileului de 25 de ani ai Astrei Nășăudene Rediviva, insistând pe organizarea expoziției Jubiliare, editarea revistei „Astra Nășăudeană” și pe lansarea cărților dedicate evenimentului. De altfel, cei prezenți au și primit volumul I al „Paginilor monografice Astra Nășăudeană Rediviva”, autor Ioan Seni.

În 3 decembrie, delegați ai Astrei nășăudene – Ioan Seni, Floarea Pleș, familia Mititean, familia Daroși, Ov. Maghiar.. au fost prezenți la Dej, la evenimentul lansării Enciclopediei Române, format digital, că semn al respectului pentru înaintașii ardeleni care, în urmă cu 110 ani (1904), au editat prima Enciclopedie românească, în spațiul românesc, fiind a patra în Europa, după cele engleză, franceză și germană. Prof. Ioan Seni a vorbit despre contribuția intelectualilor nășăudeni (membri ai Asociațiunii Astra) la editarea acestei opera.

În 4 decembrie, la Muzeul Grăniceresc se lansa cartea Vicarilor nășăudeni, avându-i ca autori pe distinși cercetători Adrian Onofreiu și Lucian Vaida, ambii cu doctorat în istorie. Evenimentul s-a bucurat de prezența prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorector al UBB Cluj-Napoca, care, în cuvântul său a făcut un larg excurs în istoria ținutului nășăudean, atât de bogat în oameni și fapte demne de reținut și prețuit. Cartea a fost prezentată în amănunțime de profesorul nășăudean Ioan Seni, care a insistat pe vrednicia fiecărui vicar ce s-a impus prin construcții de biserici sau case parohiale, pe instituirea Cărții de aur a Bisericii, pe disciplină și ordine în fiecare parohie, pe bună gestionare și protejare a fondurilor grănicerești din care erau ridicate și școlile confesionale comunale. Profesorul Seni a prezentat și cartea profesorului mocodean „Mocodul, păunii și sumănele negre”, o adevărată monografie etnografică a satului. Aștrăștii din oraș au fost prezenți în număr mare la acest eveniment.

La vernisarea expoziției (9 dec.), de pictură și sculptură, dedicată profesorului universitar Nichifor Someșan, fost director al Muzeului Grăniceresc, autorii acesteia – directorul dr. Lucian Vaida și angajații Muzeului (Marius Nistor...) au adus un elogiu personalității distinsului cetățean de onoare al Năsăudului – Ion Nichifor Someșan. Au ținut discursuri relevante directorul actual dr. Lucian Vaida, viceprimarul Nicolae Găitan, Floarea Pleș - președinta Astrei oraș, Ion Radu Nistor – fost director, Lucian Bichigean – discipol al maestrului, Romulus Berceni, Ioan Mititean, Raus Pompei, preotul Crin Teodorescu, care s-au referit pe rând la serviciile aduse de Nichifor Someșan orașului Năsăud: Fântână cu clop și păun din parc, macheta Monumentului academicienilor năsăudeni, vitraliile din Primărie, metopele cu Muzele antice grecești de la Casă de Cultură, tablourile alegorice din Primărie, tablourile marilor pedagogi năsăudeni din holul Școlii Generale, majoritatea exprimându-și regretul dispariției vitraliilor și al metopelor de la Casă de Cultură.. Pe de altă parte, profesorul Ioan Seni ruga familia distinsului intelectual să ia decizii corecte cu privire la bogată Biblioteca a profesorului Nichifor Someșan, întrucât experiență ultimilor ani a demonstrat că multe biblioteci particulare ale profesorilor dispăruți (Grigore Găzdac, Octavean Ruleanu, Traian Pavelea s.a.) au fost vândute la metru liniar, în loc să îmbogățească patrimonial bibliotecilor școlare din oraș, sau a Bibliotecii „Veronica Micle”, a Bibliotecii Muzeului Grăniceresc sau a Astrei (când această va avea sediu..).

Lansarea cărții „Pânză reginei”, autor juristul Ștefan Mihuț - vicepreședinte al Desp. Astra Dej, la Centrul Militar s-a bucurat și de prezența aștriștilor năsăudeni Lucreția și Ioan Mititean, Valeria și Romulus Berceni, Rodica și Mircea Daroși, Floarea Pleș, Nadia Urian și Ioan Seni, care au adus elogii binemeritate autorului, dar și aștriștilor dejeni, al căror președinte - ec. Dr. Radu Gavrilă a moderat întregul eveniment. Acțiunea s-a încheiat cu un frumos concert de colinzi prezentat de elevii de liceu ai profesorului Ioan Lăcătușu – secretarul Despărțământului Astra Dej. Alți aștriști năsăudeni au admirat concertul de colinzi de la Colegiul Național „George Coșbuc”, concert în care s-au afirmat grupurile de colindători din școală (elevi din profilul pedagogic și colectivul cadrelor didactice), școlari colindători din Rebrîșoara și Poiana Ilvei...

În dragostea lor pentru ținutul năsăudean, grupul de copii din Strășeni, R. Moldova, „Firicel de busuioc”, condus de profesorii Doina Sârbu și Sergiu Diaconu, și-au colindat gazdele care în vara anului 2014, i-au primit în cadrul Taberei internaționale „Acasă la noi”, fiind bine primiți la Centrul „Sf Pahomie” din Gledin – pr. **Ioan Titieni**, Primăria din Reghin – primar ec. Maria Precup, Biserica nr. 2 din Năsăud – pr. dr. **George Celsie**, unde au primit daruri din partea Bisericii și a primului corator Dorel Olteanu. Tot dulciuri au primit și copiii de la Centrul de Plasament conduși de Dna Tecla Ureche și cei de la Sc. Generală, instruiți de inv. Anuța Kovacs. În Centrul Catehetic Ortodox „Miron Cristea” s-au întâlnit cu membrii Astrei năsăudene unde s-au întreținut prin colinde, cântece patriotice și prin spiciuri potrivite ideii de unitate românească..

La invitația Măicuței Stareț Hristofora și a p.c. pr. Daniil Ureche de la Mănăstirea Ilva Mare, în ziua de 16 decembrie, corul „Laudațiao” al Bisericii nr 2 din Năsăud – pr. Dr. G. Celsie, dirijori prof. arhidiacon Cornel Pop și D-tru Buhai, a susținut un concert de colinzi în Biserica Mănăstirii, fiind audiați de măicuțele de la Mănăstire și numeroși localnici printre care și familia bibliotecarei Sabina Gălan din Ilva Mare... Cuvintele de învățătură ale preotului Daniil și al Măicuței Stareț ne-au convins încă o dată de farmecul și rostul colinzilor... A doua zi, aștrăștii năsăudeni au răspuns invitației Colegiului Național „George Coșbuc” – director Al Dorel Coc, de a urmări un concert al Cvartetului de coarde din Cluj-Napoca (Opera Română), cadou oferit năsăudenilor de dr Gavril Țarmure – directorul Centrului Județean de Cultură Bistrița-Năsăud. În ziua următoare, la Școala Generală „Mihai Eminescu”, un concert

deosebit al copiilor, al cadrelor didactice din Școală și al preoților tineri aparținând Centrului Catehetic Ortodox „Miron Cristea” din Năsăud a umplut de bucurie sufletul întregii asistențe din Clubul arhiplin al Școlii..

În 22 dec. la Muzeul Județean avea loc lansarea cărții „Pendul de cer”, autori Maximinian Menut și Valentin Marica, volum antologic despre care au vorbit numeroși scriitori și poeți bistrițeni și în care era cuprins și năsăudeanul Ioan Seni. La Biblioteca Jud., directorul Ioan Pinteac acordă premiile „Cosbook” pe anul 2014, în fruntea listei aflându-se prof. univ. dr. Gelu Buta („Amintiri despre Mitropolitul Bartolomeu Anania”); Al Petria („Zilele mele cu Renata”, român apărut în limba olandeză); Icu Crăciun („Omul cu inelarul retezat”), carte premiată și la Festivalul Național de Proză „Liviu Rebreanu” de la Bistrița; Cornel Cotutiu, pentru biblioteca personală donată românilor din diaspora, Cernăuți (Aviz năsăudenilor care-și vând biblioteca „defunctului”, la metru liniar, în loc s-o predea bibliotecilor din oraș sau bibliotecilor românilor din diaspora!); Ionela Nusfelean, pentru implicarea eficientă în activitățile Bibliotecii Județene; Ioan Seni - pentru editarea volumelor dedicate ASTREI, fiind nominalizate volumul „Astra Năsăudeană Rediviva. Pagini monografice”, vol. I, 2014 și revista „Astra Năsăudeană”, ajunsă la al 4-lea număr. În aceeași ambianță spirituală, scriitorul Olimpiu Nusfelean, directorul revistei

„Mișcarea Literară”, a prezentat numărul dedicat scriitorului clujean Mircea Muthu. Erau prezenți și astriștii năsăudeni Floarea Pleș, Mircea Daroși și familia Ioan și Lucreția Mititean.

În 25 dec. delegația Astei din Universitatea „B.P.Hasdeu” din Cahul, R Moldova, condusă de președinta conf. dr. Maria Barbă, având în componentă pe conf. dr. Ioana Axentii și conf. dr. Ludmila Baltatu, col. Hantea Vasilii și prof. Ganceru Eugenia, a fost pe rând oaspete drag al astriștilor năsăudeni Floarea Pleș - președinta Astei oraș, Vică Istrate – secretar al Despărțământului năsăudean, Tucă Urâte, Valerică și Romulus Berceni, Lucreția și Ioan Mititean, ai Mănăstirii din Salva, ai

familiei Ana Filip și Română Fetti, ai familiei preotului Leon Pop (Poiana Ilvei), ai familiei Olimpia și Pavel Berengea (Ilva Mare), ai Mănăstirii din Ilva Mare –

stareț Maică Hristofora și pr. Daniil Ureche, unde s-au întreținut prin colinde românești, specifice Marii Sărbători a Nasetrii Domnului, confirmându-se încă o dată generozitatea și bunătatea românilor în pragul marilor sărbători pe care le cinstesc din veac în veac..

27 dec., a treia zi de Crăciun se derula ediția a XIX-a a Festivalului ilvean de colinde, găzduit de Măgura Ilvei: primar Valer Avram, director Școală Daniela Susca, prezentator Anda-Crina Găină – prof. Limba și literatură română în Sc. Gen. „Dariu Pop”, ediție care demonstrează că Festivalul a trecut cu bine de vârstă majoratului... În deschiderea ediției, în spiciurile lor, primarul Valer Avram, vicepreședintele CJ BN Alexandru Pugna, președintele Desp. Astra Năsăud Ioan Seni au evidențiat rolul și locul sărbătorii Crăciunului în viața românilor, dar mai cu seama în viața locuitorilor de pe Valea Ilvelor, care se apropie cu încredere de ediția jubiliară a XX-a a acestui festival, nefiind uitați nici fondatorii acestuia: insp. g-l Leonida Ștefănescu, Pavel Berengea, Virgil Ureche, Ioan Seni, și nici colaboratorii sau partenerii acestuia, nici susținătorii, dar mai cu seama nici acei dascăli sau preoți care instruiesc ani la rând, numeroase generații de copii, lăsându-le pe mâini bune un patrimoniu de colinde și obiceiuri inestimabil.... Ediția a XIX-a a fost onorată de delegația Astei din Cahul, Univ. „B.P.Hasdeu”, care, prin cuvântul președintei conf. dr. Maria Barbă, a adresat sălii urările specifice acestei sărbători, evidențiind și relațiile de parteneriat cu Astra Năsăudeană și Mănăstirea din Ilva Mare (Stareț - Maică Hristofora și preot Daniil Ureche), unde a fost cazat grupul din Cahul. Măgura Ilvei a deschis ediția cu un

Plugușor, prezentat de elevul Alexandru Bora, instructor înv. Sevestian Ureche; un grupaj de Colinde prezentat de elevi din cls. a III-a și a IV-a, înv. Silvia Bora și Sevestian Ureche; Lechinta a prezentat Colinde de pe câmpie, instr. prof. Iulius Maieran; Ilva Mică: un grupaj de Colinde și Plugușorul: instr: Todica Mihaela, Andronesi Reghina și Chițu Sevastița; Leșu – Lunca: un grupaj de Colinde, solistă Ionela Dragotă, instr: Mărioara Pop, Măriuca Avram; Lunca Ilvei: Grupaj Colinde și Belciugarii, instr. Lidia Someșan, Mihaela Todica și Marius Găină; Președintele Ligii Scriitorilor, filiala Năsăud, Ioan Mititean a prezentat publicului cărțile Porunci în dar, de Iliut Horga (fiu al satului Arșița), Colegiul Național „George Coșbuc” la 150 de ani și Astra Năsăudeană – un organism viu, cărți de autor, pe care le-a donat primarului Valer Avram pentru Biblioteca localității. Pentru gestul sau și vervă prezentării a fost viu aplaudat de sala arhiplină a magurenilor. Ilva Mare: Grupaj

Colinde, Belciugarii și Plugușorul, instr. Mihaela Todica, Pavel Berengea și Nicolae Pralea; Poiana Ilvei: Grupaj Colinde și Viflaimul, instr: Mărioara Buta și Alexandru Pop;

Măgura Ilvei încheie programul cu un grupaj de Colinde din Arșița, instr. preot Mircea Prundus; un grupaj de Colinde interpretat de grupul folcloric al școlii „Cetinita”, instr. Floarea Găină; Colinde străvechi au interpretat și solistele din Corul Bisericii – Violetă Cozonac, Ana Zăgrean și Aurica Urdă. Pe lângă delegația Consiliului Județean – Al. Pugna – vicepreședinte și Florin Moldovan – administratorul Jud. BN, au mai onorat festivalul ilvean, prin prezența lor: Floarea Pleș - președinta Astrei oraș Năsăud și vicepreședintă Lucreția Mititean, vicepreședinții Despărțământului Romulus Berceni și Ioan Mititean, Ovidiu Maghiar – secretarul Desp. și Leon Cătărig – vicepreședinte Astra Rebrîșoara.

Președintele Astrei Năsăudene – prof. Ioan Seni aduce mulțumiri și-i felicită pe membrii Astrei care au rezistat 24 de ani (1990-2014) că voluntari pe tărâmul culturii și al educației, iar în acest an jubiliar (2015) au plăcerea de a sărbători împreună un sfert de veac de la revigorarea Astrei Năsăudene Rediviva, sărbătoare care va avea loc în dată de 7 februarie, în sala festivă a Muzeului Grăniceresc, odată cu Adunarea anuală a Despărțământului și la care sunt invitați delegați ai Astrei din județ, din țară și din afară țării, colaboratori, parteneri, susținători, reprezentanți ai massmediei... Programul manifestărilor va fi dat din timp publicității.

Înainte cu o săptămână de Adunarea anuală/2014, în dată de 31 ianuarie 2015 se întemeia un nou cerc Astra la Posmuș/Valea Șieului, cu ocazia lansării Monografiei Posmușului, avându-i ca autori pe învățătorii Ioan T Someșan, Aurica T Someșan și Vasile St. Țuțulă. Au adus cuvinte de laudă autorilor – prof. Simona

Gherman, primarul Olimpiu Iuga Napeu, col. r. Condrate Ștefan, prof. Mircea Daroși, Ioan Seni, Romulus Berceni, col. Vasile Magerusan, Aurel Horga, exprimarul Netan. A fost prezentat un Program artistic de cântece și versuri patriotice, pregătit de învățătoarele Aurica Someșan și Aurelia Moldovan cu copiii Școlii din Posmus. Primarul Iuga Napeu le-a promis autorilor acordarea titlului de Cetățean de onoare al localității. În partea a doua a manifestărilor s-a constituit Cercul ASTRA Posmus, cu un număr de 26 de membrii care și-au ales că președinte pe inv. Ioan Someșan, vicepreședinte – Voichița Ungur, secretar – col. r. Ștefan Condrate, casier – Victor Uilean și membru în birou – Horațiu Șincai. Președintele Desp. Astra Năsăud – prof. Ioan Seni i-a felicitat, le-a amintit normele statutare ale Astrei, le-a oferit 20 de carnete și i-a invitat la Jubileul Astrei Năsăudene Rediviva de 25 de ani, din 7 febr. 2015. Au mai fost încurajați de președinta Astrei oraș Năsăud – d-na Floarea Pleș, alături de care au mai participat la eveniment Leon Cătărig – Rebrîșoara, Menut Maximilian – Bistrița, Mircea Daroși – Nepos, Familia Valeria și Romulus Berceni, Grigore Lungu și Radu Burcezan – fiu al Posmusului. Acțiunea s-a încheiat cu o masă festivă oferită de primarul comunei.

Va dorim tuturor în anul 2015 frumoase împliniri, beneficii în afaceri, sănătate, fericire, gânduri bune, mai mult curaj în apărarea interesului național și-n implicarea pe plan local...

**Anul cel nou va sta mereu la pândă – să-ți fie bucurie și osândă.
(N Băciut, *Noul an cel vechi*, 2014).**

REZOLUȚIE

Prof. Ioan SENI

ASTRA de astăzi, adaptată la cerințele vieții contemporane este glasul înaintașilor peste timp, glas care ne îndeamnă la unitatea națională în jurul problemelor ce ne consumă prezentul și ne prefigurează viitorul. Ne îngrijorează criză morală prin care trecem, criză în care valorile naționale în loc să fie promovate sunt blamate, iar rezultatele pe termen mediu sau lung pot fi dramatice. Ne îngrijorează criză internă prin care trecem și în care aleșii nației au promovat pierderi iremediabile pentru viitorul copiilor noștri. În concertul mondial al globalizării de astăzi fiecare națiune își etalează valorile sale că pe o carte de vizită prin care se identifica în lume. Unii români mai degrabă și le denigrează, golind istoria și cultură română de principalele ei valori, fără să pună ceva mai bun în locul acestora. Astfel de atitudini sunt condamnate cu tărie de Asociațiunea ASTRA.

A promova și a proteja valorile noastre naționale constituie o datorie permanentă a fiecărui cetățean român, obiectiv pe care Asociațiunea ASTRA îl promovează de peste 150 de ani, fără a subestima valorile altor popoare europene sau grupuri etnice trăitoare în spațiul românesc. ASTRA condamnă și respinge extremismul, șovinismul, xenofobia și iredentismul celor care le mai agită prin Uniunea Europeană, uniune statală care și-a asigurat stabilitatea prin tratate semnate unanim, cu mulți ani în urmă. ASTRA este solidară cu românii de pretutindeni, respingând separatismele de orice fel sau privilegiile discriminatorii promovate de unii extremiști. ASTRA susține problemele românilor din afară Țării prin diverse contacte și schimburi culturale, sprijinindu-i în promovarea valorilor proprii tradiționale dar și a integrării lor în exigențele legislative ale statului în care trăiesc.

ASTRA militează pentru sporirea continuă a zestrei spirituale a poporului român și pentru conservarea a tot ce este valoros și original în tradițiile culturale românești. ASTRA cultivă și apără limba română, istoria și cultură națională, cerând autorităților statale românești revizuirea și corectarea ariei curriculare a disciplinelor umaniste care se predau în școli și universități, în sensul de a evita falsul, minciună și mistificarea adevărului istoric. Prin aceste obiective ASTRA este de un real folos Statului Român, veghind la evitarea derapajelor defavorabile românilor.

ASTRA va continua cinstirea memoriei înaintașilor ei, a personalităților culturii și științei românești, a eroilor români căzuți pentru libertate și pe câmpurile de luptă, în timpul celor două războaie mondiale, nu numai în țară ci și în țările Uniunii Europene și în țările unde locuiesc români dintotdeauna. ASTRA va continua strângerea legăturilor de colaborare cu Academia Română, cu Universitățile din țară și străinătate, cu Biserica, Școlile și instituțiile lor ierarhice, cu toate instituțiile de cultură locale, județene și naționale. În acest sens, aștristii năsăudeni cer autorităților române promovarea unui program național în care să fie prefigurat viitorul tineretului:

ce obiective naționale vom urmări, ce meserii vor învăța copiii Țării, unde și ce vor lucra în următorii ani.

Participanții la Adunarea Generală cer Guvernului României, Parlamentului și d-lui Președinte să supravegheze atitudinile antiromânești din interiorul și exteriorul Țării, pentru a nu fi înșelați de artificii geopolitice periculoase. Autoritățile Statului Român să decidă în favoarea poporului român cu privire la vânzarea pământului și valorificarea resurselor naturale, să încurajeze capitalul autohton românesc, favorizând un viitor sigur pt generațiile viitoare.

Astriștii prezenți la Adunarea anuală aduc calde mulțumiri autorităților județene și locale pentru sprijin și colaborare, tuturor astriștilor năsăudeni pentru implicare voluntară și altruistă în actul de ameliorarea a climatului moral-civic și cultural-spiritual, de-a lungul celor 25 de ani ai ASTREI NĂSĂUDENE REDIVIVA.

Năsăud,
7 februarie 2015,

Președintele Desp. Astra Năsăud
Prof. Ioan Seni

PROGRAM - INVITAȚIE

**ASOCIAȚIUNEA TRANSILVANĂ PENTRU LIMBA ROMÂNĂ
ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN – A S T R A
DESPĂRȚĂMÂNTUL NĂSĂUD**

PROGRAM – INVITAȚIE

D-I/D-na _____

Sunteți invitat(ă) la sărbătoarea noastră:

**A. JUBILEUL DE 25 DE ANI
al DESPĂRȚĂMÂNTULUI NĂSĂUD al
A S T R E I
(1990 – 2015)**

**B. ADUNAREA ANUALĂ
a DESPĂRȚĂMÂNTULUI ASTRA NĂSĂUD
pe ANUL 2014**

Sâmbătă – 7 februarie 2015

COLABORATORI:**CONSILIUL JUDEȚEAN BISTRIȚA-NĂSĂUD prin:**

- Biblioteca Județeană „G. Coșbuc” – director Ioan Pinte
- Centrul Jud. Pentru Cultură – dir. dr. Gavril Țărmure
- Complexul Muzeal Județean – dir. Alexandru Gavrilaș
- Inspectoratul Școlar Jud. BN – insp. g-l Camelia Tabăra
- Muzeul Grăniceresc Năsăud – dir. dr. Lucian Vaida

CONSILIUL LOCAL și PRIMĂRIA NĂSĂUD:

- Primarul, viceprimarul și secretarul Primăriei, consilieri locali
- Casă de Cultură „L. Rebreanu” – dir. Silviu Rus
- Biblioteca „Veronica Micle” – dir. Nicolae Grumezea
- Clubul copiilor – dir. Dorina Buia, Maria Gonda...
- Școlile năsăudene – dir. Dorel Coc, G. Onul, M. Secheli, D. Bidica

PROTOPOPIATUL NĂSĂUD – pr. protopop Ioan Dâmbu**PARTENERI: Presă jud: „Răsunetul” – M. Menut, O. Lucuta; „Mesagerul BN” –**

Radu Sîrbu, Victor Știr, Bistritanews – M. Chiuzean; Posturi radio și TV locale;

- Societatea „Cultul Eroilor” BN – col. r. Ioan Cordovan, V. Magherusan
- Societatea Pentru o Dezvoltare Durabilă „România Europeană” – Ioan

Neagos, Luiza Iliescu; SLNR Chișinău – Valentina și Val Butmaru...;

- Liga Scriitorilor, Filialele Cluj și Năsăud: Fl Țene, Ioan Mititean;
- Cercul Militar B-ta; Ansamblul „Doinița”- M. Avram; Florin Archiudean și

Cornelia Ardelean; Complexul „Sf Pahomie” Gledin – pr. Ioan Titieni;

- Case Memoriale și Muze: „L. Rebreanu”, „G. Coșbuc”, „Cuibul visurilor”, „Casă Nechiti”, „Muzeul din Pod”, „Pictorul verde”, „Muzeul Mineritului”, „Muzeul de Artă Comparată”, Muzeul Rebrîșoara, „Artizanat Virginia Linul”...; Societatea Filatelică „Bistrițeană”, -M. Calu

- Asociația de voluntari din Năsăud – Gabriela Onu, Silviu Rus...;
- Simpatizanți ai Astrei de la Mănăstirile: Ilva Mare, Salva, Rebra...

ÎN PROGRAMUL ARTISTIC:

- Folclor: Alina și Gina Ceucă; Cristina Scurtu; Oana Matei...
- Pricesne: Corul „Laudatio”- D. Buhai și Corul „Deisis”- G. Cărcu;
- Momente artistice: Clubul elevilor – D. Buia, M. Gonda, Laura Morar..
- Grupuri vocale: „Năsăudeancă”-L Istrate și „Dor năsăudean”-E Rațiu
- Muzică folk: Sorin Găzdac; Lucian Bichigean...
- Poezie: V. Cătună; S. Guzu; L. Catarig; R.Fercana;M. Daroși, V Mureșan

INVITAȚI – membri ai ASTREI din Desp. Năsăud, din Conducerea Centrală, din Despărțămintele din țară: Sibiu, Blaj, Cluj, Baia Mare, Tg. Lăpuș, Vișeu, Iași, Bacău, Vaslui, Tg. Mureș, Făgăraș, Orăștie, Reghin, Sângeorgiu de Pădure, Dumbrăveni, Brașov, Săcele, Cărei, Oradea, Sf. Gheroghe, Covasna...; din afară țării: Chișinău, Cahul, Herta, Edineț, Cernăuți, Criuleni, Ialoveni, Măgdăcești, Grigoriopol, Anenii Noi, Onitcani,...; Editura Venus Star Năsăud, Napoca Star, Napoca Nova...

PROCES VERBAL

Prof. Ioan SENI

Încheiat astăzi, 07. 02. 2015, în Adunarea Anuală a Despărțământului Năsăud – Jubileul „ASTRA NĂSĂUDEANĂ REDIVIVA – 25 de ani”.

Adunarea are loc în incinta Muzeului Grăniceresc Năsăudean, sala festivă, prin bunăvoința d-lui dir. dr. Lucian Vaida.

ORDINEA DE ZI:

1. Jubileul de 25 de ani al Despărțământului Năsăud al Astrei (1990-2015).
2. Raportul anual / 2014.
3. Raportul financiar / 2014.
4. Raportul Comisiei de cenzori/2014.
5. Proiect de activități pe anul 2015.
6. Discuții, propuneri, mesaje.
7. Înscrieri în ASTRA; depuneri de cotizații.
8. Aprobarea documentelor adunării.

Pentru bună desfășurare a evenimentului, s-a procedat la întocmirea și semnarea unei liste de prezență (responsabil, prof. Leon Cătărig – Rebrîșoara) și s-au distribuit ecusoane (responsabil, Ioana Lăpușneanu - Năsăud). Mapele personalizate, cu însemnele Asociațiunii și materiale informative au fost înmânate de către prof. Ana Filip – Salva și Viorica Ghioc - Năsăud.

Expoziția de carte, cu vânzare, a fost coordonată de d-na Maria Deac – Năsăud. Cu acest prilej, membrii astristi și invitații au făcut schimb de cărți, reviste, pliante, inclusiv cărți de vizită.

În cadrul acțiunii, membrii astristi și președinții de cercuri au avut posibilitatea de a depune cotizația pe 2014 (restanțieri) și 2015, concomitent s-au putut face și donații și înscrieri de noi membri (responsabil, Vasile Cleja).

În deschiderea adunării, s-a intonat Imnul de Stat al României și Imnul Astrei (logistică pentru sonorizare - Lucian Vaida și Dumitru Rotari), apoi, reprezentanții bisericii au oficiat Te-Deum-ul. Pe lângă preoții năsăudeni – Florin Rus, Lucian Greab, Ovidiu Sermesan și dr. George Celsie – au participat și protosing. Daniil Ureche, starețul mănăstirii de la Ilva Mare.

După prezentarea oaspeților și constituirea comisiile de lucru, s-a supus aprobării ordinea de zi.

Pentru prezidiu, s-a propus și s-a votat în bloc, următoarea componentă:

prof. univ. dr. Dumitru Acu – președintele Asociațiunii - Conducerea

Centrală,

prof. Ioan Seni, președintele Despărțământului Năsăud,

Alexandru Pugna, vicepreședintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud,

Nicolae Găitan, viceprimarul orașului Năsăud,
Floarea Pleș, președinta Cercului ASTRA Năsăud,
prof. dr. Teodor Ardelean, directorul bibliotecii „P. Dulfu” din Baia

Mare,
Ioan Pinte, directorul bibliotecii județene „G. Coșbuc” din Bistrița,
dr. Gavril Țărmure, directorul Centrului Județean Pentru Cultură
Bistrița-Năsăud.

Comisia pentru întocmirea procesului verbal – Gabriela-Elena Herta – Romuli și Augustina Gușă - Rodna.

Comisia pentru rețineri de propuneri – Floarea Pleș, Romulus Berceni - Năsăud.

Sunt prezentați oaspeții, invitați din țară și din diaspora: prof. dr. Teodor Ardelean, Viorel Pop și Ștefan Visovan (Baia Mare), prof. Silvia Pop și prof. Ana Hinescu (Blaj), Aretă Moșu, prof. univ. dr. Olimpia Iacob, prof. Radu Stratulat (Iași), ec. Radu Gavrilă, jr. Ștefan Mihuț (Dej), prof. dr. Luminița Cornea (Sfântu Gheorghe), col. (r) dr. Vasile Țuțulă, Valeri Toderici și prof. univ. dr. Ieronim Marțian (Cluj), o delegație formată din cinci reprezentanți de la Cahul (coordonator, prof. univ. dr. Maria Barbă), prof. Angelo Manea, inspector școlar, reprezentant ISJ BN, lect. univ. dr. Denisa Manea, reprezentant UBB Cluj Napoca, Silviu Rus, director Casă de Cultură „L. Rebreanu” Năsăud, prof. Dorina Buia, director Clubul Copiilor Năsăud, Olga Lucuta, ziarul „Răsunetul”, Radu Sârbu, „Mesagerul BN” etc.

Se prezintă și cel mai nou cerc astrist (Ioan și Aurica Someșan), înființat la Posmuș, sub tutela d-lui col. (r.) Vasile Țuțulă, cu un debut „în forță”, printr-o monografie lansată cu o săptămâna în urmă.

D-l prof. Ioan Seni prezintă auditoriului mesajul primarului Mircea Romocea. Cu acest prilej, astristilor năsăudeni li s-a recunoscut seriozitatea, efortul și dăruirea în organizarea activităților culturale, pe linia valorizării românismului, patriotismului, iubirii de neam și de țară.

D-l Alexandru Pugna aduce salutul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și, în mod deosebit, al d-lui Emil Radu Moldovan, arătându-și considerația pentru activitatea Despărțământului ASTRA Năsăud care „ține aprinsă flacăra acestui ținut”.

D-l viceprimar Nicolae Găitan, în cuvântul domniei sale, reînnoiește promisiunea Primăriei orașului Năsăud de a oferi un spațiu adecvat pentru sediul Despărțământului...

D-na Floarea Pleș vernisează exozitia „Astra năsăudeană – 25 de ani”. Începe cu prezentarea grupului care a colaborat în realizarea exponatelor. Acestea amintesc de strădania astristilor, certificând activitatea cercurilor la nivel local, județean, național și chiar și înafara granițelor. Se aduc mulțumiri gazdelor, reprezentanților Muzeului Grâniceresc Năsăudean, pentru efortul cu care „duc mai departe cultura neamului”, și, aceleași calde mulțumiri și aprecieri sunt exprimate pentru Gheorghe

Nichita, exponent al culturii someșene, cetățean de onoare al comunei Feldru, membru în Societatea muzeografilor privați. Expoziția prezintă și evidențele Astrei, pe cercuri, realizate de președintele Despărțământului, prof. Ioan Seni, diplome ale astristilor, medalia de aur, din 2010, primită de la Conducerea Centrală, dar și o serie de cărți. Printre autori, scriitori „din lumea cărții născădute”, membri ai Ligii scriitorilor, se remarcă scriitorul Ioan Mititean cu volumele din seria „În vârful penitei”.

O extensie a expoziției o reprezintă „ASTRA în presă” – „Breviar astrist” și „Plaiuri născădute”, Olga Lucuta și Menut Maximilian („Răsunetul”), Radu Sîrbu și Victor Știr („Mesagerul”).

Nu în ultimul rând, expoziția supune atenției și o serie de fotografii de grup de la diverse activități și vernisaje (lansări de carte – Gavril Istrate, Rodica Fercana, Liviu Paius, Romulus Berceni, Lucreția și Ioan Mititean...; dezveliri de busturi și monumente – Traian Dascăl; din activitatea corului „Laudatio” – dirijor Dumitru Buhăi; preoții născădute – Claudiu Sorasan cu „Biserița din lemn” din Runcu Salvei; instantanee de la Adunările generile ale Astrei; expoziția portului popular, artizanat – dr. Virginia Linul; reprezentații folclorice cu interprete din zona Născădutei – Alina și Genuca Ceucă din Salva, Cristina Scurtu din Născădu; revista „Ecologistul”, 20 de ani – Romulus Berceni).

În încheiere, d-na Floarea Pleș, sufletul cercului astrist orășenesc, da citire unei creații personale, în versuri, închinată Asociației și voluntarilor ei.

D-l prof. Mircea Daroși prezintă revista „Astra născădeană” nr. 4 (30)/2014 și mulțumește colaboratorilor. Se menționează că numărul materialelor primite la redacție întrece posibilitățile de publicare, spațiul fiind limitat prin actuală finanțare. În acest sens, se solicită o suplimentare a numărului de pagini și, bineînțeles, a bugetului alocat.

D-l Ioan Mititean prezintă volumul „Astra născădeană – un organism viu”, eseuri, al XV din seria „În vârful penitei”, dedicat evenimentului și sponsorizat de Alexandru Gavrițaș, directorul Complexului Muzeului Județean.

Fosta elevă a liceului născădean, Ancuța Moraru, studentă la Academia de Poliție, destinde atmosfera printr-un moment folk („Ruga pentru părinți”, versuri A. Păunescu). Prestația deosebită este răsplătită cu alauze și admirație.

D-na prof. Ana Filip, președinta Cercului astrist Salva, prezintă revista „Astra Salvensis”, nr. 3, menționând contribuția sa suflet a preotului Maxim (Iuliu Morariu, Salva), după care interpretează o priceasnă.

Preotul paroh Lucian Greabu prezintă cartea preotului Dumitru Tomi, „În memoriam Dumitru Tomi”, preot la biserica „Sf. Nicolae” din Născădu, plecat la cele veșnice. Se remarcă calitatea și ingeniozitatea prezentării biografiei, prin îngrijirea volumului de către prof. Ioan Seni – președintele Desp. Astra Născădu. Rețin atenția un șir de întâmplări din viața bisericii născădute, activitatea și viața preotului Tomi fiind puse în slujba credincioșilor Bisericii Ortodoxe din Născădu.

D-l prof. Liviu Păiuș, președintele Cercului astrist Rodna, prezintă o Monografie a Rodnei, un volum de mare întindere, cu o profundă documentare în aria culturală și spirituală a localității, fără a neglija istoricul școlii și educația, în context istoric zonal și național. Totodată, domnul profesor anunță un proiect prefigurat pentru o perioadă de doi ani, cu posibilă finanțare prin Muzeul Județean, un ajutor material pentru toate muzeele satești și pentru toate colecțiile particulare care reprezintă obiectul proiectului. Detaliile au fost oferite, la momentul potrivit, de către d-na prof. Monica Măgureanu din Sângeorz-Băi..

D-l col. (r.) dr. Vasile Țuțuță prezintă cartea care continuă seria monografiilor din Bistrița-Năsăud, „Monografia localității Posmus”, zona Șieului.

D-l Pavel Berengea, Cercul Ilva Mare, prezintă studii și referințe, în stil monografic, despre Valea Ilvelor, „Pagini de istorie a Văii Ilvelor”.

Preotul paroh Leon Pop prezintă, în volumul „Ortodoxia la Năsăud”, o istorie a Bisericii Ortodoxe din Năsăud și specificul spiritualității creștine năsăudene.

Col. (r.) Ioan Cordovan, Societatea „Cultul Eroilor”, înmânează diplome domnilor Ioan Seni și Traian Dascăl, pentru activitatea de ridicare și develire de busturi și alte monumente în localitățile județului și în împrejurimi.

D-l prof. Angelo Manea, inspector școlar, prezintă volumul de studii și articole dedicat profesorului Lazăr Ureche (cu contribuția d-nei prof. dr. Aurelia Dan, inspector educație permanentă), „În memoriam Lazăr Ureche”. În continuarea discursului se transmite mesajul Inspectoratului Școlar Județean – insp. gen. Camelia Tabăra.

D-l prof. Ioan Seni, președintele Despărțământului Năsăud al Astrei, prezintă volumul „Astra năsăudeană rediviva – 25 de ani”. Pagini monografice, vol I., volum care reflectă activitatea și reușitele astristilor năsăudeni în perioada celor 25 de ani ai Astrei Rediviva, membrii Astrei pe cercuri și secțiuni la nivelul acestei perioade, acțiunile specifice astriste la nivel local, județean, național și internațional, încheind cu nominalizări de mari astristi contemporani și o bibliografie bogată...

Din partea Primăriei orașului Năsăud, a Casei de Cultură „Liviu Rebreanu” Năsăud și a Consiliului Local Năsăud, viceprimarul Nicolae Găitan înmânează Diplomă de Onoare pentru activitate culturală Cercului ASTRA Năsăud, președintei acestui cerc - Floarea Pleș și Diplomă de Excelență președintelui Despărțământului, prof. Ioan Seni.

Președintele Despărțământului, prof. Ioan Seni, înmânează Diplome pentru rezultate deosebite în cadrul Asociațiunii, pe Cercuri, apoi acordă Diplome partenerilor, finanțatorilor, susținătorilor, reprezentanților autorităților locale și județene care au sprijinit evenimentele astriste, despărțămintelor din țară și reprezentanților Astrei Centrale..

D-na prof. Monica Măgureanu vine cu precizări în legătură cu proiectul pomenit anterior de d-l prof. Liviu Păiuș. Intenția urmează a se concretiza sub egida „Tezaurul etnografic astrist – amprenta națională în matricea culturală europeană – Țară Năsăudului”. Este vorba despre un proiect cu finanțare nerambursabilă. Sunt

supuse atenției aspectele de management ale proiectului: grup țintă, beneficiari, strategie, patrimoniu, rol de operator cultural privat, parteneri de proiect.

Corul „Laudatio” prezintă o suită de pricesne, sub bagheta dirijorului Dumitru Buhăi.

Din partea Universității „Al. I. Cuza” din Iași, d-na prof. univ. dr. Olimpia Iacob înmânează Despărțământului un CD și o carte, rod al muncii personale de cercetare.

Momentul de folclor este unul deosebit, Alina și Gina Ceucă captând participanții la eveniment cu două doine din partea locului □ „Mama numa’-o față ai” și „Marg în lume, nu mi-i bine”.

A doua parte a întâlnirii este dedicată rapoartelor de activitate și proiectului programului pentru anul 2015. Președintele Despărțământului Năsăud al Astreii prezintă Raportul de activitate / 2014. Este bine punctată fiecare activitate, se regăsesc participanții și sunt clar consemnate rezultatele...

D-na ec. Vică Istrate prezintă Raportul financiar / 2014. Se remarcă excedentul bugetar de 1200 lei, la care se adaugă 2700... D-na ec. Mariana Dâmbu prezintă Raportul Comisiei de cenzori / 2014. Se subliniază că există concordanță între scriptic și faptic, iar activitatea a fost una intensă și bună. D-l Ioan Mititean prezintă Proiectul de activitate pentru anul 2015, un proiect bogat, bine structurat.

Se supun la vot documentele Adunării. Se aprobă în unanimitate, apoi se trece la discuții.

D-l dr. Gavril Țărmure, directorul Centrului Județean pentru Cultură, adresează tuturor participanților, și în mod special președintelui Despărțământului, felicitări și urări de sănătate, declarând public admirația și respectul pentru activitatea Astreii năsăudene. După un scurt inventar al publicațiilor finanțate în anul trecut, se reînnoiesc promisiunile de colaboare și susținere în activitatea culturală din perioada următoare. „Cultură românească este una relativ tânără și are toate șansele să crească, să se afirme” susține d-l Țărmure. „Mihai Eminescu ne-a sincronizat cu lumea culturală europeană și noi vom continua pe această cale” continuă domnia-să.

D-l Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene „G. Coșbuc”, scoate în evidență activitatea astristă „într-o lume extrem de tulburată, unde nu prea mai găsim spiritul valoric”. Deoarece Năsăudul promovează trecutul, îndeosebi perioada Regimentului Grăniceresc, se aduce un aport substanțial efortului județean și național de realizare și conservare a zestrei strămoșești, întru completarea patrimoniului cultural românesc, amintește d-l Pinte. Sunt prezentate proiectele instituției pe care domnia-să o reprezintă și posibilitățile de colaborare cu ASTRA. Cu mândrie, se amintește voluntariatul astrist și responsabilitatea promovată de membrii acestor cercuri astriste.

Se lansează și o invitație pentru inaugurarea Depozitului Legal de Carte, pentru 25 februarie, la Bistrița. Este vorba de carte editată „despre” și „în” Bistrița-Năsăud, un depozit viu, accesibil, după modelul Depozitului Legal de Carte de acum 30 de ani.

D-l președinte al Despărțământului, prof. Ioan Seni, da citire listei susținătorilor din afară Despărțământului care au primit Diplomă și titlul de Membru de Onoare din partea Astei născădute, mulți dintre cei citați fiind deja trecuți în neștiință. În continuare, se oferă Diplomă de Onoare și titlul de Membru de Onoare următorilor: Gavril Țărmure, Alexandru Pugna, Ioan Pintea, Alexandru Gavrița, Adrian Onofreiu, Menut Maximilian, Teodor Ardelean, Denisa Manea, Luminița Comea, Radu Gavrilă, Ștefan Mihut, Valeria Bilț.

D-na prof. Silvia Pop, președintele ASTRA Blaj, prezintă salutul blăjenilor, afirmând că „AICI este I. Seni – Lumina noastră - și AICI sunt oamenii care slujesc cultură noastră”. Se acordă diplome d-lui Ioan Seni și Despărțământului Născăud, d-lui Ioan Mititean și d-lui Traian Dascăl...

În cinstea marelui poet național M. Eminescu, se acordă diplomele obținute de tinerii bistrițeni la concursul „Ocroțiți de Eminescu”, precum și o Diplomă de excelență coordonatorului și susținătorului de proiect în Bistrița-Născăud, dnei Ionela Nusfelean.

În încheiere, se reînnoiește mesajul de dragoste și recunoștință pentru Astra născădeană.

Președintele Despărțământului da citire unui mesaj de suflet, scrisoarea reprezentanților Despărțământului astrist Brașov-Săcele – președinte prof. Liviu Darjan și Sângeorgiu de Pădure – președinte prof. Emilia Feier, jud. Mureș, cuvânt de laudă și îndemn la colaborare pe viitor.

D-na Areta Moșu, prim-vicepreședinte Astra Centrală, aduce mesajul Iașului și prezintă problema moldovenilor de peste Prut, din sfera zonei de conflict, de la granița cu Ucraina. Se lansează un mesaj de susținere a compatrioților noștri, după care se prezintă Festivalul „Se-ntâlnește dor cu dor” (Ștefan-Vodă și Raionul Causesti). Este amintită și Expoziția cu „Zestrea satului”. Pentru Tabăra Internațională „Acasă la noi”, se insistă asupra comunicării pe tema limbii române (în pericol de a fi înlocuită cu „limba moldovenească”, în sudul Basarabiei)... Sunt aduse mulțumiri pentru sprijinul acordat de astristii născădeni în ducerea unui clopot la Herta, pentru românii din Ucraina. Sunt amintite și alte activități comune, cu românii din diaspora, ajunse la diferite ediții, activități de suflet și sprijin în cultură. Cu această ocazie sunt prezentați și colegii astristi organizatori de concursuri și colegii de la Bălți și Cahul, inclusiv studenții bursieri. Se lansează o invitație pentru un concurs de fizică care să se organizeze la Născăud. În cazul copiilor din Basarabia se face un apel de sprijin pentru cazarea lor.

Alt apel umanitar este lansat pentru sprijinirea d-lui Vadim Bacinschi, redactor-șef al „Sud-Vest”, autor al unor valoroase note despre istoria românilor din afară granițelor, în special din Regiunea Odesa. Drept răspuns, d-l prof. dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii „P. Dulfu” din Baia Mare, se oferă să finanțeze editarea publicației.

D-na prof. univ. dr. Maria Barbă, de la Cahul, aduce mesajul basarabenilor și oferă suveniruri, odată cu prezentarea colegilor de la Universitatea „B. P. Hasdeu” din Cahul, membri ai Cercului „Onisifor Ghibu”. Se acordă și Diplome de merit și recunoștință d-lui prof. univ. dr. Dumitru Acu – președintele ASTRA Central; d-nei Areta Moșu, pentru dăruirea și susținerea basarabenilor și a tuturor românilor, de pretutindeni; d-lui Ioan Seni, pentru implicarea în proiectele comune; d-nei Floarea Pleș, pentru dăruirea în promovarea spiritualității românești și pentru sprijinul acordat cercului astrist din Cahul; d-lor Dumitru Mureșan și Mircea Romocea, fostul primar și actualul primar al Năsăudului; familiilor Ioan și Lucreția Mititean, Romulus și Valeria Berceni, Pavel și Olimpia Berengea, d-nei Tucă Urîte, d-nei Ana Filip - Salva, d-lor Nechita Bumbu - Nepos, Teodor Ardelean, Viorel Pop – Baia Mare, protosinghelului Daniil, starețul Mănăstirii Ilva Mare, Maicii Hristofora – Mănăstirea Ilva Mare, Părintelui Maxim și stăretei Emanuela – Mănăstirea Salva, d-nei Vică Istrate, d-nei Mariana Dâmbu, d-lor Ion și Mirela Albulescu și d-nei Denisa Manea – parteneri de la UBB Cluj Napoca. Sunt oferite și două cărți pentru biblioteca extensiei UBB și se prezintă salutul colegilor pentru toți colaboratorii din România, mai cu seama din zona Năsăudului.

D-na prof. dr. Luminița Cornea prezintă mesajul astristilor din Covasna-Harghita și donează două cărți pentru Biblioteca Despărțământului Năsăud.

D-l ec. Radu Gavrilă, de la Dej, felicită membrii Despărțământului, parafrazând: „Dacă Seni nu există, trebuia inventat”...

D-l prof. univ. dr. Dumitru Acu, președintele ASTRA Central, felicită Despărțământul Năsăud pentru activitate, arătând că meritul colaboratorilor este acela de a media interferențele culturale și spirituale. Sunt subliniate unele punctele din programul de activități astriste pentru 2015 și sunt marcate repere pentru perioada imediat următoare. Se aduce în prim-plan rolul și locul bisericii în cultură și spiritualitatea românească, amintind, încă o dată, meritul celui care a pus bazele Astei, reprezentant de seama al bisericii – mitropolitul Andrei Șaguna.

Președintele Despărțământului mulțumește participanților pentru prezența, pentru răbdare și interes, își exprimă speranța unei bune colaborări și pe viitor, apoi declară închise lucrările Adunării anuale a Despărțământului ASTRA Năsăud, aducând mulțumiri susținătorilor și sponsorilor...

Drept pentru care, s-a încheiat prezentul proces verbal,
Năsăud, 07.02.2015

Au consemnat, Gabriela-Elena Herta - Romuli și Augustina Gușă - Rodna

VARIA

SOCIETATEA DE AJUTORARE „VASILE NAȘCU” DIN NĂSĂUD (30 decembrie 1889)

Prof. univ. dr. Ironim MARȚIAN

Această societate se înscrie la loc de frunte între fondurile, fundațiile și depozitele financiare private, menite să susțină material și moral elevii Gimnaziului superior gr.-cat. românesc din Năsăud și pe tinerii universitari, care vor fi trecut prin școlile năsădene. Meritul întemeierii ei revine primei promoții de absolvenți ai gimnaziului, hotărâre luată la întâlnirea lor, după 10 ani, din 4 octombrie 1881, întâlnire care, de atunci, se perpetuează până astăzi. Era prinosul adus „tribunului” Vasile Nașcu (1816-1867), aprig luptător pentru redobândirea averilor grănicerești (27 august 1861; 12 martie 1872; 10 ianuarie 1890).

Din cei 14 „maturizanți” ai primei promoții gimnaziale (3-4 iulie 1871), au fost prezenți la întâlnirea de un deceniu următorii: *Ioan Bulbuc* din Mocod, preot și protopop onorar în Mintiu, protopop al Tractului Beclean; *Ioan Ciocan* din Mocod, profesor și director gimnazial, profesor universitar și deputat dietal la Budapesta; *Anton Georgiu* din

Vasile Nașcu (1816-1867)

Sângeorz-Băi, asesor la Sedria (Tribunalul) orfanală din Bistrița; *Ioan Georgiu* din Strâmbul (Chiuești/Cluj), canonic și prepozit capitular al Episcopiei Gherlei; *Alexa Larionessi* din Sângeorz-Băi, avocat în Năsăud; *Grigore Pletosu* din Chintelnice, profesor gimnazial și protopop ortodox în Bistrița; *Ștefan Rebreanu* din Chiuza, preot în localitatea natală.¹ Cu această ocazie s-a alcătuit un statut al societății, iar pentru conducerea demersurilor aprobării lui și provizorie a ei au fost încredințați, ca președinte, Ioan Ciocan și, ca secretar, Grigore Pletosu. După „obișnuitele” dificultăți întâmpinate, Ministerul de Interne regesc ungar aprobă statutul abia la 30 decembrie 1889, sub Nr. 85 024/VII, deci după mai bine de 8 ani, răstimp în care cei interesați s-au străduit să procure pe cale privată

mijloace materiale întru atingerea scopului Societății de ajutorare „Vasile Nașcu”.

Se cuvine să ne reamintim aici și acum cine a fost Vasile Nașcu. S-a născut în Feldru, la 25 decembrie 1816. Parcurge Școala poporală națională din localitatea natală,

¹ Vezi Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsădene scrisă cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență (1863-1913) a Gimnaziului superior fundațional din Năsăud*, Năsăud 1913, pag. 373.

apoi Institutul Militar din Năsăud și, simultan, „norma” (din anul 1824 avea patru clase)², absolvindu-le cu rezultate excelente în anul 1833. Învățători i-au fost directorul Nistor (Ernest) Istrate (1807-1834) și Ioan Marian, viitorul director. Servește mai departe, timp de cinci ani (1833-1838), în Regimentul II de graniță năsăudean, obținând gradul de caporal. Cum este cunoscut, vicarul-director Ioan Marian (1824-1834-1846) deschisese pe lângă „normă” Cursurile preparandiale (pedagogice) de șase luni cu absolvenții acesteia, în scopul pregătirii lor superioare ca învățători pentru școlile populare naționale din localitățile regimentului. În perioada 1837-1842, fuseseră conduse chiar de Ioan Marian, primul curs preparandial desfășurându-se de la 1 noiembrie 1837, pe care-l urmasă și Vasile Nașcu, astfel că, la 1 noiembrie 1838, este numit învățător în Feldru, funcție deținută până în primăvara anului 1849, când se întoarce la regiment ca furier de proviantură (la administrația proviziilor regimentului; < germ. *Proviant* = provizii, merinde). Din 25 aprilie 1850 devine învățător la „norma” năsăudeană unde învățase, condusă acum de învățătorul sibian Moise Panga (1834-1846-1856), apoi de Laurențiu Rummel (1857-1864) și Vasile Mureșan (1865-1866), cu interspațiul 1864-1865 asigurat de vestitul pedagog Vasile Petri.³

Anii de foc ai Revoluției de la 1848/49 îi vor fi fortificat lui Vasile Nașcu acțiunile petiționare, evidențiate ca membru în diferite delegații la Viena într-o revendicare/recâștigarea drepturilor grănicerilor, mai ales după desființarea Regimentului II de graniță năsăudean (22 ianuarie; 1 aprilie 1851). Va fi receptat întocmai mesajul Marii Adunări Naționale de la Blaj (3-5/15-17 mai 1848), transmis de vicarul foraneu episcopal Macedon Pop (1846-1858), conducătorul delegației grănicerilor la „congresul național al românilor”, prin două circulare, una adresată preoților din Vicariat (25 mai 1848) și alta, din 24 iunie 1848, înaintată comandantului Regimentului II de graniță, Alexander Iovici (1844-1848). Dar grănicerii organizaseră la Năsăud două adunări locale, una la 10 iulie și alta la 13-14 septembrie 1848, la care participaseră delegați din cele 44 de localități, evident și Vasile Nașcu, ambele soldate cu o petiție în 19 puncte, redactată de vicarul Macedon Pop și cpt. Leontin Luchi, „aghiotantul regimentului”. O „deputațiune” încredințată să prezinte petiția la Viena, împăratului Ferdinand (1835-1848), era alcătuită din Florian Porcius, *Vasile Nașcu*, serg. Gavrilă Pop

² Școala normală din Năsăud (1770; „norma”) și Institutul Militar (1784), susținute din Fondul de provenite (1765/66) al Regimentului II de graniță erau în strânsă legătură, în sensul că elevii militari urmau și cursurile „normei” (localul era același), devenind ofițeri, subofițeri, învățători și funcționari pentru Regimentul II de graniță, din 1826 și pentru Regimentul I de la Orlat (Sibiu). A se vedea Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca 1975, pag. 192-193.

³ Cf. Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Op. cit.*, pag. 54-55; Sandu Manoliu, *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească*, „Anuarul Școlii Normale din Năsăud/1929”, Năsăud 1930, pag. 120-121; Teodor Tanco, *Vasile Nașcu – tribunul grănicerilor năsăudeeni*, „Virtus Romana Rediviva”, (Vol. I), Bistrița 1973, pag. 197-198.

și cpt. Leontin Luchi, care a și fost primită la Olmütz, unde se refugiase suveranul din fața evenimentelor revoluționare. Răspunsul din 25 octombrie 1848 al împăratului era promițător: „(...) împărtășesc delegaților amintitului Regiment, că cât de degrabă și îndată ce restabilirea funcționării regulate a administrației centrale va permite, li se vor împlini rugărilor deosebit de importante, și adică încuviințarea proprietății de pământ, liberarea de robote și facilitarea arenzii regaliilor (...). Deci suplicanții în privința aceasta să fie încredințați de intențiile dovedite de atâtea ori ca binevoitoare ale Guvernului Maiestății Sale”. Semnează Prințul Lobkowitz, aghiotantul general.⁴ În general, revendicările circumscrise de amintita petiție în 19 puncte cuprindeau cereri de natură național-politică, social-economică, administrativ-juridică și culturală⁵, în concordanță cu „gravaminele” exprimate în a treia Adunare Națională de la Blaj din 2/14-16/28 septembrie 1848, cu particularități locale specifice, în condițiile nou-create de hotărârea nefastă a Dietei din Cluj de la 17/29 mai 1848, care votează „unirea” Principatului Transilvaniei cu Ungaria,

⁴ Apud Virgil Șotropa, *Pagini memorabile din 1848*, „Arhiva Someșană”, Nr. 3, Năsăud 1925, pag. 18.

⁵ Sub aspect național-politic, grănicerii cereau conservarea naționalității, limbii și a religiei, introducerea limbii române în regiment, dreptul de petiționare în limba română, reprezentarea în Dietă a Districtului grăniceresc prin doi deputați, explicarea în limba română a Constituției pe care grănicerii urmau să jure, schimbarea denumirii regimentului din „Zweites Walachen Grenz-Infanterie-Regiment” (al doilea regiment valah) în „Zweites Romanen Grenz-Infanterie-Regiment” (al doilea regiment românesc). De natură social-economică erau revendicările: în listele de conscriere să se consemneze *condiția liberă* a locuitorilor Districtului grăniceresc, încetarea robotelor și a furnizării de lemne pentru ofițeri și slujbași, înlăturarea oricărui monopol, limitarea serviciilor ordonanțelor ofițerilor numai la cele strict oficiale, excluse fiind cele particulare, creșterea retribuțiilor învățătorilor de la școlile grănicerești, iar preoții să fie plătiți din „vistieria statului” și altele. Revendicările cu caracter administrativ-juridic sunt cuprinse în punctele 2, 3, 4, 5, 6 și 11: grănicerii să dispună liber de pământurile lor, cu drept de transmitere numai în folosul lor; pădurile, pășunile și munții să rămână proprietate comună; averile comunale și bisericesti să fie administrate de grăniceri sub controlul unei comisii conduse de colonelul regimentului; veniturile proventelor (cârciumărit, măcelărit etc.) să intre în „casele comunale”; grănicerii să presteze servicii militare în interiorul regimentului în haine proprii, iar în afara lui în uniforme primite de la stat; primarii comunali să judece cauzele civile în mod public și accelerat, după legile țării. Privind aspectul cultural, din veniturile Fondului de mondire (haine militare) să se acorde ajutoare fiilor de grăniceri care doresc să urmeze „studii mai înalte” sau care vor îmbrățișa meserii, pe lângă școlile existente să se înființeze încă două catedre, una pentru matematică și una pentru instrucția în limba maghiară. La a doua Adunare din 13-14 septembrie 1848 se protestează împotriva „uniunii” Transilvaniei cu Ungaria, cu toate consecințele ei, promovată de guvernarea revoluționară independentă a lui Battyány Lajos din 7 aprilie 1848. Să mai adăugăm că la conducerea Regimentului II de graniță venise Col. Carol Urban (10 septembrie 1848), ce-i îndeamnă pe grăniceri să nu depună jurământul pe Constituția Ungariei, căci nu se recunoștea Ministerul de Război de la Budapesta, și să rămână credincioși Casei Împărătești de la Viena. La 2 decembrie 1848, împăratul Ferdinand abdică în favoarea nepotului său, Francisc Iosif (1848-1916). Vezi *Ibid.*, pag. 9-10; 15-16.

sanționată de împăratul Ferdinand la 29 mai/10 iunie în același an, fără să știe că Guvernul era „organul executiv al revoluțiunii” și că nu putea „să ia măsuri pentru restabilirea ordinii în țară”⁶.

La propunerea Ministrului de Război din 14 decembrie 1850, împăratul Francisc Iosif prevede desființarea Regimentului II de graniță prin Rescriptul din 22 ianuarie 1851, de la 1 aprilie localitățile grănicerești fiind transpuse sub administrație civilă; foștii grăniceri deveneau „provinciali civili”, țărani liberi, proprietari pe feudele militare. Pe grănicerii nășăudeni i-a nemulțumit însă ideea „straformării” regimentului grăniceresc într-unul de linie (Nr. 50): „Acelu evenimentu a lovit in modulu celu mai dorerosu nu numai pe populațiunea românească militarisată in secolulu trecut, ci pe toți locuitorii de naționalitate română dein Transilvania. Românii adevă s-au simțit insultați nu prin actulu desființarei, ci pentru modulu cu care și tempulu in care s-a intemplat, adică deintr-o dată cu militia confiniaria a secuiloru. Românii combătuseră pentru dinastia și integritatea monarchiei, secuii in contra dinastiei Habsburg și spre a desmembra monarchia”⁷.

Imediat după 22 ianuarie 1851 s-a pus problema apartenenței averilor și a fondurilor grănicerești. Conform îndrumării Curții Imperiale, guvernatorul civil și militar al Transilvaniei, Ludovic Wohlgemuth, emite Ordinațiunea Nr. 3598/18 februarie 1851, în care se spune relativ la Fondurile Grănicerești: „(...) ele formează proprietatea indestructibilă a respectivelor comune, cari în urmare la desființarea instituției militare grănicerești pot liber dispune de acele. Comanda regimentului imediat să întrebe pe comunele grănicerești, că în înțelegere reciprocă ce scop și destinație vreau ele să dea capitalurilor aparținătoare lor; (...) stându-le însă în liberă voie și lucrându-se chiar expres în direcția ca ele și pe mai departe să destineze venitele pentru scopuri de utilitate publică, *anume pentru scopurile școlare deosebit de importante și necesare*. În tot cazul, aștept urgent împreună cu declarațiile comunelor propunerea bine motivată practicabilă și realizabilă a comandai regimentului, privitor la administrarea și destinația amintitelor capitaluri”⁸. Au urmat două circulare vicariale, una la 3 martie și alta la 8 martie 1851, prin care Macedon Pop le explică localităților grănicerești „ordinațiunea guvernamentală” și îndeamnă reprezentanții lor să subscrie la păstrarea nealterată a Fondurilor Grănicerești, ca proprietate indivizibilă: Fondul de provente, cifrat la 25.444 fl., să fie destinat „scopurilor scolastice”, iar Fondul de mondire, în sumă de 28.000 fl., să fie folosit „pentru stipendii împărținde studenților din district aflători la gimnazii, academii și universități”, de asemenea să se mențină aceeași repartizare a munților, pădurilor și pășunilor din timpul ființării graniței militare, arenzile munților nedistribuiți să se verse în Fondul școlar general al comunelor, folosirea „munților revendicați”, iar casele foștilor ofițeri (cvartirurile erariale cu grădinile aferente), ridicate de grăniceri, să le cumpere chiar

⁶ Cf. Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei, 1774-1867*, Tip. „Cartea Română din Cluj”, Sibiu 1943, pag. 60 (Manifestul de la Olmütz, 14 noiembrie 1848).

⁷ Apud G(eorge) B(arițiu), *Istoria Regimentului alu II. Romanescu granitariu transilvanu. După Monografia latină din 1830 și după alte documente posterioare*, Brașov 1874, pag. 61-62.

⁸ Apud Virgil Șotropa, *După Revoluția din 1849*, „Arhiva Someșană”, Nr. 7, Nășăud 1927, pag. 20.

grănicerii, spre a le utiliza ca școli sau case parohiale, apoi sesiile libere să rămână în posesia lor. Mai departe, în urma unei înțelegeri între vicarul foraneu episcopal Macedon Pop, directorul „normei” Moise Panga, învățătorul de la „normă” *Vasile Nașcu* și lt. Petru Tanco, a fost convocată, la 13 martie 1851, în Năsăud, o „adunare grănițerească”, unde, în final, s-au acceptat acele îndemnuri și s-a hotărât înaintarea „declarațiunii” reprezentanților localităților grănicerești la Viena și Guvernatorului civil și militar al Transilvaniei.⁹ Cu acel prilej, s-a ales, în deplin acord, o comisiune/comitet, ca „purtătoare de grijă despre ducerea socotelilor, luarea în seamă a fondurilor și purtarea administrațiunii, cel puțin până la facerea statutelor”, în următoarea alcătuire: vicarul foraneu episcopal Macedon Pop – președinte, Moise Panga, *Vasile Nașcu* – secretar, furierul superior Vasile Născuț, învățătorul Domide Morar, serg. Ion Moldovan, serg. Vasile Crăciun și cap. Ion Moroșan – membri.

Dar lupta pentru restabilirea drepturilor grănicerești trebuia să continue, îndeosebi cu erariul financiar austriac (fiscul), încă un deceniu, până la 27 august 1861, când împăratul Francisc Iosif, prin Autograful dat în Laxenburg, acordă drepturile cerute de foștii grăniceri în documentata petiție înaintată la 10 decembrie 1860 de către deputațiunea alcătuită din căpitani George Lica și Ioan Purceilă, *Vasile Nașcu* și juristul Ioachim Mureșanu (autorul ei), hotărâtă de Adunarea generală a reprezentanților celor 44 de localități grănicerești, convocată de noul vicar foraneu episcopal al Rodnei (Năsăud), Grigore Moisil (1859-1890).¹⁰

Cum se știe, la 20 octombrie 1860, Împăratul renunță la regimul absolutist (instaurat la 31 decembrie 1851, prin anularea Constituției din 4 martie 1849) și introduce *sistemul constituțional (liberal)* pentru toate provinciile Monarhiei, națiunea română devenind astfel cu drepturi egale între celelalte națiuni, minoritare, ale Transilvaniei¹¹. *Vasile Nașcu* avea mandat să înainteze lui Francisc Iosif și cererea privind înființarea unui district de sine stătător, format din localitățile grănicerești (7 noiembrie 1860). Prin Rezoluția din 24 martie 1861 se și instituie „Districtul românesc autonom al Năsăudului”, în fruntea căruia se va afla căpitanul suprem Alexandru Bohățel (1861-1876), cu toate opreliștile Guvernului condus de Mikó Emeric (1860-1861) și ale Cancelariei Aulice transilvănene, avându-l ca președinte pe Kemény István. Încă o deputațiune la Împăratul, din iulie 1861, compusă din prepozitul capitular al Episcopiei Gherlei, Macedon Pop (1857-1873), vicecăpitanul Grigore cav. de Bota, subprefectul Maxim Lica, învățătorul *Vasile Nașcu* și medicul Dr. Ștefan Pop în problema drepturilor grănicerești și a retrocedării fondurilor avea să determine actul din 27 august 1861, ceea ce l-a îndrituit pe

⁹ Vezi „declarațiunea” Adunării grănicerești din 13 martie 1851 la Nestor Șimon, *Restituiri*, Ed. de Adrian Onofreiu, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca 2012, pag. 118-119; de asemenea, Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2001, pag. 33 sqq.

¹⁰ Cf. Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești năsăudene. Vicariul Grigore Moisil, 1814-1891*, „Arhiva Someșană”, Nr. 19, Năsăud 1936, pag. 193.

¹¹ Vezi Helmut Klima, *Op. cit.*, pag. 74, 82.

Francisc Iosif să constate împăciuitoare: „Chestia proprietății de pe teritoriul fostului Regiment al II-lea de graniță românesc a fost foarte încurcată, de aceea a fost necesar mult timp pentru rezolvirea ei. Sper însă că încă în luna aceasta se va rezolva spre deplina satisfacție a populațiunei”.¹²

În sfârșit, la 5 octombrie 1865, o altă petiție, înaintată împăratului Francisc Iosif de către o nouă deputațiune alcătuită din prepozitul capitular Macedon Pop, învățătorul *Vasile Nașcu* și asesorii de la Sedria districtuală din Năsăud, Florian Porcius, Maxim Lica și Vasile Buzdug, va avea ca rezultat menținerea în folosul grănicerilor a „munților revendicați”; dar aplicarea în practică a prevederilor amintitului autograf a durat până la Contractul din 12 martie 1872 (Buda) și s-a tranșat definitiv prin Pacea judecătorească de la Bistrița din 10 ianuarie 1890, legile din acest an recunoscându-i „de drept” pe locuitorii celor 44 de comune grănicerești proprietari ai averilor deținute, ca și posesiuni comunale.¹³

Un aport deosebit și-a adus Vasile Nașcu la alcătuirea „Instrumentului fundațional” din 18 august 1865, sub conducerea vicarului foraneu episcopal Grigore Moisil, unde alături de semnătura sa stă și cea a lui *Vasile Nașcu*; acest document, aprobat abia la 23 martie 1871 de Împărat (respectiv, la 10 aprilie 1871 de Ministerul de Culte și Instituțiune Publică de la Budapesta), reprezintă baza ființării „institutelor de învățământ” din Districtul românesc autonom al Năsăudului, care înserează „Învoirea” din toamna anilor 1861 și 1862 a reprezentanților celor 44 de localități grănicerești. „Instrumentul fundațional” prevedea constituirea celor trei fonduri: *Fondul Central școlar*, din Fondul de provente, care fusese trecut sub administrația fiscolei și recăstigat în cele două etape, 1861 și 1872, destinat susținerii rețelei de școli: gimnazial, „norma” și școlile triviale și „convictul” ce urma să se înființeze, din Fondul de pensii special creat urmând să se plătească pensiile profesorilor și învățătorilor, ale văduvelor și orfanilor de grănicieri; *Fondul de Stipendii*, din Fondul de monedă recunoscut dintru început (1851) ca proprietate a localităților grănicerești (44), de unde se vor acorda burse unor elevi pentru studii „mai înalte”; *Fondurile Școlare comunale confesionale*, din care se vor susține școlile „poporale naționale”. Administrarea acestor fonduri cădea în sarcina „Comitetului administrativ al Fondurilor școlare grănicerești din Ținutul fostului II Regiment de graniță din Ardeal”, din care se alegea organul executiv numit „Comisiunea administratoare de Fondurile școlare din fostul II Regiment român de graniță din Ardeal”, cheltuielile de administrație fiind susținute din Fondul Central școlar.¹⁴

¹² Apud Iuliu Moisil, *Figuri grănicerești năsăudene. Vicariul și Prepozitul Macedon Pop, 1809-1873*, „Arhiva Someșană”, Nr. 19, Năsăud 1936, pag. 184.

¹³ Vezi Dr. Victor Onișor, *Legile grănicerilor năsăudeni despre administrarea pădurilor, regularea proprietății, Contractul din 1872 și Pacea judecătorească din 1890 cu ordonanțele de executare și explicări*, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1905, pag. 53, 59.

¹⁴ Vezi *Statute pentru administrarea Fondurilor școlare grănicerești ale comunităților din fostul II Regiment românesc de graniță din Ardeal*, Cluj 1880.

Încă la Adunarea grănicerească din 3 decembrie 1852, *Vasile Nașcu* fusese ales ca director al Comisiei Fondurilor, împuternicit fiind, cum am văzut, și cu rezolvarea problemei „munților revendicați”; este realea la 15 decembrie 1861 de reprezentanții celor 27 de localități grănicerești din Valea Rodnei și alți 2 ai localităților de După Târg

(Nușfalău = Mărișelu și Sântioana), numai acestea obținând, deocamdată, drepturile cuvenite. Alți membri au fost: lt. Petru Tanco – vicepreședinte, cpt. Ioan Purceilă – perceptor (casier), cpt. Toader Anton – controlor; George Șteopul – secretar și apoi 23 de asesori, lui *Vasile Nașcu* încredințându-i-se sarcina de a redacta un proiect de Statute ale Fondurilor Grănicerești. O comisie alcătuită din Florian Porcius, Maxim Lica și Vasile Petri alcătuiește primele Statute ale Fondurilor, votate la 20-21 aprilie 1864 de Comitetul Fondurilor Grănicerești.¹⁵ O altă deputațiune, compusă din *Vasile Nașcu*, Ioachim Mureșanu și Calistru Tofan, obținuse la 10 decembrie 1862 promisiunea împăratească privind rezolvarea favorabilă a îndelungatului litigiu între localitățile Rebrîșoara, Nepos, Feldru și Ilva Mică și localitățile săsești Dumitra,

STATUTE

PENTRU ADMINISTRAREA

FONDURELORU ȘCOLARE GRANTIAREȘCI

ALE COMUNITĂȚILORU

DE IN FOSTULU II. REGIMENTU ROMANESCU

DE GRANIȚIA

DE IN ARDEALU.

CLUSIU, 1860

IN TIPOGRAFIA EREDILORU LUI J. GĂMĂN.

Pintic (Slătinița) și Iad (Livezile) privind fixarea liniei teritoriale de demarcație.

Ceea ce n-a reușit să obțină Vasile Nașcu de la Viena în răstimpul 1861-1865 a fost satisfacerea dorinței născădenilor de a fi strămutată Episcopia greco-catolică a Gherlei la Năsăud, datorită împotrivirii aceluiași Kemény István, cancelarul aulic al Transilvaniei, care se împotrivise, fără sorți de izbândă, și înființării Districtului românesc autonom al Năsăudului, tot în anul 1861. În schimb, a trăit emoția deschiderii Gimnaziului superior gr.-cat. românesc din Năsăud, la 4 octombrie 1863, eveniment care evidenția consonanța amintitei „Invoiri” cu Autograful din 27 august 1861, Împăratul aprobând înființarea instituției de învățământ prin Decizia Nr. 1722/3 septembrie 1863.¹⁶

¹⁵ Cf. Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești născădene. Vasile Nașcu*, „Arhiva Someșană”, Nr. 20, Năsăud 1936, pag. 389; 406; 409-411. La 16-19 august 1877, în ședința Comitetului administrativ al Fondurilor Școlare ținută la Năsăud, sub președinția lui Grigore Moisil și a secretarului Toma Mihalca, sunt elaborate noi statute; vezi Nota 14.

¹⁶ Vezi Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Op. cit.*, pag. 152.

Anul 1866 adăugase la „multele suferințe sufletești” și pierderea soției, Maria Găină, la 19 septembrie, cu care era căsătorit din anul 1845. După o scurtă boală, la 2 octombrie 1867, Vasile Nașcu trece în lumea umbrelor la numai 51 de ani, dar memoria sa a rămas mereu vie, asociată luptei asidue și tenace a urmașilor grănicerilor născuți pentru redobândirea Fondurilor Grănicerești și a averilor lor agonisite înainte și în timpul Graniței Militare.

Despre Vasile Nașcu s-au învrednicit să scrie botanistul Florian Porcius, Membru Titular al Academiei Române; vicarul foraneu episcopal al Rodnei (Năsăud), Grigore Moisil; Iuliu Moisil, Membru de Onoare al Academiei Române; publicistul Emil Sângeorzan; Prof. dr. Teodor Tanco, dar un studiu aprofundat este cel al secretarului Fondurilor Grănicerești Năsăudene, Dr. Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*

Ioan Ciocan (1850-1915)

în legătură cu luptele grănițerilor născuți pentru asigurarea averilor și fondurilor grănicerești, Edit. Librăriei M. Onișor, Năsăud 1911. În amintirea sa, Școlii primare de stat (1924-1940; 1944-1948) i s-a atribuit numele de „Vasile Nașcu”, iar la Centenarul pășirii „tribunului” în Comoara năsăudeană a fost dezvelit un bust al său în fața Muzeului Grăniceresc Năsăudean, operă a sculptorului Cornel Medrea, la 8 octombrie 1967.¹⁷ Primii însă care s-au gândit să-l omagieze au fost absolvenții celei dintâi promoții, din 1871, a Gimnaziului superior gr.-cat. românesc din Năsăud, fondând Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu”, a cărei activitate dorim s-o etalăm aici.

Ce hotărâre luaseră acei absolvenți? Să „se constituiească în o societate de ajutorare pentru școlarii de la Gimnaziul din Năsăud și pentru tinerii universitari, cari vor fi absolviți în Năsăud, iar acea societate – întru amintirea

bravilor anteluptători pentru recâștigarea drepturilor grănițarești, din cari se susține Gimnaziul, să poarte numele de «Vasile Nașcu», care fu unul dintre cei mai zeloși în această lucrare”. După multe greutăți întâmpinate, la 4 octombrie 1889, Statutele erau finalizate și, în sfârșit, aprobate, la 30 decembrie 1889.¹⁸ Pe baza lor (Cap. V, 2. §25), s-a

¹⁷ Cu acel prilej, au prezentat comunicări științifice: Ion Anuță, Ion Rusu, Alexandru Husar, Pompei Boca, Octavian Scridon și Septimiu Pop, evocând viața și activitatea lui Vasile Nașcu. Cf. Octavian Ruleanu, *Încrестări pe răbojul vremii – Activitatea Sfatului Muzeului Năsăudean și a Societății de Științe istorice și filologice, Subfiliala Năsăud în perioada 1957-1968*, „Arhiva Someșană”, Vol. I (Seria a II-a), Năsăud 1972, pag. 261-262.

¹⁸ Au fost publicate în *Raportul al XXVII-lea despre Gimnaziul superior greco-catolic românesc din Năsăud pentru anul școlastic 1889/90*, Sibiu 1890, pag. 3-12 (și, în broșură, separat), însoțite de o notiță despre viața și „caracteristica” lui Vasile Nașcu, ca și despre încercările de înființare ale societății, din care a fost extras citatul de mai sus.

constituit în mod tranzitoriu, la 5 februarie 1890¹⁹, un Comitet de conducere, ales numai dintre membrii nășăudeni, care avea să gestioneze „afacerile societății” până la 4 octombrie 1890, când va fi reales definitiv în prima sa Adunarea generală ordinară: președinte – Ioan Ciocan; vicepreședinte – Dr. Paul Tanco, notar (actuar) – Ioan Tanco, casier – Grigore Pletosu, controlor – Nestor Șimon, membri – Dr. Constantin Moisil, Dr. Artemiu P. Alexi, Leon Picu și Ioan Jarda, iar din partea Conferinței profesoriale a Gimnaziului, Maxim Pop.

Statutele societății de ajutorare „Vasile Nașcu“.*)

I. Numele, reședința și scopul.

§. 1.

Sub numirea »Vasile Nașcu« se înființează în Năsăud o societate de ajutorare. Sigilul societății va fi provădută cu inscripțiunea: „Societatea Vasile Nașcu în Năsăud“.

În conformitate cu Cap. II și III din Statute, §4-7; 8-12, membrii Societății de ajutorare „Vasile Nașcu” puteau fi: fondatori, ordinari, ajutători și onorari, cu un singur vot dacă, simultan, făceau parte din mai multe categorii sau din toate. Membrii ordinari, cu vot decisiv în Adunările generale, erau cei care au învățat în Gimnaziul superior gr.-cat. românesc din Năsăud sau în altă școală nășăudeană și plăteau anual taxa de 1 fl. (= 2 cor.). Membrii fondatori, ajutători și onorari puteau fi din rândurile tuturor cetățenilor, dar cu vot numai consultativ. Cei fondatori achitau o dată pentru totdeauna taxa de 20 de fl. (= 40 cor.), ajutătorii ofereau societății daruri bănești sau obiecte de valoare, iar membrii onorari erau aleși de Adunarea generală dintre cei care promovau scopul societății într-un mod excepțional.

Societății de ajutorare „Vasile Nașcu” „nu-i este iertat a se amesteca în afaceri politice” și nici să se abată de la scopul ei definit în Cap. I, §2; „Scopul eschisiv (exclusiv, *n.n.*) al societății este: ajutorarea școlarilor, cari cercetând Gimnaziul superior greco-catolic românesc în Năsăud, dovedesc diligență în studiu și purtare morală bună, precum și a acelor, cari absolvind acest Gimnaziu, cercetează cu diligență vreo universitate și au purtare morală bună. Între cei cu prestațiuni egale vor avea preferință aceia, cari vor documenta purtare morală mai bună, apoi aceia cari vor fi mai săraci”.

¹⁹ De fapt, data exactă este 8 februarie 1890.

La Adunarea generală de constituire definitivă, societatea număra 2 membri fondatori, anume profesorul gimnazial pensionar Octaviu Barițiu (1864-1888) și Pavel Roșca, protopop gr.-ort. în Fizeș-Sânpetru (Sânpetru Almașului, Sălaj), și 49 de membri ordinari, printre care, din Năsăud, profesorii Ioan Ciocan – directorul Gimnaziului, Dr. Paul Tanco, Dr. Constantin Moisil, Gavrila Scridon, Dr. Artemiu P. Alexi, Ioan Tanco, Dr. Ioan Mălai, Florian Moțoc, Grigore Pletosu, Maxim Pop, Ioan Lupoae și Iacob Pop; învățătorii Ioan Jarda, Iuliu Pop, Petru Tofan, Iacob Pop, Clement Grivase, apoi Leon Piciu, Nestor Șimon²⁰, Alexa Larionessi, lt. Petru Tanco, pr. Ioan Macavei, pr. Ioan Născuțiu, vicarul Grigore Moisil, candidații de profesor Virgil Șotropa și Pompei Grigoriță, primarul Iacob Prădan, industriașul Friedrich Goldschmidt; pr. Gherasim Domide (Rodna), pr. Ioan Bulbuc (Mintiu), învățătorii Mihai Domide și Ieremia Șorobetea (Sângeorz-Băi), Ioan Drăganu și Macedon Maniu (Zagra) și alții.²¹

Din Raportul întâi prezentat de președintele Ioan Ciocan la 4 octombrie 1890 rezultă că societatea avea un Fond inalienabil (de neînstrăinat) de 1625 de florini, din jumătatea dobânzilor acestuia acordându-se stipendiile, un Fond disponibil (pentru ajutorare, eroagațiuni-cheltuieli pentru obște; < lat. *erogatio-onis* = cheltuială, plată) de 149 de florini, iar Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu, de 271 florini, constituit din donații ale particularilor, sume cu care demara anul 1891. Pentru ceilalți ani caracteristici, până în 1936, sumele repartizate sunt trecute în *Tabel*, în moneda corespunzătoare.

Nr. crt.	Anul	Fond inalienabil (de neînstrăinat)	Fond disponibil (la dispoziție)	Total	Fond pentru monumentul lui Vasile Nașcu	Total general
1	1891	1683 fl.	32 fl.	1715 fl.	271 fl.	1986 fl.

²⁰ Aflând despre existența Fondului pentru monumentul lui Vasile Nașcu din Raportul întâi al societății prezentat de Ioan Ciocan, la 4 octombrie 1890, Nestor Șimon, secretar al Fondurilor Grănicerești năsăudene (1889-1914) și viitor doctor în Drept (1897) al Universității din Cluj, îi adresează președintelui („mult onoratului domn Ioan Ciocan”) o scrisoare, la 2 februarie 1891, prin care îi cere permisiunea să-și aducă și a sa contribuție la sporirea fondului, căci a aflat „un mijloc ca acela să se mărească”: „Am vorbit (...) și acum dau și în scris această rugare, ca (...) în timpul cel mai scurt să faci dispoziții de lipsă spre a-mi face posibilă ținerea unei disertațiuni, venitul rezultat să fie destinat pentru ridicarea unui monument lui Vasile Nașcu. Obiectul disertațiunii va fi luat din istoria fostului District al Năsăudului. Astfel de disertațiuni eu aș ținea în toată luna câte una, spre care scop te-aș ruga a concede Aula gimnaziului. (...) Sperez însă cum că la a doua (disertațiune, *n.n.*) voi putea citi și biografia fericitului Vasile Nașcu – toată scrisă pe bază de documente, parte publicate, parte încă necunoscute (...)”. Apud Nestor Șimon, 1915-2005. *Corespondență*, Vol. îngrijit de Adrian Onofreiu, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca 2005, pag. 79-80.

²¹ Lista completă a membrilor ordinari se află la (Ioan Ciocan), *Raportul întâi despre Societatea de ajutorire „Vasile Nașcu” în Năsăud*, „Raportul al XXVIII-lea despre Gimnaziul superior din Năsăud pentru anul școlar 1890/91”, Gherla 1891, pag. 40-43. Sunt menționați și doi membri ajutători și contribuțiile lor: Ion Niculescu (Botoșani) – 3 fl. și Iacob Popenici (Bran) – 2 fl.

2	1894	2057	611	2668	—	2668
3	1895	2174	739	2913	340	3253
4	1897	2521	714	3235	384	3619
5	1898	2661	750	3411	393	3804
6	1900	5697 cor.*	1636 cor.	7333 cor.	889 cor.	8222 cor.
7	1903	6224	1839	8063	1031	9094
8	1905	6444	1554	7998	1137	9135
9	1909	6928	1444	8372	1155	9527
10	1913	8319	2160	10479	1363	11842
11	1914	8721	2476	11197	1433	12630
12	1917	9140	3054	12194	1702	13896
13	1919	9905	3170	13075	1824	14899
14	1920	5027 lei**	1690 lei	6717 lei	942 lei	7659 lei
15	1921	5125	1879	7004	989	7993
16	1922	5382	1974	7356	1032	8388
17	1923	5570	2250	7820	1093	8913
18	1924	5800	2580	8380	1170	9550
19	1929	10007 lei**	4448 lei	14455 lei	2028 lei	16483 lei
20	1930	10968	4948	15916	2268	18184
21	1934	11862	5352	17214	2441	19655
22	1936	5773 lei***	2609 lei	8382 lei	1201 lei	9583 lei

Legenda

*) 1 coroană = 0,5 florini;

**) 1 leu = 2 coroane;

***) 7 februarie 1929 – Legea pentru stabilizarea monetară prin devalorizarea leului (scăderea conținutului în aur, de la 3,2 la 2,5 centime aur);

****) Datorită adopției, la 7 aprilie 1934, a Legii pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane (ultima Lege de conversiune), în baza căreia datoriile se reduceau cu 50-70%, restul era eșalonat pe 17 ani (cu dobândă anuală de 3%), băncile fiind despăgubite de Statul Român.

Surse: Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Ed. a III-a, Edit. Meronia, București 2002, pag. 541-543; Ioan Scurtu, *Viața politică din România, 1918-1944*, Edit. Albatros, București 1982, pag. 152.

Aici intrau taxele membrilor fondatori și ordinari, contribuțiile unor particulari în scopul societății, „veniturile curate” ale balurilor organizate îndeosebi la 4 octombrie din fiecare an, când se ținea Adunarea generală ordinară, sau cu alte prilejuri, dobânzile și contravaloarea în bani a obiectelor prețioase donate. De exemplu, în anul 1890, „Fondul pentru ajutorarea școlărilor sărmani” de la Gimnaziu (1881) s-a vărsat Societății de ajutorare „Vasile Nașcu”, în sumă de 885 de florini.²² Toate aceste fonduri erau depuse „spre fructificare” la Banca „Aurora”, societate de împrumut și păstrare din Năsăud.

Sub aspectul administrării societății (Cap. V, 1, §20-24), toate agendele ei erau îndeplinite de Adunarea generală ordinară, ținută anual în ziua deschiderii Gimnaziului superior gr.-cat. românesc din Năsăud, de Comitetul de conducere și toți membrii acestuia în parte, potrivit funcțiilor deținute. Anul administrativ se confunda cu cel școlar: 1 septembrie – 31 august. Hotărâri „valide” se luau în Adunările generale ordinare dacă era asigurată prezența de cel puțin 50% din membrii cu vot decisiv, majoritatea acestora determinând o decizie sau alta, iar în caz de paritate, votul președintelui se impunea. În Adunările generale ordinare se alegea președintele societății, care era și al Comitetului, se analiza starea financiară pe anul expirat și se preliminarau veniturile și cheltuielile pentru anul următor, se stabileau numărul și mărimea ajutoarelor pentru elevii gimnaziști, stipendiile pentru studenții universitari, se alegeau membrii onorari, se dezbăteau propunerile înaintate, abaterile statutare, schimbarea statutelor și, eventual, desființarea societății. Dezbaterile din Adunarea generală ordinară erau oglindite într-un proces-verbal (protocol) semnat de președinte și notar, de trei membri verifikatori. Privind Comitetul de conducere, acesta se compunea din președinte, vicepreședinte, notar, casier, controlor și alți patru membri, toți aleși de Adunarea generală ordinară prin vot secret, pe o perioadă de trei ani; directorul gimnazial făcea parte din oficiu, precum și un reprezentant al corpului profesoral ales de acesta (Cap. V, 2, §25-30). Membrii săi erau onorifici, în sensul că nu erau remunerați, eventual li se asigurau unele cheltuieli de deplasare în interesul societății. Ședințele Comitetului se țineau tot la trei luni sau în cazuri extraordinare, cu prezența a jumătate din membri, iar hotărârile se luau cu majoritatea de voturi a celor prezenți. Pe agendele sale erau înscrise: executarea concluziilor Adunării generale ordinare, primirea de membri noi în societate, acordarea de ajutoare și stipendii pe bază de concurs în limitele preliminarului votat de Adunarea generală ordinară, controlul și supravegherea privind „diligința și purtarea morală” ale beneficiarilor și retragerea ajutoarelor și a burselor „în cas de purtare morală necorespunzătoare ori progres nesuficient”, prefacerea în bani a obiectelor donate societății, „fructificarea” capitalului și scontul casei de bani la trei luni, pregătirea raportului ce urma să fie prezentat Adunării generale ordinare de către președinte și stabilirea programului dezbaterilor. În procesele-verbale luate, semnate de președinte și notar, verificate de doi membri din Comitet, erau trecute toate aceste acțiuni. În Cap. V, 3, §31-36 sunt indicate „agendele deregătorilor” societății (președinte, vicepreședinte, notar, casier și controlor),

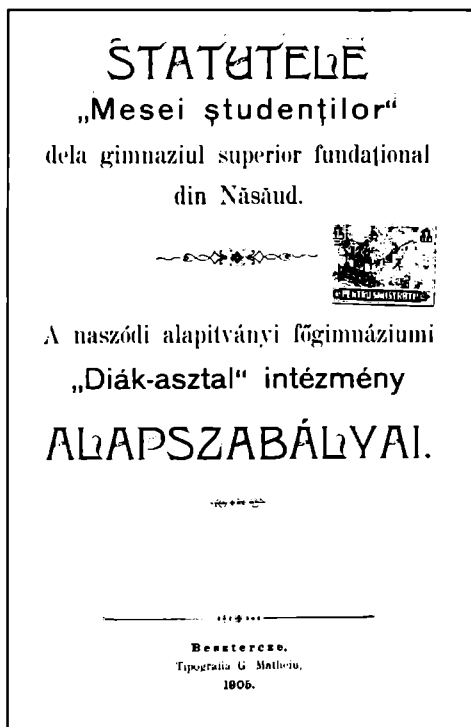
²² *Ibid.*, pag. 41; Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Op. cit.*, pag. 307.

care răspundeau „in solidum” cu ceilalți membri din Comitet de „bunăstarea” ei. „Supravegherea” societății (Cap. VI, §37-38) se exercita intern și extern; intern, orice membru avea dreptul de a se edifica asupra bunului mers al ei, în prezența președintelui, iar din exterior, Guvernul controla dacă sunt sau nu respectate prevederile statutare, să nu fie „periclitat interesul Statului sau interesele materiale ale membrilor societății”. Modificarea statutelor (Cap. VII, §39-40) era posibilă numai în Adunarea generală ordinară, în prezența a 2/3 din membrii cu vot decisiv, aprobarea fiind „de competență” Ministrului de Interne, iar dizolvarea societății, întemeiată fiind pe o perioadă nedeterminată, era hotărâtă tot în Adunarea generală ordinară în urma votului alor 3/4 din totalitatea membrilor cu vot decisiv, averea ei trecând în „Fondul pentru ajutorarea școlarilor săraci în caz de boală” (8 ianuarie 1875, aprobat de Ministerul de Culte și

Instrucțiune Publică din Budapesta), de la Gimnaziu și de la „normă” (Cap. VIII, §41-43). În sfârșit, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” urma să „între în viață” la 30 decembrie 1889, cu aprobarea Statutelor ei, definitive la 4 octombrie 1889.

De aici înainte, viața și activitatea societății vor fi inserate în anuarele gimnaziului/liceului năsăudean, începând din anul școlar 1889/90 (Ioan Ciocan) și terminând cu anul școlar 1936/37 (Vasile Bichigean), rezultând că Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” asigura din Fondul disponibil cu „prânz gratuit” câte un elev în cadrul „Mesei studenților”, „instituțiune de ajutorare” aprobată sub Nr. 37.803/24 mai 1905 de către Ministerul de Culte și Instrucțiune Publică din Budapesta. La constituirea fondului „Mesei studenților” contribuise și societatea cu 150 de coroane, iar cu 350 de coroane devenise membru fondator al ei.²³ De asemenea, Societatea de ajutorare

„Vasile Nașcu” a prevăzut la „spese”, pe anul 1891/92, 60 de florini pentru *biblioteca* de „cărți scolastice”, din care să se dea „elevilor mizeri (săraci), dar diligenți și cu purtare

²³ Vezi *Raportul al XLIII-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1905/1906*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimn., Tip. G. Matheiu, Bistrița 1906, pag. 56; 58. Astfel, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” va fi înscrisă în „Cartea de aur a binefăcătorilor «Mesei studenților» de la Gimnaziul superior fundațional din Năsăud”, în conformitate cu §5 din *Statutele „Mesei studenților” de la Gimnaziul superior fundațional din Năsăud*, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1905, pag. 4.

bună, în folosință manuale de școală”, hotărâre inclusă în raportul Comitetului din 31 august 1891, prezentat și aprobat la Adunarea generală din 7 noiembrie 1891. Tot în acel raport se arată că societatea avea 63 de membri: 2 fondatori, 5 ajutători și 56 de membri ordinari, printre care noi Ștefan Rebreanu, Ioan Georgiu, Anton Precup, Ștefan Buzilă, Zaharia Bulbuc, Dr. Leon Scridon, Leon Coșbuc, Petru Neagoș etc., iar lt. Petru Tanco decedase (15 aprilie 1891).²⁴ Comisia de cenzori emanată de Adunarea generală a fost alcătuită din: Nicolae Rusu, Ioan Lupoaiu și Clement Grivase.

În Raportul al IV-lea despre Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” din Năsăud pro 1892/93²⁵, se arată că nici Adunarea generală pe acel an nu s-a putut desfășura la 4 octombrie 1893, cum prevedeau Statutele, ci numai la 18 februarie 1894, dacă avem în vedere pregătirile pentru Adunarea generală a ASTREI, din 22-23 octombrie 1893, de la Năsăud. S-a aprobat „starea casei” pe anul 1892/93, s-a votat „preliminariul” pe anul următor și a fost ales un nou Comitet de conducere pe o perioadă de trei ani, în următoarea alcătuire: președinte Ioan Ciocan, vicepreședinte Dr. Paul Tanco, notar Ioan Tanco, casier Grigore Pletosu, controlor Ignat Seni, iar ca membri Dr. Constantin Moisil, Dr. Ioan Mălai, Leon Piciu și Iacob Pop, din partea corpului profesoral Florian Moțoc. În decursul aceluși an, s-au înscris ca membri fondatori 2, ordinari 32, ajutători 7, astfel că la sfârșitul anului 1892/93, numărul membrilor fondatori a ajuns la 7, iar al celor ordinari, la 132. Cei doi membri fondatori au fost avocații bistrițeni Dr. Gavril Tripon și Dr. Demetriu Ciuta, iar printre cei 32 de membri ordinari se numărau: Gavril Precup, Dr. George Linul, George Curteanu, Ioan Mărginean, vicarul Dr. Ioan Pop, Silviu Sohorca, Anchidim Candale, Ștefan Utalea, Grigore Drăgan, Alexandru Haliță, Elisabeta Verzarui și alții. Fondul inalienabil era de 1980 fl., cel disponibil de 530 fl., în Fondul inalienabil intrând și suma de 20 fl. din partea Despărțământului Năsăud al ASTREI (XXI), inițial destinată unei „cununi pre mormântul” lui George Barițiu, decedat la 2 mai 1893 (Sibiu). Pentru anul 1893/94 s-au prevăzut 60 fl. în vederea înființării bibliotecii școlarelor. La Fondul disponibil au contribuit Dr. Demetriu Ciuta (45 fl.), Irimie Popa (5 fl.), Hedwig Ulrich (1 fl.) etc.

Din Raportul al V-lea despre Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” din Năsăud pro 1893/94²⁶, semnat de președintele Ioan Ciocan, notarul Ioan Tanco și casierul Grigore Pletosu, la 31 august 1894, și prezentat în Adunarea generală din 4 noiembrie 1894, rezultă că societatea avea 142 de membri din toate categoriile (decedaseră Ioan Macavei și Liviu Rusu), biblioteca activă din anul precedent (1892/93), se „preliminează” pe 1894/95 ajutoare pentru 6 elevi, de câte 10 fl. fiecare, însă Comisia de cenzori (Dr. Ioan

²⁴ Cf. (Ioan Ciocan), *Raportul al 2-lea despre Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” din Năsăud pro 1890-91*, „Raportul al XXIX-lea despre Gimnasiul superior din Năsăud pentru anul școlastic 1891-92”, Tip. Carol Orendi, Bistrița 1892, pag. 26-31.

²⁵ *Raportul al XXXI-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1893-94*, Tip. Carol Orendi, Bistrița 1894, pag. 8-10.

²⁶ *Raportul al XXXII-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1894-95*, Tip. Carol Csallner, Bistrița 1895, pag. 9-13.

Pop, Ioan Lupoai și Alexandru Pop) propune să se acorde ajutoare pentru 12 elevi, a câte 5 fl. fiecare, în total tot 60 fl. Se hotărăște ca membrii ordinari, care vor să treacă în categoria membrilor fondatori ai societății, trebuie să achite suma corespunzătoare de 20 fl. până la 31 august 1898, fie integral, fie în rate „după plac”, după această dată percepându-se dobândă de 8%. Fondul inalienabil a crescut la 2057 fl., iar cel disponibil la 611 fl., acestea „fructificându-se” mai departe la Banca „Aurora”, în „raportul de casă” precizându-se veniturile „curate” de la „petrecerea” din 10 martie 1894 și de la „balul” din 4 octombrie 1894, celor care au „solvit” acest bal aducându-li-se „mulțămită” publică: Victoria Filipan, Hersch Brecher, Földvári Mihály, Iosif Mihailaș, Ioan Șerban, Iacob Bichigean, Florian Moțoc, Dr. Paul Tanco, Dr. Constantin Moisil, Frideric Müller, Emil Domide, Ioan Bulbuc și încă alții.

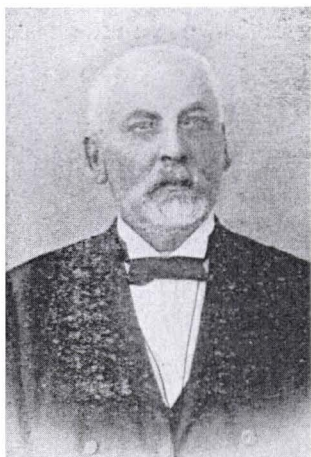
Sub semnăturile lui Ioan Ciocan – președinte, Alexandru Haliță – secretar, Grigore Pletosu – casier și Ignat Seni – controlor apar informații pe anul 1894/95: Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” avea 9 membri fondatori și 131 membri ordinari, Fondul inalienabil – 2175 fl., Fondul disponibil – 739 fl., iar Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu – 340 fl.; 300 fl. erau destinați procurării de cărți; 12 elevi au primit ajutoare de 5 fl. fiecare, printre care Aurel Ienciu (cls. I), Iulian Chitta (cls. a III-a), Vasile Meruțiu (cls. a V-a) și Pantelimon Zagrai (cls. a VIII-a).²⁷ Pentru anul școlar 1896/97, al 8-lea al existenței societății, aceasta avea: 46 de membri fondatori și 95 de membri ordinari; Fondul inalienabil – 2521 fl., Fondul disponibil – 714 fl., iar Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu – 384 fl. Pe anul școlar următor s-au votat 14 ajutoare de câte 5 fl., adică 70 fl., și 400 fl. „pentru procurarea de cărți școlare mai costisitoare, cari să se poată împrumuta spre folosință gratuită școlarilor gimnasiali”, din care s-au și procurat și dat în folosință 40 de exemplare din „Dicționar român-maghiar” (Budapesta 1896) al Prof. Ioan Gheție. Au beneficiat de ajutoare, printre alții, Victor Motogna (cls. I), Iulian Chitta și Pavel Tofan (cls. a V-a), Vasile Bichigean (cls. a VIII-a), iar pentru același an școlar, s-au distribuit gratuit întru folosință cele 40 de exemplare din „Dicționar român-maghiar” elevilor începând cu cls. a IV-a. În Adunarea generală din 4 noiembrie 1897 a Societății de ajutorare „Vasile Nașcu” a fost ales un nou Comitet de conducere, pe 3 ani, astfel: Ioan Ciocan – președinte, Dr. Paul Tanco – vicepreședinte, notar – Alexandru Haliță, casier – Grigore Pletosu, controlor – Ignat Seni, iar membri – Dr. Ioan Mălai, Dr. Constantin Moisil, Leon Piciu, Iacob Pop (Feldru) și delegatul corpului profesoral – Gavrilă Scridon.²⁸ În anul școlar 1897/98 situația societății se prezenta după cum urmează: 48 de membri fondatori, 90 de membri ordinari și 1 membru ajutător; Fondul inalienabil – 2661 fl., Fondul disponibil – 750 fl., Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu – 393 fl., pe anul 1898/99 s-au acordat tot 14 ajutoare de câte 5 fl. fiecare, printre care gimnaziștilor

²⁷ *Raportul al XXXIII-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1895-96*, Tip. Carol Csallner, Bistrița 1896, pag. 31-32.

²⁸ *Raportul al XXXV-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1897/8*, Tip. Carol Csallner, Bistrița 1898, pag. 72-74.

Maxim Buia și Victor Motogna (cls. a II-a), Mihăilă Someșan (cls. a III-a), Pavel Tofan (cls. a VI-a), Andrei Bugnariu și Vasile Meruțiu (cls. a VIII-a), de asemenea cele 40 de dicționare pentru elevii de la cls. a IV-a în sus.²⁹

La sfârșitul anului 1899/900, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” avea 53 de membri fondatori și 91 ordinari, în noua monedă, taxa pentru un membru fondator fiind 40 cor. o dată pentru totdeauna, iar pentru cel ordinar, 2 cor./an (1 fl. = 2 cor.); Fondul

Dr. Paul Tanco
(1843-1916)

inalienabil – 5697 cor., Fondul disponibil – 1636 cor., iar câte 10 cor. la 14 elevi gimnaziali, din biblioteca societății dându-li-se „școlarilor mai miseri, dar diligenți și cu purtare bună cărți în folosință gratuită” (cls. IV-VIII): dicționare (român-maghiar – 40 de exemplare, român-latin – 20 de exemplare, latin-român – 25 de exemplare, german-român și maghiar-latin – 10 exemplare din fiecare); Tabele logaritmice – 35 de exemplare și Elemente de zoologie – 12 exemplare.³⁰ Începând cu anul școlar 1903/4, al 14-lea de existență, informațiile sunt ceva mai sărace, în sensul că nu se mai precizează numărul membrilor fondatori și ordinari, ci numai valoarea Fondului inalienabil (6224 cor.), Fondului disponibil (1839 cor.) și a celui destinat monumentului lui Vasile Nașcu (1031 cor.) pe anul precedent (1902/3). Ajutoarele școlarilor gimnaziali s-au ridicat la suma de 200 cor., distribuită în două categorii: de câte 20 cor. – 5 elevi (printre care Ștefan Damian, cls. a IV-a; Victor Motogna, cls.

a VII-a) și a câte 10 cor. – 10 elevi (printre care Gavril Bichigean, cls. a II-a; Octavian Mărcuș, cls. a V-a), de asemenea s-au acordat cărți didactice în folosință elevilor din cls. IV-VIII.³¹ Pentru anul școlar 1904/5, noutatea în activitatea Societății de ajutorare „Vasile Nașcu” constă în faptul că a dat un ajutor de 200 cor. „Mesei studenților”, care, de la 1 martie 1905, asigura pe parcursul anului școlar prânzul gratuit în fiecare zi unui număr mare de gimnaziști lipsiți de mijloace materiale; în anul școlar următor, 1905/6, ajutorul s-a redus la 150 cor., Fondul inalienabil era de 6444 cor., Fondul disponibil, de 1554 cor., iar cel al monumentului lui Vasile Nașcu, de 1137 cor. (1905).³² În anul școlar 1906/7, acel ajutor s-a redus și mai mult, la 100 cor., rămânând același și în anii școlari 1907/8 și

²⁹ *Raportul al XXXVI-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1898/9*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimn. subst., Tip. Carol Csallner, Bistrița 1899, pag. 39-40.

³⁰ *Raportul al XXXVIII-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1900/1901*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimn. subst., Tip. Carol Csallner, Bistrița 1901, pag. 46-47.

³¹ *Raportul al XLI-lea despre Gimnasiul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1903/1904*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimn., Tip. G. Matheiu, Bistrița 1904, pag. 98-99.

³² *Raportul al XLIII-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1905/1906*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimn., Tip. G. Matheiu, Bistrița 1906, pag. 49-50.

1908/9, iar începând cu anul școlar 1910/11, s-au acordat anual 75 cor. pentru prânzul gratuit al unui elev la „Masa studenților”; elevilor din cls. IV-VIII li s-au oferit în continuare cărți de studii atât din biblioteca societății, cât și din cea a școlarilor. La 4 noiembrie 1912, noul Comitet ales era alcătuit din: Dr. Paul Tanco – președinte, Gavrilă Scridon – vicepreședinte, Ștefan Scridon – secretar, Grigore Pletosu – casier, Ignat Seni – controlor, membri în Comitet – Dr. Constantin Moisil, Alexandru Haliță, Ioan Păcurariu, Macedon Linul, Ioan Gheție (director) și Emil Domide (reprezentant al corpului profesoral)³³.

Anul școlar 1915/16 a fost greu nu numai din cauza izbucnirii primei conflagrații mondiale, ci și datorită pierderii inițiatorului și a primului președinte al Societății de ajutorare „Vasile Nașcu”, Ioan Ciocan, la 6 septembrie 1915, în vârstă de 65 de ani (născut, la 19 februarie 1850, în Mocod). La 4 noiembrie 1915 fusese ales un nou Comitet de conducere, cu mandat de 3 ani, constând din următorii: Grigore Pletosu – președinte, Ioan Păcurariu – vicepreședinte, Ștefan Scridon – secretar, Dr. Emil Precup – casier, Emil Mărcușiu – controlor, iar membri Gavrilă Scridon, Alexandru Haliță, Macedon Linul, Vasile Bichigean, ca director gimnazial Ioan Gheție și ca reprezentant al corpului profesoral Emil Domide. La sfârșitul anului 1915, Fondul inalienabil era de 8841 cor., Fondul disponibil, de 2305 cor., iar cel pentru ridicarea unui monument lui Vasile Nașcu, 1505 cor. A contribuit cu 150 cor. pentru prânzul unui elev la „Masa studenților”, a oferit mai departe, spre folosință, „elevilor mai săraci” cărți școlare.³⁴ Pentru anii școlari 1919/20 și 1920/21 sunt de consemnat următoarele date: Comitetul de conducere, ales la 4 noiembrie 1918, s-a modificat în două rânduri: ca membru component devenise Dr. Nicolae Drăganu încă din 30 mai 1917 (când decedase Prof. Gavrilă Scridon, n. 21 aprilie 1851, Feldru), iar din anul următor (1920) „dispare” numele directorului Ioan Gheție, care se pensionase la 14 septembrie 1920, agendele de director, ca director substituit, fiind preluate de Prof. Emil Domide. În al 30-lea an al ființării ei, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” avea ca Fond inalienabil – 9905 cor., ca Fond disponibil – 3170 cor. și Fondul pentru ridicarea monumentului lui Vasile Nașcu – 1824 cor., iar „Masa studenților n-a funcționat”. S-a înregistrat un membru ajutător, Andrei Bugnariu, prim-inspector poștal la Cluj, care donează societății 100 cor. În anul următor (1920/21), fondurile acesteia se transpuseseră în moneda națională: Fondul inalienabil – 5027 lei; Fondul disponibil – 1690 lei; Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu – 942 lei.³⁵

³³ *Raportul al LII-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1914/1915*. Publicat de Ioan Gheție, dir. gimnazial, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1915, pag. 75-76.

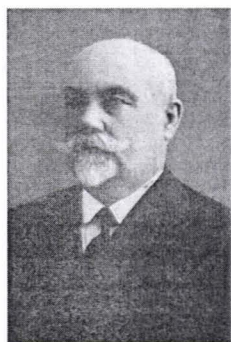
³⁴ *Raportul al LIII-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Nászód – Năsăud pentru anul școlar 1915-16*. Publicat de Ioan Gheție, director gimnazial, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1916, pag. 53-55.

³⁵ *Anuarele Liceului român grăniceresc din Năsăud. Anii școlari 1919/20 și 1920/21*. Publicate de Emil Domide, dir. subst., „Tipografia Națională” George Matheiu, Bistrița 1920; 1921, pag. 22-23; 19-20.

Dr. Constantin Moisil
(1842-1921)

din Sighetul Marmăției, iar Prof. Vasile Bichigean a fost ales director al Liceului grăniceresc „George Coșbuc”, în ședința din 24 august 1921 a Comisiunii Administrative, Decizia Nr. 27499/1921 a Directoratului General al Ministerului Instrucțiunii Publice din Cluj, consfințind alegerea, în același timp directorul devenind și administratorul tuturor fundațiilor liceului.³⁶

Emil Domide
(1867-1936)

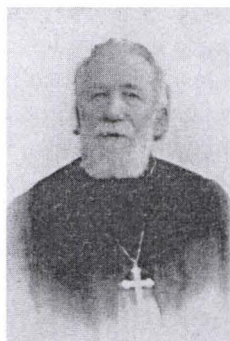
În același an școlar (1920/21) s-au petrecut câteva evenimente notabile: cu Adresa Nr. 428/1921, în baza hotărârii Comisiunii Administrative și a Adunării generale a Fondurilor Grănicerești Năsădene, gimnaziul va purta numele *Liceul grăniceresc „George Coșbuc”*, iar internatul, *Internatul grăniceresc „Vasile Nașcu”*. A trecut în neființă Dr. Constantin Moisil, la 7 februarie 1921 (n. 28 octombrie 1842, Tiha Bârgăului), unul dintre proeminenții membri ai Societății de ajutoare „Vasile Nașcu” și reprezentant marcant al vieții cultural-științifice năsădene; directorul substituit Emil Domide, și el membru al Comitetului de conducere al societății și cu o contribuție considerabilă la înființare internatului (deschis festiv la 29 noiembrie 1919), a trecut la Liceul de stat „Dragoș Vodă”

La 4 noiembrie 1934 se stinge din viață Prof. Grigore Pletosu (n. 9 iunie 1848, Chintelnice), ultimul președinte al Societății de ajutorare „Vasile Nașcu” cunoscut în această funcție, ales la 4 noiembrie 1918 pe trei ani, chiar dacă din 1909 fusese numit protoprezbiter (protopop) al Tractului ortodox Bistrița (după 1921 în Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului), poate în semn de respect față de singurul membru fondator al ei în viață (4 octombrie 1881). De numele său este legată înființarea, în anul 1893, a Parohiei ortodoxe din Năsăud, urmat, din 7 aprilie 1911, ca paroh ortodox în Năsăud, de Prof. compozitor Augustin Bena până la 1919.³⁷ Cu patru ani înainte, la 8 iunie 1930, decedase și Prof. Ioan Păcurariu (n. 10 septembrie 1869, Ragla), ultimul vicepreședinte consemnat al Societății de ajutorare „Vasile Nașcu”.³⁸

³⁶ *Anuarul Liceului român grăniceresc din Năsăud. Anul școlar 1921/22*. Publicat de Vasile Bichigean, director, „Tipografia Națională” George Matheiu, Bistrița 1922, pag. 3-4.

³⁷ *Vezi Anuarul Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud. Anul școlar 1934-35*. Publicat de Vasile Bichigean, director, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1935, pag. 5-9; Pr. prof. Ioan Bunea, *Biserica ortodoxă-română năsăudeană*, „Plaiuri năsădene”, An II, Nr. 11-12, București 1944, pag. 12.

³⁸ *Vezi Anuarul Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud. Anul școlar 1929/30*. Publicat de Vasile Bichigean, director, „Tipografia Națională” George Matheiu, Bistrița 1930, pag. 3-8.

Grigore Pletosu
(1848-1934)

Două aspecte deosebit de semnificative ar mai fi de adăugat. Primul este acela că, în baza Convențiunii Nr. 97420/7 septembrie 1923, Liceul grăniceresc „George Coșbuc” a fost statificat, păstrându-și pe mai departe numele; Ministerul Instrucțiunii Publice și-a luat asupra sa plata personalului didactic, administrativ și de serviciu, dar de la 1 aprilie 1933, numai salariile corpului didactic, ale secretarului și medicului de la liceu, iar Fondurile Grănicerești Năsăudene puneau la dispoziția învățământului edificiul liceului cu toată „zestrea” sa, asigurau cealaltă parte destinată salarizării personalului administrativ și de serviciu și încă o subvenție anuală de 100.000 de lei pentru întreținere, rezervându-și dreptul de control asupra localului, dotărilor și a întregii gestiuni legate de fondurile, fundațiile și depozitele liceale.

Al doilea aspect de subliniat era o consecință a Legii pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane din 7 aprilie 1934, în baza căreia averea acestor fonduri, fundații și depozite s-a diminuat în continuare față de acest an cu circa 50%. Spre exemplificare, vom arăta că privind Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu”, Fondul inalienabil de 11.862 de lei în 1934 (al 45-lea de existență) s-a redus la 5.773 de lei în anul 1936, Fondul disponibil de la 5352 de lei, la 2609 lei, în timp ce Fondul pentru monumentul lui Vasile Nașcu, de la 2441 lei, la 1201 lei.³⁹

Ioan Păcurariu
(1869-1930)

Credem că până în durerosul an 1940, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” și-a continuat tradiționala activitate: conferirea unui prânz gratuit pentru un elev lipsit, în cadrul „Mesei studenților”, la Internatul „Vasile Nașcu” (cu clădire proprie dată în folosință la 1930), de asemenea cărți școlare din biblioteca societății pentru elevii de la cls. a IV-a în sus; din anuarele liceului nu aflăm numele vreunui stipendist universitar sau de la altă școală superioară, care să fi fost absolvent de Năsăud, precum prevăd Statutele. Dar au existat și alte fonduri, cu avere mult mai mare decât a Societății de ajutorare „Vasile Nașcu”, gândindu-ne în primul rând la Fondul Grăniceresc de Stipendii, de la statificarea liceului, în anul 1923, chiar Statul Român acordând burse; de asemenea, „Regna”.

³⁹ Cf. *Anuarul Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud. Anul școlar 1934-35*. Publicat de Vasile Bichigean, director, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1936, pag. 46; *Anuarul Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud. Anul școlar 1936-37*. Publicat de Vasile Bichigean, director, Tip. G. Matheiu, Bistrița 1937, pag. 67-69.

Invocându-se Punctul 5 (dar și celelalte) din Convențiunea Nr. 97420/7 septembrie 1923 relativă la statificarea Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud a Ministerului Instrucțiunii Publice de la București, potrivit căruia „Fondul central școlar își rezervă dreptul de control asupra localului, gestiunii și administrațiunii fondurilor și fundațiunilor administrate de liceu”⁴⁰, se afirmă: „Deodată cu arbitrajul de la Viena din 30 august 1940, Statul Maghiar ca succesor de drept (!) a preluat instituția cu respectarea legală a punctelor Contractului de statificare”⁴¹. Dar, „La legiferarea dispozițiunilor Legii Nr. 260/4 aprilie 1945 stă principiul fundamental, că vremelnica ocupațiune a Transilvaniei de Nord nu a fost decât o ocupațiune de fapt, *impusă prin forță*, și deci suveranitatea Statului Român a continuat să existe *în drept* fără nici o întrerupere pe întreg teritoriul Transilvaniei de Nord, – în tot timpul ocupației maghiare (...)”, mai ales că „prin Art. 12 al Convenției de Armistițiu dintre România și Puterile Aliate arbitrajul de la Viena a fost declarat nul și neavenit”, chiar dacă retroactiv, „iar România a păstrat fără întrerupere drepturile ei suverane asupra acestei Provincii”, ocupanta (Ungaria) urmând să evacueze teritoriile până la limitele existente la 31 decembrie 1937.⁴²

Amestecul „ocupantei” în viața economico-financiară și socială a Transilvaniei de Nord-Vest s-a manifestat „juridic” printr-o serie de ordonanțe emise de Guvernul maghiar, în fruntea căreia era cea cu Nr. 1440/1941, „diabolic construită pentru a pune la îndemâna instanțelor judecătorești un instrument legal în scop de spoliațiune a elementului românesc”.⁴³ Fondurile Grănicerești Năsăudene, Școlar și de Burse, erau paralizate, asemenea altor fonduri și fundații, Regia Cooperativă „Regna” compensând susținerea școlilor și acordarea de burse descendenților de grăniceri, aceasta beneficiind de relative avantaje, datorită afilierii ei la Centrala Cooperativelor Românești din Nordul Transilvaniei „Plugarul” (înființată la Cluj de către Prof. univ. dr. Emil Hațieganu, în 20-25 decembrie 1940). Puține burse au primit liceenii din Fondul „Horthy Miklós” sau din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (atunci, la conducere erau Dr. Hóman Bálint, apoi Dr. Szinyei Merse Jenő), care s-a îngrijit doar de augmentarea bibliotecilor și a muzeelor/laboratoarelor liceului⁴⁴, iar elevilor premianți li s-au acordat donații în cărți și

⁴⁰ Vezi (Coordonator Prof. Alexandru Dorel Coc), *Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013)*, Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca 2013, Anexa 2, pag. 518-519.

⁴¹ Apud *Anuarul Gimnaziului regal ungar de stat cu limba de predare română din Naszód din anul școlar 1941-42*. Întremit în anul al 78-lea de la înființarea școalei de Pálffy Endre, director, Inspectoratul Regional Kolozsvár (1942), pag. 15.

⁴² Apud Dr. Leon Scridon, *Prefață* la lucrarea Ing. Emil Leheneanu, „Problema evaluării imobilelor din Ardealul de Nord din procesele bazate pe Legea 645/1945”, Tip. „Cartea Românească”, Cluj f.a., pag. 4-5.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Instituția a acordat donații și fiilor celor concentrați la război, ajutoare provenind și din colecte cu diferite prilejuri; elevii săraci, dar buni la învățătură, beneficiau și de scutiri de taxe școlare. Vezi *Anuarul Gimnaziului regal ungar de stat cu limba de predare română din Naszód din anul școlar*

bani din partea unor profesori, dar mai ales din partea particularilor (Prof. univ. dr. Emil Hațieganu, Dr. Victor Șoldea, inclusiv în material didactic), de asemenea a Internatului „Vasile Nașcu” (sub conducerea Prof. Aurel Șorobetea, medicul Dr. Teofil Tanco, contabilă Elisabeta Drăgan – originară din Mintiu, mătușa după mamă a Cercet. șt. pr. Mircea Prahase, iar pedagogi, profesori maghiari, Domokos Sámuel, Jaszenszky József și Porubszky Lajos).

Așadar, Societatea de ajutorare „Vasile Nașcu” a fost anihilată în perioada horthystă, dar a fost complet desființată, prin lichidarea tuturor proprietăților private, de către Constituția RPR din 13 aprilie 1948 și Legea naționalizării din 11 iunie 1948; astfel că menirea ei, cât va fi fost îndeplinită în mai bine de o jumătate de secol, datorită zelului și a grijii conducătorilor, rămâne înscrisă în rândul binefacerilor adresate gimnaziștilor și studenților născuți buni la învățătură, dar lipsiți de mijloace materiale.

1943-44. Întocmit în anul al 80-lea de la înființarea școalei de Pálffy Endre, director, Inspectoratul Regional Kolozsvár (1944), pag. 24-25, 60.

PROLEGOMENE PENTRU O ISTORIE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

Adrian ONOFREIU

Puține sunt domeniile în care cunoașterea istorică să fie așa de bine reprezentată ca în cel al învățământului. S-a datorat acest fapt existenței timpurii a unei rețele de unități școlare bine reprezentată, mai ales la nivelul comunităților locale, la care s-au adăugat „vârfurile” întrupate în instituții de învățământ la nivel mediu. Această caracteristică a fost completată de tradiția gândirii și practicii pedagogice și de conservarea documentară a realităților, atât la nivelul unităților de învățământ, cât și al altor instituții implicate în acest proces.

Și totuși, nu avem încă o sinteză a învățământului la nivelul județului, care să adune și să concentreze atât informația din trecut, cât și realitatea din prezent.

De aceea, în contextul abordării unei astfel de teme, prezentăm în continuare câteva din proiecțiile care pot servi ca bază pentru dezvoltarea și realizarea ei practică.

De la bun început subliniem că ne propunem o prezentare a bazei de documentare, pe cele două componente principale ale sale: pe de o parte, surse editate – asumate ca un bun realizat – pe de altă, cele inedite, păstrate în principal, în documentele din arhive.

Din prima categorie, menționăm în ordinea firească, pe cele din domeniul reglementativ. Aici includem principalele direcții de organizare, funcționare și rezultate propuse a fi obținute, conținute în materie legislativă, elaborate de-a lungul timpului de autorități. Ele definesc politica educațională în anumite momente vi au constituit baza pentru organizarea internă a sistemului educațional, inclusiv la nivelul unităților școlare¹.

Urmează, ca importanță, lucrările speciale, dedicate domeniului. Aici, regăsim strădania și efortul multor generații, care au dorit să „amprenteze” fie munca trudnică la catedră, fie, preocupări pentru creionarea parcursului unor instituții de învățământ, unele, cu o longevitate demnă de invidiat. Sunt surprinse fie aspecte din devenirea unor instituții de sine stătătoare, fie, a transformărilor suferite în evoluția istorică sau a unor aspecte conexe, ca activități extrașcolare, sprijinirea materială a școlii, asociații ale slujitorilor ei sau cadrul general de organizare și funcționare².

¹ În anexa nr. 1 sunt prezentate cele mai importante, la care se poate adăuga, cu real folos, excursul legislativ de până în 1918, la nivelul învățământului primar; vezi Leonora Feștilă, *Contribuții la istoricul învățământului elementar din județul Bistrița-Năsăud. Școlile elementare de stat și comunale între 1868-1918*, lucrare metodică-științifică pentru obținerea gradului didactic I, Cluj-Napoca, 1984, mss.

² Precizate în anexa nr. 2.

O contribuție importantă a fost adusă de-a lungul timpului de activitățile și preocupările referitoare la activitatea pedagogică propriu-zisă, în care sunt prezentate diferite modele pedagogice, realizate și transmise prin intermediul publicațiilor de profil. Toate arată modul de implicare al dascălilor în procesul lor formativ, nivelul profesional atins și stăruința continuă pentru perfecționare³.

În completare, „oglinđa” unora din instituțiile de învățământ s-a păstrat în publicațiile periodice elaborate. Intitulate fie anuare, fie programe sau, altele, scrieri ocazionale, toate reflectă viața internă a școlii, începând de la modul de organizare și funcționare, structura organizațională, materiile propuse, situații statistice ale rezultatelor obținute în procesul educațional, cât și aspecte conexe, referitoare la dotarea materială, situația mijloacelor auxiliare de învățare, a corpului profesoral și a locului și rolului instituției în societate. Tot aici, unii din slujitorii școlii au publicat temeinice studii, fie cu referire la practica didactică, fie, de certă valoare științifică, în specializările în care au activat⁴.

La fel de utile sunt informațiile din cuprinsul diferitelor publicații periodice. Unele dintre acestea au permanentizat, pe perioada apariției, secțiuni speciale, dedicate studiilor pe această temă sau au cultivat constant interesul pentru figuri deosebite din domeniu sau aspecte specifice ariei spațiale pe care o reprezentau⁵.

Nu sunt lipsite de importanță lucrările care reconstituie trecutul unor așezări, asumate sub titlul generic de *monografii*. Realizate fie pentru comunități cu potențial demografic redus sau zone izolate, fie pentru altele, cu statutul de centre de populație, și unele, și altele, cuprind, aproape de fiecare dată un capitol consistent dedicat școlii. Realizat de regulă, de slujitorii ei în plan local, acesta oferă informații interesante, cu puternice amprente locale, cu certe caracteristici de originalitate, conturând imaginea unei instituții fundamentale a comunităților locale, alături de biserică⁶.

³ Vezi anexa nr. 3.

⁴ Anexa nr. 4. În completare, informații utile păstrează presa, care acorda spații ample problemelor școlii, a modului în care aceasta reflecta gradul de cunoaștere a populației și implicarea societății în sprijinirea acestui proces.

⁵ „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1-27, 1924-1940. Conținutul celor 27 de numere apărute între 1924-1940, la Onisim Filipoiu, *Arhiva Someșană. Repertoriu bibliografic (1914-1940)*, în „Arhiva Someșană”, I, 1977, pp. 273-284 și în *extras*, 1972, 14 p. Numărul 28/1940 a fost publicat ulterior în *Arhiva Someșană (1924-1994)*, Ed. Tipomur, 1995, pp. 13-129, unde este reluat și repertoriul publicat de Onisim Filipoiu; „Arhiva Someșană”, Bistrița, I-IV, (1972 - 1977); „File de istorie”, Bistrița, I-VI, (1971-1989); *Revista Bistriței*, Bistrița, VII-XXVII, 1993-2013; „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, I-XIX, 1996-2014; „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III-a, I-XII, 2002-2013.

⁶ Principalele realizări, de la „primele încercări monografice” până la „zi”, în lista din anexa nr. 5.

Dacă în plan editorial, situația este încurajatoare, la fel de tentant este și spațiul tăcut al documentelor din arhive. Aici, se ascunde – încă - o lume apusă, dar care conține explicații pentru devenirea realităților prezente.

Organizate – în cadrul Serviciului județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale - fie ca fonduri proprii ale instituțiilor de învățământ – cu un număr de 35 unități la nivel liceal/școli de meserii și 66, la nivelul școlilor primare/gimnaziale - fie, a celor cu menirea de coordonare, sprijinire sau de implicare în activități extrașcolare (societăți de lectură a elevilor, reuniuni a învățătorilor, organizații de pionieri) – cu un număr de 10 unități - sau, ca documente păstrate în alte fonduri, aparținând persoanelor fizice sau juridice a căror activitate s-a intersectat cu procesul de învățământ⁷, informațiile acestora ne recrează trecutul, ne oferă oglinda sistemului educațional, în devenirea sa temporală sau pe anumite segmente⁸.

Informațiile sunt reprezentate în principal de cele cuprinse în serii întregi de registre matricole și cataloage; excepții notabile sunt cele reprezentate de arhivele unor instituții de învățământ, care au păstrat întreaga cantitate de documente create și care, în acest fel, oferă nebănuite oportunități pentru cercetare⁹.

Sunt doar câteva din fragmentele din care ar urma să fie recompus „întregul”, definit ca sistem de învățământ în județ, în evoluția sa istorică.

În final, opinăm că speranța implicării a cât mai multor actanți în această dificilă, dar nobilă misiune, trebuie să capete și consistență materială. Acum, în prezent, pentru a nu lăsa viitorului, ceea ce, încă nu-i aparține!

Anexa nr. 1. Legislație.

„Dezbaterile Adunării Deputaților” (1919-1937)

„Dezbaterile Senatului” (1919-1937)

„Monitorul Oficial (1919-1940; 1944-1949; 1989-2014)

„Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent” (1918-1920)

C. Hamangiu, *Codul general al României* (1918-1940)

„Gazeta Oficială județului Bistrița-Năsăud” (1919-1926)

„Gazeta Oficială a județului Năsăud” (1926-1934)

„Buletinul Oficial” (1949-1989)

„Buletinul Oficial al județului Năsăud” (1934-1938; 1945-1949)

„Buletinul Inspectoratului Școlar Județean Năsăud” (1947-1949)

„Buletinul Inspectoratului Școlar Regional Cluj (1947-1948)

„Buletinul Ministerului Învățământului” (1954-1959; 1963-1967)

„Buletinul Ministerului Învățământului și Culturii” (1960-1962)

⁷ Aici menționăm în principal documentele provenite de la oficiile parohiale, care conțin, cel puțin până la 1918, un consistent capitol dedicat școlii.

⁸ Prezentate pe larg în lista din anexa nr. 6.

⁹ Ca exemplu relevant, este arhiva veche a actualului Colegiu Național „George Coșbuc” Năsăud (1863-1967) sau matricolele fostului Gimnaziu Evanghelic din Bistrița (1832-1925).

„Buletinul Ministerului Educației și Învățământului” (1972-1975)

„Buletinul Inspectoratului Școlar Județean Năsăud” (1947-1949)

Anexa 2. *Lucrări de specialitate.*

Fischer Georg, *Geshichte des Bistritzer ev. Gymnasiums A.B. bis zum Jahre 1762*, în „Programm des Evangelischen Gymnasiums zu Bistritz Im Siebenbürgen”, 1895/1896, Bistritz, 1896, pp. 7-103.

Idem, *Geschichte der Neuebaues des ev. Gymnazial-Bürger und Elementarschulgebäudes A.B. in Besztercze (Bistritz)*, Besztercze Bistritz), 1913.

Memorialul reuniunii învățătoresți gr-cat. „Mariana” în Năsăud (1876-1901), Năsăud, 1901.

Dr.Nicolae Drăganu;Virgil Șotropa, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913.

Alexandru Ciplea; Virgil Șotropa, *Năsăudul*, 1924.

Sandu Manoliu, *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*, Năsăud, 1930.

Maxim Domide, *Monografia școlii românești din comuna Rodna*, în „Scânteia”, 1936, 5, nr. 8-9, pp. 149-164; 1938, 9, nr. 3 -5, pp. 54-65; *Ibidem*, în „Vatra”, 1938, 4, nr. 4-7, pp. 104-115; 1939, 5, nr. 6-12, pp. 199-206.

Mălin Boșca, *Școala trivială din Maierul Năsăudului*, în „Școala Românească”, 1944, nr. 9-10, pp. 581-584.

Ioan Sigmirean, *Istoricul Grupului Școlar Industrial Construcții de Mașini Bistrița (1974-1994)*, Bistrița, 1995, mss.

Vasile Nicoară, *Școala generală nr. 5 „Lucian Blaga”. Monografie 1990-2000*, Bistrița, 2000, mss.

Ioan Sigmirean, *Istoricul școlilor din Cepari*, Ed. Bedincor, Bistrița, 2004.

Virtus Romana Rediviva - societatea de lectură a elevilor liceului grăniceresc năsăudean. Contribuții documentare, (argument, note și texte după original de Simion Lupșan și Adrian Onofreiu), Ed. Fundației „George Coșbuc”, Năsăud, 2002

Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851- 1918)*, Presa Universitară Clujeană, 2001.

Radu Băieș, *Istoria învățământului silvic năsăudean*, Ed. Dimitries, Bistrița, 2002.

Liviu Păiuș, Solomia Păiuș, *Istoricul învățământului românesc din Rodna Veche*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2004.

Constantin Totir, *Catalogul dascălilor și învățătorilor uciși în lupta împotriva comunismului. 6 martie 1945-16 decembrie 1989*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2004.

Adriana Barna, Mădălina Onofreiu, *Științele naturale la liceul „George Coșbuc” din Năsăud de la înființare până în 1918*, 2005.

Vasile Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania (1860-1918)*, București, 1966.

Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000.

Ion Pop Reteganul, *Amintirile unui școlar de altădată*, ediția a II-a, îngrijită de Cornel Cotuțiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2006.

Mirela Andrei Popa, Mariana Aurelia Dan, *Școală și biserică. Circularele școlare din Vicaritul Rodnei (1850-1918)* vol.I., Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008

Adrian Onofreiu, „Școala din Districtul Năsăudului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – între deziderat și realitate”, în „Studii și cercetări etnoculturale”, 14, 2009, pp. 13-54; în continuare, „S.C.E.B.”.

Mirela Andrei Popa „Școala confesională năsăudeană în timpul regimului politic dualist austro-ungar”, în „Arhiva Someșană”, V, 2006, pp. 107-119; în continuare, „A.S.”.

Iosif Uilăcan, *Granița culturală*, Ed. Nova-Didactica, Bistrița, 2008.

Claudia Septimia Peteanu, „Raportul lui Moise Panga privind rezultatul examenelor desfășurate în școlile năsădene în anul 1852”, în „A.S.”, VII, 2008, pp. 33-56.

Leon Muti, *Istoricul școlilor din comuna Rebrișoara județul Bistrița-Năsăud sau de la tăbliță și ceaslov la calculator*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2009..

Viorel Moldovan Viorel, Lia-Ioana Moldovan, *File din istoria școlii „Ioan Căian Românul”*, 2009.

O oază de căldură și lumină. Casa de Copii Prundu Bârgăului, coordonator, George Vasile Rațiu, Ed. Nova-Didactica, Bistrița, 2009.

Dorin Dologa, *Învățământul românesc din Năsăud (1867-1914)*, teză de doctorat, manuscris, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010.

Adrian Onofreiu, *Relația învățător-comunitate la Rodna în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Cetatea Rodnei”, Rodna, anul VII, nr. 14, mai 2010, pp. 1-3.

Ironim Marțian, „Memorialul reuniunii învățătoresți gr-cath. „Mariana”, în „A.S.”, V, 2006, pp. 397-402.

Iulia Maria Pop, „Reuniunea „Mariana” a învățătorilor greco-catolici din Năsăud. Statute și forme de organizare”, în „Revista Bistriței”, XXVIII, 2009, pp. 211-218.

Ana-Maria Nenițoiu, „Reuniunea învățătorilor greco-catolici „Mariana” în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în „S.C.E.B.”, 15, 2010, pp. 403-412.

Dorin Dologa, „Societatea de lectură a elevilor „Virtus Romana Rediviva” în perioada dualismului austro-ungar 1867-1914, în „R.B.”, XXVIII; 2009, , pp. 241-250.

Un secol de școală. De la gimnaziul evanghelic C.A. la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” Bistrița (2010-2011), Ed. Mesagerul, Bistrița, 2011.

Leon Muti, *Iacob și Ioachim Mureșanu-patronii spirituali ai școlii din Rebrișoara, județul Bistrița-Năsăud*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

Dan Aurelia, *Școlile grănicerești năsădene (1851/1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012.

File din istoria unui centenar 1912-2012. Colegiul Național „Andrei Mureșanu” Bistrița, Casa de Editură Max Blecher, 2012.

Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013.

Anexa 3. Lucrări/studii de pedagogie.

Vasile Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania (1860-1918)*, București, 1966.

Grigore Marțian, *Idei pedagogice ale școlii năsăudene și alte însemnări*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007.

Ironim Marțian, „Anuarul liceului grăniceresc „George Coșbuc”, în „A.S.”, VI, 2007, pp. 110-112.

Idem, „VATRA (1935-1940), în „Virtus Romana Rediviva”, Cluj-Napoca, 10, 2006, pp. 68-74.

Anexa 4. Publicații pedagogice.

„Anuarul Liceului „George Coșbuc” Năsăud” (1867-1944).

„Magazinul Pedagogic”, Năsăud, (1867-1870).

„Programm des Evangelischen Gymnasiums zu Bistritz Im Siebenbürgen (1853-1928.)

„Vatra”, Bistrița (1936 - 1939).

Anexa 5. Lucrări generale-monografii de localități.

Pamfilu Grapini, *Monografia comunei mari Rodna-Nouă*, Bistrița, 1906.

Istoria parohiei Ilva-Mare, (editor Ieronim Slăvoacă), Ed. parohiei, Bistrița, 1906.

Buzilă, *Monografia comunei Sânicosif sau Poiana*, Poiana, 1910.

Alexandru Ciplea, Virgil Șotropa, *Năsăudul*, 1924.

Traian Pavelea, *Năsăudul. Repere istorice și culturale*, Ed. George Coșbuc, 2001.

Idem, *Societăți culturale năsăudene. Varia*, Arcade, 2005.

Rodna, pagini de monografie, Ed. Adno-Tours, Timișoara, 1996.

Mircea Prahase, Gavrilă Rus, *Zagra - o monografie posibilă*, Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, 1997.

Mărinuța Codrea, Vasilica Puica, *Salva - schiță monografică*, Ed. Dragoș-Vodă, Cluj-Napoca, 2000.

Bichigiu - străveche vatră românească (coordonator Nicolae Târgovăț), 2001.

Ioan Ureche, *Monografia comunei Ilva-Mare și a familiei Ureche ramura Andrei*, Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2001.

Teodor Tanco, *Pagini alese din istoria Monorului*, Ed. Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 2001.

Mircea Vlădică, *Ilveni în vâltoarea vremurilor. File de istorie*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2002.

Cartea de la Runc, Ed. Aletheia, Bistrița, 2002.

Ilva-Mică. O veche așezare de pe Someș și Ilva, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2003.

Leșu și leșenii. Mărturii pentru neuitare. Repere monografice, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2003.

Chiuza, veche vatră românească și leagăn al Rebrenilor, Ed. Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2003.

Liviu Păiuș, *Monografia comunei Rodna-Veche*, vol. I-II, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2003.

Mircea Vlădică, *Sângeroz-Băi - veche vatră de credință și cultură românească*, 2003.

Mircea Daroși, *Parva, un nume de legendă. Repere monografice*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2003.

Ioan Vlaic, *Gledinul - sat românesc din nordul Transilvaniei, județul Bistrița-Năsăud*, Ars-Dorendi, 2003.

Mircea Daroși, *Nepos-vatră de legendă. Repere monografice*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2004.

Vasile Tutula, *Comuna Telciu (1245-2004). Județul Bistrița-Năsăud. Repere monografice. Un sat de pe Valea Sălăuței - muza lui George Coșbuc*, Ed. Mega, Cluj-Napoca., 2004.

Leon Muthi, *Rebrișoara - Mărturii pentru eternitate*, vol. I-II, Ed. Neremia Napocae, 2004.

Lunca-Ilvei, Repere monografice, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2004.

Ofilat Varvari, *Comuna Poiana - Ilvei până la începutul mileniului III. (Pagini de monografie)*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004.

Constantin Catalano, *Hordou - Coșbuc. Studiu monografic. Vol. I, până la 1890*, 2005.

Salva. Repere monografice, Ed. George Coșbuc, 2005.

Patca Iulian, *Un sat din Câmpia Transilvaniei. Corvinești*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2005.

Iuga Vasile, *Pinticu. Oameni, locuri, fapte*, Ed. Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2005.

Ioan Bureacă, *Spiritualitate Năsăudeană-Bistrițeană*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2006.

Mureșan Horațiu, Marțian Cristian, Moldovan Ciprian, Săsărman Traian, *Chiraleș-satul cu nume de rugă*, Ed. Karuna, Bistrița, 2006.

Victor Moldovan, *Căianul Mic-locuri, oameni, personalități și folclor*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2006.

Alexandru Retegan, *Căianul Mic-un sat expansiv*, Ed. Charmides, Bistrița, 2006.

Alexandru Retegan, Augustin Pădureanu, *Căianul Mic în obiectivul cercetării*, Ed. Charmides, Bistrița, 2006.

Simion Arieșan, Ioan Flaviu Moldovan, *Monografia satului Visuia*, 2006.

Gheorghe Borza, Cornelia Borza, *Reteagul în documente și mărturii orale*, Supergraph, Cluj-Napoca, 2006.

Leon Muthi, *Rebrișoara. Mărturii pentru eternitate*, vol. I-II, Ed. Eurograph, Cluj-Napoca, 2007.

Nicolae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului, o vatră străveche*, Ed. Karuna, Bistrița, 2007.

Archiud, dragostea mea. File de monografie, coordonatori, Melania Cuc, Rodica Șulea, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2007.

Augustin Pădureanu, *Târlișua. Monografie*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2008.

Ioan Boțan, *Prislop-Liviu Rebreanu (1392-2007)*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2008.

Sandu Moldovan, *Călător prin viață: monografia satului Sita și reflexii personale*, Ed. Mirton, Timișoara, 2008.

Ștefan Roș, Ștefan Roș-fiul, Floarea Raveca Roș, *Cu gândul la origini*, Ed. Karuna, Bistrița, 2009.

Ovidiu Petri, *Tot despre Nepos*. Ed. Nova-Didactica, Bistrița, 2009.

Ana Tătar, Cornel Urian, Iacob Tătar, *Cristeștii Ciceului. Istorie și actualitate*, 2009.

Szasz Ștefan, *Cetatea Ciceului și comuna Uriu*, 2010.

Wir Nösner. Beiträge zur Geschichte und Kultur der Stadt Bistritz und des Nösnerlandes, Augabe 2010, Eigenverlag der HCG Bistritz-Nösen Wiehl-Drabenderhöhe.

Vasile Rusu, Valer Pop. *Matematicianul, profesorul, omul*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2010.

Simion Lupșan, Vasile Cihorean, Eleonora Feștilă, Flaviu Lupșan, *Lunca Ilvei. Repere monografice*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2010.

Traian Săsărman, *Măluț*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2010.

Tănase Rodilă, *Satul Breaza, o istorie demnă și milenară*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

Voichișta Stejerean, (coord), *Budacul de Sus, vatră cu valori tradiționale*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

Valentin Falub, Beatrice Știr, Dumitru Știr, Nicolae Feier, *Ciceu/Poieni/istorie și credință*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

Valentin Mureșan, *Dor de acasă. Ciceu-Mihăiești. Studiu monografic*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2011.

Florentin Moldovan, Marcela Moldovan, *Perișor. Repere monografice. Vol. I; Perișor. Repere demografice, Vol. II*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

Aurelia Popțean, *Sita. Un crâmpei de veșnicie la poalele Țibleșului*, Ed. Karuna, Bistrița, 2011.

Mircea Prahase, *Enciu, File risipite dintr-o monografie*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2011.

Leon Muti, *Iacob și Ioachim Mureșanu-patronii spirituali ai școlii din Rebrîșoara, județul Bistrița-Năsăud*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

Maria Bosica Loghin, Vasile Tutula, Vasile Lechințan, *Fântânița (1297-2012). Studiu monografic*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

coord. Leon Hogiu, *Bistrița-Bârgăului. Repere monografice*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2012.

Iosif Pop, *Stupini. File adunate din viața unui sat care se risipește*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012.

Vasilica-Augusta Găzdac, *Salva. Monografie istorică, demografică și antropologică*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2012.

coord. Nicolae Vrăsmaș, *Un secol de viață. In Honorem Matei Albu*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

Ioan Sigmirean, *Monografia comunei Dumitra (Dumitra, Cepari, Târpiu)*, Ed. Barna's, Bistrița, 2013.

Țara Năsăudului în amintiri, Antologie, prefată și postfață de Mircea Prahase, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013.

Monografia orașului Năsăud (1245-2012). Vol. II, redactor științific, prof. univ. dr. Marțian Ieronim, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013.

Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013.

Rus Viorel, *Neamur și familii rebrene (1698-2013)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2013.

Mititean Ioan, *Liceul grăniceresc năsăudean în vârful peniței*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013.

Avram Gavril, Avram Parschiva, *Memoria locului– Sângeorzul Nou*, <2014>.

Nagy Alexandru, *Monografia Săratei*, Ed. Nova-Didactica, Bistrița, 2014.

Păiuș Liviu, *Monografia comunei Rodna Veche*, ediția a II-a mult adăugită și îmbunătățită, Ed. Charmides, Bistrița, 2014.

Catarig Leon, *Cetățeni de onoare ai comunei Rebrîșoara*, Venus Star, Năsăud, 2014.

Palagi Simion, *Feldru. Povestea satului*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014.

Canonici, professor și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicționar, volum întocmit de Mirela Popa-Andrei (coord.), Diana Covaci, Ana Victoria Sima, Mihaela Bedecan, Aurelia Dan, Iosif Marin Balogh, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Vicarii năsăudenii. Ediție annotată de Nestor Șimon, editori, Adrian Onofreiu, Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Someșan Aurica, Someșan Ioan, Tutula Vasile Șt., *Monografia Posmușului (1228-2014) județul Bistrița-Năsăud; un sat într-o carte de istorie; reevaluări în timp și spațiu*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Anexa nr. 6. *Surse arhivistice*¹⁰.

a) Fonduri/coleții arhivistice:

1. Administrația fondurilor grănicerești nășăudene (1851-1957); 4.567 u.a.
2. Inspectoratul Școlar al județului Nășăud (1929-1949); 195 u.a.¹¹.
3. Inspectoratul Școlar Maghiar al județului Nășăud (1945-1949); 28 u.a.
4. Consiliul Județean al Pionierilor Bistrița-Nășăud (1968-1990); 172 u.a.
5. Consiliul Județean Nășăud a Uniunii Asociației Elevilor din România (1948); 1 u.a.
6. Consiliul Orășenesc al Pionierilor Bistrița (1979); 1 u.a.
7. Consiliul Raional Bistrița al Organizației Pionierilor (1966-1968); 8 u.a.
8. Consiliul Raional Nășăud al Organizației Pionierilor (1966-1967); 6 u.a.
9. Reuniunea învățătorilor greco-catolici „Mariana” Nășăud (1872-1939); 773 u.a.
10. Societatea de lectură a elevilor „Virtus Romana Rediviva” Nășăud (1872-1912); 31 u.a.

b) Unități școlare liceale/școli de meserii:

1. Colegiul Național „Liviu Reberanu” Bistrița (1946-1964), 610 u.a.
2. Gimnaziul de Stat pentru Fete Bistrița (1897-1940); 78 u.a.
3. Gimnaziul Industrial de Băieți Nășăud (1935-1940); 4 u.a.
4. Gimnaziul Unic de Stat Maghiar Bistrița (1945-1949); 30 u.a.
5. Gimnaziul Unic Prundu-Bârgăului (1946-1951); 13 u.a.
6. Gimnaziul Unic Teaca (1945-1950); 11 u.a.
7. Grupul Școlar Forestier Nășăud (1955-1970); 513 u.a.
8. Liceul „George Coșbuc” Nășăud (1863-1874); 2.497 u.a.
9. Liceul „Alexandru Odobescu” Bistrița (1923-1948); 135 u.a.
10. Liceul de Stat „Ioan Huniade” Bistrița (1940-1944); 44 u.a.
11. Liceul Evanghelic Lutheran A.B. de Băieți Bistrița (1853-1932); 75 u.a.¹².
12. Liceul Teoretic Nr. 2 Nășăud (1950-1976); 578 u.a.
13. Preparandia greco-catolică Nășăud (1842-1933); 4 u.a.
14. Școala Agricolă Bistrița (1945-1948); 41 u.a.
15. Școala de Brigadieri Pastorală Bistrița (1947-1948); 2 u.a.
16. Școala de Brigadieri Silvici Nășăud (1946-1949); 9 u.a.
17. Școala de Ucenici Prundu-Bârgăului (1947-1949); 3 u.a.
18. Școala inferioară de arte și meserii Sângeorz-Băi (1925-1931)
19. Școala inferioară de meserii Nășăud (1923-1938); 3 u.a.

¹⁰ La Serviciul județean Bistrița-Nășăud al Arhivelor Naționale.

¹¹ 1 u.a.=1 dosar, registru, catalog, registru matricol.

¹² Conține numai matricole școlare.

20. Școala medie tehnică horticolă Bistrița (1948-1954); 180 u.a.
21. Școala medie tehnică silvică Năsăud (1947-1959); 144 u.a.
22. Școala normală de învățători Năsăud (1921-1960); 381 u.a.
23. Școala normală primară Năsăud (1814-1991); 524 u.a.
24. Școala pedagogică de educatoare Bistrița (1952-1954); 5 u.a.
25. Școala profesională agricolă Teaca (1958-1962); 12 u.a.
26. Școala profesională de cooperatie Bistrița (1948-1967) 340 u.a.
27. Școala profesională de mecanici agricoli Bistrița (1961-1969); 414 u.a.
28. Școala profesională de ucenici Bistrița (1878-1947); 96 u.a.
29. Școala profesională horticolă Bistrița (1955-1969); 117 u.a.
30. Școala profesională Nr. 17 Bistrița (1955-1966), 270 u.a.
31. Școala profesională pomicolă Bistrița (1954-1960); 43 u.a.
32. Școala secundară de fete „Principesa Ileana” Năsăud (1922-1948); 134 u.a.
33. Școala tehnică de administrație economică Bistrița (1948-1952); 21 u.a.
34. Școala profesională de mecanici agricoli Huedin (1931-1967); 289 u.a.
35. Școala profesională metalurgică Bistrița (1937-1955); 74 u.a.

c) Unități școlare primare/gimnaziale:

1. Epitropia Școlii fundamentale ortodoxe Prundu-Bârgăului (1874-1931); 5 u.a.
2. Grădinița de copii Teaca (1948-1959); 6 u.a.
3. Școala Civilă de Băieți Bistrița (1914-1920); 2 u.a.
4. Școala confesională greco-catolică Ragla (1873-1923); 18 u.a.
5. Școala confesională ortodoxă Prundu-Bârgăului (1883-1924); 8 u.a.
6. Școala confesională reformată Bistrița (1926-1948); 50 u.a.
7. Școala confesională romano-catolică Bistrița (1919-1948); 29 u.a.
8. Școala confesională romano-catolică Teaca (1898-1948); 47 u.a.
9. Școala elementară de Meserii Telciu (1924-1926); 1 u.a.
10. Școala elementară maghiară de Stat Bistrița (1885-1956); 178 u.a.
11. Școala fundatiională primară Prundu-Bârgăului (1874-1909); 170 u.a.
12. Școala generală Archiud (1927-1968); 193 u.a.
13. Școala generală Beclean (1902-1976); 906 u.a.
14. Școala generală Brăteni (1924-1988); 154 u.a.
15. Școala generală Budești (1931-1955); 110 u.a.
16. Școala generală Budurleni (1924-1968); 45 u.a.
17. Școala generală Cușma (1902-1975); 209 u.a.
18. Școala generală Finațe (1949-1956); 14 u.a.
19. Școala generală Mureșenii-Bârgăului (1878-1963); 283 u.a.
20. Școala generală Nr. 1 Bistrița -Bârgăului (1896-1964); 261 u.a.
21. Școala generală Nr. Lunca-Ilvei (1920-1970); 411 u.a.
22. Școala generală Nr. 2 Bistrița (1926-1968); 406 u.a.
23. Școala generală Ocnița (1890-1980); 332 u.a.
24. Școala generală Pintic (1901-1968); 108 u.a.
25. Școala generală Runcu-Salvei (1889-1969); 336 u.a.

26. Școala generală Valea Lupului (1949-1968); 10 u.a.
27. Școala generală Viile Tecii (1929-1968); 107 u.a.
28. Școala primară Bârla (1897-1962); 119 u.a.
29. Școala primară Bungard (1946-1977); 76 u.a.
30. Școala primară confesională greco-catolică Bistrița (1869-1921); 36 u.a.
31. Școala primară confesională greco-catolică Rodna (1748-1919), 361 u.a.
32. Școala primară confesională izraelită Bistrița (1938-1939); 1 u.a.
33. Școala primară cu limba de predare maghiară Teaca (1942-1967); 139 u.a.
34. Școala primară de băieți Prundu-Bârgăului (1924-1940); 79 u.a.
35. Școala primară de fete Prundu-Bârgăului (1924-1949); 90 u.a.
36. Școala primară de stat „Vasile Nașcu” Năsăud (1919-1950); 390 u.a.
37. Școala primară de stat germană Teaca (1936-1962); 39 u.a.
38. Școala primară de stat „Veronica Micle” Năsăud (1946-1948) 3.u.a.
39. Școala primară de stat Bistrița (1919-1972); 629 u.a.
40. Școala primară de stat Teaca (1926-1928); 608 u.a.
41. Școala primară evanghelică C.A. de băieți Bistrița (1932-1933), 1 u.a.
42. Școala primară evanghelică C.A. de fete Bistrița (1873-1942), 10 u.a.
43. Școala primară evanghelică C.A. Pietriș (1866-1945); 19 u.a.
44. Școala primară fundațională de fete Năsăud (1874-1919); 1 u.a.
45. Școala primară Jeica (1927-1980); 198 u.a.
46. Școala primară josenii-Bârgăului (1891-1963); 242 u.a.
47. Școala primară Lechința (1927-1964); 360 u.a.
48. Școala primară Livezile (1921-1963); 183 u.a.
49. Școala primară Mărișelu (1906-1966); 315 u.a.
50. Școala primară Mocod (1874-1919); 41 u.a.
51. Școala primară Nețeni (1899-1978); 162 u.a.
52. Școala primară Nr. 1 Ciosa (1948-1963); 41 u.a.
53. Școala primară Nr. 1 Tureac (1960-1964); 8 u.a.
54. Școala primară Nr. 2 Bistrița-Bârgăului (1922-1964); 311 u.a.
55. Școala primară Nr. 2 Tureac (1951-1963); 65 u.a.
56. Școala primară Nr. 2 Valea Bozghi(Ciosa) (1959-1963); 11 u.a.
57. Școala primară Nr. 2 Valea Leșului (1888-1968), 416 u.a.
58. Școala primară Piatra Fântânele (1934-1963), 87m u.a.
59. Școala primară Rusu-Bârgăului (1904-1963); 207 u.a.
60. Școala primară Sânmihaiul de Câmpie (1889-1965); 874 u.a.
61. Școala a primară Sântioana (1898-1973); 213 u.a.
62. Școala a primară Țagu (1889-1965);263 u.a.
63. Școala primară Tiha-Bârgăului (1876-1964); 204 u.a.
64. Școala primară Tureac (1921-1963);175 u.a.
65. Școala primară Unirea (1929-1966); 246 u.a.
66. Școala primară evanghelică C.A. Ghinda (1939-1942); 3 u.a.

SE DUC ȚĂRANII

Victor BUMBU
-Zagra-

Tot mai rar,
Pe-al satului hotar,
Se mai văd urme
De plug și de car.

Bătrânii țărani se duc pe rând
Cu dorul de glie și credință în suflet și în gând
Pleacă tăcuți câte unul,
” Dincolo” să-și întâlnească străbunul.

Și-acolo să povestească, domol,
Cu cât drag îi pomenesc ”ai lor ”
Rămași la umbra bătrânului nuc din ocol
Cresc spini și ciulini pe cărare
Nu mai sunt batrâni să scapere amnare
Păduri de mesteceni încheie hotarul
Nu mai sunt batrâni să scapere amnarul
Coasa-i ruginită și tristă în cui,
Mâncate-s de vreme coarnele plugului
Hora nu se mai joacă în uliță
Țărăncile nu mai seceră vara-n arșiță.
Hotar să răsune
De cântec și vorbe bune
Fetele satului de pe deal nu coboară
După datină, sfânta comoară
Pe cap mândra cunună
În cântec domol și secera-n brâu,
Feciori să le aștepte la râu
Și să le ude cu apă curată și sfântă.
Toate s-au dus rând pe rând....
Și eu am rămas doar în amintire și-n gând.

CE N-AȘ DA

Victor BUMBU
-Zagra-

Aș face orice ca să îmi dea Domnul mie
Măcar o zi din draga-mi copilărie
Mai dă-mi Doamne pentru o zi-napoi
Cântec de cuc și mierlă în zăvoi.

Să fiu iar sprinten și ușor
Să mă mai joc de-a v-ați ascunselea
Pe Codrișor.
Și să-mi revăd ca-n vis
Colegii din clasele primare
Pe blânda și buna doamna noastră învățătoare
Purtându-mi mâna pe caiet și abecedare.
Slujba de plecare a boilor în munte
Sfânta cunună de grâu pe-a fetelor frunte
Gustul găluștelor în blid de lut să încerc
Jocul "De-a lungul" și "Învărtita în Bărc"
Cetera, contra și gorduna zicând cu foc
Pâ-n ce ieșea luna, rotundă ca un cerc.

Aș da orice să se întoarcă roata
Să mai am aproape pe bunici, pe mama și pe tata,
Vorba domoală a bunicilor să ascult
Și să le cer iertare că nu i-am prețuit mai mult
S-o mai văd muncind la câmp pe biata mama
Ștergându-și sudoarea frunții cu năframa,
Secerând în arșiță la holda cea mănoasă
Ca să avem pâinea cea dulce pe masă.
Să-l mai aud aspru pe tatăl meu
Zicându-mi: -Du-te și învață carte la liceu!!!
Vezi că la țară traiu-i greu
Și să nu mă faci în viață de rușine
Să fie plătite toate aici cu mine

Dă-mi Doamne pe toți pentru o zi înapoi
Să-i pot îmbrățișa ș-apoi să le cer iertare
Cu glas spășit că nu i-am prețuit destul când au trăit
Ocrotește-i Doamne acolo unde sunt
Iar nouă dă-ne bine aicea, pe pământ.

RECENZII

MIRCEA PRAHASE ȘI STUDIILE ETNOCULTURALE, LA VOLUMUL XIX

T. SĂSĂRMAN

Complexul Muzeal Bistrița Năsăud a scos de sub tipar cel de-al XIX –lea volum al publicației anuale ”Studii și cercetări etnoculturale” fondată de cercetător pr. Mircea Prahase, cel care de-a lungul celor aproape 20 de ani de când apare, este un adevărat apărător al tradițiilor. Publicația, care are ca redactor responsabil pe muzeograf Mihaela Bolog, se deschide cu un medalion În memoriam Gavril Istrate, decanul filologilor români, care atrecut poartă veșniciei la vârstă de 100 de ani, prin materiale semnate de Mircea Daroși, dr. Luminița Botosineanu și cercetător principal Mircea Prahase.

La rubrica ”Coșbuciană” ne întâlnim cu George Coșbuc elevul – poet prin materialul semnat de cercetător Constantin Catalano, iar la ”Rebreniana” cu Liviu Rebreanu – prefațator, prin eseul prof. Andrei Moldovan. Rubrica ”Etnografică” ne aduce ”Nuntă din Bistrița-Năsăud – ritualurile de anticipație, petitul, mersul pe vedere, tocmeală”-Menut Maximinian și ”Cămeșa ciumii”- prof. Ana Filip.

La ”Monografică”, prof. Pavel Berendea și dr. Adrian Onofreiu prezintă un ‘Tezaur documentar referitor la trecutul/istoria comunei Ilva Mare’ iar la capitolul dedicate Astrei avem o serioasă dare de seama pe anul 2013 semnată de președintele Astrei năsăudene, prof. Ioan Seni. Interesantă ”Scrisoarea pierdută”a rebrenianului Niculae Gheran adresată autorităților din județul nostrum.

Recenziile despre ”Țară Năsăudului în amintiri “ de Mircea Prahase – Vasile Vidican și ”Cultură tradițională imaterială românească din Bistrița Năsăud – Riturile de trecere” de Vasile. V. Filip și Menut Maximinian – prof. univ.dr.Mariana Strungă întregesc anuarul.

Cu siguranță, cele 19 volume editate până acum sunt o adevărată mărturie a frumuseții tradițiilor noastre, dar și a muncii gigante pe care d-l Mircea Prahase, cu dragoste, a făcut-o spre veșnicirea și veșnicia țaranului nostru.

RUNCU SALVEI – IN PAGINI MONOGRAFICE

prof. univ. dr. Ion BUZAȘI

Când mergeam în vacanțele copilăriei școlare la Salva, credeam că satul de peste deal Runcu Salvei, este o așezare aparținătoare satului frumos de pe Valea Salautei, fără să știu – vorba lui Ion Creangă– că este un sat “întemeiat” în toată puterea cuvântului, cu oameni vrednici “gospodari unul și unul”. M-am convins mai mult după ce am citit amplă și documentată monografie a satului, intitulată “Fabricat în Runcu Salvei”, apărută la editura clujeană Eikon, condusă de poetul runcan Vasile George Dancu. Elaborată de un colectiv de specialiști și, lucru mai important, oameni cu dragoste de sat, coordonat de Vasile Lechintan, cunoscut cercetător al arhivelor ardelen, Adrian Onofreiu, de la Arhivele Județului Bistrița Năsăud și Mircea Prahase, învățăcelul lui Gavrilă Istrate, specialist în toponimie și onomastică, monografia reușește să păstreze o unitate și o coerentă epică surprinzătoare, alternând paginile de erudiție istorică, geografică și economică-necesare într-o asemenea lucrare, cu pagini de evocare literară și de literatură propriu –zisă. Elogiul satului se deschide cu o frumoasă poezie, mărturisire autobiografică, a unui poet autodidact Vasile Dancu, al cărui talent a fost recunoscut de condeie critice competente, și care a preferat să rămână în Runcul natal: “Satul meu/nicicând nu va pleca/în altă parte/să-și caute norocul./ În jurul lui se învârt/ și se tocește lumea, /Iată pe dealuri clăile de fan-/cușme uriașe de neînvinși haiduci./Aici mi-e patria,/și ale copilăriei/picioare desculțe/ce-au sângerat prin miriști.” Tot un elogiu al satului este și caldă prefată a academicianului Ioan Aurel Pop care-l numește o “fărămă de veșnicie”, vecin cu tărâmurile de basm:Salva, Hordou, Telciu, Zagra.

De aceea în locul unei recenzii expositive, și pentru că am pomenit de Salva, voi arată mai ales câteva din emoțiile copilăriei retrăite la lectură acestei cărți despre satul cu nume latinesc (runc-curătură, tăietură într-o pădure), că și Salva, cu învățători și preoți – luminători și apostoli ai satelor, , poporenii își apară preotul, rugând într-o îndurerată suplică pe P. S. Iuliu Hossu să nu le transfere în altă parte pe preotul lor iulian Chitta, un vrednic slujitor al altarului; învățătorul Ioan S. Pavelea este nu numai un dascăl inimos care scrie prima schița monografică a satului, ci și unul care colaborează cu articole la gazetele bistritene și nu se sfiește să polemizeze, argumentat, pe teme etimologice cu somități ale lingvisticii românești că Nicolae Drăganu. Și nu poți să nu te bucuri că exemplul lui Ioan S. Pavelea a stimulat dăruirea didactică a atâtor dascăli din Runcu pe care îi asemănăm cu neuitatul, sadovenianul Domn` Trandafir. Urmează pagini etnografice: jocul, nunțile, înmormântările. Unele strigături la joc sunt comune cum este cea pe care am auzit-o la Salva în urmă cu peste o jumătate de veac, atunci când jocul era lângă podul acoperit, că în romanul lui Rebreanu: “Roată, roată, rotiliță/ Dragă bădii, copiliță,/Asta vara sugeai titi/Și-amu dai bădii guriță,/Asta vara umblai la școală/Și-amu stai la badea-n poală.” Și pe drept cuvânt sunt mândrii și- I pomenesc cu prețuire pe primii runcani cu studii superioare,

urmași apoi de mulți alții,ultimele capitol fiind consacrate sociologului Vasile Sebastian Dancu, învățăcelul lui Ioan Aluaș, și unul din cei mai cunoscuți cercetători de sociologie rurală, apoi poezilor Vasile Dancu, Ioan Pinte, Vasile George Dancu, Vasile Cozmi. Iar fotografiile sunt la fel de grăitoare că textile pe care le însoțesc și cărora le conferă pregnantă vizuală.

Mie mi-au plăcut cel mai mult paginile despre haiducul Grigore Bosota, figura legendara a Țării Năsăudului, cântat și în poezia popular (poetul Gavril Moldovan a cules o baladă despre Bosota),al cărui nume l-am auzit la Salva, prin anii '50, unde se vorbea despre isprăvile lui cu "frică și cutremur", despre legăturile lui cu unii salauani, despre trădarea lui de către o ibovnică, precum în nuvelele lui Sadoveanu. Sunt aici pagini ce stau prin evocare alături de baladele haiducești. Și încheiem lectură monografiei simetric: am deschis-o cu poezia lui Vasile Dancu și propunem drept încheiere "Rugăciune pentru națiunea română" de Ioan S. Pavelea, care ar putea intra în cărțile de religie din școală sau în cărțile de rugăciune.

LOCUL UNDE SE FABRICĂ TIMPUL

Ioan S. POP

Dacă nu ați fost până acum în Runcu Salvei, județul Bistrița Năsăud, și nu aveți drum încă pe acolo, deschideți cartea de față, citiți-i paginile, împărtaşindu-va din poveștile pe care le spun imaginile și veți simți, la capătul ei, că trebuie să ajungeți neapărat la Runc, dar nu atât în postura de turiști, cât în aceea de cetățeni de suflet ai așezării.

În această postura, călătoria va va conduce, deopotrivă prin spațiu sit imp. Aș relua aici metaforă atât de inspirată a lui Nicolae Bosbiciu: “locul acesta, aparent izolat în raport cu civilizația actuală este, atât pentru mulți veniți din afară lui, cât și pentru cei care își au rădăcinile aici, un fel de Macondo marquezian, încărcat de poezie”.

Am fost la Runc cu aproape doi ani înainte de a va vorbi despre această carte, într-o zi de Sfânta Maria Mică. Nu cred că, în acest interval, comună să se fi schimbat atât de mult încât, la o eventuală revenire, să nu-i recunosc geografia și oamenii, măcar după firea lor. Numai că, în spațial acestei pagini, eu nu sunt chemat să evoc Runcul așa cum l-am cunoscut, ci să va ghidez prin el cu ajutorul acestei cărți de dimensiuni impresionante care se numește “Fabricat în Runcu Salvei”. În cele aproape 900 de pagini, care se deschid cu puternică poezie Satul a lui Vasile Dancu și cu prefață “Un sat cât o fărâma de veșnicie” a profesorului universitar doctor Ion Aurel Pop, membru al Academiei Române, veți face cunoștință cu cadrul natural și administrative teritorial al așezării, cu evoluția demografică a comunei Runcu Salvei în secolele al XIX-lea și al XX-lea, cu istoricul ei din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre și cu “haiducul” Grigore Bosota, la care ne oprim o clipă, pentru că Bosota a devenit, aidoma lui Pinteza Viteazul, Andri Popa, Baba Novac, Iancu Jianu, Toma Alimoș, o figura legendara. Povestea lui este amplă și captivantă, dar noi îi vom reproduce, pentru a va ademeni înăuntrul ei, doar debutul: “Încă de la începuturi, viață să este plasată în zona ilicitului, adică a iubirii ilicite, fiind copil din flori (...) La vârstă de 11 ani rămâne orfan de mama și este luat slugă la o familie din sat.(...)Copil din flori, devenind în final copilul nimănu, ajuns la milă altora, vulnerabil prin statutul sau, decide să părăsească satul natal. (...)După ce împlinește 12 ani, pleacă să slujească la o familie mai bogată din Ilva Mare.” Și de aici încep conflictele cu stăpânul din Ilva și ulterior cu autoritățile, ceea ce-l face pe un cunoscut să-l eticheteze drept “hoț la drumul mare. El lua de la mari neguțători și ajută pe săraci. A avut legături cu directori de școli, la care da pungii de galbeni, să facă școli. La Cosna avea ceață de haiduci”.

Nu se va putea trece peste capitolul Proprietatea. Aspecte economice, nici peste cel care prezintă Biserica, acesta din urmă organizat pe subcapitole precum Biserica, preoți și comunitate religioasă (1849-1948), Parohia ortodoxă între anii

1948 și 2012, Biserica Penticostală, Reprezentarea Statistică și evoluția cultelor în perioada contemporană.

Și capitolul Școală este segmentat în așa fel încât să poată acoperi un fenomen educațional de lung parcurs: Școală și slujitorii ei, Baza materială a școlii. Perioada 1961-2013, Tabel cu numărul elevilor școlii Ioan S. Pavelea, Runcu Salvei (1968-2013), Frații Dumitru, printre primii runcani cu școli înalte.

Vom face din nou o pauză de respirație sau, mai bine zis, o scurtă întoarcere în timp, de-a lungul căreia ne călăuzește Mircea Prahase: “Nevoia acută de carte a făcut ca, spre jumătatea sec. al XVIII, populația românească din unele așezări mai răsărite, din punct de vedere economic, să organizeze școli susținute de obștea satească. La instituirea regimentului militar de granița (1762-1764), grănicerii români aveau un învățământ obștesc organizat aproape în toate satele. Abia în 1826-1830 aceste școli au fost transformate în “școli populare naționale” puse sub autoritatea organelor militare, dar întreținute de comune.” Nici aici nu cred că va veți opri din citit până la capăt până în momentul când veți avea cartea la îndemână.

Dar noi trebuie să mergem înainte pentru a pomeni capitole la fel de captivante precum cele enumerate până aici, care vorbesc despre graiul local, despre etnografie și folclor, despre ultimul opincar-Floarea Cosmi, despre ceterașul dela Runc-badea Dumitru Cilica, despre oameni, plăcinte și povești din Runc, despre îndemnul cu titulatura “Visit Runc”, despre literatură, despre comunitatea vie.

Aș putea încheia enumerarea cu ultimul capitol al cărții, Acest sat dintre aceste dealuri, dar unde am pierdut pe drum sutele de fotografii de ieri și de azi care dau chip acestei monografii, de ce pomenesc abia acum cuvântul primarului Anchidim Pavelea, cum de am dată tat de puține nume de runcani de ieri și de azi și, mai ales, cum m-aș putea opri din această prezentare în așa fel încât drumul dumneavoastră spre Runc abia să înceapă?

NESTOR ȘIMON, SCHIȚE MONOGRAFICE
Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Septimia Sabău,
Editura Eikon, 2014

Viluț CĂRBUNE

Năsăudul, fălindu-se cu atâția academicieni (T. Tanco, Academia Română 1866-1966; Academicienii năsăudeni și bistrițeni, ed. Virtus Romana Rediviva, Cluj Napoca, 1996), uită să-l pună în fruntea listei pe Nestor Șimon, academicianul care cu dreptate stă înaintea multora "numiți" deja. Dacă tot facem din academizare "o temă de interes local", și fără îndoială că astfel "dăm expresie" unui tipic clasic de a ne cinsti înaintașii, ar trebui să-l uităm pe Nestor Șimon.

Meritele lui Nestor Șimon sunt de neegalat, iar aceste merite și această stare de fapt este adusă la lumină prin ani de zile de robotă, în folosul "boieriei" culturale năsăudene de către istoricul dr. Adrian Onofreiu, prof. Mircea Prahase și dr. Claudia Septimia Sabău.

În ținutul Năsăud nu există practic monografie mai veche sau mai nouă care să nu trimită la documentele istorice și culturale consemnate de către Nestor Șimon în ale sale Schițe monografice pentru comunele făcând parte din al doilea Regiment Românesc de Infanterie Grăniceresc, cu sediul în Năsăud.

Lui Nestor Șimon îi revine meritul de a fi lămurit titulatura de regiment românesc din numirea regimentelor I și II, cu sediile la Orlat, respectiv la Năsăud, înlocuind astfel (13 sept. 1848, Năsăud) vechea denumire de "regimente valahe", (germ. Wallachen Regiment). Referințe în acest sens găsim în lucrarea Ioan Mureșan, coord. Adrian Onofreiu (Argument și Note), Mircea Prahase (Sumare observații de ordin lingvistic), cu titlul: Arhivele-marturii ale trecutului. Direcția Județeană Bistrița Năsăud a Arhivelor Naționale la 70 de ani, ed. Mesagerul, Bistrița, 2007. Trimitem la lucrarea citată la secțiunea Nestor Șimon, Starea Regimentului și evenimentele din anii 1848-1849, pp. 48-301, în care apare (p. 167) Adeverința (germ. Bestatigung) de depunere a Jurământului de credință de către grănicerii năsăudeni, emisă de către Iosef Schottl-străbunicul pe linie maternă al intelectualilor măiereni de renume din neamul Ilieșiu (notar)- Nicolae V., Mircea E. Vincențiu (v. Cuibul visurilor nr. 110/2014). Publicându-se în lucrarea citată "adevărată" Istorie a Regimentului Românesc de Graniță, cu sediul la Năsăud, așa cum s-a putut recupera din manuscrisele nestoriene risipite și ocltate de către urmași, constatăm că autorul manuscriselor, prin nota de subsol nr.2, pag. 156, amendează "scăpările" privind data Jurământului, inclusiv a numirii "românesc" la doi autori/predecesori ai Istoriei..., care s-au "inspirat" copios din manuscrisele sale Gustav Amon von Treuenfest și George Bariț.

Orice carte a lui Nestor Șimon ai deschide-vorbim aici de cărțile "restituite" nouă de istoricul Adrian Onofreiu și colaboratorii domniei sale - te vei lăsa prins în

mreaja faptului istoric, seducător prin actualitatea tematică și prin prospețimea discursului narativ în graiul "cult" al elitelor născădute dinainte de Marea Unire.

Iată-l pe acest om-singurul din vremea sa, care și-a dat seama de amploarea enciclopedică a materialelor și documentelor născădute de studiat- scriind în acest sens preotului greco-catolic din Poiană (Sâniosif), Ștefan Buzilă, la 1 decembrie 1892, următoarele:

Frate Buzilă! La noi în ținutul de graniță avem atâta material de exploatat, încât numai o societate științifică ar fi în stare să exploateze totul și nu un om singuratic, cum sunt eu. Eu însă fac numai cât pot, ce va mai rămânea vor mai lucra și alții, dacă vor avea gust și plăcere.

În fine, îți mai adaug, cum că noi avem o istorie atât de frumoasă, atât de strălucită și atât de avută de bravuri, încât stau bun cum că niciun popor nu se poate lăuda cu o istorie mai sublimă decât acest district – daună numai că generațiunea de astăzi, neinteresându-se de ea, până astăzi încă nu poate zice că istoria e scrisă complet – ba, se pare că ar mai dori că și ce mai este să o nimicească. (s.n.)(subl. ed. din N. Șimon, Corespondență, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, ed. Supergraf, Cluj Napoca, 2005, pp. 77-78.)

Devotat scoaterii la lumină și afirmării vechimii și autohtonismului românilor prin graiul lor – născădean, în speță – Nestor Șimon duce la bun sfârșit grandioasa operă de înregistrare a toponimiei născădute – prima de acest gen scrisă (manuscris) în cultura română. El a înțeles, asemenea contemporanilor săi – Vasile Pârvan, Nicolae Drăganu sau George Giuglea, că cea mai bună argumentare a statornice și dăinuiri măierilor născădute pe aceste plaiuri este aceea prin "cuvinte și lucruri", astfel spus culegând numirile de locuri, așezări, forme de relief, hidronime etc.

Lăsându-l la o parte pe Nicolae Drăganu, prea bine cunoscut, dar prea puțin omagiat de noi, l-am amintit aici pe Vasile Pârvan pentru a-l readuce în memoria noastră, a născădutenilor, pe dascălul/diacul Toader din Feldru, care pe la 1639 a lăsat moștenire în cultura română primul și cel mai vechi monument de limbă literară românească, după cum a fost prezentat – pe bună dreptate – de către V. Pârvan, cf. Un vechiu monument de limbă literară românească, în extras din "Convorbiri literare", anul XXXVIII, Atelierele grafice I. V. SOCERU, București, 1904; vezi și N. Iorga, Documente Românești în Arhivele Bistriței, Partea I, București, 1899, pp. 53-54, LXX, p. 54, nr. LXX.

I-am amintit aici pe G. Giuglea, care dedică în lucrarea "Cuvinte românești și romanice", cu subtitlul Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie, Ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu apărută postum, în Ed. Șt. și Encicl., București 1983, un spațiu impresionant numirilor topice din Plasa Născăud. La pag. 349 a secțiunii "Lista numirilor din Plasa Născăud" autorul precizează în nota de subsol:

Cele mai multe numiri din listă au fost copiate din Cartea Funduară de către d-l prof. Nicolae Mute, pe atunci student, născădean de origine. Acestea fuseseră trecute în condicile respective mai înainte de 1918, de cele mai dese ori de către

funcționari care nu cunoșteau bine ortografia românească. Datele de atunci au însă importanță pentru problema noastră, fiindcă nu poate fi vorba în ele de intervenții oficiale românești, de după 1918.

Punând în valoare munca lui Nestor Șimon, descoperim și cinstim, angajarea în același sens profund patriotic a celui care a fost dirigintele profesorului și, mai apoi, prietenul nostru, d-l. Prof. Nicolae Mute.

Revenind acum la Schițele monografice ale lui Nestor Șimon, îl găsim pe neobositul cercetător (p. 152) "decopiind" Istoria comunei Ilva Mare, din mss. Original trimis de părintele Ieronim Slăvoacă; îl găsim copiind și istoria parohiei Nepos sau Vărarea (p.153), care "deși e foarte scurtă, dar cât e, e foarte exactă"; aflăm apoi (p.214) că "Dr. Alexi a fost primit în 5 august a.c. (1889) în audiență de către domnitorul Carol la Sinaia. D. Alexi a prezentat domnitorului un exemplar elegant ajustat din Răsbelul Oriental, pe care principele l-a primit cu mare afabilitate, zicând că este surprins, că n-a știut nimic de acest op." Este vorba de Artemiu Publiu Alexi, născut la data de 8 aprilie 1847, în Sângeorz-Băi, în 1878, cel care publică împreună cu vărul său dinspre mamă, prof. Maxim Pop lucrarea *Rezbelu orientale ilustratu*, Graz, 725 pagini.

Ne va surprinde în această carte, atitudinea exemplară, de înaltă ținută morală, a lui Nestor Șimon însuși, atunci când descrie (pp.257-258) Tiha Bârgăului și greutățile financiare legate de construcția bisericii din Prundul Bârgăului. Aici îl regăsim pe făcătorul de bine al nășăudenilor, episcopul Zichy Dominic, cu reședința în Maieru, pe care Nestor Șimon nu se sfiște să-l apeleze prin expresia "mumificiența sa", adică făcătorul de bine al nășăudenilor, adică făcătorul de bine precum o mamă pentru copii săi. Cine și când îl mai pomenește astăzi, cum s-ar cuveni pe acest episcop? A fost ales membru într-o ASTRĂ neaoș-românească – după cum ne aduce la cunoștință dl prof. Sever Ursa - și a fost "ridicat la mare cinste" de intelectualii vremii, între care, se vede, iată, de însuși Nestor Șimon.

Și am putea continua astfel prezentarea, dar rostul rândurilor de față este să-l sensibilizeze pe eventualul cititor, lăsând deschisă opțiunea altor judecăți de valoare.

Cartea lui Nestor Șimon, este, în ceea ce mă privește, una dintre marile bucurii culturale ale anului 2014.

Căutați această carte, e de lipsă în orice casă, precum blidele de lut și cingeaule în roșu cărămiziu care oblojesc veacuri de privegheri gratuite în casele noastre de parade.

Nestor Șimon – academicianul fără titlu, după cum spune adesea istoricul Adrian Onofreiu – ne-a lăsat un inestimabil corpus de manuscrise –document, o adevărată enciclopedie nășăudeană tratând Ținutul de la "Noasele izvoare Vadului, alias Năsăud".

Istoria se scrie, credem noi, cu ochii spre trecut, cu sufletul spre viitor, dar stând cu nasul în prezent.

După un veac de uitare se nevoiesc, iată, de-a lungul multor ani de trudă, adevărații urmași pomeniți aici ai lui Nestor Șimon, în rândul cărora amintim din nou

pe istoricul dr. Adrian Onofreiu și pe filologul prof. Mircea Prahase. Lor le datorăm, în cea mai mare măsură, faptul că finalitatea acestui laborios periplu documentar este pedestalul și perspectiva necesară pentru a ne vedea și a ne înțelege pe noi, nășăudenii, recuperând și valorizând roadele – ”risipite” până acum – ale cercetărilor lui Nestor Șimon.

ISSN 1582-4667